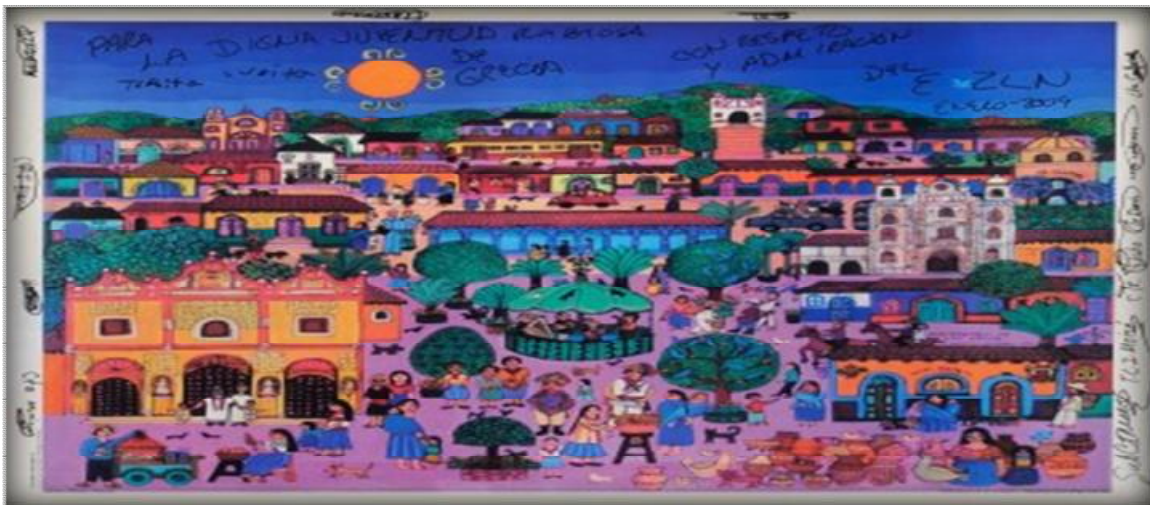

Τ.Ε.Ι ΠΑΤΡΑΣ
Σ.Ε.Υ.Π
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

***«Κοινωνική αλλαγή και κοινωνική χειραφέτηση.
Η αυτοοργάνωση ως εναλλακτικό πρόταγμα της
επιστήμης της Κοινωνικής Εργασίας με Κοινότητα».***

Σπουδάστριες: Καραγιάννη Χρυσάνθη
Κότση Γεωργία
Παπαδημητρίου Ιωάννα

Υπεύθυνη Καθηγήτρια: Βαλσάμη Ουρανία

Πάτρα, 2011

Α.Τ.Ε.Ι ΠΑΤΡΑΣ
Σ.Ε.Υ.Π
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

***«Κοινωνική αλλαγή και κοινωνική χειραφέτηση.
Η αυτοοργάνωση ως εναλλακτικό πρόταγμα της
επιστήμης της Κοινωνικής Εργασίας με Κοινότητα».***

Σπουδάστριες: Καραγιάννη Χρυσάνθη
Κότση Γεωργία
Παπαδημητρίου Ιωάννα

Υπεύθυνη Καθηγήτρια: Βαλσάμη Ουρανία

Πτυχιακή εργασία για τη λήψη πτυχίου στη Κοινωνική Εργασία από το τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας της σχολής Επαγγελματών Υγείας και Πρόνοιας του Ανώτατου Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Α.Τ.Ε.Ι) Πάτρας.

Πάτρα, Απρίλιος 2011

Η διπλωματική εργασία των Καραγιάννη Χρυσάνθη, Κότση Γεωργία και Παπαδημητρίου Ιωάννα εγκρίνεται:

Υπογραφές

1.Βαλσάμη Ουρανία (επιβλέπουσα καθηγήτρια)

Μέλη εξεταστικής επιτροπής

2.....

3.....

«Το σημαντικότερο δεν είναι η κατανόηση του τι συμβαίνει σε αυτόν τον κόσμο, αλλά η κατανόηση αυτού που μπορεί να επιτευχθεί».

Λ. Τολστόι

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το πρώτο κεφάλαιο ξεκινά με μια συνοπτική ιστορική αναδρομή της επιστήμης, όπου στις αρχές της σηματοδοτεί μια αντίθεση μεταξύ χειρωνακτικής και πνευματικής εργασίας. Ακολουθώς, γίνεται λόγος για τα θεωρητικά ρεύματα που ερμήνευσαν την επιστήμη. Ενώ στη συνέχεια, μελετώντας τη σχέση επιστήμης και ιδεολογίας παραθέτονται στοιχεία που αποδεικνύουν πως η επιστήμη βρίσκεται στο επίκεντρο της κοινωνικής κυριαρχίας και αναδεικνύει την εξουσία των «ειδικών» αναπαράγοντας την κυρίαρχη ιδεολογία.

Έπειτα γίνεται η ιστορική αναδρομή της κοινωνικής εργασίας που αρχίζει με τη δημιουργία των φιλανθρωπικών συλλόγων, οι οποίοι ιδρύθηκαν από την άρχουσα τάξη, για να συνεχίσει με τη δημιουργία του «κράτους πρόνοιας». Κατά τη μορφοποίηση του επαγγέλματος, η κοινωνική εργασία επαγγελματικοποιείται και πολιτικοποιείται για να αποπολιτικοποιηθεί στη συνέχεια. Τέλος, το μεταμοντέρνο στάδιο της κοινωνικής εργασίας συμπίπτει με την αυξανόμενη κρίση του κράτους πρόνοιας όπου ο κοινωνικός λειτουργός αποσκοπεί σε αλλαγές στο κοινωνικό περιβάλλον, ενώ ενδυναμώνει τα άτομα-συστήματα για να προχωρήσουν σε προσωπικές και κοινωνικές αλλαγές. Παράλληλα, καταγράφεται η ανάπτυξη και εξέλιξη της κοινοτικής κοινωνικής εργασίας.

Τέλος, παρατίθεται η ιδεολογική βάση της κοινωνικής εργασίας. Η αρχική ιδεολογική θέση και αυτοαντίληψη της βασιζόταν στον ανθρωπισμό και την φιλανθρωπία, ενώ αποτελούσε «θεσμό αναπαραγωγής», «καταστολής» και «πειθαρχίας». Ερχόμενοι στο σήμερα και υπερασπίζοντας το δέον του επαγγέλματος, ο κοινωνικός λειτουργός στοχεύει στην ενδυνάμωση του εξυπηρετούμενου, στη κοινωνική αλλαγή και στη κοινωνική χειραφέτηση.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αρχικά αναφερόμαστε, με χρονολογική σειρά, σε περιόδους και γεγονότα που αποτέλεσαν - σηματοδότησαν κοινωνικές αλλαγές. Τέτοια σημεία καμπής ήταν η γέννηση της ιεραρχίας, η γέννηση της ιδιοκτησίας, η ανάδυση της πόλης, η εμφάνιση του κράτους-έθνους, οι ελευθερίες που κατακτήθηκαν στον ευρωπαϊκό χώρο, η περίοδος της νεωτερικότητας και τέλος το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης.

Αναλύονται οι θεωρίες ερμηνείας της κοινωνικής αλλαγής και στη συνέχεια γίνεται μια ανασκόπηση των θεωρητικών προσεγγίσεων της κοινωνικής εργασίας. Περιγράφηκαν και αξιολογήθηκαν: η ψυχοδυναμική προσέγγιση, οι γνωστικές και συμπεριφορικές θεωρίες, η συστημική προσέγγιση, τα μοντέλα παρέμβασης στην κρίση και της επικεντρωμένης σε στόχους εργασίας, οι ουμανιστικές και υπαρξιστικές προσεγγίσεις και τέλος οι ριζοσπαστικές προσεγγίσεις, η ενδυνάμωση και το διαμεθοδικό μοντέλο. Τέλος παραθέτονται στοιχεία που αφορούν τα χαρακτηριστικά της κοινότητας,

αναλύεται το θεωρητικό υπόβαθρο πάνω στο οποίο βασίζεται η κοινοτική αλλαγή και οι στρατηγικές μέσω των οποίων μπορεί αυτή να επιτευχθεί.

Στο τρίτο κεφάλαιο της βιβλιογραφικής ανασκόπησης ξεκινάμε με την ιστορική αναδρομή σε χειραφετικά γεγονότα και δράσεις και πιο συγκεκριμένα στην Παρισινή Κομμούνια του 1871, στην εξέγερση της Κροστάνδης και στην Ισπανική Επανάσταση του 1936.

Έπειτα, αναλύονται οι θεωρίες που αναπτύχθηκαν για την επίτευξη της κοινωνικής χειραφέτησης. Δίνονται στοιχεία για τα θεωρητικά ρεύματα κατά την Αναγέννηση και το Διαφωτισμό, για τους αναρχικούς στοχαστές και ελευθεριακούς ουτοπιστές, για την αποτυχία του προλεταριακού σοσιαλισμού, για τον ριζοσπαστισμό της Νέας Αριστεράς και τον ουτοπισμό της αντικουλτούρας, για την οικολογία και τον φεμινισμό και τέλος για τον ελευθεριακό κοινοτισμό.

Ακολούθως, αναφερόμαστε στα κοινωνικά κινήματα και διάφορα εγχειρήματα τα οποία αποτελούν τα μέσα επίτευξης της κοινωνικής χειραφέτησης. Το κίνημα κατά της παγκοσμιοποίησης, το κίνημα των αστέγων – καταληψιών, τα κινήματα στη Λατινική Αμερική και το ζαπατιστικό κίνημα είναι κάποια από αυτά. Ενώ το κίνημα της αλληλέγγυας οικονομίας, η ανάπτυξη του τρίτου τομέα, το δίκαιο και αλληλέγγυο εμπόριο οι τοπικές οίκο-κοινότητες αλληλεγγύης και συνεργασίας και οι αγροτικές κολεκτίβες της Ισπανίας σήμερα είναι μερικά παραδείγματα χειραφετικών εγχειρημάτων.

Βασικός παράγοντας για την προαγωγή της κοινωνικής χειραφέτησης είναι η εκπαίδευση του ατόμου για το λόγο αυτό παραθέσαμε τα στοιχεία που συγκροτούν μια χειραφετική παιδαγωγική και παράλληλα περιγράφονται δομές εναλλακτικής εκπαίδευσης.

Στη συνέχεια εντοπίζεται το πόσο στενή σχέση έχει η κοινωνική εργασία με τη κοινωνική παιδαγωγική και προτάσσεται η συγκρουσιακή κοινωνική εργασία ως μέσο προώθησης της κοινωνικής χειραφέτησης. Ενώ στο τέλος αναλύονται στρατηγικές που μπορούν να εφαρμοστούν στην κοινότητα, με την υποστήριξη της κοινωνικής εργασίας, όπως αυτές της κριτικής συνειδητοποίησης και ενδυνάμωσης, της κοινοτικής εκπαίδευσης και της ελευθεριακής κοινοτικής αυτοδιεύθυνσης.

Στο τελευταίο μέρος της εργασίας παρατίθεται η ερευνητική διαδικασία που ακολουθήθηκε. Ο σκοπός της έρευνας είναι η αναζήτηση και σκιαγράφηση της πραγματικότητας και των αξιών - αρχών των αυτοοργανωμένων κοινοτήτων και η ανάδειξη των υποθέσεων και των θεωρητικών θέσεων οι οποίες προτάσσουν την αυτοοργάνωση και την αντιεραρχία ως μέσα που οδηγούν στην κοινωνική χειραφέτηση. Ταυτόχρονα διερευνάται η συμβολή των ειδικών επιστημόνων στη πραγμάτωση και λειτουργία των ομάδων αυτών. Ακολουθεί η επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων της έρευνας και η πτυχιακή εργασία ολοκληρώνεται με την παρουσίαση των συμπερασμάτων της μελέτης.

ABSTRACT

The diplomatic work has subject “Social change and social empowerment. Self-organization as an alternative project of the science of social work with community”.

The first chapter begins with a summary of a historic reference to science. Science, in its early years, reflects an antithesis between manual labour and brainwork. The philosophical theories that concern about the science is marxism, logical empiricism, critical rationalism and relativism. In addition to the above, there is also a mention to philosophical theories that gave birth to the theories of epistemology such as: Empiricism, Rationalism, Empiriocriticism, dialectic and epistemological anarchism.

Then, as it has been studied the relation between science and ideology there are stated clues that indicate how science is the centre of social domination and indicates the control of specialists, that they reproduce the prevalent idea.

After this, there is a historical mention to social work that starts with the creation of confraternities, and continues with the appearance of welfare state. During the formation of the avocation of social worker was, social work became a job and it was politicized, but later it was impoliticized. Finally after-modern phase of social work corresponds with the crisis of welfare state that the social worker wants the social change, besides this, social worker support the individuals-systems in order to change personal and social relationships. Except this, there is a mention to the development and evolution of civic social work.

Finally, the text it's also referred to the ideological roots of social work. The first ideological thesis and self-aisthesis was based to humanism and charity, while social work was an “ institution of social reproduction”, “restraint” and “discipline”. Nowadays, social worker wants to support, the client, the social change and social emancipation.

In the second chapter we talk about periods and events, that are chronically ordered, and played an important role to social change. These events were the “born” of hierarchy, the appearance of state-nation, freedom that has been gained in Europe, the period of modernity and finally globalization.

Then, there are theories that explain social changes and after this there is a retrospection to the theoretical approaches to social work. Psycical approaches, gnosticism and behaviourism, systemic approach, model of intervention in crisis, humanism and existencialism and finally radical approaches and diamethodic model have been described and appraised in this chapter.

Finally, there are clues for the characteristics of community; community's theoretical roots, that civic change is based to, and the strategies that it can be achieved.

In the last chapter of bibliographic reference we begin with the historic retrospect to radical events and actions, especially to the Paris commune in

1871, to the Kronstadt rebellion and Spanish revolution in 1936.

Then there is a mention to the theories about social emancipation. There are data of theoretical ideas in Renaissance and in Enlightenment for anarchists and idealists, for the failure of proletarian socialism, for the radical of New Left and idealism of anticulture, for ecology and feminism and finally about radical civism.

We also talk about social movements and various enterprises that consist the means to achieve social emancipation.

The movement against globalization, the movement of homeless-squatters, the movements in Latin America and Zapatistas are some of them. While the movement of solidarity economy and local solidarity and cooperation eco-communities and Spanish agricultural collective farms are some examples for nowadays.

Important role for the social emancipation plays the education, for this reason we give some data of radical education and there are also forms of alternative education.

Then it is pointed out the close connection with social work and social pedagogics and there is suggestion for a radical social work as mean of social emancipation. Finally it is analyzed the strategy that can be implemented in the community with the support of social work, such as critical awareness and invigoration, social education and radical civism auto-administrated.

In the last chapter there is the research. The main point of the research was to browse and outline the reality of the hand and beliefs of the auto-organized communities and the demonstration of the hypothesis and of the theoretical ideas that suggest auto-organization and anti-hierarchy as means that lead to the social emancipation. In addition to this, it is researched the contribution of special scientists to the actualization and effectuation of these teams. There is the elaboration and analysis of the research and the project is accomplished with the presentation of the conclusions of the research.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	VII
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΕΠΙΣΤΗΜΗ	
1.1 ΟΡΙΣΜΟΙ.....	4
1.2 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ.....	5
1.3 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ.....	6
1.4 Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΣΧΕΤΙΚΙΣΜΟ.....	7
1.5 Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΟΡΙΑ ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ	9
1.6 ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ.....	11
1.6.1 <i>Η επιστήμη ως ιδεολογία της εξουσίας.....</i>	<i>11</i>
1.6.2 <i>Επιστήμη και ανθρώπινες σχέσεις.....</i>	<i>12</i>
1.6.3 <i>Η επιστήμη ως θεμέλιο του καπιταλισμού.....</i>	<i>13</i>
1.6.4 <i>Η επιστήμη ως όργανο πολιτιστικού ιμπεριαλισμού.....</i>	<i>14</i>
1.6.5 <i>Στρατιωτικοποίηση της επιστήμης.....</i>	<i>14</i>
1.6.6 <i>Κοινωνιοβιολογία.....</i>	<i>15</i>
1.6.7 <i>Η επιστήμη ως μέσω κοινωνικής χειραφέτησης.....</i>	<i>15</i>
1.7 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	16
1.8 ΟΙ ΡΙΖΕΣ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	20
1.9 ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	22
ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ.....	25

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ

2.1	ΟΡΙΣΜΟΙ.....	26
2.2	ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ - ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ.....	27
2.2.1	<i>Η γέννηση της ιεραρχίας.....</i>	<i>27</i>
2.2.2	<i>Η γέννηση της ιδιοκτησίας.....</i>	<i>28</i>
2.2.3	<i>Η ανάδυση της πόλης.....</i>	<i>29</i>
2.2.4	<i>Η εμφάνιση του έθνους – κράτους.....</i>	<i>30</i>
2.2.5	<i>Ευρωπαϊκοί χώροι και ελευθερίες.....</i>	<i>31</i>
2.2.6	<i>Νεωτερικότητα.....</i>	<i>34</i>
2.2.7	<i>Παγκοσμιοποίηση.....</i>	<i>38</i>
2.3	ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ.....	39
2.4	ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	41
2.4.1	<i>Ψυχοδυναμική προσέγγιση.....</i>	<i>41</i>
2.4.2	<i>Γνωστικές και συμπεριφορικές θεωρίες.....</i>	<i>42</i>
2.4.3	<i>Συστημική προσέγγιση.....</i>	<i>43</i>
2.4.4	<i>Μοντέλα παρέμβασης στην κρίση και της επικεντρωμένης σε στόχους εργασίας.....</i>	<i>44</i>
2.4.5	<i>Ουμανιστικές και υπαρξιστικές προσεγγίσεις.....</i>	<i>44</i>
2.4.6	<i>Ριζοσπαστικές προσεγγίσεις.....</i>	<i>45</i>
2.4.7	<i>Ενδυνάμωση.....</i>	<i>46</i>
2.4.8	<i>Διαμεθοδικό μοντέλο παρέμβασης.....</i>	<i>47</i>
2.4.9	<i>Απόψεις για τις θεωρίες που διέπουν την κοινωνική εργασία και την πρακτική της.....</i>	<i>48</i>
2.5	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	49
2.6	ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ	50

2.7 ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	52
2.8 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ΣΕ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	53
ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ.....	56

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ

3.1 ΟΡΙΣΜΟΙ.....	5
8	
3.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΕ ΧΕΙΡΑΦΕΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ-ΔΡΑΣΕΙΣ.....	59
3.2.1 <i>Η Παρισινή Κομμούνα του 1871.....</i>	59
3.2.2 <i>Η εξέγερση της Κροστάνδης.....</i>	60
3.2.3 <i>Η Ισπανική Επανάσταση του 1936.....</i>	61
3.3 ΘΕΩΡΙΕΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ.....	62
3.3.1 <i>Θεωρητικά ρεύματα κατά την Αναγέννηση- Διαφωτισμό.....</i>	62
3.3.2 <i>Αναρχικοί στοχαστές και ελευθεριακοί ουτοπιστές.....</i>	64
3.3.3 <i>Η αποτυχία του προλεταριακού σοσιαλισμού.....</i>	67
3.3.4 <i>Ο ριζοσπαστισμός της Νέας Αριστεράς και ο ουτοπισμός της αντικουλτούρας.....</i>	68
3.3.5 <i>Κοινωνική οικολογία και φεμινισμός.....</i>	70
3.3.6 <i>Ελευθεριακός κοινοτισμός.....</i>	71
3.4 ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ.....	73
3.4.1 <i>Το κίνημα κατά της παγκοσμιοποίησης.....</i>	75
3.4.2 <i>Το κίνημα των αστέγων – καταληψιών.....</i>	76
3.4.3 <i>Κινήματα στη Λατινική Αμερική.....</i>	77
3.4.4 <i>Το ζαπατιστικό κίνημα.....</i>	81
3.5 ΧΕΙΡΑΦΕΤΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΗΜΑΤΑ.....	82
3.5.1 <i>Κοινωνική οικονομία</i>	82
3.5.1.1 <i>Το κίνημα της αλληλέγγυας οικονομίας.....</i>	83

3.5.1.2	<i>Το δίκαιο και αλληλέγγυο εμπόριο.....</i>	84
3.5.1.3	<i>Εργαλεία για μια κοινοτική οικονομία.....</i>	85
3.5.2	<i>Τοπικές οικοκοινότητες αλληλεγγύης και συνεργασίας.....</i>	87
3.5.3	<i>Οι αγροτικές κολεκτίβες στη σύγχρονη Ισπανία.....</i>	87
3.6	ΧΕΙΡΑΦΕΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ.....	88
3.6.1	<i>Εναλλακτικά σχολεία.....</i>	89
3.7	ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ.....	93
3.8	ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΣΕ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ.....	95
3.8.1	<i>Κριτική συνειδητοποίηση και ενδυνάμωση.....</i>	95
3.8.2	<i>Κοινοτική εκπαίδευση.....</i>	96
3.8.3	<i>Ελευθεριακή κοινοτική αυτοδιεύθυνση.....</i>	97
	ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ.....	99

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΕΡΕΥΝΑ

4.1	ΕΡΕΥΝΑ.....	102
4.2	ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	104
4.3	ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.....	105
4.3.1	<i>Ανάλυση των συνεντεύξεων.....</i>	105
4.4	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	111
4.5	ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ.....	113
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	115
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	119
	Α. ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ.....	120

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην παρούσα εργασία γίνεται μια προσπάθεια να διερευνηθεί η θέση και η συμβολή της κοινωνικής εργασίας στην αλλαγή του υπάρχοντος συστήματος, με απώτερο σκοπό την επίτευξη της χειραφέτησης, δηλαδή της άρση κάθε ετεροκαθορισμού, εξάρτησης και παραγκωνισμού του ανθρώπου μέσα στο κοινωνικό σύνολο.

Η σύγχρονη πραγματικότητα θέλει τον άνθρωπο υποχείριο μιας μικρή κυρίαρχης ομάδας, η οποία οργανώνει την κοινωνία με βάση το δικό της συμφέρον. Το καπιταλιστικό σύστημα, η παγκοσμιοποίηση, οι καταπιεστικοί κρατικοί θεσμοί σκοπό έχουν να μετατρέψουν τον άνθρωπο σε ένα άβουλο, αλλοτριωμένο, ανταγωνιστικό, με μαζική κουλτούρα, υπερτροφικό Εγώ και ψυχολογικά προβλήματα άτομο. Ο άνθρωπός του σήμερα απέχει πολύ από τη συνειδητοποίηση των προβλημάτων του και των πραγματικών αιτιών τους, αλλά κυρίως απέχει από το να αναλάβει πρωτοβουλιακή δράση για την επίλυσή τους.

Παράλληλα, μπορεί να αποδειχθεί πως η επιστήμη είναι μια έκφραση του συνολικού προσανατολισμού της κοινωνίας στην οποία ανήκει, προσφέρει λύσεις στα ερωτήματα και τα προβλήματα του πολιτισμού μέσα στον οποίο εντάσσεται. Η μελέτη των εσωτερικών μηχανισμών, της εσωτερικής παραγωγής, η γνώση των δομών και του τρόπου λειτουργίας της επιστημονικής κοινότητας και ιδιαίτερα των ίδιων των επιστημονικών προϊόντων επιτρέπει τη κατανόηση της ίδιας της κοινωνίας της οποίας είναι δημιούργημα και διαμορφώτρια.

Σε αυτή τη σύγχρονη πραγματικότητα ο ρόλος της επιστήμης είναι υποστηρικτικός των πρακτικών της κραταιάς τάξης. Η επιστήμη βρίσκεται στο επίκεντρο της κοινωνικής κυριαρχίας, όχι μόνο γιατί χρησιμοποιείται άμεσα στην τεχνική του ελέγχου, αλλά κυρίως γιατί διαποτίζει την κοινωνία με το σεβασμό στην αδιαπραγμάτευτη «αυθεντία» της. Η επιστήμη κατά κύριο λόγο αναδεικνύει την εξουσία των «ειδικών» εξάγοντας μια ιδεολογία κυριαρχίας και καταπίεσης, μέσω της οποίας το άτομο χειραγωγείται.

Λαμβάνοντας υπόψιν την προαναφερθείσα κατάσταση δημιουργείται η απορία για το αν ο άνθρωπος μπορεί να αντιταχθεί σε αυτό το κοινωνικό γίγνεσθαι.

Είναι γεγονός πως ο άνθρωπος δεν είναι γενετικά προγραμματισμένος να λειτουργεί σαν δέκτης και σαν πομπός συμπεριφορών που έχουν ως βάση την καταπίεση, την εκμετάλλευση, την εξουσιαστικότητα, την απάθεια, την εξατομίκευση. Το κοινωνικό κατεστημένο, με τις αξίες και τις αρχές που προάγει, είναι η βασική αίτια της δημιουργίας του ανθρώπου όπως τον συναντάμε στο πέρασμα των αιώνων ως το σήμερα. Με βάση αυτό το δεδομένο, μπορούμε να υποστηρίξουμε την ικανότητα του ατόμου και να υπερασπιστούμε την δυνατότητά του ώστε να μάθει να δρα προς την κατεύθυνση μιας ιδεατής κοινωνίας. Πράγματι, θεωρητικά και πρακτικά αποδεικνύεται πως η κοινωνία

έχει την προοπτική να χειραφετηθεί. Κοινωνικά κινήματα, χειραφετικά εγχειρήματα, εναλλακτικές μορφές εκπαίδευσης αποτελούν βήματα και αποδείξεις για το πόσο εφικτή είναι η πραγμάτωση μιας ευτοπίας.

Η κοινωνική εργασία είναι μια ανθρωπιστική επιστήμη που τάσσεται ηθικά και ιδεολογικά, με την κοινωνική αλλαγή και χειραφέτηση. Είναι ιστορικά αποδεδειγμένο πως η κοινωνική εργασία, ως μια εφαρμοσμένη επιστήμη, έχει υιοθετήσει τα χαρακτηριστικά των λοιπών επιστημών και πολύ συχνά λειτουργεί σαν κατευναστικό και κατασταλτικό, για τους εξυπηρετούμενους, όργανο του κυρίαρχου συστήματος, χωρίς να προτάσσει την ενδυνάμωση και την ενεργοποίηση τους για την αντιμετώπιση ατομικών και κοινωνικών προβλημάτων.

Μπορεί παρόλα αυτά η κοινωνική εργασία να αναπτύξει πρακτικές που να οδηγούν προς κοινωνική αλλαγή και κοινωνική χειραφέτηση;

Η κοινωνική εργασία και κυρίως η κοινωνική εργασία με κοινότητα, με την οποία θα ασχοληθούμε περισσότερο, είναι σε θέση, χρησιμοποιώντας ριζοσπαστικά και μη κατευθυντικά μέσα, να ενδυναμώσει τα άτομα και να μεσολαβήσει έτσι ώστε να επέλθει η επιθυμητή συνειδητοποίηση και εκπαίδευσή τους ώστε να πάρουν τη ζωή στα χέρια τους και να επιτύχουν οι ίδιοι τη χειραφέτησή τους.

Όταν ήρθαμε σε επαφή, μέσω προσωπικών και κοινωνικών δικτύων, με ομάδες οι οποίες είχαν ως βασικά χαρακτηριστικά την αυτοοργάνωση, την αντιεραρχία και την αλληλεγγύη, συνειδητοποιήσαμε ότι επρόκειτο για μια πραγματικότητα που θα θέλαμε να ψάξουμε και να την προτείνουμε ως ένα εναλλακτικό τρόπο οργάνωσης της ζωής- κοινωνίας.

Με την εργασία αυτή θα θέλαμε να συμβάλουμε στην ανάπτυξη εναλλακτικής οπτικής και εργαλείων, στον εμπλουτισμό της θεωρίας της κοινωνικής εργασίας, έτσι ώστε ο αναγνώστης και κυρίως ο σπουδαστής της επιστήμης αυτής να αποκτήσει επιπλέον πληροφορίες και να ενστερνιστεί τις αξίες του δέοντος της κοινωνικής εργασίας, ενεργοποιώντας τους εξυπηρετούμενους με σκοπό να οδηγηθούν προς τη χειραφέτησή τους.

Η ιστορική διαδρομή της κοινωνικής εργασίας, το πέρασμα από τη φιλανθρωπία στην επαγγελματικοποίηση και στην πολιτικοποίησή της, η αναφορά στο ιδεολογικό της υπόβαθρο και στις μεθόδους που χρησιμοποιεί επιτρέπει την ανάδειξη κάποιων προβληματισμών για το ποιος είναι ο ρόλος της προς την κοινωνική αλλαγή. Παράλληλα, μέσα από τη στηλίτευση των ιεραρχικών δομών, του ετεροκαθορισμού, της επιβολής, της εκμετάλλευσης ανθρώπου από άνθρωπο μέσα από ιστορικές αναδρομές και θεωρητικές προσεγγίσεις ανοίγεται ο δρόμος για την παρουσίαση ενός εναλλακτικού τρόπου ζωής που θα έχει ως σκοπό την ευημερία του ανθρώπου και θα βασίζεται σε ένα αξιακό σύστημα με χαρακτηριστικά τη δικαιοσύνη, την ελευθερία και τον σεβασμό.

Τέλος, σκοπός της έρευνας είναι να διερευνήσουμε κατά πόσο εγχειρήματα με κοινοτικό χαρακτήρα και που βασίζονται στην αυτοοργάνωση

και την αντιεραρχία, προάγουν την κοινωνική αλλαγή και την κοινωνική χειραφέτηση, έχοντας κοινές αξίες και αρχές με αυτές της κοινωνικής εργασίας. Επιδίωξη μας είναι να προβάλλουμε τον τρόπο δράσης και λειτουργίας των ομάδων αυτών, τονίζοντας την ικανότητα του ατόμου να ελέγχει τη ζωή του και δρώντας συλλογικά να λύνει τα προβλήματά του. Ενώ παράλληλα σκιαγραφείται η συμβολή των ειδικών επιστημόνων στην επίλυση προβλημάτων που αφορούν τις ομάδες αυτές.

Μέσα από την πορεία της εργασίας κρίθηκε ως στόχος να χαρτογραφηθεί η εναλλακτική αυτή πραγματικότητα, καταλήγοντας πως ένας νέος κόσμος δίκαιος και ελεύθερος είναι εφικτός και πως η δυναμική και η δυνατότητα πραγμάτωσής του αποτελούν ζητήματα που παραμένουν προς διερεύνηση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΠΙΣΤΗΜΗ

1.1 ΟΡΙΣΜΟΙ

Επιστήμη

Ο όρος επιστήμη αναφέρεται στη πειθαρχημένη και συστηματική συναγωγή και σύνθεση γνώσεων, που θεμελιώνονται και ελέγχονται μεθοδικά και αναφέρονται σε σύνολα ομοειδών φαινομένων, τα οποία απομονώνονται και ανάγονται σε αυτοτελή αντικείμενα έρευνας (Τσαούσης, 1989).

Γνώση

Για τη γνώση δεν υπάρχει ένας και μοναδικός συμφωνημένος ορισμός. Κατά έναν ορισμό είναι η θεωρητική και πρακτική κατανόηση ενός θέματος (αφομοίωση επεξεργασμένων πληροφοριών), η οποία ενδεχομένως βοηθά στην απόκτηση δεξιοτήτων και ικανοτήτων για συγκεκριμένο σκοπό. Η γνώση αποκτάται τόσο με την εκπαίδευση (επιμόρφωση) όσο και με την πρακτική εμπειρία. Κατά έναν άλλο ορισμό είναι το σύνολο των γνωστών επεξεργασμένων πληροφοριών σε κάποιο συγκεκριμένο πεδίο ή συνολικά. Στη σημερινή εποχή, η γνώση συνδέεται με την έρευνα, την καινοτομία και τις νέες τεχνολογίες (Τσαούσης, 1989).

Κοινωνική Εργασία

Επιστημονικός και επαγγελματικός κλάδος για την άσκηση της Κοινωνικής Πρόνοιας σε ατομικό και σε συλλογικό επίπεδο (ομάδας και κοινότητας) με τη χρήση και την εφαρμογή μεθόδων και γνώσεων της κοινωνιολογίας, της ψυχολογίας και διαφόρων κλάδων των άλλων κοινωνικών επιστημών. Η κοινωνική εργασία συνίσταται στην υποβοήθηση της κοινωνικής προσαρμογής, της κοινωνικής ένταξης ή της κοινωνικής αποκατάστασης των ατόμων και στην δραστηριοποίηση των ομάδων και των κοινοτήτων για την από κοινού αντιμετώπιση επιμέρους κοινωνικών προβλημάτων (Τσαούσης, 1989).

Η Κοινωνική Εργασία διαφέρει από τη φιλανθρωπία γιατί είναι υπηρεσία που παρέχεται από ειδικά εκπαιδευμένους επαγγελματίες, που αποτελούν αμειβόμενα επαγγελματικά στελέχη δημόσιων ή ιδιωτικών οργανισμών (Τσαούσης, 1989).

Κοινοτική κοινωνική εργασία

Η κοινοτική κοινωνική εργασία αναπτύχθηκε λόγω της ανάγκης για συστηματική παρέμβαση στη κοινότητα όπου η χρόνια συσσώρευση κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων την οδήγησε σε λειτουργικό αδιέξοδο στις σύγχρονες κοινωνίες (Σταθόπουλος, 2005).

Ο όρος κοινοτική εργασία χρησιμοποιείται για να υποδηλώσει τη συστηματική αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων τα οποία απασχολούν κατηγορίες ή ομάδες πολιτών σε μια κοινότητα ,συνοικία η γειτονιά. Επίσης η κοινοτική κοινωνική εργασία έχει σα στόχο τη κινητοποίηση των ίδιων των κατοίκων για την επίλυση τοπικών προβλημάτων με τη συνεργασία κοινοτικών οργανώσεων και φορέων τοπικής δράσης. Τα τρία βασικά επίπεδα εργασίας της είναι: η κοινοτική εργασία σε επίπεδο γειτονιάς , η παρέμβαση σε επίπεδο κοινοτικών υπηρεσιών και τέλος η εργασία σε ένα ευρύτερο περιφερειακό επίπεδο που σαν στόχο έχει τη διαμόρφωση κοινωνικής πολιτικής για τα εκάστοτε προβλήματα Η κοινοτική εργασία λοιπόν είναι μια μέθοδος η οποία προάγει την ενεργή συμμετοχή του πληθυσμού στην κατανόηση και αντιμετώπιση των προβλημάτων που παρουσιάζονται ιδιαίτερα στις αστικές κοινότητες (Σταθόπουλος, 2005).

Ιδεολογία

Ο όρος εισήχθη τον 19^ο αιώνα από τον Γάλλο φιλόσοφο Ντεσύτ ντε Τρασύ για να δηλώσει μια «επιστήμη των ιδεών» που θα αποκάλυπτε τις προκαταλήψεις των ανθρώπων. Πιο συγκεκριμένα και σύμφωνα με τον Κάρλ Μανχάιμ ο όρος ιδεολογία αναφέρεται στο χαρακτηριστικό τρόπο του σκέπτεσθαι και στην δομή της σκέψης μιας εποχής ή ενός κοινωνικού συνόλου (Τσαούσης, 1989).

1.2 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Η ιστορία της επιστήμης, αν εξεταστεί από κάποια απόσταση, παρουσιάζεται σαν μια αργή μετάβαση από μια γενική ορθολογική εξήγηση σε μια άλλη γενική εξήγηση , που η κάθε μια τους , διαδοχικά, φιλοδοξεί να αποτελέσει θεωρία που να καλύπτει όλες τις επιστημονικές εξελίξεις της εποχής, μέχρις ότου η θεωρία αυτή να καταρριφθεί, διότι έρχεται σε έντονη αντίθεση με άλλες καινούριες γνώσεις. Και τότε πρέπει να κατασκευαστεί μια άλλη, που θα αποτελέσει καινούρια αφετηρία.

Η πρωταρχική εμφάνιση της επιστήμης είχε ως βάση την εμφάνιση ομάδας ανθρώπων οι οποίοι σύμφωνα με τους Δαφέρμο και Ραφίκ (1995) απελευθερώνονται από τη σκληρή χειρωνακτική εργασία και αποκτούν δυνατότητα να επιδοθούν σε πνευματικές ασχολίες. Η επιστήμη αρχίζει να μετατρέπεται σε ξεχωριστό τομέα της εργασίας και να αυτονομείται σε μεγάλο βαθμό από την παραγωγή, κάτι που σηματοδοτεί μια βαθύτατη αντίθεση μεταξύ χειρωνακτικής και πνευματικής εργασίας στα πλαίσια ενός υποδουλωτικού κοινωνικού καταμερισμού εργασίας. Στο αρχικό στάδιο εμφάνισης της επιστήμης κυριαρχεί η σφαιρική προσέγγιση και η αισθητηριακή σύλληψη του κόσμου και της κίνησής του, χωρίς όμως να διακρίνονται και να μελετώνται οι επί μέρους πλευρές του.

Στη συνέχεια, αρχίζει η σταδιακή διάσπαση-ανάλυση αυτής της σφαιρικής εικόνας, η διάκριση πτυχών του κόσμου και η ξεχωριστή μελέτη τους στα πλαίσια ξεχωριστών επιστημονικών κλάδων. Καλλιεργείται η πειραματική έρευνα, η συσσώρευση και ταξινόμηση γνώσεων. Στα πλαίσια του υποδουλωτικού καταμερισμού εργασίας οι επιστήμες διαιρούνται σε δύο μεγάλες ομάδες, στις φυσικές και κοινωνικές. (Πατέλης,1998)

Με τη βιομηχανική και αργότερα με την επιστημονικοτεχνική επανάσταση η επιστήμη αρχίζει να μετατρέπεται σε παραγωγική δύναμη επηρεάζοντας άμεσα και αποφασιστικά την εξέλιξη των παραγωγικών δυνάμεων της κοινωνίας. Ως συνέπεια της αναλυτικής μελέτης του κόσμου, η οποία γνώρισε ταχύτατη ανάπτυξη στους νέους χρόνους (παράλληλα με τη σταδιακή χειραφέτηση της επιστήμης από τη θρησκεία, από την επίσημη ιδεολογία του Μεσαίωνα) διαμορφώνονται οι προϋποθέσεις για τη μετάβαση σ' ένα νέο στάδιο, στο στάδιο της κατεξοχήν συνθετικής-σφαιρικής προσέγγισης του κόσμου, στη βάση όμως της γνώσης-κατανόησης των επί μέρους πλευρών του. (Πατέλης,1998).

Παράλληλα, με την δημιουργία, μέσα στην κεφαλαιοκρατία ,της δυνατότητας υπέρβασης του υποδουλωτικού καταμερισμού εργασίας (κάτι που μπορεί να γίνει πραγματικότητα μόνο σε μιαν αταξική κοινωνία του μέλλοντος) διαμορφώνεται η προοπτική υπέρβασης του καταμερισμού σε φυσικές και κοινωνικές επιστήμες και δημιουργίας μιας συνθετικής και εσωτερικά ενιαίας επιστήμης στιγμές της οποίας είναι η γνώση της φύσης και η συνειδητοποίηση της κοινωνίας. (Πατέλης,1998).

1.3 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Κατά τη κλασική έννοια της επιστήμης (Αριστοτέλης, Καρτέσιος, Γαλιλαίος) η επιστήμη νοείται ως ένα σύστημα αληθινών προτάσεων για ένα θέμα, ταξινομημένων με λογική σειρά. Αντίθετα οι ατομικές, οι εμπειρικές προτάσεις δεν έχουν σημασία για το προσδιορισμό της επιστήμης. Οι προτάσεις της επιστήμης πρέπει να έχουν γενικό χαρακτήρα να είναι αποδεδειγμένες και διατυπωμένες με λογική συνοχή.

Σε αντίθεση με τη κλασική έννοια της επιστήμης η μοντέρνα αντίληψη για την επιστήμη στρέφεται προς την ίδια την επιστημονική εργασία και ενδιαφέρεται για τη μέθοδο, την έρευνα και την πειραματική θεμελίωση της επιστήμης. Καθοριστικό ρόλο παίζουν οι εμπειρικές προτάσεις πάνω στις οποίες οικοδομούνται οι θεωρητικές. Η επιστημονικότητα των προτάσεων θεμελιώνεται επίσης πάνω σε μια ορισμένη «επιστημονική στάση» που κρίνεται ως αναγκαία προϋπόθεση για το κύρος των αποτελεσμάτων της έρευνας (Παπαδημητρίου, 1988).

Ο μαρξισμός προτείνει μια άλλη αντίληψη για την επιστήμη, μιλάει μάλιστα για «επιστημονική κοσμοθεωρία» . Η επιστήμη θεωρείται ως μια παραγωγική δύναμη της κοινωνίας, αφού αποτελεί τη θεωρητική δραστηριότητα των ανθρώπων μιας ορισμένης κοινωνίας και επιτρέπει τη κατανόηση,

ερμηνεία, διεύθυνση των κοινωνικών διαδικασιών και την κυριαρχία απάνω στο φυσικό, κοινωνικό και πολιτικό γίνεσθαι. Η επιστήμη ως συστηματικά δομημένη γνώση αποτελεί δύναμη κοινωνική, θεμέλιο και παράγοντα βασικό για τη κοινωνική δράση (Παπαδημητρίου, 1988).

Η θεωρία της επιστήμης που ασπάζεται ο λογικός εμπειρισμός συνεπάγεται μια σωρευτική εικόνα της επιστήμης. Δηλαδή υποστηρίζει ότι τα νέα εμπειρικά στοιχεία και οι νέες θεωρίες χτίζονται επάνω στη προϋπάρχουσα σίγουρη γνώση. Κάθε νέα θεωρία αποτελεί ένα παραπέρα βήμα που είναι συνέπεια του προηγούμενου. Όμως με αυτό τον τρόπο γίνεται προβληματική η έννοια της εξέλιξης της επιστήμης και της γένεσης νέων ιδεών ενώ στο τέλος δίνεται μια στατική ανιστορική άποψη για την επιστήμη (Παπαδημητρίου, 1988).

Απάντηση σε αυτή τη θεωρία της επιστήμης επιχείρησε να δώσει ο λεγόμενος κριτικός ορθολογισμός, που βάζει στο κέντρο των ερευνητικών του ενδιαφερόντων το πρόβλημα της επιστημονικής προόδου και τις ικανότητες της γνώσης (Popper, Kuhn, Lakatos, Feyerabend). Επιχειρείται δηλαδή μια δυναμική προσέγγιση της επιστήμης, δε συναντάται μια στατική συλλογή αληθειών, ταξινόμησης και συστηματοποίησης τους αλλά αφήνεται περιθώριο για αυθόρμητους σχεδιασμούς θεωριών και τον όσο πιο δυνατό, αυστηρό, κριτικό τους έλεγχο (Καυκιάς, 2009).

Πιο συγκεκριμένα ο Feyerabend (1975) κρίνοντας τον ορθολογισμό αναλύει και υπερασπίζεται το σχετικισμό. Υποστηρίζει πως οι ορθολογιστές και οι επιστήμονες δεν έχουν ορθολογικά – επιστημονικά επιχειρήματα για να στηρίξουν την εξαιρετικότητα της ιδεολογίας τους, αλλά πιστεύει ότι ακόμα κι αν υποτεθεί πως αυτοί διαθέτουν τέτοια επιχειρήματα αυτό δε συνεπάγεται ότι η ιδεολογία τους πρέπει να επιβληθεί σε όλους. Για να κατανοηθεί σαφέστερα αυτή η θέση του Feyerabend παρακάτω αναλύεται ο σχετικισμός.

1.4 Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΣΧΕΤΙΚΙΣΜΟ

Είναι γεγονός ότι υπάρχουν στον κόσμο διαφορετικές παραδόσεις με διαφορετικά ήθη, διαφορετικές κοσμοθεωρίες και προσδοκίες. Οι διαφορετικές παραδόσεις παράγουν διαφορετικά αγαθά και κάνουν διαφορετικές ανακαλύψεις, διαφέρουν μεταξύ τους ως προς τη γλώσσα, τη γραφή, την κουλτούρα, τη θρησκεία. Το γεγονός αυτό κινεί τη περιέργεια, ερευνώνται τα άγνωστα πράγματα, γίνονται δεκτά τα ξένα επιτεύγματα, εφευρήματα, αγαθά και πραγματώνονται πολιτισμικές αλλαγές. Αυτή η γόνιμη και πρακτικά δικαιολογημένη ανταλλαγή πνευματικών και υλικών αγαθών συχνά δυσκολεύεται ή και διακόπτεται εξαιτίας της υπερβολικής εκτίμησης μιας ορισμένης παράδοσης ή με παρουσίαση των πραγματικών ή φανταστικών προτερημάτων της, δημιουργώντας διχοτομήσεις όπως ανθρώπινος-απάνθρωπος, ορθολογικός - ανορθολογικός, επιστημονικός - ανεπιστημονικός. Οι διχοτομήσεις αυτές δεν είναι μόνο αφηρημένα σχήματα ταξινόμησης, αλλά

αποβλέπουν στη δημιουργία μιας πραγματικότητα μέσα στην οποία το «αρνητικό» και το «θετικό» φιλτράρονται από μια «υπερεκτιμημένη» παράδοση (Feyerabend, 1975).

Ο σχετικισμός κατά τον Feyerabend αποτελείται από γνώμες, έννοιες, θεωρίες οι οποίες δεν μπορούν να κατανοηθούν ανεξάρτητα από τη παράδοση στα πλαίσια της οποίας αποκτούν νόημα. Δεν ισχυρίζεται ότι όλες οι παραδόσεις έχουν ίση αξία, ή ότι είναι εξίσου αληθινές, ή ότι είναι αυθαίρετες. Σίγουρα όμως οι παραδόσεις σε μια ελεύθερη κοινωνία έχουν ίσα δικαιώματα. Αναφερόμενοι στην «αντικειμενικότητα», στα όρια μιας παράδοσης είναι αφέλεια να θεωρείται η ορθότητα ενός συμπεράσματος, η ύπαρξη μιας αντίφασης, η παρουσία μιας αλήθειας, η ανθρωπιά ή απανθρωπιά μιας πράξης ως κάτι «αντικειμενικό» στο οποίο ο ίδιος ο συμμετέχων στην παράδοση δεν συνεισφέρει τίποτα. Η επονομαζόμενη «αντικειμενικότητα» είναι αποτέλεσμα μιας γνωσιολογικής μυωπίας, δεν είναι «φιλοσοφικό επίτευγμα» (Feyerabend, 1975).

Ο ισχυρισμός ότι η κοινωνική ευταξία μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω μιας βασικής παράδοσης με την αλήθεια της, την ανθρωπιά της, την αντικειμενικότητα της, είναι λανθασμένος. Παρόλα αυτά η αποστολή των διανοούμενων σήμερα είναι να υπερασπίζονται και να επεκτείνουν την ορθολογικότητα, την αντικειμενικότητα, τις επιστήμες, μια φιλελεύθερη φιλοσοφία, δηλαδή με άλλα λόγια την επικρατούσα παράδοση. Μια βασική παράδοση που οριοθετεί τις πράξεις όλων των ανθρώπων κάτι που αποτελεί κριτήριο για την ένταξη ή μη αυτών στο κοινωνικό πλαίσιο (Feyerabend, 1986).

Το πρόταγμα του σχετικισμού ενάντια στη αυθεντία της επικρατούσας παράδοσης, στις σημερινές δημοκρατίες, για τη δημιουργία μιας σχετικά ελεύθερης κοινωνίας (στην οποία άτομα και παραδόσεις έχουν ίσα δικαιώματα) είναι οι λαϊκές κινητοποιήσεις. Οι λαϊκές κινητοποιήσεις και όχι η επιστημολογία (η κοινωνική, πολιτική θεωρία) είναι αυτό που θα παράσχει την ελευθερία. Αυτό σημαίνει την υποκειμενικοποίηση της πολιτικής η οποία στόχο έχει να τοποθετούνται σε κατάλληλο σημείο οι πόθοι και οι αντιλήψεις των υποκειμένων (ατόμων, ομάδων, παραδόσεων) και έτσι να προωθείται η ικανοποίησή τους. Οι διανοούμενοι έχουν την υποχρέωση να διασαφηνίσουν και να ενισχύουν αυτή τη γόνιμη υποκειμενικότητα. Οφείλουν να αποφασίσουν ανάμεσα στο δίλημμα του να προωθήσουν τη χειραφέτηση του ατόμου ή να τον εγκλωβίσουν μέσα στα δόγματα τους. Πολύ λίγοι διανοούμενοι έχουν αποφασίσει να προτιμήσουν την ωφέλεια του συνανθρώπου από την ενίσχυση του δικού τους συμφέροντος.

Η πρόταση του Feyerabend (1986) είναι μια ανοιχτή και σχετικιστική συνένωση των παραδόσεων αντί για τη παρούσα κατάσταση, όπου υπάρχει μια βασική παράδοση και πολλές άλλες περιφερειακές παραδόσεις, για τις οποίες μπορεί κανείς να γράφει ή να μιλά όχι όμως να τις ζει. Οι ελεύθερες κοινωνίες προκύπτουν και μεταβάλλονται με λαϊκές κινητοποιήσεις και με τις αλληλένδετες τους ανοιχτές διαδικασίες και αυτό είναι η καλύτερη εκπαίδευση

που υπάρχει σήμερα για έναν πολίτη. Εδώ ο πολίτης μαθαίνει να διαβλέπει προβλήματα, να αφομοιώνει αναγκαίες γνώσεις, να ελέγχει την αξία τους, να μαθαίνει να αποφασίζει παίρνοντας ο ίδιος αποφάσεις και μελετώντας τα επακόλουθά τους.

1.5 Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΟΡΙΑ ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Η γνώση είναι σχέση, δεσμός, επαφή με την αλήθεια και όχι κατοχή της Αλήθειας. Η αντίληψη, ως προσωπική εμπειρία θέασης του κόσμου έχει μόνο αναλογική και όχι ουσιαστική σχέση με τα αντικείμενα. Οι πληροφορίες τις οποίες επεξεργάζεται ο εγκέφαλος δεν έχουν σχέση με τις ιδιότητες των αντικειμένων που λειτουργούν ως ερεθίσματα. Η αξία των εντυπώσεων δεν έγκειται τόσο στο ότι αναπαριστούν με ακρίβεια την πραγματικότητα όσο στο ότι μας βοηθούν να προσαρμοζόμαστε σε αυτήν. Οι αντιληπτικές εντυπώσεις είναι αξιόπιστες επειδή είναι λειτουργικές όχι επειδή είναι αληθινές. Δεν υπάρχει μία και ορισμένη και οριστική όψη του κόσμου. Η όψη του κόσμου που έχουμε δεν είναι παρά το δημιούργημα, το "φιλοσόφημα", της κοινής και καθημερινής μας συνείδησης (Μαλεβίτσης, 1985).

Σύμφωνα με τον Paul Watzlawick (1981) τα αντιληπτικά, ερμηνευτικά εργαλεία παραμένουν συνήθως ασυνείδητα, αυτονόητα και αναμφισβήτητα. Ο κόσμος που βλέπουμε γύρω μας είναι η συνισταμένη των αντιληπτικών μας ιδιοτήτων και των ερμηνευτικών φίλτρων που μας κληροδοτεί το πολιτισμικό μας περιβάλλον.

Η επιστημονική υπόθεση της αντικειμενικής γνώσης παρ' ότι απολαμβάνει το προνόμιο της ευρείας αποδοχής από το σύγχρονο κόσμο δεν διαθέτει περισσότερη γνωσιολογική εγκυρότητα από τους αρχαίους μύθους. Η υπόθεση ότι η αντικειμενική διάσταση του κόσμου είναι η μόνη αληθινή πραγματικότητα δεν αποδεικνύεται με την επιστημονική μεθοδολογία. Η επιστημονική κοινότητα συνήθως δεν συνειδητοποιεί την σχετικότητα και την υποκειμενικότητα των γνωσιολογικών προϋποθέσεων που υποκρύπτουν οι επιστημονικές θεωρίες και μέθοδοι. Αυτή η μετα-φυσική αμέλεια οδηγεί συχνά σε λανθασμένα συμπεράσματα. Τίποτα δεν είναι πιο υποκειμενικό από την αντικειμενικότητα που δεν μπορεί να δει την υποκειμενικότητά της (Laing, 1982).

Η επιστημονική γνώση δεν αποτελείται από ένα συγκροτημένο σύνολο αδιαμφισβήτητων, αντικειμενικά θεμελιωμένων βεβαιοτήτων. Είναι μια προοδευτική διαδικασία διαμόρφωσης και αναδιαμόρφωσης υποθέσεων οι οποίες επαληθεύονται ή διαψεύδονται από τα εμπειρικά δεδομένα.

Με την είσοδο στην τρίτη χιλιετία εγκαταλείπεται ως ουτοπική η φιλοδοξία της απόλυτης θεωρητικής γνώσης. Για πρώτη φορά μάλιστα αμφισβητούνται οι παραδοσιακά αυτονόητες αρχές και αξίες από το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού των δυτικών κοινωνιών. Ο άνθρωπος υποχρεώνεται να

συμβιβαστεί με τη συνειδητή αποδοχή λειτουργικών, χρήσιμων, συμβατικών διατυπώσεων (Heisenberg,1928).

Η μετανεωτερική επιστημολογία επιστρέφει στον αρχαίο Πρωταγόρα υιοθετώντας κριτήριο εγκυρότητας της αλήθειας την ανθρώπινη υποκειμενικότητα, "μέτρο πάντων χρημάτων άνθρωπος". Η υποκειμενικότητα δεν θεωρείται πια πηγή ψεύδους. Το να πρέπει να διαλέξει κανείς ανάμεσα σε δύο μόνο εναλλακτικές, θεωρητικές προτάσεις από τις οποίες η μία μόνο είναι αληθινή και η άλλη ψεύτικη είναι υπεραπλουστευτισμός και παρερμηνεία της πραγματικότητας. Είναι δυνατόν να ισχύουν ταυτόχρονα διαφορετικές παράλληλες, ερμηνευτικές, υποθετικές, θεωρητικές προτάσεις για την ερμηνεία ενός φαινομένου. Οι θεωρητικές αυτές προτάσεις μπορεί να είναι αντικειμενικές και να έχουν καθολική ισχύ ή υποκειμενικές και να ισχύουν μόνο γι' αυτόν που τις εκφράζει ή να είναι ταυτόχρονα και αντικειμενικές και υποκειμενικές (Καυκίος, 2009).

Το ότι δεν μπορούμε να προσδώσουμε ποτέ απόλυτη ισχύ σε κανένα υποκειμενικό, αντικειμενικό ή οντολογικό κριτήριο δεν σημαίνει ότι αρνούμαστε κάθε δυνατότητα διατύπωσης της αλήθειας. Μπορούμε να αποδεχθούμε συμβατικά ως αληθινό αυτό που σε ιστορικό, κοινωνικό, πολιτισμικό ή προσωπικό επίπεδο φαίνεται ως αληθινό. Ο προσανατολισμός της ζωής μας σύμφωνα με το φαινόμενο (με αυτό που φαίνεται αληθινό) είναι απαραίτητος όρος επιβίωσης και προόδου. Η σχετική, υποκειμενική αλήθεια αν και δεν διαθέτει απόλυτη οντολογική εγκυρότητα είναι χρήσιμη και λειτουργική. Το γεγονός ότι δεν μπορούμε να φτάσουμε την απόλυτη αλήθεια ή την απόλυτη βεβαιότητα δεν σημαίνει ότι δεν μπορούμε να αποδεχόμαστε αλήθειες οι οποίες υποστηρίζονται από την λογική, την εμπειρία ή τα αντικειμενικά δεδομένα. Η αλήθεια εξαρτάται πάντοτε από τις φιλοσοφικές της προϋποθέσεις (Lewis ,1947).

Καμιά επιστημονική θεωρία δεν μπορεί να διεκδικήσει απόλυτη εγκυρότητα. Οι θεωρίες συνοδεύονται πάντοτε από αβεβαιότητα. Η γνώση δεν είναι συνώνυμη με την απόλυτη βεβαιότητα. Δεν αναιρεί την αμφιβολία, απλά διεισδύει με μεγαλύτερη ακρίβεια σε περισσότερες και βαθύτερες πτυχές των φαινομένων. Σε πρακτικό επίπεδο είμαστε συχνά υποχρεωμένοι να παίρνουμε αποφάσεις και να ενεργούμε με βάση αβέβαιες, αμφισβητούμενες ή ακόμη και αντιφατικές υποθέσεις. Όσο πιο διευρυμένη είναι η αντιληπτική μας συνειδητότητα και πιο σύνθετα είναι τα δεδομένα τα οποία επεξεργαζόμαστε τόσο δυσκολότερο είναι να καταλήξουμε σε βέβαια γνωστικά συμπεράσματα (<http://www.psychе.gr/epist1.htm>).

Ένας από τους μεγάλους επιστημολόγους του 20ου αιώνα ο Karl Popper(1972) συνέβαλλε ουσιαστικά στην αλλαγή του τρόπου με τον οποίο η σύγχρονη επιστημονική κοινότητα αντιλαμβάνεται την εγκυρότητα της επιστημονικής γνώσης. Σύμφωνα με τον Popper μια άποψη δεν μπορεί ποτέ να επιβεβαιωθεί με απόλυτη βεβαιότητα διότι όσο και αν υποστηρίζεται από τα ερευνητικά δεδομένα μπορεί να παραμένει εσφαλμένη. Υπάρχουν πάντα κάποια

περιθώρια λάθους. Κάποια δεδομένα που θα προκύψουν στο μέλλον μέσα από την παρατήρηση ή το πείραμα μπορεί να την διαψεύσουν.

Σύμφωνα με τον Popper (1972) οι θεωρίες δεν μπορούν ποτέ να ξεπεράσουν το επίπεδο της εικασίας και της πίστης. Μια θεωρία δεν μπορεί να χαρακτηριστεί επιστημονική επειδή επιβεβαιώνεται από τα εμπειρικά δεδομένα της έρευνας αλλά επειδή ο τρόπος με τον οποίο είναι διατυπωμένη επιτρέπει τη δυνατότητα της διάψευσής της μέσα από εμπειρική έρευνα. Επιστημονικά έγκυρη είναι η διαψεύσιμη θεωρία η οποία δεν έχει ακόμη διαψευσθεί από τα αντικειμενικά δεδομένα και αντέχει στις δοκιμασίες διάψευσης ή επαλήθευσής της.

1.6 ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ

Το ζήτημα της επιστήμης δεν είναι μονοσήμαντο αλλά πολύπλοκο και αντιφατικό. Αφορά τη γνώση και την σχέση των ανθρώπινων κοινωνιών με τους εκάστοτε θεσμούς -φορείς της που την εφαρμόζουν. Είναι , λοιπόν ένα βασικά πολιτικό ζήτημα. Η νεώτερη εποχή εδραιώνεται πάνω στις ιδέες της ασταμάτητης προόδου, η οποία ταυτίζεται με την τεχνολογική ανάπτυξη, και του ορθολογικού ελέγχου-κυριαρχίας πάνω στη φύση και την ανθρώπινη κοινωνία. Η επιστήμη της δεν μπορούσε παρά να είναι ανάλογη: μαθηματικοποίηση -ποσοτικοποίηση του κόσμου με στόχο την ορθολογική του κυριαρχία. Στη σύγχρονη κοινωνία η επιστήμη πέρα από ισχυρός κοινωνικός θεσμός έχει και κυρίαρχη νομιμοποιητική σημασία (Μπούκτσιν,1989).

1.6.1 Η επιστήμη ως ιδεολογία της εξουσίας

Η επιστήμη βρίσκεται στο επίκεντρο της κοινωνικής κυριαρχίας, όχι μόνο γιατί χρησιμοποιείται άμεσα στην τεχνική του ελέγχου, αλλά κυρίως γιατί διαποτίζει την κοινωνία με το σεβασμό της πάνσοφης «πραγματογνωμοσύνης». Στην σύγχρονη κοινωνία η επιστήμη αναδεικνύει την εξουσία των «ειδικών». Αυτός ο ρόλος της επιστήμης μεταφράζεται με την διανοητική συνεργασία των επιστημόνων στην εξαγωγή μιας ιδεολογίας κυριαρχίας και καταπίεσης ,τη διάδοση του μύθου ότι είναι αναπόφευκτος ο διαχωρισμός της ανθρωπότητας σε διακεκριμένους επιστήμονες και αγράμματες μάζες, σε εκμεταλλεύτριες και εκμεταλλεζόμενες τάξεις (Μπούκτσιν,1989).

Υπάρχει μια γνήσια θρησκεία της επιστήμης, που γίνεται για την κοινωνία ένα απόλυτο μοντέλο «ορθολόγησης». Τη χρησιμοποιούν απερίσκεπτα για να εξηγήσουν την οργάνωση και διάρθρωση της εργασίας καθώς επίσης και για να δικαιολογήσουν την συγκέντρωση της εξουσίας στα χέρια ορισμένων και την αρπαγή της από τα χέρια άλλων (Μπούκτσιν,1989).

Οι επιστήμονες είναι οι «αρχιερείς» που λειτουργούν μέσα σε διάφορους «ναούς» (κυβέρνηση, βιομηχανικά εργαστήρια, εκπαιδευτικό σύστημα, σύστημα υγείας, στρατό και άλλους). Οι λόγοι τους ξεχειλίζουν από έμφαση και

έχουν για στόχο τους να εντυπωσιάζουν τις μάζες με «θαυμαστά» επιτεύγματα, ενώ είναι αυτοί οι ίδιοι που εξουσιάζουν φύση και άνθρωπο, συμβάλλοντας ποικιλοτρόπως στην καταστροφή τους. Αυτή είναι μια παλιά, αποτελεσματική τεχνική, που εφαρμόζεται από την εποχή των πυραμίδων, κατά την οποία οι έχοντες τη εξουσία κάνουν επίδειξη της δύναμης τους χρησιμοποιώντας τους αρχιερείς- «ειδικούς» τους (SESPA, 1972).

Το «αλάνθαστο» της επιστήμης χρησιμεύει σαν επιχείρημα και πρόφαση, όχι μόνο στην παραγωγή αλλά και στα γενικότερα προβλήματα της κοινωνίας. Λέγεται πως οι «ειδικοί επιστήμονες» πρέπει να έχουν τον τελευταίο λόγο στη λήψη αποφάσεων σε όλους τους τομείς της ζωής. Έτσι μέσα στο χώρο της δουλειάς και στην πορεία της κοινωνίας γενικότερα, η επιστήμη χρησιμοποιείται σαν ιδεολογία για να στερήσει την εξουσία λήψης αποφάσεων που αφορούν την ζωή του ατόμου, από το ίδιο το άτομο. Επιβάλλεται η ανάδειξη της ανορθολογιστικής βάση της εξουσίας που ασκεί πάνω στον άνθρωπο η επιστημονική «ορθολόγηση» (SESPA, 1972).

Η επιστήμη είναι χρήσιμη αλλά δεν υπηρετεί το καλό του συνόλου που ισχυρίζεται ότι υπηρετεί, αποτελεί ολοκληρωτικό μέρος του συστήματος και το καπιταλιστικό σύστημα διαστρεβλώνει τους σκοπούς οποιασδήποτε επιστήμης. Η επιστήμη δεν είναι ουδέτερη. Οι προτεραιότητες και οι δομές της επιστημονικής εργασίας απορρέουν από την υπάρχουσα κοινωνική τάξη και την ισχυροποιούν. Οι μηχανισμοί που της εξασφαλίζουν αυτό το ρόλο είναι πολλοί.

Ο Λεβύ-Λεμπλόν (1970) αναφέρεται στον ιδεολογικό ρόλο της επιστήμης λέγοντας πως πρώτα η θρησκεία, έπειτα η κλασική «ανθρωπιστική παιδεία» και σήμερα η επιστήμη υποβαστάζει και δομεί κάθε μέρα και περισσότερο, τις ιδεολογικές μορφές που επιβάλλει η κυρίαρχη κοινωνική τάξη. Η επιστήμη χρησιμεύει ακόμα για να δικαιολογήσει κάθε μηχανισμό της κοινωνικής ιεραρχίας, προσφέροντάς του «αντικειμενικά» κριτήρια. Η ιεραρχία αυτή παριστάνει πως δεν αντανakλά πια σήμερα τη διαίρεση της κοινωνίας σε τάξεις παρά μόνο τις ικανότητες και τις αρμοδιότητες των ατόμων.

Υπάρχει ακόμα μια υπηρεσία που προσφέρει η επιστήμη σε αυτή την κοινωνία: εξασφαλίζει το ανέβασμα στη σκηνή αυτών των καινούριων παιχνιδιών τσίρκου, με σκοπό τον αποπροσανατολισμό του κόσμου από τα φλέγοντα ζητήματα. Πώς αλλιώς θα μπορούσε να χαρακτηριστεί το ταξίδι στη σελήνη που κόστισε υπέρογκα ποσά, ιδρώτα και αίμα δισεκατομμυρίων ανθρώπων. Τους υπνωτίζει με εντυπωσιακά επιτεύγματα για να τους καταστέλλει (SESPA, 1972).

1.6.2 Επιστήμη και ανθρώπινες σχέσεις

Οι ανθρώπινες σχέσεις ερευνώνται και κρίνονται «επιστημονικά», πράγμα που έχει ως επακόλουθο να χάνεται η ικανότητα κατανόησης του συνανθρώπου ενορατικά και μη εξαντικειμενικεύσιμα : ο συνάνθρωπος παύει να είναι φίλος, συμπάσχων, στον οποίο αφοσιωνόμαστε, μαθαίνουμε την

συμπεριφορά του και τελικά τον καταλαβαίνουμε. Οι «ειδικοί» βλέπουν τον άνθρωπο σαν ένα αντικειμενικό σύστημα, φτιάχνουν για αυτόν γενικεύσεις και τον παρατηρούν για να επαληθεύσουν αυτές τις γενικεύσεις (Μπούκτσιν,1989).

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα, τα προγράμματα για αναμόρφωση των φυλακών, τα κριτήρια για την απόδοση των ανθρώπων διαμορφώνονται με τον ίδιο τρόπο. Οι επιστήμονες αποφασίζουν ποιος επιτρέπεται να απελευθερωθεί ή ποιος είναι κατάλληλος για ποιο επάγγελμα. Επιστήμονες ερευνούν τις «αιτίες» των απεργιών, τις εξεγέρσεις στα γκέτο, τον αναλφαβητισμό και με αυτόν τον τρόπο όχι μόνο ξοδεύουν εκατομμύρια χρήματος αλλά επηρεάζουν την πολιτική και την κοινή γνώμη (Μπούκτσιν,1989).

Ήδη πριν από τη γέννηση του παιδιού οι «επιστήμονες» γιατροί, καθορίζουν τις προοπτικές του εμβρύου και έπειτα δοκιμάζονται επάνω του ή του επιβάλλονται με κυβερνητικά προγράμματα : «επιστημονικές» μέθοδοι διατροφής, μάθησης, διαμόρφωσης του ελεύθερου χρόνου, προσαρμογής στο περιβάλλον, επαγγελματικού προσανατολισμού και όταν το άτομο δεν διατίθεται ευχάριστα απέναντι σε όλα αυτά, όταν επαναστατεί εξαιτίας της ασημαντότητας, της απανθρωπιάς της όλης «επιχείρησης», τότε του προσαρτάται «επιστημονικά» ο χαρακτήρας του επαναστάτη-περιθωριακού και αποδεικνύεται ότι δεν είναι ταιριαστός στο τόσο επιμελώς συγυρισμένο και πολιτισμένο περιβάλλον (Μπούκτσιν,1989).

1.6.3 Η επιστήμη ως θεμέλιο του καπιταλισμού

Από το ξεκίνημά της η νεώτερη επιστήμη , ιδρύει μια εργαλειακή σχέση με την πραγματικότητα, στοχεύει στην ποσοτικοποίησή της, υποβιβάζοντας την σε κάτι μετρήσιμο.

Η επιστήμη αποτελεί λοιπόν συνιστώσα της καπιταλιστικής κοινωνίας, παίζοντας πρωτεύοντα ρόλο στην ανάπτυξη του τρόπου παραγωγής που βασίζεται στη μέτρηση του εργασιακού χρόνου και της παραγωγικότητας. Ενσωματώνεται ως ένας κυρίαρχος θεσμός μέσα στη γιγαντιαία κίνηση εξάπλωσης του εμπορεύματος, της εμπορικής συναλλαγής, της διείσδυσης της οικονομίας σε όλες τις όψεις της ανθρώπινης και μη ζωής. Η επιστήμη είναι μια έκφραση του συνολικού προσανατολισμού της κοινωνίας στην οποία ανήκει, προσφέρει λύσεις στα ερωτήματα και τα προβλήματα του πολιτισμού μέσα στον οποίο εντάσσεται. Για παράδειγμα η μηχανιστική επιστημονική αντίληψη της φύσης ή ο ορθολογισμός, είναι θεμελιώδεις σημασίες του καπιταλιστικού κόσμου (Beck, 1996).

1.6.4 Η επιστήμη ως όργανο πολιτιστικού ιμπεριαλισμού

Η επιστήμη αποτελεί όργανο του πολιτιστικού ιμπεριαλισμού της δύσης . Επιστήμονες με την ιδέα πως η επιστήμη λύνει όλα τα προβλήματα, παίρνουν το ρόλο οικουμενικού συμβούλου, προτείνουν μοντέλα ανάπτυξης σε υποανάπτυκτες χώρες και λειτουργούν σαν να είναι αρκετή η πρόοδος της επιστήμης σε μια χώρα, για να αναπτυχθεί αυτή η χώρα και να είναι ο λαός της ελεύθερος. Ακολουθώντας αυτό το δρόμο η επιστήμη αποτελεί το μέσο για να σταθεροποιούνται οι ταξικές δομές, ενισχύοντας τη θέση των προνομιούχων σε σχέση με τους μη προνομιούχους.

Η επιστήμη χρησιμοποιείται για την ενίσχυση του γοήτρου και την προπαγάνδισή των συμφερόντων του καπιταλιστικού κόσμου. Οι επιστήμονες παίζουν ιστορικά τον ίδιο ρόλο που έπαιζαν στο παρελθόν οι ιεραπόστολοι. Εκείνοι αποτελούσαν το ιδεολογικό κάλυμμα της πιο βίαιης επιχείρησης αποικιοποίησης. Οι επιστήμονες σήμερα διαιωνίζουν την καταπίεση του τρίτου κόσμου, αλωνίζουν τον κόσμο φέρνοντας την απαγγελία του τεχνολογικού παραδείσου που πλησιάζει και καλύπτουν με τα θαύματα της επιστήμης, την οργάνωση της καπιταλιστικής κοινωνίας και την αστική ιδεολογία (Μπαζέν περιοδικό Ramparts, 1972).

Αντίστοιχο παράδειγμα συναντάται και στο εσωτερικό της δυτικής κοινωνίας, όπου οι φυλακές είναι υπεράριθμες από εκπροσώπους των κατώτερων τάξεων και από αλλοδαπούς. Άλλοτε η παρουσία του ιερέα που εξασφάλιζε την ηθική υγεία των φυλακισμένων, έκανε τις φυλακές ανεκτές στη συνείδηση του κοινού πολίτη, σήμερα με την επικρατούσα υλιστική νοοτροπία, η παρουσία στις φυλακές ενός κοινωνικού επιστήμονα που το επιστημονικό του δίπλωμα εξασφαλίζει την ψυχική υγεία των φυλακισμένων, αρκεί για να καθησυχάσει την αποστροφή του «ελεύθερου» πολίτη για το καταπιεστικό σωφρονιστικό σύστημα (Μπαζέν περιοδικό Ramparts, 1972).

1.6.5 Στρατιωτικοποίηση της επιστήμης.

Είναι προφανής η συμβολή της επιστήμης στην καταστροφή ανθρώπινων όντων, λόγω της ασυλλόγιστης εφαρμογής της. Έρευνες στηρίζονται οικονομικά σε στρατιωτικές επιχορηγήσεις και στη συνέχεια οι επιστημονικές γνώσεις θέτονται στην υπηρεσία του στρατιωτικών επιχειρήσεων αμυντικών και επιθετικών. Είναι φανερό πως οι ιμπεριαλιστικές δυνάμεις εκμεταλλεύονται τις δυνατότητες της τεχνολογίας για να αποκτήσουν εξοπλισμό ικανό να εξασφαλίσει την εξουσία και τον έλεγχο στις πλουτοπαραγωγικές πηγές του αποκαλούμενου τρίτου κόσμου. Ενώ παράλληλα, μέσω της τεχνοεπιστήμης, η ανεπτυγμένη Δύση απέδειξε ότι θα μπορούσε να αφανίσει τον κόσμο με το πάτημα ενός κουμπιού (Brain Research Group, Open University, England, 1973).

1.6.6 Κοινωνιοβιολογία

Όψιμο παράδειγμα μηχανιστικής – ανταγωνιστικής επιστήμης είναι η ιδεολογία του βιολογισμού που νομιμοποιεί τις βιοτεχνολογικές εφαρμογές, αλλά και θεωρίες όπως η κοινωνιοβιολογία. Η πεποίθηση δηλαδή ότι όλη η ανθρώπινη ύπαρξη ελέγχεται από το DNA μας. Η ανθρώπινη συμπεριφορά, η ιστορία και η κοινωνική οργάνωση ερμηνεύονται υπό το πρίσμα της εξελικτικής θεωρίας. Έτσι μέσα σε αυτόν τον γενικευμένο γενετικό ντετερμινισμό τα πάντα καθορίζονται από τις επιλογές των γονιδίων. Είναι εύκολο να διακριθούν οι ρατσιστικές και ευγονικές καταλήξεις τέτοιων θεωριών (Κολέμπας,2009).

Ένα βασικό σφάλμα της κοινωνιοβιολογίας αλλά και όλων των φυσιοκρατικών θεωριών είναι ο ανθρωπομορφισμός τους δηλαδή η φυσικοποίηση κοινωνικών θεωριών και η χρησιμοποίησή τους κατόπιν ως φυσικών επιστημονικών μοντέλων που επιβεβαιώνουν τις συγκεκριμένες κοινωνικές θεωρίες. Η εξήγηση της εξέλιξης μέσω της φυσικής επιλογής, χρησίμευσε ως ιδεολογική βάση για τον ανταγωνιστικό καπιταλισμό του laissez-faire και την αθέμιτη αποικιοκρατική κυριαρχία επί των «υποδεέστερων» φυλών (Κολέμπας,2009).

1.6.7 Η επιστήμη ως μέσω κοινωνικής χειραφέτησης

Όμως αν από τη μια η θεοποίηση της επιστήμης ως ενσαρκωμένου μύθου της προόδου, οδηγεί σε ένα νέο σκοταδισμό, το ίδιο ισχύει και για πολλά πρωτογονιστικά αναθέματα εναντίον της επιστήμης. Εγκαταλείποντας την δογματική τύφλωση του επιστημονισμού πρέπει να βρούμε τρόπους αναζήτησης γνώσης χωρίς να οδηγούμαστε στον πεσιμισμό του μεταμοντέρνου σχετικιστικού λόγου, στον κομπορμισμό και στην απάθεια απέναντι στα προβλήματα που εγείρει η καπιταλιστική ανάπτυξη και πρόοδος.

Δεν είναι δυνατόν να αναμένεται καμία πραγματική λύση όσο οι σημερινές κοινωνίες δεν αναλαμβάνουν ρητά το ζήτημα του αυτομετασχηματισμού τους. Όσο θα κυριαρχεί η ιδιώτευση και ο ατομικισμός, οι οικονομικές-πολιτικές-επιστημονικές ολιγαρχίες θα επεκτείνουν την λεηλασία τους στη φύση και την ανθρώπινη κοινωνία. Δεν μπορεί να σημαίνει τίποτα, λοιπόν, η αμφισβήτηση της σύγχρονης επιστήμης χωρίς την αμφισβήτηση της θεσμισμένης κοινωνίας. Και αυτή η αμφισβήτηση θα είναι ριζική μόνο αν συμβάλει σε μια βαθιά κριτική της οργάνωσης της επιστημονικής γνώσης και της επιστημονικής πρακτικής που τη συνοδεύει.

Η Βρετανική Εταιρία για την Κοινωνική Υπευθυνότητα των Επιστημόνων σε μια διάλεξη που έγινε στο Λονδίνο το 1972, με θέμα “Η αυτοδιαχείριση στην επιστήμη», προτάσσει ότι η επιστήμη και η τεχνολογία πρέπει να τεθούν στη υπηρεσία των μαζών. Για το σκοπό αυτό, οι μάζες πρέπει να κατακτήσουν τον έλεγχο πάνω στην παραγωγή και την χρησιμοποίηση των επιστημονικών και τεχνολογικών γνώσεων. Πρέπει να συμμετέχουν στη

οργάνωση της επιστημονικής εργασίας και να έχουν πρόσβαση στις πηγές της πληροφορίας. Η χρηματοδότηση της έρευνας και η επιλογή των στόχων της ερευνητικής εργασίας πρέπει να ελέγχεται από το κοινωνικό σύνολο. Πρέπει να γίνουν πολλά βήματα ώστε η γνώση να γίνει κτήμα όλων. Είναι επιτακτική η ανάγκη, από την πλευρά του προτάγματος της αυτονομίας, να ανανεωθεί το πάθος για τα κοινά και το πάθος για γνώση, που δεν μπορούν να έχουν άλλη θεμελίωση από τη θέλησή για ελευθερία και τη συνεχή διερώτηση γύρω από τα ζητήματα της γνώσης και της εξουσίας της μέσα στην κοινωνία. (Βρετανική Εταιρία για την Κοινωνική Υπευθυνότητα των Επιστημόνων σε μια διάλεξη που έγινε στο Λονδίνο το 1972).

Στη συνέχεια θα αναφερθούμε στην Κοινωνική Εργασία η οποία ανήκει στις κοινωνικές επιστήμες και ως αυτοτελής εφαρμοσμένη επιστήμη περιλαμβάνει θεωρητικό, εμπειρικό και εφαρμοσμένο σκέλος, διέπεται από αξίες και αρχές. Κατευθύνεται σε στόχους και σε αποτελέσματα, υποδεικνύει τρόπους πραγματοποίησης του «δέοντος γενέσθαι» καθώς και εναλλακτικές λύσεις ως προς ένα αποτέλεσμα και μια μέθοδο. Έχει εκτεταμένο πεδίο εφαρμογών σε κοινωνικές υπηρεσίες, κοινωνικούς σχηματισμούς και κοινωνικές δυσλειτουργίες.

1.7 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Στους αρχαίους πολιτισμούς, όπου διαμορφώνονται οι πρώτες μορφές εξουσίας, η βοήθεια αποτελούσε μια μορφή ελέους των «δυνατών» προς τον «αδύνατο». Οι διάφορες θρησκείες (χριστιανική, ισλαμική, εβραϊκή) προσπαθούν στην εκάστοτε κοινωνία να επιβάλλουν την φιλανθρωπία σαν μορφή υλικής εξίσωσης. Αυτή η αντίληψη της φιλανθρωπίας αποσκοπούσε στη διαιώνιση της κοινωνικής σχέσης των «προνομιούχων υποκειμένων» προς τα «άθλια αντικείμενα». (Jouhy, 1980)

Οι κρατούντες καθόριζαν το είδος των «αναγκών» τις οποίες οι λαμβάνοντες δέχονταν παθητικά. Η σχέση αυτή αρχίζει να αλλάζει με την ανάπτυξη των πόλεων και της βιομηχανίας.

Η κοινωνική εργασία είναι ένα βασικό στοιχείο κοινωνικοπολιτικής παρέμβασης που αναπτύχθηκε τα τελευταία 100 χρόνια με σκοπό τη κοινωνική ένταξη ενός μέρους του πληθυσμού όταν τα κοινωνικά προβλήματα δεν μπορούσαν πλέον να αντιμετωπιστούν μόνο με κατασταλτικά μέτρα (Ζωγράφος, 2002).

Η κοινωνική εργασία, στο δυτικό κόσμο, αρχίζει με τη δημιουργία των φιλανθρωπικών συλλόγων οι οποίοι ιδρύθηκαν από τους μεγαλοκτηματίες, τους επιχειρηματίες, εμπόρους και φεουδάρχες που υποστηρίζονταν από την εκκλησία. Οι φτωχοί δέχονταν με ευγνωμοσύνη την ελεημοσύνη από εκείνους που ήταν υπεύθυνοι για τη φτώχεια τους. Με την απρογραμμάτιστη εκβιομηχάνιση ο εκμεταλλεζόμενος αγροτικός πληθυσμός αναγκάζεται να

καταφύγει μαζικά στα αστικά κέντρα δημιουργώντας ένα μεγάλο ποσοστό ανέργων, το οποίο εφοδίασε το κεφάλαιο με φθηνά εργατικά χέρια. Από την άλλη εμφανίστηκε ο κίνδυνος οργάνωσης των εξαθλιωμένων μαζών λόγω της άνισης κατανομής των αγαθών. Η φιλανθρωπία προσπαθούσε να πείσει τους φτωχούς ότι οι πλούσιοι ενδιαφέρονταν για όλα τα κοινωνικά στρώματα και δεν είχαν σχέση με την αθλιότητα τους. Στη προσπάθεια τους αυτή είχαν την αμέριστη συμπαράσταση των εκκλησιών, οι οποίες όχι μόνο δεν συνέβαλλαν στην εξάλειψη της φτώχειας αλλά και έδιναν την εντύπωση στους φτωχούς ότι τα αίτια της φτώχειας έπρεπε να αναζητηθούν σ' αυτούς τους ίδιους (Aich, 1973).

Τον 18^ο αιώνα εμφανίζονται τα ορφανοτροφεία και τα εργαστήρια που σκοπός τους ήταν να προσαρμόσουν τους ακτήμονες με «παιδαγωγικά μέσα» όπως τη τιμωρία και τη διαπαιδαγώγηση, τη καταπίεση και το σωφρονισμό, στις ανάγκες της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης και να τους προετοιμάσουν για τη μισθωτή εργασία που είχε καταστεί απαραίτητη για το τομέα της παραγωγής.

Οι απάνθρωπες συνθήκες και η αύξηση της παιδικής θνησιμότητας επέφεραν έντονες διαμαρτυρίες εκ μέρους διαφόρων φιλάνθρωπων, οι οποίοι καταδίκασαν την εκμετάλλευση των παιδιών σαν φθηνά εργατικά χέρια. Με την εμφάνιση στο προσκήνιο του παιδαγωγού Pestalozzi η κατάσταση άρχισε να βελτιώνεται σημαντικά. Στα τέλη του 18ου αιώνα παρατηρείται μια υποχώρηση του κράτους στο τομέα της φροντίδας των φτωχών και εμφανίζεται μια πληθώρα ιδιωτικών φορέων που ιδρύουν τα «σπίτια σωτηρίας» όπου εκεί τα παιδιά πηγαίνουν εθελοντικά και παράλληλα με τη θρησκευτική τους διαπαιδαγώγηση μάθαιναν ένα επάγγελμα. Το 1840 ιδρύονται παιδικοί σταθμοί από τον Frobel, μαθητή του Pestalozzi η απαγόρευση των οποίων το 1851 αποτέλεσε κατασταλτικό μέτρο ενάντια στο εργατικό κίνημα που είχε αναπτυχθεί σε επικίνδυνο βαθμό για το σύστημα. Σύμφωνα με τη παιδαγωγική αντίληψη του Pestalozzi, η μονόπλευρη εργασία σακατεύει το «πολύπλευρο» άνθρωπο. Με το αίτημα της αρμονικής ανάπτυξης όλων των δυνάμεων όλων των παιδιών ο Pestalozzi επηρέασε τις μετέπειτα θεωρίες και τη πράξη της παιδαγωγικής (Ζωγράφος, 2002) .

Γενικά όλες οι μεταρρυθμιστικές προσπάθειες που παρατηρούνται τη πρώτη πεντηκονταετία του 19ου αιώνα έχουν σαν κίνητρο το φόβο της αστικής τάξης από την ενδυνάμωση του οργανωμένου εργατικού κινήματος και αποσκοπούν στην εξασφάλιση του υπάρχοντος συστήματος. Ένα παράδειγμα αποτελεί η καθιέρωση του έργου «κοινωνικής ασφάλισης» του Bismarck που περιλαμβάνει μια σειρά μέτρων όπως ασφάλεια κατά της ασθένειας (1883), ασφάλεια κατά των ατυχημάτων (1884) και ασφάλεια αναπηρίας και γήρατος (1889) που είχαν σαν στόχο να συντρίψουν το εργατικό κίνημα δίνοντας «ζάχαρη» στο προλεταριάτο χωρίς όμως να απαξιώνεται πλήρως η μικρή πρόοδος που έγινε μέσω αυτής της κοινωνικής μεταρρύθμισης (Schuster, 1970) .

Παρόλα αυτά δημιουργούνται ομάδες αυτοβοήθειας (σύλλογοι επιμόρφωσης εργατών) που αγωνίζονται για κοινωνικοπολιτικές αλλαγές. Την εποχή αυτή προσπαθούν οι διάφοροι φιλανθρωπικοί σύλλογοι να διατηρήσουν την αυτονομία τους απέναντι στο κράτος. Πολλές φιλανθρωπικές οργανώσεις πρόνοιας των απόρων σε διάφορες χώρες απορρίπτουν κάθε δραστηριότητα του κράτους στο τομέα της πρόνοιας. Αργότερα το 1921, για τη κρατική πρόνοια χρησιμοποιήθηκε ο όρος “προνοιακή πολιτική” και για τη δραστηριότητα των φιλανθρωπικών συλλόγων ο όρος “φιλανθρωπική πολιτική” (Wendt, 1983).

Το κράτος ασχολήθηκε με το γενικό πρόβλημα της φτώχειας και της ασθένειας και όχι εξατομικευμένα με τους φτωχούς, τους ασθενείς ή τους αδύναμους όπως έκαναν οι φιλανθρωπικές οργανώσεις. Για τη διανομή της κοινωνικής βοήθειας το κράτος δημιούργησε αργότερα στοιχειώδεις οργανωτικές δομές απασχολώντας έναντι αμοιβής ανάλογο προσωπικό. Πρωτοπόροι της κοινωνική εργασίας ήταν οι γυναίκες και οι κόρες των πλουσίων και συνεργάζονταν πάντα με την εκκλησία (Aich ,1973) .

Στη συνέχεια παρατηρείται μια τάση επαγγελματικοποίησης και πολιτικοποίησης της κοινωνικής εργασίας. Με την επαγγελματικοποίηση παρατηρείται μια τάση ενάντια στη παραδοσιακή ιδεολογία της ηθικολογίας και της κηδεμόνευσης. Το 1925 ιδρύονται οι πρώτες σχολές κοινωνικής εργασίας. Από τις δύο τάσεις που εμφανίζονται (επαγγελματικοποίηση- πολιτικοποίηση) η πρώτη τάση κάλυψε τη δεύτερη και την εξουδετέρωσε.(Castel κ.α- 1982) .

Επί του προκειμένου η ψυχολογία και ψυχοπαθολογία έδωσαν στο επάγγελμα της κοινωνικής εργασίας ένα νέο κώδικα ερμηνείας και νέες τεχνικές παρέμβασης, προσφέροντας έτσι μια «επιστημονική βάση» ως προς την αντίληψη της φτώχειας για την ιδεολογία νομιμοποίησης του πλούτου, σύμφωνα με την οποία η φτώχεια δεν υπάρχει σαν κοινωνικό ή πολιτικό φαινόμενο, υπάρχουν απλώς φτωχοί που είναι υπεύθυνοι για τη δυστυχία τους. Σε γενικές γραμμές η κοινωνική πρόνοια δεν επηρεάστηκε σημαντικά από τις στάσεις πολιτικοποίησης της κοινωνικής εργασίας που εμφανίστηκαν κατά τη δεκαετία του '60, με τη δραστηριοποίηση μιας ασήμαντης μειοψηφίας, αλλά μέχρι και σήμερα παρέχει υπηρεσίες σύμφωνα με τις αρχές της γραφειοκρατίας και της ψυχολογικοποίησης (Ζωγράφος, 2002).

Μετά το 1960 έως τη δεκαετία του 1980 περίπου, διανύουμε το στάδιο της επέμβασης για κοινωνική αλλαγή και του κρατικού παρεμβατισμού. Η κοινωνική εργασία στοχεύει συγχρόνως σε αλλαγές στο μικροατομικό και μακροκοινωνικό επίπεδο . Αυτή την περίοδο το επάγγελμα ταυτίζεται ιδεολογικά με τις διεργασίες της αναπτυξιακής κοινωνικής πρόνοιας. Είναι η εποχή που ο Titmuss, θεωρητικός υποστηρικτής του κράτους πρόνοιας , θεωρεί τη κοινωνική πρόνοια ένα βασικό, ολοκληρωμένο θεσμό της κοινωνίας που παρέχει τόσο καθολικές όσο και επιλεγμένες υπηρεσίες, όχι εμπορευματοποιημένες , με βάση την αρχή της ανάγκης. Η θεμελιακή ηθική του κράτους πρόνοιας είναι η ισότητα των ευκαιριών στην εκπαίδευση, η πρόσβαση

στην ιατρική φροντίδα και η ισότητα μεταχείρισης στην αντιμετώπιση κάθε φυσικής και τεχνικής αντιξοότητας της ζωής (Καλούτση, 1987).

Στο πλαίσιο του ευρύτερου στόχου της κοινωνικής εργασίας για κοινωνική αλλαγή, αναπτύσσεται ο τομέας του σχεδιασμού κοινωνικής πολιτικής που αφορά τον τρόπο με τον οποίο οι κοινωνίες, οι κοινότητες, οι κοινωνικοί θεσμοί και οργανώσεις λύνουν διάφορα προβλήματα. Την ίδια περίπου εποχή κάνει την εμφάνισή της η κοινοτική εργασία. Οι κοινωνικοί λειτουργοί αρχίζουν να κινητοποιούν τους κατοίκους μιας κοινότητας σε προγράμματα με στόχους διεκδικητικούς και αυτοβοήθειας. Παράλληλα διαμορφώνεται η μεθοδολογία και το πεδίο δράσης της κλινικής κοινωνικής εργασίας που αναφέρεται σε παρεμβάσεις σε άτομα, σε οικογένειες και σε μικρές ομάδες (Δημοπούλου-Λαγωνίκα, 1987).

Αυτή η πλούσια σε μεθοδολογικές αναθεωρήσεις, αλλά και σε κοινωνικά κινήματα, περίοδος αναδεικνύει παράλληλα και τη πολιτική διάσταση της κοινωνικής εργασίας. Αυτή τη περίοδο αναπτύχθηκαν, μέσα στο θεωρητικό της πλαίσιο, ριζοσπαστικά και μαρξιστικά ιδεολογικά ρεύματα που πολιτικοποίησαν το περιεχόμενό της. Παράλληλα ανεξάρτητες ομάδες κοινωνικών λειτουργών, διανοούμενων και πολιτικών επιστημόνων, οι οποίοι στη χώρα τους δεν έβρισκαν θέση μέσα στα πολιτικά κόμματα, διατύπωσαν την αντίθεση τους με το υπάρχον κοινωνικό-προνοιακό και πολιτικό σύστημα, οραματιζόμενοι την αλλαγή των θεσμών εκείνων που προκαλούν τα κοινωνικά προβλήματα. Στην Ευρώπη οι πολιτικές διαστάσεις της κοινωνικής εργασίας βρίσκουν την έκφραση τους μέσα από τα σοσιαλιστικά και μαρξιστικά κινήματα δημιουργώντας ομάδες πίεσης για θεσμικές αλλαγές. Αυτή λοιπόν την εποχή το επάγγελμα αντιμετωπίζει διλήμματα ως προς τον πολιτικό και ιδεολογικό του προσανατολισμού (Δημοπούλου-Λαγωνίκα, 1987).

Κατά το στάδιο μορφοποίησης του επαγγέλματος (1980- 1990 περίπου), το οποίο συμπίπτει με τη κρίση του κράτους πρόνοιας και την εμφάνιση του νεοφιλελευθερισμού στο δυτικό κόσμο, η κοινωνική εργασία ως επάγγελμα φαίνεται να αποπολιτικοποιείται. Τη περίοδο εκείνη τα κοινωνικά προβλήματα άρχισαν να γίνονται όλο πιο σοβαρά και πολύπλοκα. Στο τομέα παροχής υπηρεσιών, αυτή την εποχή του νεοφιλελευθερισμού παρουσιάζεται η τάση για ιδιωτικοποίηση ορισμένων υπηρεσιών, οι οποίες σε συνεργασία με ομάδες αυτοβοήθειας λειτουργούν συμπληρωματικά με τα κρατικά προγράμματα (Δημοπούλου-Λαγωνίκα, 1987).

Το μεταμοντέρνο στάδιο της κοινωνικής εργασίας (1990 έως σήμερα) συμπίπτει με την αυξανόμενη κρίση του κράτους πρόνοιας, την κατάρρευση της πρώην της Σοβιετικής Ένωσης και των σοσιαλιστικών καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης, την ανάδειξη της νέας δεξιάς, την οικονομική και κοινωνική παγκοσμιοποίηση. Σε αυτό το ευρύτερο σκηνικό απαισιοδοξίας και κρίσης αξιών, ιδιαίτερα για της μεταβιομηχανικές δυτικές κοινωνίες, η κοινωνική εργασία ως ιδεολογικό και επαγγελματικό σύστημα επιδιώκει να επαναπροσδιορίσει τους στόχους της.

Ο κοινωνικός λειτουργός αποσκοπεί σε αλλαγές στο κοινωνικό περιβάλλον, παράλληλα όμως ενδυναμώνει τα άτομα- συστήματα για να προχωρήσουν σε προσωπικές και κοινωνικές αλλαγές όπως αναφέρει ο Rowell(2002). Συγχρόνως συνεχίζεται η επίδραση από θεωρίες (πχ. φεμινιστική) των προηγούμενων δεκαετιών, σύμφωνα με τις οποίες τα προσωπικά προβλήματα είναι αποτέλεσμα πολιτικής αδικίας και απαιτούν παρέμβαση σε ευρύτερα κοινωνικοπολιτικά συστήματα καθώς και ανακατανομή της ισχύος, ιδιαίτερα σε σχέση με ορισμένες καταπιεσμένες από τις κοινωνικές δομές ομάδες. Με το ίδιο ιδεολογικό υπόβαθρο, οι πρακτικές εναντίωσης στην καταπίεση και στις διακρίσεις περιλαμβάνουν αρχές που αναφέρονται στη συνειδητοποίηση της πολιτικής αδικίας, της άνιση κατανομής της δύναμης στην κοινωνία και της αναγνώρισης δικαιωμάτων για όλους τους πολίτες, ανεξάρτητα από τη φυλή, την πολιτισμική προέλευση, την κοινωνική τάξη, το φύλο, τις θρησκευτικές πεποιθήσεις, τη σωματική και ψυχική ικανότητα ή ανεπάρκεια. Επομένως η κοινωνική εργασία γίνεται πλέον περισσότερο διεκδικητική όσον αφορά τη διασφάλιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων και της κοινωνικής δικαιοσύνης.(Δημοπούλου-Λαγωνίκα,2006)

1.8 ΟΙ ΡΙΖΕΣ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κοινοτική εργασία χρονολογείται στο τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα και είχε ως επιδίωξη την προώθηση μεταρρυθμιστικών μέτρων για την αντιμετώπιση των προβλημάτων ορισμένων κοινωνικών ομάδων που διαβίωναν σε συνθήκες εξαθλίωσης στις μεγάλες πόλεις του δυτικού κόσμου. Δημιουργήθηκαν κοινοτικές οργανώσεις εθελοντικού χαρακτήρα που είχαν ως στόχο την επιμόρφωση, την ψυχαγωγία και την προώθηση της συλλογικότητας ανάμεσα στους συμμετέχοντες.

Αξίζει να αναφερθεί το κίνημα κοινωνικής αποκατάστασης στις ΗΠΑ από το 1880 το οποίο ασχολήθηκε με τις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν στις κοινότητες των μεταναστών. Οι απασχολούμενοι στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του κινήματος ονομάζονταν κοινωνικοί εργάτες και ζούσαν στα slums και τα γκέτο των μεταναστών, έχοντας ως βασική μονάδα παρέμβασης τη συνοικία και όχι το άτομο ή την οικογένεια. Οι προσπάθειές τους δεν είχαν ριζοσπαστικό περιεχόμενο και δεν αμφισβητούσαν τις δομές του συστήματος αλλά προσανατολίζονταν σε μια ανθρωπιστική διαχείριση της φτώχειας μέσα από μέτρα εκπαίδευσης και φροντίδας (Ζαϊμάκης, 2002).

Αντίστοιχα στην Αγγλία σχεδιάζονται οι Settlements (εστίες) σαν κοινόβια και κέντρα επιμόρφωσης. Με τη συνοικιακή βοήθεια που είχε σκοπό την ανάπτυξη των ατομικών δυνάμεων των ενδιαφερομένων εμφανίζεται μια νέα μέθοδος προσέγγισης και κοινωνικής ένταξης των μαζών. Οι πρόδρομοι του «Settlements Movement» θεωρούσαν τη δράση τους σαν μια έμπρακτη συμφιλίωση των τάξεων και μια συμβολή στην άρση των ταξικών αντιθέσεων, καλλιεργώντας την κατανόηση ανάμεσα στους ανθρώπους. Η κίνηση αυτή

ήθελε να δημιουργήσει ένα νέο κόσμο με την ανάπτυξη της κοινωνικής κατανόησης, της αυτονομίας και της αυτοβοήθειας (Boulet/ Krauss/Oelschlagel, 1980).

Ενώ οι φιλανθρωπικές οργανώσεις ασχολούνταν κυρίως με την παροχή βοήθειας για το άτομο, οι θεμελιωτές των «Settlements» ενδιαφέρονταν βασικά για την εξάλειψη των περιβαλλοντικών παραγόντων των κοινωνικών προβλημάτων. Το κίνημα των κοινοτικών εστιών συμπεριλαμβάνει μεταξύ άλλων και άτομα που αγωνίζονται ενάντια στις φυλετικές διακρίσεις και στην άνιση μεταχείριση των γυναικών (Dorsch, 1982).

Η ανάπτυξη της κοινωνικής εργασίας με κοινότητα ως οργανωμένης και συστηματικής παρέμβασης μέσα από τα δίκτυα κρατικών υπηρεσιών και προγραμμάτων χρονολογείται μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Τότε έγιναν προσπάθειες ανάπτυξης του θεωρητικού και μεθοδολογικού υπόβαθρου της κοινωνικής εργασίας με την κοινότητα και υλοποιήθηκαν προγράμματα κοινωνικών υπηρεσιών σε τοπικό επίπεδο, με τη δημιουργία ομάδων πρωτοβουλίας νέων, κέντρων επιμόρφωσης ανηλίκων και τοπικών συμβουλευτικών σταθμών. Οι πρακτικές αυτές αναπτύχθηκαν παράλληλα με τις δράσεις εθελοντικών ομάδων και ακτιβιστών σε κοινοτικές οργανώσεις και κοινωνικά κινήματα (Mayo, 1998).

Καθώς η πατερναλιστική στάση των κοινωνικών υπηρεσιών αποθάρρυνε την ενεργητική εμπλοκή των ατόμων στις παρεμβατικές πρακτικές, αναζητήθηκαν μοντέλα που ενθάρρυναν τις συμμετοχικές διεργασίες και την ανάπτυξη ομάδων αυτοοργάνωσης. Στο τέλος της δεκαετίας του 1960 ο Seeborn υποστήριξε ότι η κοινοτική εργασία όφειλε να στρέψει το ενδιαφέρον της όχι μόνο σε διορθωτικές παρεμβάσεις στα «ελλειμματικά» μέρη της κοινωνίας όσο σε ολιστικές και αναπτυξιακές πρακτικές που στοχεύουν στην ευημερία του συνόλου της κοινότητας αξιοποιώντας τις πηγές της και ενισχύοντας τις συμμετοχικές δραστηριότητες και τις πρωτοβουλίες από τα κάτω (Mayo, 1998).

Στις σύγχρονες συνθήκες της μεταβιομηχανικής κοινωνίας, με την ενίσχυση της διακίνησης ανά τον κόσμο υπηρεσιών, αγαθών και κεφαλαίων, με τη ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας και της αύξησης των κοινωνικών ανισοτήτων εμφανίζονται τρεις θεωρήσεις για το ρόλο τον οποίο μπορεί να παίξει η κοινοτική εργασία. Από την πλευρά της φιλελεύθερης προσέγγισης ενισχύεται ο ρόλος της ιδιωτικής πρωτοβουλίας στην παροχή κοινοτικής φροντίδας. Από την πλευρά των κοινοτιστών επιδιώκεται η ενδυνάμωση των κοινοτικών εκείνων μηχανισμών που αποτελούν την απάντηση στα κοινωνικά προβλήματα. Η τοπική κοινωνία με τους συλλόγους, τις πρωτοβουλίες πολιτών και τις πρακτικές αλληλεγγύης, γίνεται το κύτταρο όπου ο κοινοτικός δεσμός αναβιώνει στον αντίποδα της κυριαρχίας του ατομικισμού και της αλλοτρίωσης. Τέλος, μια νέα θεώρηση διατυπώνεται από τη Νέα Αριστερά και υποστηρίζει τη συνεργασία με τα κοινωνικά κινήματα, την τοπική πρωτοβουλία, τη

συμμετοχική δράση και την αποκέντρωση, χωρίς ωστόσο να υποβαθμίζεται ο ρόλος του κράτους στην παροχή κοινοτικής φροντίδας (Ζαϊμάκης, 2002) .

1.9 ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η αρχική ιδεολογική θέση και αυτοαντίληψη της κοινωνικής εργασίας βασιζόνταν στον ανθρωπισμό και την φιλανθρωπία. Τα καθήκοντα της κοινωνικής πρόνοιας περιλάμβαναν υλικές και οικονομικές βοήθειες, «βοήθεια ασθένειας και πρόληψης» και καθήκοντα διαπαιδαγώγησης. (Keese, 1951). Αργότερα οι υλικές ανάγκες χάνουν τη σημασία τους και τη θέση τους παίρνουν οι ψυχοκοινωνικές ανάγκες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η κοινωνική και κοινωνικοπαιδαγωγική εργασία να αλλάξει λειτουργία και να έχει ως στόχο τη βοήθεια για προσαρμογή, ανάπτυξη, ωρίμανση και μόρφωση. Σύμφωνα με τη Deishmanm (1970) ο στόχος της κοινωνικής εργασίας δεν είναι μόνο η θεραπεία και η αποκατάσταση αλλά και η προαγωγή , η πρόληψη , η υπεύθυνη συμμετοχή στη διαμόρφωση και αλλαγή του περιβάλλοντος .

Το 18ο αιώνα, τον αιώνα της διαφώτισης παρουσιάζονται τάσεις διαπαιδαγώγησης των φτωχών με στόχο την εργατικότητα πράγμα που εξυπηρετούσε τις ανάγκες του αναπτυσσόμενου καπιταλισμού για ικανοποιητικό αριθμό εργατικών χεριών. Την εποχή αυτή παρατηρείται ένας προσανατολισμός από τη θεωρία και πράξη της τιμωρίας στη διαπαιδαγώγηση και το σωφρονισμό. Επειδή το «μη διαφωτισμένο» άτομο από τη φύση του αντιστέκεται ,από άγνοια ,ενάντια στη προσπάθεια υποστήριξης του για την ευτυχία και την ολοκλήρωσή του, για αυτό το λόγο πρέπει να βρεθεί ένας θεσμός ο οποίος θα αναλάβει τη κηδεμονία του με σκοπό να του δώσει όλα τα υλικά και πνευματικά εφόδια για την επίτευξη των παραπάνω σκοπών. Αυτός ο θεσμός είναι το αστικό κράτος με τη λειτουργία της πρόνοιας και της αστυνόμευσης. Σύμφωνα με τον παραπάνω όρο το κράτος κοινωνικής πρόνοιας έχει την υποχρέωση να διαπαιδαγωγήσει το άτομο κατά τέτοιο τρόπο ώστε να τον οδηγήσει στην ευτυχία και , στις περιπτώσεις που αυτό είναι αναγκαίο, να το εξαναγκάσει (Nowicki, 1973) .

Την εποχή αυτή προσδιορίζεται η μετάβαση προς το φιλελεύθερο κράτος δικαίου , το οποίο έχει σαν βασική λειτουργία τη ταυτόχρονη διαφύλαξη των συμφερόντων του ατόμου και του κοινωνικού συνόλου. Αν ληφθεί όμως υπόψιν το γεγονός ότι το κράτος συμμετέχει ενεργά στη δημιουργία της σχέσης μεταξύ μισθωτής εργασίας και κεφαλαίου , τότε το καθήκον του κράτους είναι κυρίως η διατήρηση και εξασφάλιση αυτής της σχέσης και συνεπώς των συνθηκών ανταγωνισμού (Autorenkollektive, 1971)

Ο Adam Smith (1723-1790) θεωρεί τη φτώχεια σαν μια “προσωρινή ενόχληση” η οποία με τη πάροδο του χρόνου ρυθμίζεται μόνη της απ' την αύξηση της παραγωγής και σύμφωνα με το νόμο της προσφοράς και της ζήτησης. Γι ' αυτό το λόγο ενδεχόμενες παρεμβάσεις υπέρ των φτωχών όχι μόνο

δεν ωφελούν αλλά είναι και ενοχλητικές για τη διατήρηση της ισορροπίας της ελεύθερης αγοράς.

Επικρατεί η αντίληψη ότι οι φτωχοί, στη καλύτερη περίπτωση πρέπει να παραμείνουν στη φροντίδα της ιδιωτικής φιλανθρωπίας. Αυτή είχε ως αποτέλεσμα την απόσυρση των κρατικών θεσμών από το τομέα της πρόνοιας των φτωχών ενώ, λόγω της εκμετάλλευσης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, αυξάνεται η δυστυχία σε μεγάλα τμήματα του πληθυσμού. Απόρροια της κατάστασης αυτής ήταν η δημιουργία πληθώρας ιδιωτικών φιλανθρωπικών οργανώσεων με θρησκευτικά, ανθρωπιστικά και πατριωτικά κίνητρα. Παρόλα αυτά ο κυρίαρχες τάξεις δε μπόρεσαν να εμποδίσουν την ανάπτυξη ενός οργανωμένου εργατικού κινήματος το οποίο ανάγκασε το σύστημα να προβεί σε σημαντικές παραχωρήσεις οι οποίες βελτίωσαν τις συνθήκες εργασίας και διαβίωσης των εργαζομένων (Schuste, 1970).

Ο Hollstein(1973) απορρίπτει την κοινωνική εργασία και την χαρακτηρίζει σαν θεσμό «αναπαραγωγής», «καταστολής» και «πειθαρχίας». Ο συγγραφέας είναι της γνώμης ότι, στη σημερινή κοινωνία η κοινωνική εργασία έχει αναλάβει το ρόλο του πράκτορα και εκπροσώπου του κυρίαρχου κράτους με καθήκον την υλική και ιδεολογική αναπαραγωγή του υπάρχοντος συστήματος. Συμπερασματικά διαπιστώνεται ότι ο κοινωνικός λειτουργός παίζει δύο ρόλους: α) τον αντισταθμιστικό, δηλαδή την αντιστάθμιση των ελλείψεων που παράγει το καπιταλιστικό σύστημα και την άμβλυνση της κριτικής κατά του συστήματος αυτού, η δε παρεχόμενη υλική βοήθεια έχει σαν σκοπό να συγκαλύψει όλες τις κοινωνικές αδικίες και να δώσει την εντύπωση ότι το σύστημα είναι δίκαιο και δημοκρατικό,

β) το ρόλο του ελεγκτή και τιμωρού: από την μια μεριά επιβλέπει την τήρηση των αξιών του συστήματος και από την άλλη επιβάλλει κυρώσεις στα άτομα που παραβαίνουν αυτές τις αξίες, δηλαδή τα άτομα που παρουσιάζουν «αποκλίνουσα συμπεριφορά» (Hollstein, 1973).

Οι τρεις λειτουργίες που διέπουν την κοινωνική εργασία είναι:

α) η οικονομική, που αποσκοπεί στην αναπαραγωγή της εργασιακής δύναμης, β) η κοινωνική, που αποσκοπεί στη διατήρηση των ταξικών διαφορών, και γ) η πολιτική, που αποσκοπεί στη σταθεροποίηση των σχέσεων εξουσίας δίνοντας την εντύπωση πως ικανοποιούνται και οι ανάγκες των φτωχών. Στην προκειμένη περίπτωση η κοινωνική εργασία επιδρά σαν «καταπραυντικό» που δίνεται στον άρρωστο για να τον καθησυχάσει, χωρίς να καταπολεμά τα αίτια της ασθένειάς του (Hollstein, 1973).

Ο Khella, σε μια ανάλυση της θεωρίας και της πράξης της κοινωνικής εργασίας, συμπεραίνει μεταξύ άλλων, ότι η κοινωνική εργασία θεραπεύει τα συμπτώματα για να αποσιωπήσει τα αίτια της κοινωνική αθλιότητας. Ανάλογες είναι οι διαπιστώσεις του Jouhy(1980), ο οποίος βλέπει την κοινωνική εργασία σαν ένα «είδος πυροσβεστικής υπηρεσίας», που καλείται να δράσει όταν έχει ήδη ξεσπάσει κάπου φωτιά. Παράλληλα όμως θεωρεί σαν βασικό ρόλο της κοινωνικής εργασίας την ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση των

ενδιαφερομένων για την επίτευξη θεσμικών αλλαγών που θα συμβάλουν στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσής τους.

Η έννοια του «επαγγελματισμού» είναι ένα κατασκεύασμα της άρχουσας τάξης με σκοπό να απομακρύνει τους κοινωνικούς λειτουργούς από την εργατική τάξη και τα συμφέροντά της. Αποδεχόμενοι οι κοινωνικοί λειτουργοί την έννοια του «επαγγελματισμού» και τα παράγωγα αυτού π.χ την ελεγχόμενη συναισθηματική εμπλοκή, είναι εύκολο να δουν τους εαυτούς τους ως τμήμα μιας «ανώτερης» ομάδας ανθρώπων με γνώσεις και δεξιότητες που δεν κατέχουν οι άνθρωποι της εργατικής τάξης. Αυτό οδηγεί τους κοινωνικούς λειτουργούς στο να απομακρύνονται συνεχώς από τη συνειδητότητα της εργατικής τους προέλευσης και συνεπώς από την ταύτιση τους με τα συμφέροντά της εργατικής τάξης (Δημοπούλου Λαγωνίκα, 2006).

Σε αντίθεση με τα παραπάνω, η κοινωνική εργασία θα πρέπει να προάγει την κοινωνική αλλαγή, την διαμεσολάβηση για την επίλυση προβλημάτων στις ανθρώπινες σχέσεις και την ενδυνάμωση και απελευθέρωση των ανθρώπων για την διασφάλιση της ευημερίας του. Οι αρχές της ελευθερίας, της κοινωνικής δικαιοσύνης, της ισότητας και των ανθρώπινων δικαιωμάτων είναι θεμελιώδης στην κοινωνική εργασία, η οποία δρα υποστηρικτικά στο επίπεδο αλληλεπίδρασης των ανθρώπων με το περιβάλλον τους (Δημοπούλου Λαγωνίκα, 2006).

Τις πρωταρχικές αξίες της κοινωνικής εργασίας για αυτοδιάθεση του ατόμου και για σεβασμό στην ατομικότητά του, συμπληρώνουν αξίες όπως: η *αποεξατομίκευση* όπου ο κοινωνικός λειτουργός πρέπει να βλέπει τα άτομα ως μέρη ενός ευρύτερου πλέγματος κοινωνικών και πολιτικών παραγόντων, η *συμμετοχικότητα* όπου ο εξυπηρετούμενος έχει ενεργή εμπλοκή στην διαδικασία συνειδητοποίησης των προβλημάτων και επίλυσης τους, με σκοπό τη χειραφέτησή του, η *ενδυνάμωση* όπου αναφέρεται στη διεργασία μέσω της οποίας ο εξυπηρετούμενος αποκτά έλεγχο πάνω στη ζωή του και στο κοινωνικό γίνεσθαι, συνδέοντας έτσι το προσωπικό με το συλλογικό (Λαγωνίκα, 2006).

Ο Payne (1997) επιχειρώντας να συνδέσει τη στρατηγική της ενδυνάμωσης με τη θεωρία και τις αξίες της κοινωνικής εργασίας, αναγνωρίζει ότι η πρακτική που αποσκοπεί στην ενδυνάμωση διέπεται από πέντε βασικές αρχές: Πρώτον, όλοι οι άνθρωποι διαθέτουν δεξιότητες, αντίληψη και ικανότητα, τις οποίες πρέπει να αναγνωρίσουμε αντί να στεκόμαστε στις αρνητικές ετικέτες. Δεύτερον οι άνθρωποι έχουν δικαιώματα, ιδιαίτερα το δικαίωμα να εισακούονται, να ελέγχουν τη ζωή τους, να ορίζουν διάφορα θέματα και να αναλαμβάνουν δράση. Τρίτον τα προβλήματα των ανθρώπων αντικατοπτρίζουν, πάντα πέρα από τις προσωπικές τους ανεπάρκειες, θέματα καταπίεσης πολιτικής, οικονομίας και εξουσίας. Τέταρτον οι άνθρωποι μέσα από τη συλλογική δράση μπορούν να γίνουν ισχυροί και κάτι τέτοιο πρέπει να προωθείται από τη πρακτική. Και πέμπτον η εφαρμογή αυτών που διδάσκει η κοινωνική εργασία σημαίνει τη διευκόλυνση και όχι τη καθοδήγηση, καθώς

επίσης και την αμφισβήτηση της καταπίεσης (Payne 1997).

Με γνώμονα τις αρχές της ελευθερίας, της κοινωνικής δικαιοσύνης, της ισότητας και των ανθρώπινων δικαιωμάτων, ο κοινωνικός λειτουργός δρα από κοινού με τον εξυπηρετούμενο προς τη κατεύθυνση της κοινωνικής αλλαγής και της κοινωνικής χειραφέτησης ενώ απομακρύνεται από την ιδεολογία του ανθρωπισμού και της φιλανθρωπίας, αρχών που εξυπηρετούν την διαίωνιση του υπάρχοντος συστήματος.

ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

Η αναφορά μας στην επιστήμη, την φιλοσοφία και την ιδεολογία της έγινε με σκοπό να αποδειχθεί η εργαλειοποίησή της από την κυρίαρχη ιδεολογία. Ανά τους αιώνες η επιστήμη χρησιμοποιήθηκε ως μέσο χειραγώγησης των μαζών και επιβολής μιας ενιαίας κουλτούρας που εδραιώνει την κυριαρχία των κάθε είδους εκμεταλλευτών.

Ενώ είναι γεγονός ότι υπάρχουν στον κόσμο διαφορετικές παραδόσεις με διαφορετικά ήθη, διαφορετικές κοσμοθεωρίες και προσδοκίες οι «ειδικοί» επιστήμονες, σε εναρμόνιση με το κοινωνικό κατεστημένο, προωθούν την εγκαθίδρυση μιας βασικής παράδοσης με την «αλήθεια» της, την «ανθρωπιά» της και την «αντικειμενικότητα» της. Μέσα στο χώρο της δουλειάς και στην πορεία της κοινωνίας γενικότερα, η επιστήμη χρησιμοποιείται σαν ιδεολογία για να στερήσει την δυνατότητα λήψης αποφάσεων που αφορούν την ζωή του ατόμου από το ίδιο το άτομο. Οι «ειδικοί» βλέπουν τον άνθρωπο σαν ένα αντικειμενικό σύστημα, φτιάχνουν για αυτόν γενικεύσεις και τον παρατηρούν για να επαληθεύσουν αυτές τις γενικεύσεις.

Αντίθετα, η επιστήμη, κατά την άποψή μας, οφείλει να προωθεί τη χειραφέτηση του ατόμου και όχι να το εγκλωβίζει μέσα στα δόγματα της. Η αμφισβήτηση της σύγχρονης επιστήμης δεν νοείται χωρίς την αμφισβήτηση της θεσμισμένης κοινωνίας. Και αυτή η αμφισβήτηση θα είναι ριζική μόνο αν συμβάλει σε μια βαθιά κριτική της οργάνωσης της επιστημονικής γνώσης και της επιστημονικής πρακτικής που τη συνοδεύει. Με άλλα λόγια πρέπει να γίνουν πολλά βήματα ώστε η γνώση να γίνει κτήμα όλων και εργαλείο για τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής ολόκληρης της κοινωνίας.

Η κοινωνική εργασία ως μια εφαρμοσμένη επιστήμη, υιοθετώντας τα χαρακτηριστικά των λοιπών επιστημών, πολύ συχνά λειτουργεί σαν κατευναστικό και κατασταλτικό, για τους εξυπηρετούμενους, όργανο του κυρίαρχου συστήματος, χωρίς να προτάσσει την ενδυνάμωση και την ενεργοποίηση τους για την αντιμετώπιση ατομικών και κοινωνικών προβλημάτων.

Για να απαγκιστρωθεί από αυτό το ρόλο, η κοινωνική εργασία έχει χρέος να στοχεύσει στη αλληλόδραση με άτομο και συλλογικότητες ώστε να οδηγηθούν στην κοινωνική αλλαγή και την κοινωνική χειραφέτηση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ

2.1 Ορισμοί

Κοινωνική Αλλαγή

Με τον όρο «κοινωνική αλλαγή» εννοούμε ότι σταδιακά συντελούνται πολύ μαζικές και μεγάλης σημασίας μεταβολές στον πολιτισμό, στην κοινωνική δομή και την κοινωνική συμπεριφορά.

Ως κοινωνική αλλαγή θεωρείται μια ευδιάκριτη μεταβολή στις δομές ενός κοινωνικού συνόλου, η οποία έχει ένα χαρακτήρα μονιμότητας και αποτελεί σταθμό στην ιστορία μιας κοινωνίας. Η κοινωνική αλλαγή είναι έννοια ταυτόσημη με τη κοινωνική μεταβολή. Στη χρήση τους όμως εμφανίζεται μια ελαφρά διαφορά. Ο όρος κοινωνική αλλαγή φαίνεται να χρησιμοποιείται για τη δήλωση μιας συνειδητά επιδιωκόμενης μεταβολής ενώ ο όρος κοινωνική μεταβολή εμφανίζεται ευρύτερος και μοιάζει να περιλαμβάνει και τις διαδικασίες της αυτόματης και σταδιακής αλλαγής. Ο όρος κοινωνική αλλαγή ή κοινωνική μεταβολή εισήχθη το 1923 από τον Ουίλιαμ Όγκμπορν για να αντικαταστήσει τον όρο Κοινωνική Εξέλιξη (Τσαούσης, 1989).

Κοινότητα

Ένα σχετικά περιορισμένο σε μέγεθος κοινωνικό σύνολο ατόμων που συνδέονται με κοινούς συναισθηματικούς δεσμούς, οι οποίοι πηγάζουν από την αίσθηση ότι τα άτομα αυτά μοιράζονται ένα στοιχείο της ζωής τους (Τσαούσης, 1989).

Κατά τον ιδεότυπο που διατυπώθηκε από τον Τόννιες, κοινότητα είναι η μορφή κοινωνικού δεσμού που θεμελιώνεται στη φυσική βούληση, η οποία πηγάζει από το ένστικτο και το συναίσθημα. Τα κοινωνικά σύνολα που συνέχονται από αυτό το είδος κοινωνικού δεσμού χαρακτηρίζονται από άτυπες, άμεσες και προσωπικές σχέσεις και από παραδοσιακότητα. Κατά τη διατύπωση του Ταίνις, τα μέλη τους παραμένουν ενωμένα ό,τι και αν τα χωρίζει. Ο αντίποδας της κοινότητας είναι η κοινωνία. Η κοινότητα χαρακτηρίζει την οικογένεια, το χωριό, τη γεωργική παραγωγή και οικονομία κλπ. Η Κοινότητα διαθέτει μια εσωτερική αλληλεγγύη που δε πηγάζει από σαφείς κανόνες, αλλά από βαθύτερους δεσμούς από εκείνους του γραπτού νόμου όπως δεσμοί αίματος και δεσμοί κοινωνικών παραδόσεων (Τσαούσης, 1989).

2.2 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ - ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

2.2.1 Η γέννηση της ιεραρχίας

Η ιδέα της ιεραρχίας δεν ήταν γνωστή στις πρώιμες κοινότητες οι οποίες είχαν κοινωνικοποιηθεί με τις αξίες της συμπληρωματικότητας, της ουσιαστικής ισότητας, της αλληλεγγύης και της επικαρπίας. Αυτές οι αξίες δεν αποτελούσαν απλώς ένα ηθικό πιστεύω αλλά ήταν τμήμα μιας ευαισθησίας που περιελάμβανε τα πάντα, αγκαλιάζοντας τόσο τον μη ανθρώπινο όσο και τον ανθρώπινο κόσμο.

Οι λογικές απαρχές της ιεραρχίας, καθώς και αρκετά ανθρωπολογικά στοιχεία, υποδηλώνουν ότι η ιεραρχία προέρχεται από την υπεροχή των πιο ηλικιωμένων, οι οποίοι φαίνεται ότι εγκαινίασαν τα πιο πολλά θεσμοποιημένα συστήματα εντολών και υπακοής. Αυτό το σύστημα διακυβέρνησης από τους γηραιότερους χαρακτηρίστηκε γεροντοκρατία και συχνά συμπεριελάμβανε τόσο τις ηλικιωμένες γυναίκες όσο και τους ηλικιωμένους άντρες. Η γεροντοκρατία πιθανόν να προϋπήρχε της πατριαρχίας (Μπούκτσιν, 1989).

Η ενίσχυση της εξουσίας των αντρών πάνω στις γυναίκες εμφανίζεται όταν οι άντρες σχηματίζουν μεταξύ τους ιεραρχίες. Από τον ικανό άντρα κυνηγό προέκυψε ο “μεγάλος άντρας” που ήταν επίσης “μεγάλος πολεμιστής”. Ο όρκος αίματος που στηριζόταν στη συγγενική πίστη, αντικαταστάθηκε από όρκους πίστης στον ανώτερο από τους στρατιώτες- “συντρόφους” του. Εμφανίστηκαν οι “κατώτεροι άνθρωποι” που υπηρετούν τον “ανώτερο άντρα”. Η δουλοπρέπεια προς τους άνδρες αρχηγούς, πολεμιστές και βασιλείς δεν είναι απλώς μια συνθήκη που επιβλήθηκε στις γυναίκες από τους άνδρες. Δίπλα στη δουλική γυναίκα υπάρχει η απaráλλακτη εικόνα του δουλικού άνδρα, η πλάτη του οποίου αποτελεί υποζύγιο για τους αλαζονικούς ιεράρχες είτε αυτοί ονομάζονται μονάρχες είτε, στις μέρες μας, καπιταλιστές (Μπούκτσιν, 1989).

Η ιεραρχία ακόμα και στις πρώιμες κοινωνίες ενισχύθηκε ακόμα περισσότερο από τους μάγους. Είτε πρόκειται για την επιστήμη του “πρωτόγονου” ανθρώπου είτε όχι, η τέχνη του μάγου ήταν απλοϊκή στη καλύτερη περίπτωση και εξαπάτηση στη χειρότερη. Όπως σημειώνει ο Paul Radin (1960) οι μάγοι πάντα επιδίωκαν να έχουν συμμάχους με επιρροή που θα μπορούσαν να τους προφυλάξουν, λόγω των επανειλημμένων αποτυχιών τους, από την λαϊκή οργή και την έλλειψη εμπιστοσύνης. Τέτοιοι σύμμαχοι ήταν συχνά οι γεροντότεροι οι οποίοι ένιωθα αβεβαιότητα λόγω της δικής τους ανεπάρκειας δυνάμεων ή οι ανερχόμενοι αρχηγοί οι οποίοι χρειάζονται την ιδεολογική νομιμοποίηση από το κόσμο των πνευμάτων (Μπούκτσιν, 1989).

Μια παραπέρα εκκρότηση της ιεραρχίας συντελέστηκε με τη μετάβαση από τη κοινωνική θέση του “μεγάλου άνδρα” στη κοινωνική θέση ενός κληρονομικού αρχηγού. Σε αυτό το σημείο παρατηρείται μια αξιοσημείωτη μετάλλαξη του “μεγάλου άνδρα” (που πρέπει να κερδίσει ενεργητικά το δημόσιο θαυμασμό με εντυπωσιακές πράξεις), σε ένα “σοφό σύμβουλο” ο οποίος επιβάλλει τον σεβασμό χωρίς προαπαιτούμενο εξουσίας και τελικά σε

μια σχεδόν μοναρχική μορφή η οποία προκαλεί φόβο είτε επειδή περιβάλλεται από σημαντικό αριθμό ενόπλων “συντρόφων” είτε επειδή έχει λάβει τη θέση ενός “ημίθεου” με υπερφυσικές εξουσίες (Μπούκτσιν ,1989).

Ο αρχηγός υπονομεύει τον εξισωτικό δεσμό της συγγένειας, δημιουργώντας πάλι ένα νέο τύπο “ατόμου” : ένα “άτομο” που δεν είναι μέλος της συγγενικής ομάδας του “μεγάλου άνδρα” ούτε μέλος της κοινότητας. Όπως οι μισθοφόροι της Αναγέννησης ή όπως οι σύγχρονοι μισθοφόροι των ιμπεριαλιστών, είναι “σύντροφος” που μαζί με άλλους συντρόφους σαν κι αυτόν συστοιχίζεται σε στρατιωτικές ομάδες που δεν έχουν κοινωνικές δεσμεύσεις πίστης ή παράδοσης . Οι ομάδες πολεμιστών επανεπεξεργάστηκαν τους δεσμούς συγγένειας συρρικνώνοντας τελικά τις κοινότητες φυλών, που βασιζόνταν στους δεσμούς αίματος, σε τοπικές κοινότητες με βάση τον τόπο διαμονής αποτελούμενες από χωρικούς, δουλοπάροικους και δούλους (Μπούκτσιν 1989).

Η σημερινή εποχή είναι κληρονόμος αυτής της επανεπεξεργασίας της διαφοροποίησης της ανθρωπότητας όχι μόνο στη κατεύθυνση των ταξικών διαφοροποιήσεων, αλλά πολύ πρωτότερα στη κατεύθυνση ιεραρχιών μέσα στις οποίες πήραν μορφή τα συστήματα των τάξεων. Αυτές οι ιεραρχίες εξακολουθούν να διαμορφώνουν το γόνιμο έδαφος για την ύπαρξη καταπίεσεων ηλικιακών ομάδων, της καταπίεσης της γυναίκας από τον άντρα, και των ανδρών από άνδρα. Αυτό αποτέλεσε στην ουσία ένα απέραντο τοπίο κυριαρχίας, το οποίο προκαλεί την εμφάνιση οικονομικών συστημάτων εκμετάλλευσης που στηρίζονται σε τάξεις (Μπούκτσιν 1989).

Επομένως, τα αίτια της ιεραρχίας δεν αποτελούν μυστήριο. Είναι αρκετά κατανοητά αν ανατρέξουμε στις ρίζες τους, στις πλέον κοινότοπες όψεις της καθημερινής ζωής, όπως είναι η οικογένεια, η ανατροφή των νέων ανθρώπων, η κατάτμηση της κοινωνίας σε ομάδες, οι προσδοκίες που εναποτίθενται στο άτομο, τον άνδρα ή τη γυναίκα, στο καθημερινό οικιακό ή “δημόσιο” κόσμο και οι πλέον προσωπικές όψεις της πολιτιστικής και δομικής λειτουργίας της κοινότητας. Η ιεραρχία δεν θα εξαφανιστεί μέχρι να αλλάξουν αυτές οι ρίζες της καθημερινής ζωής ριζικά και παράλληλα κοινωνικοοικονομικά με την κατάλυση της ταξικής κοινωνίας.

2.2.2 Η γέννηση της ιδιοκτησίας

Στην πρώτη μεγάλη αλλαγή της κατάστασης του ανθρώπου, στην μετάβαση από το αρχικό στάδιο, το οποίο ήταν η «φυσική κατάσταση», οδήγησε η εμφάνιση της ατομικής ιδιοκτησίας. Ο πρώτος άνθρωπος ο οποίος περιέφραξε ένα κομμάτι γης και σκέφτηκε να πει αυτό είναι δικό μου βρίσκοντας κάποιους αρκετά απλοϊκούς ώστε να το πιστέψουν υπήρξε ο πραγματικός ιδρυτής της πολιτικής κοινωνίας. Από πόσα εγκλήματα, από πόσους πολέμους , από πόσα φονικά και άλλα φρικτά πράγματα θα είχε γλυτώσει ο άνθρωπος αναλογίζεται ο Rousseau, αν εκείνος ο πρώτος

«ιδιοκτήτης» είχε χλευαστεί, αν του είχαν πετάξει τους πασσάλους, αν του είχαν γκρεμίσει τους φράχτες (Nisbet,1969).

Δεν μπορούμε βέβαια να ξέρουμε που και με ποιόν ακριβώς τρόπο εμφανίστηκε για πρώτη φορά ατομική ιδιοκτησία. Αλλά το γεγονός είναι πως εμφανίστηκε κάποτε και όταν εμφανίστηκε η ατομική ιδιοκτησία άρχισαν βαθμιαία να κάνουν την εμφάνιση τους και τα άλλα συστήματα συγγένειας, η θρησκεία, τα χωριά και οι πόλεις, τα επαγγέλματα και το εμπόριο, κοντολογίς όλες οι τέχνες και όλα τα σχήματα αυτού που ονομάζουμε πολιτική κοινωνία και πολιτισμό. Και μαζί με αυτές τις πολύ αργές και βαθμιαίες προόδους έχουμε τα πρώτα φαινόμενα της ανθρώπινης ανισότητας. Η ανισότητα αυτή ήταν πολύ διαφορετική από τη φυσική και εύλογη εκείνη ανισότητα που υπήρχε αρχικά, διότι τώρα η ανισότητα έγινε τεχνητή εντελώς δυσανάλογη προς τις πραγματικές ικανότητες των ατόμων, και αυτή η ανισότητα γίνεται ολοένα πιο σκληρή καθώς αποκρυσταλλώθηκε σε κοινωνικές μορφές (Nisbet,1969).

2.2.3 Η ανάδυση της πόλης

Το επόμενο σημείο καμπής στην ιστορία είναι η ανάδυση και ανάπτυξη της πόλης. Η πόλη έμελλε να σχηματίσει ένα νέο κοινωνικό στίβο - ένα στίβο εντός του οποίου ο τόπος μόνιμης διαμονής και οικονομικών συμφερόντων του ατόμου αντικατέστησαν σταθερά τις προγονικές σχέσεις που βασιζόνταν σε δεσμούς αίματος. Οι άνθρωποι δε γεννιόνταν απλώς σε μια διακριτή κοινωνική κατάσταση αλλά άρχισαν να είναι σε θέση να επιλέγουν και να αλλάζουν τη κοινωνική κατάστασή τους. Η πόλη διατηρούσε μια σχέση έντασης με πεποιθήσεις και θεσμούς που είχαν σαν βάση τους τη θρησκεία και τις φεουδαρχικές αριστοκρατίες. Προσπαθούσε διαρκώς να επανεπεξεργαστεί τις παραδοσιακές θρησκείες σε πολιτικές που θα ενίσχυαν τη πίστη προς τη πόλη ενώ η εξουσία των ευγενών υποσκάπτονταν διαρκώς (Μπούκτσιν, 1989).

Η ένταση αυτή είχε ως αποτέλεσμα τη σύνθεση της αστικής πολιτικής η οποία διήρκεσε 3.000 χρόνια και ήρθε στην επιφάνεια με βίαιες συγκρούσεις όπως για παράδειγμα οι απόπειρες των μεσαιωνικών πόλεων να καθυποτάξουν τους δεσποτικούς ευγενείς και επισκόπους της περιοχής. Οι πόλεις προσπάθησαν να φέρουν ορθολογικότητα, ένα είδος ανεξάρτητης δικαιοσύνης, έναν κοσμοπολίτικο πολιτισμό και μεγαλύτερη ατομικότητα σε ένα κόσμο που διαπαιρνούσαν από τον μυστικισμό την εξουσία της αυθαιρεσίας, τον τοπικισμό και την υποταγή του ατόμου στις επιταγές των αριστοκρατικών και θρησκευτικών ελίτ (Μπούκτσιν, 1989).

Οι κανόνες ζωής που επικρατούσαν στη πόλη είχαν ως αποτέλεσμα την απώλεια πολλών σημαντικών χαρακτηριστικών της ζωής των φυλών και πρώιμων χωριών. Η κοινοτική ιδιοκτησία της γης και των επονομαζόμενων φυσικών πόρων παραχώρησε τη θέση της στην ατομική ιδιοκτησία. Οι παραδοσιακές ιεραρχίες μετατρέπονται σε οικονομικές ιεραρχίες και σχηματίζουν τις “τάξεις”. Πράγματι η κυριαρχία άρχισε να ενσωματώνεται στο

ανθρώπινο ασυνείδητο, ενώ οι τάξεις πέρασαν στο προσκήνιο μιας διαιρεμένης και αντιμαχόμενης ανθρωπότητας (Μπούκτσιν, 1989).

Ίδωμένη από τη αρνητική πλευρά της η πόλη σταθεροποίησε την ιδιωτικοποίηση της ιδιοκτησίας, τις ταξικές δομές και τους θεσμούς που είχαν ένα σχεδόν κρατικό χαρακτήρα. Ένταση εμφανίστηκε ανάμεσα στη πρόοδο που επιτεύχθηκε με την ανάδυση της πόλης και την απώλεια ορισμένων αρχαϊκών προσφιλών αξιών όπως της επικαρπίας και της συμπληρωματικότητας. Έτσι αποδεικνύεται ότι ο «πολιτισμός» παρά τις πολλές και σημαντικές προόδους που έφερε, ποτέ δεν υπήρξε απολύτως ορθολογικός και ελεύθερος από εκμετάλλευση. Γενικεύοντας μπορεί να ειπωθεί ότι όλα τα εκπληκτικά οφέλη που αποκόμισε η ανθρωπότητα από τον «πολιτισμό» μολύνθηκαν από το κακό της ιεραρχίας .

2.2.4 Η εμφάνιση του έθνους - κράτους

Ένα ακόμα σημείο καμπής που συναντάμε στην ιστορία είναι η ανάδυση του κράτους - έθνους . Τον 15ο αιώνα αρχίζει να αναδύεται ο θεσμός του κράτους με αποτέλεσμα την υποταγή της πόλης σε αυτό. Υπέρ του κράτους λειτουργούν τα αισθήματα λατρείας που τρέφουν οι λαϊκές μάζες για τον μονάρχη, επειδή βλέπουν στο πρόσωπο του τον φυσικό προστάτη τους ενάντια στην εκκλησία και τους ευγενείς. Αυτό το σύγχρονο κράτος είναι δημιούργημα των νέων και επιτακτικών αναγκών του πολέμου (Μπούκτσιν, 1989).

Όσο αυξάνεται η δύναμη του σύγχρονου κράτους ο πολιτισμός των πόλεων αρχίζει να μετατρέπεται σε εθνικό πολιτισμό. Στη καρδιά αυτών των διευρυμένων πολιτισμών εκδηλώνεται ο ρόλος των *πρωτευουσών*. Το βάρος και η ζωή ολόκληρου του κράτους αρχίζουν να στρέφονται γύρω από αυτά τα αστικά τέρατα που γίνονται μηχανές παραγωγής πολιτισμού αλλά και ανθρώπινης αθλιότητας (Μπούκτσιν, 1989) .

Το κράτος, ως απολύτως επαγγελματικός και διακριτός μηχανισμός ριζωμένος στο ταξικό συμφέρον , εμφανίζεται όταν αναδύονται τα σύγχρονα ευρωπαϊκά έθνη. Το κράτος – έθνος στη σημερινή του μορφή, είναι εκείνο που τελικά απογυμνώνει την πολιτική από όλα τα παραδοσιακά χαρακτηριστικά της: τη άμεση δημοκρατία, τη συμμετοχή του πολίτη στα κυβερνητικά πράγματα και την ευαισθητοποίηση του αναφορικά με την ευημερία της κοινότητας. Η ίδια η λέξη δημοκρατία υφίσταται μια υποβάθμιση. Γίνεται αντιπροσωπευτική αντί άμεση, γίνεται εξαιρετικά συγκεντρωτική αντί να είναι ελεύθερα συνομοσπονδιακή μεταξύ σχετικά ανεξάρτητων κοινοτήτων και απογυμνώνεται από τους λαϊκούς θεσμούς της (Μπούκτσιν 1989).

Οι παιδευμένοι και παιδευσιμοί πολίτες υποβαθμίζονται σε απλούς φορολογούμενους, οι οποίοι ανταλλάσσουν το χρήμα έναντι υπηρεσιών. Η εκπαίδευση εγκαταλείπει τον προσανατολισμό αγωγής του πολίτη για να γίνει ένα πρόγραμμα διδασκίας ύλης που στόχο έχει να εκγυμνάσει τους νέους ώστε να αποκτήσουν δεξιότητες που αποδίδουν οικονομικά.

Ερχόμενοι στο σήμερα, βλέπουμε τον κόσμο να έχει καταληφθεί από υπολογιστές που εύκολα χρησιμοποιούνται για παρακολούθηση, και από μηχανισμούς της γενετικής, οι ηθικές αναστολές των οποίων είναι πλέον περιορισμένες (Μπούκτσιν, 1989).

2.2.5 Ευρωπαϊκοί χώροι και ελευθερίες

Ο δυτικός κόσμος έδωσε στον εαυτό του το όνομα «ελεύθερος κόσμος». Με τον όρο ελευθερία πρέπει να εννοούμε όλες τις μορφές ελευθερίας, συμπεριλαμβανομένων και των καταχρηστικών. Στη πραγματικότητα οι ελευθερίες αυτές δε παύουν να αλληλοαπειλούνται. Η μια περιορίζει την άλλη, την καταργεί, για να υποκύψει κι αυτή με τη σειρά της μόλις εμφανιστεί κάποια άλλη ελευθερία που την αντιμάχεται. Αυτή η διαδοχή, που δε γίνεται ποτέ κάτω από ειρηνικές συνθήκες, στάθηκε ένα από τα μυστικά των πολλαπλών προόδων που σημείωσε η Ευρώπη. Την χρονική περίοδο μεταξύ 9ου και 18ου αιώνα, η ελευθερία δεν έχει την έννοια της ατομικής ελευθερίας όπως ισχύει στον σύγχρονο δυτικό κόσμο, αλλά την έννοια των ομαδικών ελευθεριών (Braudel, 1963).

Για να κατανοήσει κανείς τον πρώτο ευρωπαϊκό πολιτισμό πρέπει να ανατρέξει στον 9^ο και τον 10^ο αιώνα, σε μια Ευρώπη φτωχή που είναι αναγκασμένη να διεξάγει καθημερινό αγώνα για να επιζήσει. Η εξασθλωμένη αυτή Ευρώπη δεν έχει μεγάλες αγορές για να διαθέσει τα προϊόντα της και δεν μπορεί να στηρίξει το βάρος μεγάλων κρατών με αποτέλεσμα να δημιουργήσει έναν «φεουδαρχικό πολιτισμό». Αυτός ο πολιτισμός (11ος και 12ος αιώνας) είναι δημιούργημα πολλαπλών εθνοφυλετικών, οικονομικών αναμίξεων, αλληπάλληλων αγώνων, κοινών δοξασιών και κυρίως, δημιούργημα αυτών των «ίδιων των ταραχών» για τις οποίες πασχίζει να βρει τρόπους θεραπείας (Braudel, 1963).

Η φεουδαρχία είναι μια κοινωνική πυραμίδα που στηρίζεται στις διαπροσωπικές σχέσεις των ανθρώπων, σε ένα ολόκληρο πλέγμα εξαρτήσεων, μια οικονομία όπου η γη είναι το συχνότερο μέσο πληρωμής των υπηρεσιών.

Η *απελευθέρωση των χωρικών*, είναι χρονολογικά από τις πρώτες συλλογικές ελευθερίες που εμφανίστηκαν. Η ελευθερία αυτή νοείται μόνο όταν ανάμεσα στον αγρότη και στη γη δε περιλαμβάνεται πλέον καμιά μορφή ξένης ιδιοκτησίας, όταν η εργασία του είναι αρκετά παραγωγική ώστε να του εξασφαλίζει την τροφή αφήνοντας του ένα πλεόνασμα το οποίο δε χρησιμεύει για να πλουτίζει ο μεσάζων αλλά παρέχει στον αγρότη τη δυνατότητα ικανοποίησης των υλικών και πνευματικών αναγκών του (Braudel, 1963).

Πολλαπλά αγροτικά κινήματα, που όμως καταπνίγηκαν, έδωσαν ψήγματα ελευθεριών και πλεονεκτημάτων στους χωρικούς, για να αμφισβητηθούν αργότερα με την οικονομική και καπιταλιστική εξέλιξη του σύγχρονου κόσμου. Από το 16^ο αλλά ακόμη περισσότερο από τον 17^ο αιώνα ο καπιταλισμός που δεν βρίσκει πια άλλα πεδία εφαρμογής λόγω της οικονομικής

κάμψης, στρέφεται προς τη γη, δημιουργώντας νέου τύπου μεγάλες ιδιοκτησίες και λειτουργώντας εις βάρος των αγροτών(Braudel,1963).

Οι *ελευθερίες των πόλεων* είναι οι «επόμενες ελευθερίες» στις οποίες θα αναφερθούμε. Τον 11^ο έως το 13^ο αιώνα πραγματοποιείται μια ζοηρή αναγέννηση των πόλεων. Οι πόλεις ξεφεύγουν από τα στενά πλαίσια των φεουδαρχικών κρατών και αποκτούν το δικαίωμα να αυτοδιοικούνται, να φροντίζουν οι ίδιες για τα οικονομικά τους, για την απονομή της δικαιοσύνης, για τη προστασία της γης που τους ανήκει. Αντλούν από το εμπόριο και από τη δραστηριότητα των διαφόρων επαγγελματικών τάξεων τη δυνατότητα να αποκτήσουν κάποια ανεξαρτησία (Braudel,1963).

Μέσα στις πόλεις αυτές ο λαός θα επαναστατήσει αρκετές φορές χωρίς όμως σπουδαία αποτελέσματα. Στη πραγματικότητα οι εσωτερικές αυτές διαμάχες αποκαλύπτουν τις κοινωνικές εντάσεις που υπάρχουν και αποτελούν ήδη φαινόμενα πάλης των τάξεων σ' αυτές τις πολυμήχανες πόλεις. Η πόλη εγωιστική, άγρυπνη, αμείλικτη, στέκεται απέναντι στον υπόλοιπο κόσμο έτοιμη να υπερασπιστεί τις ελευθερίες της, με πολύ γενναιότητα και αν χρειαστεί με απόλυτη αδιαφορία για τις ελευθερίες των άλλων. Οι πόλεμοι μεταξύ των πόλεων προοιωνίζονται τους εθνικούς πολέμους των κατοπινών αιώνων (Braudel,1963).

Η ελευθερία των πόλεων δε θα αργήσει να απειληθεί όταν τα σύγχρονα κράτη αρχίζουν να αναπτύσσονται τον 15ο αιώνα. Δεν είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς την τεράστια μετακίνηση ανθρώπων, κεφαλαίων, πλούτου που προκάλεσαν τα μεγάλα κράτη και συγχρόνως τις μεγάλες μετατοπίσεις που σημειώνονται στη γεωγραφία των ελευθεριών. Το απολυταρχικό χάνει προοδευτικά την αποτελεσματικότητά του, ενώ η αστική τάξη, η οποία αγοράζει τα «αξιώματα», κρατά στα χέρια της ένα σημαντικό μέρος της πολιτικής και οικονομικής εξουσίας (Braudel,1963).

Κατά τη περίοδο της Αναγέννησης διακρίνονται οι βάσεις για την εξέλιξη της έννοιας της *ελευθερίας του ατόμου*. Εδώ κάνει την εμφάνιση του ο *οικουμενικός άνθρωπος* που ως *σκεπτόμενο άτομο* συμμετέχει σ' ένα κόσμο όπου η κατάρρευση των παραδοσιακών αξιών επιβάλλει τη δημιουργία μιας οικονομίας της αγοράς. Το άτομο αποκτά μια κάποια ελευθερία επιλογής, ταυτόχρονα όμως μαζί με τις σύγχρονες δομές του κράτους, δημιουργείται μια νέα τάξη πραγμάτων, που επιβάλλει στο άτομο καθήκοντα απέναντι στην κοινωνία δηλαδή του επιβάλλει το σεβασμό των προνομιούχων και των προνομίων (Braudel,1963).

Το 17^ο αιώνα επικρατεί η αντίληψη ότι πρέπει να υπερισχύουν τα συμφέροντα του συνόλου έναντι των ιδιαίτερων προσωπικών συμφερόντων. Στο όνομα αυτών των «συμφερόντων του συνόλου» επιβάλλεται η «συμμόρφωση» με αυστηρά μέτρα όχι μόνο για τους φτωχούς αλλά και για όλα τα υπόλοιπα περιθωριοποιημένα στοιχεία της κοινωνίας, καθιστώντας την καταστολή αναγκαία (Braudel,1963).

Σε όλη την περίοδο του μεσαίωνα τα περιθωριοποιημένα αυτά στοιχεία

τύγγαναν κάποιας πρόνοιας υποκινούμενης από χριστιανική ηθική. Όλος αυτός ο κόσμος που τελούσε μέχρι τώρα υπό την προστασία του θεού, το 17^ο αιώνα, θα μεταβληθεί σε εχθρό μιας αστικής, ήδη καπιταλιστικής κοινωνίας, παθιασμένης για τάξη και για αποδοτικότητα, κοινωνίας που οικοδομεί το κράτος με αυτό το πνεύμα και για αυτόν τον σκοπό. Σε όλη την Ευρώπη οι άποροι, οι ασθενείς, οι άνεργοι, οι ψυχικά ασθενείς αντιμετωπίζονται χωρίς έλεος και ρίχνονται στη φυλακή ενίοτε μαζί με την οικογένειά τους. Η ελευθερία συνέχιζε να είναι προνόμιο ορισμένων και συρρικνώνεται ακόμα περισσότερο το ελάχιστο εκείνο δικαίωμα της ελεύθερης μετακίνησης. Για το σκοπό αυτό δημιουργούνται πολλά ιδρύματα όπως νοσοκομεία, εργαστήρια του ελέους κ.α. Όπως και αν ονομάζονται είναι όλα αυστηροί στρατώνες και επιπλέον εργαστήρια καταναγκαστικής εργασίας. Μόνο το 18^ο αιώνα αρχίζει να χαλαρώνει αυτό το μέτρο καταστολής (Braudel,1963).

Αυτή ακριβώς η ελευθερία που οι περισσότεροι άνθρωποι τη στερούνται δεν παύει ποτέ να αποτελεί για την Ευρώπη ένα ιδεώδες προς το οποίο κατευθύνονται και η σκέψη και η ιστορία. Πρόκειται για μείζονα τάση της ευρωπαϊκής ιστορίας της οποίας το νόημα αποκαλύπτουν οι πολυάριθμες αγροτικές εξεγέρσεις του 17^{ου} αιώνα, οι όχι λιγότερες λαϊκές ταραχές καθώς και οι πολιτικές και φιλοσοφικές τάσεις του 18ου αιώνα (Braudel,1963).

Ο στόχος του διαφωτισμού για μια ορθολογική κοινωνία, η πίστη του στη πρόοδο, οι υψηλές ελπίδες που εναπόθεσε στην εκπαίδευση, το αίτημα του για ανθρώπινη χρήση της τεχνολογίας και της επιστήμης, η αφοσίωση του στο λόγο και η ηθική πίστη του στη δύναμη που έχει η ανθρωπότητα προκειμένου να πετύχει έναν υλικά και πολιτισμικά βιώσιμο κόσμο, είχε ως αποτέλεσμα ,εκτός των άλλων, την αμφισβήτηση της κυριαρχίας ιδεών όπως η πολιτική ανισότητα, η αριστοκρατική υπεροχή, η εκκλησιαστική ιεραρχία . Πάνω απ' όλα ο διαφωτισμός προσπάθησε να διατυπώσει ένα φαινομενικά ανθρώπινο συμφέρον έναντι του φεουδαρχικού καπιταλισμού και να εγκαθιδρύσει την ιδέα μιας κοινής ανθρώπινης φύσης που θα έσωζε την ανθρωπότητα ως όλον από παραδοσιακού τύπου φυλετικές και εθνικιστικές ιδιαιτερότητες (Braudel,1963).

Η ιδέα της ελευθερίας από «αφηρημένη» έννοια μετασχηματίστηκε στη διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη και συστηματοποιήθηκε με τον φιλελευθερισμό. Ο όρος φιλελευθερισμός δηλώνει ταυτόχρονα μια πολιτική και οικονομική θεωρία οι οποίες αποκλείουν οποιαδήποτε μορφή κρατικής παρέμβασης στις οικονομικές συναλλαγές μεταξύ ατόμων, κοινωνικών τάξεων και εθνών. Είναι μια φιλοσοφική θεωρία που διεκδικεί την ελευθερία της σκέψης. Αργά έστω και με ατέλειες, το φιλελεύθερο συνταγματικό κράτος οργανώνεται και κατοχυρώνει τις θεμελιώδεις ελευθερίες του όπως της γνώμης, του τύπου, την ελευθερία του κοινοβουλευτισμού , την ατομική ελευθερία και την επέκταση του δικαιώματος ψήφου (Braudel,1963).

Ωστόσο, ο φιλελευθερισμός αποτελεί το μανδύα για την πολιτική άνοδο μιας αστικής τάξης και μιας οικονομικής αριστοκρατίας, μιας τάξης κρατούντων. Στην πραγματικότητα, αποδεικνύεται ότι το πρόταγμα του για

ελευθερία δεν ήταν ανυστερόβουλο αλλά στόχο είχε την εδραίωση μια αστικής εξουσίας, ενώ ο λαός θα συνέχιζε τον αγώνα για την κατοχύρωση των ατομικών ελευθεριών του (Braudel,1963).

2.2.6 Νεωτερικότητα

Το τελευταίο τέταρτο του 20^{ου} αιώνα και οι αρχές του 21^{ου} έφεραν κατακλυσμιαίες, κοινωνικές πολιτικές και πολιτισμικές αλλαγές.

Ο Tönnies σηματοδοτεί τη νεωτερικότητα ως μια εναλλακτικού τύπου συλλογική πραγματικότητα η οποία, ερχόμενη σε ρήξη με την *κοινότητα*, έπλασε τη σύγχρονη *κοινωνία*. Έναν κοινωνικό τύπο ο οποίος χαρακτηρίζεται από διάσπαση των κοινωνικών δεσμών, απρόσωπο χαρακτήρα των κοινωνικών σχέσεων, επικράτηση του ατομικισμού, εξορθολογιστικό προσανατολισμό, συμβατικές θεμελιώσεις δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, κοινωνική απομόνωση, συγκρούσεις, υπολογιστικό πνεύμα, διαρκείς μεταλλαγές, συγκυριακές ενώσεις ατόμων και άλλα χαρακτηριστικά που προκύπτουν αν αντιστραφούν τα γνωρίσματα της κοινότητας και καταγραφεί το αρνητικό είδωλό της.

Ο Touraine(1995), με τη σειρά του σκιαγραφεί μια θλιβερή μορφή της σύγχρονης πραγματικότητας. Μιας εικόνας με φασαρία, οχλοκρατία, επικοινωνιακό χάος, ψυχολογικά προβλήματα, καπιταλιστικές μεθόδους παραγωγής, προσπάθεια μεγιστοποίησης του πλουτισμού, εφιαλτική κατάσταση για τους ανθρώπους της εργασίας, καταναλωτισμό, κρατική προπαγάνδα, πληθυσμιακό πρόβλημα, νέους τύπους κοινωνικού ελέγχου, αύξηση των πολεμικών οπλοστασίων, μαζική κουλτούρα, μια ψευδεπίγραφη επιστημοσύνη και μόλυνση του περιβάλλοντος.

Η νεωτερικότητα ενσωματώνει και ταυτόχρονα διαχωρίζει. Με την απουσία των τοπικών πλαισίων εμπιστοσύνης, ο κόσμος είναι πλέον ανοιχτός για τα άτομα, δίνοντάς τους απεριόριστες πιθανότητες εναλλακτικών τρόπων δράσης. Ο κόσμος δεν είναι ασύνδετος και απόμακρος από το άτομο, αλλά αλληλοεμπλέκεται με αυτό σε καινοφανή κανάλια επικοινωνίας. Έτσι παρουσιάζεται το παράδοξο να γνωρίζει κανείς τι συμβαίνει σε μια χώρα μακρινή και να μη γνωρίζει τα προβλήματα της γειτονιάς του. Ενώ η πραγματικότητα κατακερματίζεται, χάνεται παράλληλα καθετί ανθρώπινο. Από την μία τα άτομα αλλοτριώνονται, μηδενίζονται και γίνονται υποχείρια εξουσιαστικών επιβολών και από την άλλη, η εξατομίκευση, ως γνώρισμα της σύγχρονης πραγματικότητας, υπογραμμίζει όχι μόνο τον αποχωρισμό του ατόμου από την ομάδα ή την κοινωνία αλλά και την αντιπαράθεσή του με αυτές (Giddens,1990).

Ο καπιταλισμός και η αλλοτρίωση είναι δύο από τα χαρακτηριστικά που συνιστούν την προβληματική της νεωτερικότητας. Ο καπιταλισμός με τις σχέσεις ιδιοκτησίας και τις δημιουργούμενες δομικές αντιφάσεις, αλλοτριώνει τους εργάτες που ούτε κατέχουν ούτε ελέγχουν τα μέσα παραγωγής. Αυτή η

αλλοτριωτική κατάσταση δεν έχει μόνο οικονομικό χαρακτήρα αλλά καιρία κοινωνικό και υπαρξιακό χαρακτήρα. Και αυτό γιατί δεν αναφέρεται μόνο στην ανισότητα των δυνατοτήτων αναφορικά με τα μέσα παραγωγής, το κεφάλαιο ή την ιδιοκτησία, προχωράει στην αίσθηση της εξάρτησης και της υποταγής που είναι αναίρετική της ανθρώπινης προσωπικότητας, της αυθύπαρκτης οντότητας του ατόμου στη νεωτερικότητα. Η αλλοτρίωση είναι φθοροποιός της συνείδησης και η ταξικά οικονομική διάρθρωση του καπιταλισμού μεταλλάσσει το υποκείμενο σε αντικείμενο και υπονομεύει τον ανθρωπισμό του ατόμου (Ollman, 1977).

Κατά την άποψη του Giddens (1990), η καπιταλιστική κοινωνία είναι εφικτή λόγω της ύπαρξης του έθνους-κράτους, του οποίου η διοικητική δυνατότητα το καθιστά λειτουργικά επαρκές πάνω σε μια συγκεκριμένη εδαφική περιοχή. Στο σημείο αυτό εμφανίζεται το θεσμικό πλαίσιο της «επιτήρησης». Η «επιτήρηση», με τη συνεπικουρία του ελέγχου της πληροφόρησης, έχει ως βασική λειτουργία την παρακολούθηση των δραστηριοτήτων των πολιτών. Το κράτος, το οποίο στη σύγχρονη εποχή, μονοπωλεί τα μέσα βίας στην επικράτειά του, παράλληλα, μέσω της «εκβιομηχάνισης του πολέμου», χρησιμοποιεί το στρατό ως ένα όργανο άσκησης εξωτερικής πολιτικής.

Μια ακόμα παράμετρος που επηρεάζει την κοινωνική οργάνωση κατά την περίοδο της νεωτερικότητας, αφορά «την ηλεκτρονικού τύπου αλληλόδραση» ατόμων, ομάδων και οργανισμών εντός του συστήματος της παγκοσμιοποιημένης νέας πραγματικότητας στον κόσμο των σχέσεων. Οι επιπτώσεις της χρήσης του διαδικτύου είναι καταλυτικές τόσο για την κουλτούρα όσο και για τον τρόπο ζωής. Οι αποστάσεις εντός του διαδικτύου εκμηδενίζονται. Τα διαδικτυακά της τεχνολογίας της πληροφόρησης μπορεί να είναι επικοινωνιακά μέσα αλλά και όργανα κοινωνικού αποκλεισμού και καταπίεσης. Μπορούν να γίνουν, από μέσα απελευθερωτικών δυνατοτήτων, όργανα υποδούλωσης όσων δεν τα διευθύνουν ή δεν έχουν πρόσβαση σε αυτά. Τέλος, το διαδίκτυο είναι πηγή αναδιοργάνωσης των σχέσεων δύναμης, οι διακόπτες που συνδέουν τα διαδικτυακά είναι όργανα δύναμης και άρα τη δύναμη κατέχουν αυτοί που χειρίζονται τους διακόπτες αυτούς (Castells, 2000).

Η κοινωνία της πληροφόρησης εξακολουθεί να είναι μια καπιταλιστική κοινωνία. Τα δύο βασικά στοιχεία του σύγχρονου καπιταλισμού είναι η παγκοσμιότητα και η διαδικτυακή διακίνηση του κεφαλαίου. Σε αντίθεση με την παγκοσμιοποίηση του κεφαλαίου, η εργασία παραμένει κατά κανόνα τοπική, ενώ παράλληλα, χάνει τη συλλογική της ταυτότητα και εξατομικεύεται όλο και περισσότερο. Αποκεντρωμένη και κατακερματισμένη δεν έχει πολλές δυνατότητες συλλογικής ταύτισης και αντίστοιχης πολιτικής παρουσίας. Η καπιταλιστική ροή των πραγμάτων δεν εξαρτάται από τις τοπικές εργατικές ομάδες και οι όποιες συγκρουσιακές καταστάσεις και διεκδικήσεις που θα μπορούσαν να οργανωθούν είναι αποστασιοποιημένες χωροχρονικά (Castells, 2000).

Όπως ο εκσυγχρονισμός διέλυσε τη δομή της φεουδαρχικής κοινωνίας στο 19^ο αιώνα και δημιούργησε την βιομηχανική κοινωνία, ο εκσυγχρονισμός σήμερα διαλύει τη βιομηχανική κοινωνία και γεννιέται μια νεωτερικότητα που ξεπερνάει τα όρια του βιομηχανικού σχεδιασμού (Beck, 1992). Κι κατά την περίοδο της νεωτερικότητας έχουμε τη μετάβαση από τη «βιομηχανική» στη «μεταβιομηχανική» κοινωνία. Ο κόσμος γίνεται πλέον ένα «παιχνίδι μεταξύ ανθρώπων», ή καλύτερα ένας αγώνας για την εξυπηρέτηση των ανθρώπων. Η οικονομία από οικονομία παραγωγής αγαθών γίνεται οικονομία παροχής υπηρεσιών (Bell, 1999).

Ο Bell (1999) αναφέρει πως «υπηρεσίες» υπήρχαν και παρέχονταν σε όλους τους τύπους των κοινωνιών, όμως οι υπηρεσίες στη μεταβιομηχανική κοινωνία συγκροτούν ένα πλέγμα παροχών που στοχεύει όχι απλώς στην εξασφάλιση μιας ζωής αλλά στην «ποιότητα» της ζωής αυτής. Αυτή είναι η αιτία που τις κάνει να φαίνονται και να είναι εγωιστικές σε ατομικό επίπεδο, αλλάζοντας έτσι τη συλλογική εικόνα των σύγχρονων κοινωνιών. Δημιουργείται μια κουλτούρα που έχει ως βάση τον καπιταλισμό και αξιακό πλέγμα τον υπέρμετρο πλουτισμό, τον καταναλωτισμό, την κυριαρχία του «Εγώ» και την απόρριψη του κοινωνικού.

Η τεχνολογία και οι δημιουργίες της αποτελούν βασικά γνωρίσματα της νεωτερικότητας. Ο καθημερινός άνθρωπος έχει διαμορφώσει μια μηχανιστική λογική βασισμένη στη γνώση του για την τεχνολογία, ανεξάρτητα από την επάρκειά της. Η γνώση του για την τεχνολογία περιορίζεται στον τομέα της πραγματικότητας που την αφορά και έτσι κατακεραματίζεται η ενοποιημένη εικόνα του κόσμου. Για παράδειγμα δεν συνδέεται με την ιδιωτική ζωή του ατόμου με αποτέλεσμα ο «άλλος» να προσδιορίζεται ως ο κατέχων μια ειδικευση και να ενισχύεται η ανωνυμία στις ανθρώπινες σχέσεις (Berger, 1973).

Ανεπτυγμένα κοινωνικά δίκτυα «ειδικών» ρυθμίζουν τον ατομικό βίο, χωρίς τη γνώση των ανθρώπων, οι οποίοι και όταν ακόμη πληροφορηθούν τα γεγονότα, αδυνατούν να κατανοήσουν το νόημά τους. Η σύγχρονη εποχή χαρακτηρίζεται ως εποχή της κουλτούρας των ειδικών. Και όταν ακόμη το άτομο συμμετέχει το ίδιο λόγω επαγγελματικής εξειδίκευσης σε μια από τις ελιτίστικες αυτές μικρο-ομάδες χάνει τη δυνατότητα γενικευτικής σκέψης για την κοινωνική ζωή. Η αποστασιοποίηση από τα καυτά ζητήματα της επικαιρότητας που δεν αφορούν άμεσα το άτομο ή δεν εμπίπτουν στο χώρο της δικής του γνωστικής επάρκειας, στερεί τη δυνατότητα συλλογικής (αντί)δράσης. Ο άνθρωπος στη νεωτερικότητα χάνει τη συνειδησιακή του ολοκλήρωση και γίνεται μια αποσπασματική ύπαρξη, ενώ πολλές φορές υιοθετεί τις αρχές του συστήματος (Habermas, 1990).

Επίσης ένα ζήτημα καθοριστικής σημασίας για τη νεωτερικότητα που πρέπει να τεθεί είναι η «εμπιστοσύνη». Η «εμπιστοσύνη», όπως εξηγεί ο Giddens (1990), είναι το θεμέλιο των θεσμών στον σύγχρονο κόσμο. Η εμπιστοσύνη προς τη συστημική λειτουργικότητα (από την εμπιστοσύνη στα

δρομολόγια των λεωφορείων μέχρι στην πολιτική δράση της κυβέρνησης) είναι πανταχού παρούσα. Οι σχέσεις είναι ιδιόρρυθμες σχέσεις «αγνώστων» μεταξύ τους ατόμων, τα οποία τις περισσότερες φορές δεν έχουν κανένα σημείο ταύτισης. Το κάθε άτομο έχει τη βεβαιότητα πως κάποια κατάσταση ή υπηρεσία θα είναι διαθέσιμα για εκείνο όταν θα τα χρειαστεί και επομένως μπορεί να στηρίζεται σε αυτά. Δεν απαιτείται το ίδιο το άτομο να γνωρίζει καμιά από τις λειτουργικές ιδιαιτερότητες της όποιας παροχής, αρκεί η παροχή να είναι θεσμικά εγγυημένη, γεγονός που περιορίζει την αυτενέργεια, την ανάληψη κοινωνικής και πολιτικής ευθύνης του σύγχρονου πολίτη.

Η σύγχρονη κοινωνία έχει χαρακτηριστεί ως κοινωνία της διακινδύνευσης. Ο Beck (1992) αναγνωρίζει πως η νέα πραγματικότητα έχει προξενήσει ένα τύπο μοιρολατρικής αποδοχής του κινδύνου, ο ορισμός του οποίου εξαρτάται από το συμφέρον αυτού που δίνει τον ορισμό. Στον εκσυγχρονισμένο πολιτισμό όλοι και όλες αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο ως συνέπεια του γεγονότος ότι γεννήθηκαν σε αυτό το είδος κοινωνίας της διακινδύνευσης. Δεν υπάρχει διαφυγή και διακατέχονται από την αίσθηση πως είναι αβοήθητοι. Τίποτα δεν εξαρτάται από τις δικές τους αποφάσεις και η επίτευξη των όποιων σκοπών δεν αλλάζει συνήθως τη μοίρα αυτή. Αυτό φυσικά δημιουργεί τάσεις πολιτικής απάθειας και κυνισμού. Υπάρχει όχι απλώς ο κίνδυνος αλλά και μια βαθιά αλλοτριωτική και υπονομευτική αίσθηση του κινδύνου, η οποία με τη σειρά της δημιουργεί ψυχολογικές παρενέργειες και αρνητικές στάσεις ζωής.

Στην κοινωνία της διακινδύνευσης οι επικίνδυνες θέσεις δεν είναι ταξικές. Όλοι και όλες υπόκεινται πλέον στην ίδια κατάσταση διακινδύνευσης. Είναι λάθος να κατηγοριοποιούνται αυτοί που κινδυνεύουν μαζί και αυτοί που δεν κινδυνεύουν μαζί, όπως γινόταν στην παλιά διαφοροποίηση ανάμεσα σε κατέχοντες και μη κατέχοντες, αλλά ανάμεσα σε αυτούς που κινδυνεύουν και σε αυτούς που δεν κινδυνεύουν ακόμη. Με τους εκσυγχρονιστικούς κινδύνους να επεκτείνονται συνεχώς οι κοινωνικές διαφορές και τα όρια σχετικοποιούνται κάτι που διαφαίνεται για παράδειγμα, στη διαπίστωση πως η φτώχεια είναι ιεραρχική, το νέφος όμως είναι δημοκρατικό (Beck, 1992).

Τα κοινωνικά κινήματα, στο τέλος του 20ου αιώνα, έφεραν κάποιες πιθανότητες για την υλοποίηση των δυνατοτήτων της νεωτερικότητας ώστε να προάγει επιτέλους την ποθητή απελευθέρωση που είχε υποσχεθεί μετά την παραδοσιακή τάξη πραγμάτων και σχέσεων την οποία είχε ανατρέψει. Τα νέα κινήματα ήταν σημαντικά στο εύρος και τον ριζοσπαστικό χαρακτήρα των διεκδικήσεων τους, τόσο στην προκλητική τους αντιπαράθεση με το σύστημα, όσο και στις νέες προτάσεις που διακήρυτταν. Τέτοια ήταν τα κινήματα των οικολόγων, των φεμινιστριών και των ειρηνιστών (Habermas, 1990).

Επιθυμητή συνέπεια των αλλαγών που λαμβάνουν χώρα κατά την περίοδο της νεωτερικότητας, θα είναι το μέχρι πρόσφατα παντοδύναμο έθνος-κράτος να μετασηματιστεί χάνοντας μεγάλο μέρος της κυριαρχίας του επί των πολιτών. Η αποδυνάμωση του κράτους, με τη σειρά της, θα επιφέρει περαιτέρω

δύο καταλυτικές αλλαγές: θα υπάρξει αφενός αντικατάσταση του «εθνικού» με το «τοπικό» και αφετέρου θα επαναπροσδιοριστούν οι κατασταλτικές κοινωνικές διεργασίες και τα θεσμικά πλαίσια. Το σύστημα διακυβέρνησης θα τροποποιηθεί στο πλαίσιο της άμεσης δημοκρατίας, ενώ η διαλεκτική των επιρροών με παγκοσμιοποιημένες, σε ότι αφορά την προέλευσή τους παραδοχές, θα σηματοδοτήσει απρόβλεπτες μετατροπές στον τρόπο με τον οποίο γίνονται σήμερα αντιληπτές βασικές έννοιες που καθορίζουν την ταυτότητα των ατόμων και των ομάδων, καθώς και την κοινωνική τους αποδοχή (Castells, 2000).

2.2.7 Παγκοσμιοποίηση

Στην αυγή του 21ου αιώνα το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης με την ραγδαία εξάπλωση της αγοράς σε διεθνή επίπεδο, η τεχνολογική και διαχειριστική ευελιξία των συστημάτων παραγωγής και η ανάδυση νέων μορφών κυριαρχίας που ξεπερνούν τα τοπικά και εθνικά σύνορα, έχουν συμβάλει στην ενίσχυση των κοινωνικών και οικονομικών διακρίσεων ανάμεσα στον δυτικό “αναπτυγμένο” κόσμο και τις “υποανάπτυκτες” χώρες του πλανήτη, στην πόλη και στην ύπαιθρο, στους πλούσιους και στους φτωχούς, σε αυτούς που περιθωριοποιούνται και σε αυτούς που ενσωματώνονται, σε όσους έχουν και σε όσους δεν έχουν πρόσβαση στις σύγχρονες μορφές τεχνολογίας και γνώσης (Ζαϊμάκης, 2002).

Σε πολιτισμικό επίπεδο, η διάδοση της εμπορευματοποιημένης πολιτισμικής παραγωγής, η ανάπτυξη των ΜΜΕ και των σύγχρονων μορφών τεχνολογίας φέρνουν σε επικοινωνία απομακρυσμένους τόπους και πολιτισμούς και διαμορφώνουν το φαινόμενο του παγκόσμιου «χωριού». Παράλληλα η εκτεταμένη γεωγραφική κινητικότητα πληθυσμών, ως αποτέλεσμα των γεωπολιτικών ανακατατάξεων, της ιμπεριαλιστικής πολιτικής του δυτικού κόσμου, της κατάρρευσης των καθεστώτων του υπαρκτού σοσιαλισμού και της οικονομικής μετανάστευσης οδηγεί στη διαμόρφωση ρευστών κοινωνικών μορφωμάτων, στα οποία οι παραδοσιακές βεβαιότητες εξασθενούν, οι συλλογικές ταυτότητες, η αίσθηση της μικρής τοπικής κοινότητας χάνεται και ενισχύεται η πολιτισμική ποικιλία και η διαφορά (Ζαϊμάκης, 2002).

Ωστόσο, η ιδέα της κοινότητας δεν έπαψε να απασχολεί τις κοινωνικές επιστήμες. Η διαμόρφωση ενός φιλοσοφικού ρεύματος που υπερασπίζεται την ανάπτυξη ενός κοινωνικού κινήματος, του κοινοτισμού και η συχνή αναφορά στην κοινότητα στο λόγο ορισμένων κοινωνικών κινήματων, όπως το οικολογικό και το κίνημα ενάντια στην παγκοσμιοποίηση, υποδηλώνουν ότι δεν είναι δυνατόν να μιλάμε για τον θάνατο της κοινότητας (Ζαϊμάκης, 2002).

Αφού αναφερθήκαμε, με χρονολογική σειρά, σε περιόδους και γεγονότα που αποτέλεσαν, σηματοδότησαν κοινωνικές αλλαγές, θα συνεχίσουμε παραθέτοντας θεωρίες που διατυπώθηκαν με βάση την κοινωνική αλλαγή.

2.3 ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ

Οι κοινωνιολογικές θεωρίες, ειδικά αυτές που αναπτύχθηκαν κατά το 19^ο αιώνα, μπορούν να διαιρεθούν σε θεωρίες της «κοινωνικής εξέλιξης» και σε θεωρίες της «επανάστασης».

Οι πρώτες διατυπώθηκαν κυρίως από τους Κοντ, Σπένσερ και Ντυρκέμ. Κεντρική τους ιδέα ήταν ότι οι κοινωνίες εξελίσσονται από απλές αγροτικές επαρχιακές (simple, agrarian, rural) σε σύνθετες, βιομηχανικές/αστικές, ή από «στρατιωτικές» σε «βιομηχανικές». Οι θεωρίες του λειτουργισμού στο θέμα της κοινωνικής αλλαγής έχουν παρόμοια θέση: η αλλαγή αφορά στην προσαρμογή ενός συστήματος στο περιβάλλον του μέσα από τη διαδικασία της πνευματικής διαφοροποίησης και της αύξησης της δομικής συνθετότητας (Τσακίρης, 2009).

Οι θεωρίες της επαναστατικής κοινωνικής αλλαγής, έδωσαν έμφαση στις ταξικές συγκρούσεις, στους πολιτικούς αγώνες και στον ιμπεριαλισμό θεωρώντας ότι είναι οι βασικοί μηχανισμοί που συνέβαλαν στην πραγματικά συγκλονιστική μεταβολή των κοινωνικών δομών. Πιο συγκεκριμένα η θεωρία της κοινωνικής σύγκρουσης υποστηρίζει ότι σε κάθε κοινωνία υπάρχει σύγκρουση και διαμάχη μεταξύ διαφόρων υποσυστημάτων. Ομάδες με αντίθετες επιδιώξεις και συμφέροντα βρίσκονται σε σύγκρουση για να επιτύχουν τους στόχους τους. Συνεπώς η σύγκρουση είναι ουσιαστικό στοιχείο κάθε κοινωνίας. Μέσα από τις συγκρούσεις επέρχονται οι κοινωνικές αλλαγές (Howe, 1987).

Ανάλογα με το πλαίσιο στο οποίο παρατηρούνται οι συγκρούσεις, διακρίνονται τρεις διαφορετικές προσεγγίσεις που εντοπίζουν και εξετάζουν τις συγκρουσιακές σχέσεις και καταστάσεις, αντίστοιχα, στο επίπεδο των ταξικών σχέσεων, στο επίπεδο της πολιτισμικής σύγκρουσης και στο πλαίσιο των σχέσεων δύναμης και εξουσίας (Ζαϊμάκης, 2002).

Σύμφωνα με την πρώτη προσέγγιση, που έχει μαρξιστική προέλευση, επίκεντρο της σύγκρουσης είναι οι υλικές σχέσεις παραγωγής, στο πλαίσιο των οποίων διαμορφώνεται μια ανταγωνιστική σχέση ανάμεσα στην άρχουσα και την εργατική τάξη. Οι ταξικές σχέσεις και οι κοινωνικές αντιθέσεις διαχέονται σε όλες τις σφαίρες του κοινωνικού συστήματος και επηρεάζουν καθοριστικά τις συνθήκες ύπαρξης και την ποιότητα ζωής των κοινωνιών (Ζαϊμάκης, 2002).

Σύμφωνα με την πολιτισμική προσέγγιση, η βάση της σύγκρουσης είναι οι διαφορές ανάμεσα σε ξεχωριστές πολιτισμικές οντότητες και ομάδες. Διαφορετικοί πολιτισμοί συγκρούονται μεταξύ τους και επιδιώκουν την οικονομική και ιδεολογική κυριαρχία σε βάρος του άλλου. Τα κοινά πολιτισμικά σημεία και οι διαφορές διαμορφώνουν τα συμφέροντα, τους ανταγωνισμούς και τις σχέσεις των κρατών (Ζαϊμάκης, 2002).

Τέλος, μια τρίτη προσέγγιση εστιάζεται στις σχέσεις εξουσίας και δύναμης και υποστηρίζει ότι οι συγκρούσεις στηρίζονται σε ανταγωνιστικές σχέσεις που παράγονται με βάση τα κριτήρια της ιδιοκτησίας, του κύρους και

της εξουσίας. Μια εκδοχή αυτής της προσέγγισης είναι το μοντέλο της διαλεκτικής των συγκρούσεων του Dahrendorf, σύμφωνα με το οποίο η σύγκρουση αναπτύσσεται βασικά ανάμεσα σε δύο κατηγορίες ρόλων τους κατόχους κυρίαρχων θέσεων και τους υποκείμενους σε εξουσία ενώ παράλληλα ισχυρίζεται ότι οι κοινωνικές συγκρούσεις πρέπει να αξιοποιούνται για την ενδυνάμωση των δευτέρων και όχι προς όφελος του κατεστημένου. Η σύγκρουση εμφανίζεται στο εσωτερικό των θεσμικών υποσυστημάτων, αλλά και στις άτυπες κοινωνικές ομάδες και στις τοπικές κοινωνίες και συνήθως οργανώνεται γύρω από διαφορετικές ομάδες συμφερόντων οι οποίες μπορούν να εξελιχθούν σε ομάδες σύγκρουσης (Dahrendorf,1958).

Η κοινωνική αλλαγή είναι απόρροια της σύγκρουσης . Μέσα από μια συνεχή αντιπαράθεση που ακολουθεί μια διαλεκτική θέσης- αντίθεσης – σύνθεσης , η κοινωνία αλλάζει και κατευθύνεται σε ένα πιο σύνθετο επίπεδο οργάνωσης , ώσπου να φθάσει στη κατάργηση της ταξικής διάρθρωσης της κοινωνίας, στην αταξική κοινωνία όπου οι άνθρωποι, θα δίνουν ανάλογα με τις ικανότητες τους και θα παίρνουν ανάλογα με τις ανάγκες τους. Αυτή η αέναη διαλεκτική διαδικασία στηρίζεται στη σύγκρουση που είναι η κινητήρια δύναμη της κοινωνικής αλλαγής (Σταθόπουλος, 2005).

Τέλος, βασιζόμενοι στη μελέτη της ιστορίας και μέσω εμπειρικών μελετών δημιουργείται ένα θεωρητικό πλαίσιο για την ανάλυση της κοινωνικής αλλαγής ικανό να βοηθήσει στη κατανόηση της φύσης της αλλαγής , τους όρους κάτω από τους οποίους πραγματοποιείται και τα αποτελέσματα της στη κοινωνική συμπεριφορά.

Για κάποιους θεωρητικούς η αλλαγή είναι μια διαδικασία *φυσική* , όπως αυτή του βιολογικού κύκλου του οργανισμού, είναι *εγγενής* , εκπορευόμενη από δυνάμεις ή πηγές που βρίσκονται μέσα στο ίδιο το σύστημα , είναι *συνεχής* , δηλαδή μπορεί να εκδηλωθεί σε διαδοχικά στάδια τα οποία έχουν μεταξύ τους γενετική σχέση , έχει *ορισμένη κατεύθυνση*, είναι *αναγκαία*, είναι *αποτέλεσμα ομοιόμορφων διαδικασιών* που μπορούμε να δεχτούμε ότι ήταν ίδιες στο χτες και στο σήμερα (Nisbet,1969).

Αντίθετα μέσα από την ιστορική παρατήρηση και τη κοινή λογική , η αλλαγή δεν είναι φυσική και πολύ περισσότερο δεν είναι πανταχού παρούσα και διαρκής. Είναι εμφανής η συντηρητική τάση της ανθρώπινης συμπεριφοράς , η έκδηλη επιθυμία να διασώσει, να συντηρήσει και να παγιώσει κάτι σταθερά. Με δεδομένη τη τεράστια επιρροή της συνήθειας στην ατομική συμπεριφορά και του εθίμου, της παράδοσης και του καθιερωμένου στη συλλογική συμπεριφορά, η αλλαγή δύσκολα θα μπορούσε να είναι μόνιμη, δύσκολα θα μπορούσε να είναι πανταχού περούσα (Nisbet,1969).

Στον αντίποδα της θεώρησης πως η αλλαγή είναι μια εγγενής διαδικασία ,παρατίθεται η εξέταση, από ιστορική σκοπιά, των μεγάλων κοινωνιών όπως η Ελλάδα , ή η Ρώμη , ή η Δυτική Ευρώπη σε συνάρτηση με τις σχέσεις της καθεμιάς τους με άλλους λαούς. Με άλλα λόγια είναι αδύνατο να εξεταστεί η αλλαγή στις κοινωνίες αυτές χωρίς να ληφθούν υπόψιν οι παρεisdύσεις, οι

προερχόμενες από εξωτερικές πολιτικές , στρατιωτικές και οικονομικές δυνάμεις (εμπορικές οδοί, πόλεμοι, εισβολές, μεταναστεύσεις,εισαγωγή ξένων αξιών κ.α). Όπως η απομόνωση τείνει να ενισχύει τις δυνάμεις του συντηρητισμού, έτσι η επαφή των λαών, των ιδεών και των αξιών τείνουν να δημιουργούν συνθήκες αλλαγής (Nisbet,1969).

Στο πέρασμα του 20ού αιώνα θεωρήθηκε πως η δημιουργία μιας γενικής θεωρίας της κοινωνικής αλλαγής είναι άσκοπη γιατί δεν μπορεί να εξηγήσει ικανοποιητικά τις πολλές μεταβολές που έχουν επέλθει ιστορικά. Έτσι έγινε προσπάθεια να συγκροτηθούν θεωρίες μέσου βεληνεκούς προκειμένου να εξηγηθεί η ανάπτυξη συγκεκριμένων θεσμών, κοινωνικών ομάδων, τομέων της κουλτούρας και του πολιτισμού ή πεποιθήσεων.

Οι θεωρίες της κοινωνικής αλλαγής μπορούν να εμπλουτίσουν την θεωρία της κοινωνικής εργασίας και να αποτελέσουν εργαλείο για την εξέλιξη και την αποτελεσματικότητά της.

Η ανάλυση των θεωρητικών προσεγγίσεων της κοινωνικής εργασίας, που γίνεται στη συνέχεια, έχει ως σκοπό να ασκήσουμε κριτική και να καταδείξουμε σημεία τα οποία μπορούν να βρουν εφαρμογή στο έργο της επίτευξης της κοινωνικής αλλαγής και που μπορούν να υποβοηθήσουν κοινωνικά σύνολα και ομάδες να πετύχουν κατά μέρος ή συνολικά την κοινωνική χειραφέτηση.

2.4 ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

2.4.1 Ψυχοδυναμική προσέγγιση

Οι ψυχοδυναμικές προσεγγίσεις βασίζονται στο έργο του Freud και των οπαδών του και ονομάστηκαν έτσι διότι η θεωρία στην οποία βασίζονται υποθέτει ότι η συμπεριφορά πηγάζει από λειτουργίες και διεργασίες που συμβαίνουν στον ψυχικό κόσμο των ανθρώπων. Η ψυχαναλυτική θεωρία διακρίνεται σε τρία μέρη : σε μια θεωρία για την ανθρώπινη ανάπτυξη, μια θεωρία για την προσωπικότητα και μια θεωρία για τη ψυχική διαταραχή και τη θεραπεία της. Κατά την ψυχαναλυτική προσέγγιση η ανεπιθύμητη συμπεριφορά θεωρείται ότι προκαλείται από απωθημένες συγκρούσεις και η αναζήτηση της προέλευσης τους αποτελεί το κύριο στόχος της (Payne,1997).

Η ψυχαναλυτική προσέγγιση άσκησε σημαντική επιρροή στη θεωρία της κοινωνικής εργασίας μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960 και αποτελούσε την επικρατούσα θεραπευτική προσέγγιση. Η επίδραση της ψυχοδυναμικής θεωρίας στη κοινωνική εργασία είχε ως επακόλουθο να αποδίδεται περισσότερη σημασία στους ψυχολογικούς και συναισθηματικούς παράγοντες από ότι στους κοινωνικούς (Payne,1997). Η ψυχοδυναμική προσέγγιση ωστόσο έχει δεχτεί πολλές φορές αρνητική κριτική στο χώρο της κοινωνικής εργασίας . Ο τρόπος εφαρμογής των θεωρητικών εννοιών μερικές φορές ωθεί τους κοινωνικούς λειτουργούς να επιρρίπτουν στο άτομο ευθύνες για κοινωνικά προβλήματα ,

ερμηνεύοντας ως διαταραχή προσαρμογής τη συμπεριφορά του εξυπηρετούμενου που δε συγκλίνει με τις υποθέσεις του επαγγελματία ή της οργάνωσης και οι περιβαλλοντικοί παράγοντες δε προβάλλονται τόσο όσο οι εσωτερικοί ψυχολογικοί παράγοντες (Payne,1997) . Επίσης αποτελεί μια θεωρία θεραπείας ,που έχει σαν βάση της τη συζήτηση. Ως πελάτες προτιμά άτομα που αντιμετωπίζουν κυρίως ψυχολογικά προβλήματα και έχουν ανεπτυγμένη λεκτική ικανότητα ώστε να μπορούν να λάβουν μέρος στη συζήτηση και στην αυτοεξέταση.

Τέλος η εξάρτηση από τα ψυχαναλυτικά συστήματα και τις θεωρίες των ρόλων μαρτυρούν ότι πρόκειται για μια θεωρία που αποδέχεται την κοινωνική τάξη και η κοινωνική και προσωπική διαταραχή είναι τα θέματα που πρέπει να κατανοηθούν και να αντιμετωπιστούν. Οι ψυχαναλυτικές απόψεις εκφράζουν περιορισμένο ενδιαφέρον για τη κοινωνική μεταρρύθμιση, αποκλείοντας έτσι ένα ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο της κοινωνικής εργασίας. Παρά τα προβλήματα που μπορεί να παρουσιάζει το υπάρχον περιβάλλον των εξυπηρετούμενων, η προσέγγιση αυτή επιδιώκει κυρίως να τους βοηθήσει να το αποδεχτούν σε αντίθεση με το ρόλο του κοινωνικού λειτουργού ο οποίος επιδιώκει τη κοινωνική μεταρρύθμιση (Payne,1997).

2.4.2 Γνωστικές και συμπεριφορικές θεωρίες

Οι γνωστικές και συμπεριφορικές απόψεις προέρχονται από δυο συναφή ρεύματα της ψυχολογίας και είναι θεραπευτικές διαδικασίες που επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στην αλλαγή των συμπεριφορών, των σκέψεων και των συναισθημάτων του ατόμου (Payne,1997).

Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή το μεγαλύτερο μέρος της συμπεριφοράς του ατόμου είναι αποτέλεσμα μάθησης, προέρχεται, δηλαδή, από εξωτερικές επιδράσεις. Κατά συνέπεια ο άνθρωπος μπορεί να μάθει μια νέα συμπεριφορά που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες του ή να αντικαταστήσει μια άλλη αν αυτή του δημιουργεί προβλήματα. Διακρίνονται τέσσερα είδη συμπεριφορικής θεραπείας :η κλασική- αντανεκλαστική ή κλασική εξαρτημένη μάθηση ,η συντελεστική εξάρτηση, η κοινωνική μάθηση και τέλος η γνωστική θεραπεία (Payne,1997).

Οι κυριότεροι στόχοι της συμπεριφορικής κοινωνικής εργασίας είναι η αύξηση των επιθυμητών συμπεριφορών και η μείωση των ανεπιθύμητων συμπεριφορών, ώστε οι άνθρωποι να αντιδρούν κατάλληλα στα κοινωνικά συμβάντα. Η επίγνωση των προβλημάτων συχνά βοηθά τον εξυπηρετούμενο διότι επισπεύδει την μάθηση, αλλά δε υπάρχουν στοιχεία ότι αποτελεί προϋπόθεση ή ότι επαρκεί για να κάνει τους ανθρώπους να αλλάξουν. Οι συμπεριφορικές τεχνικές απέχουν από τη καθιερωμένη , μη παρεμβατική προσέγγιση των κοινωνικών λειτουργών και χαρακτηρίζονται από μια «μηχανιστική» ορολογία και διαδικασία στην οποία οι κοινωνικοί λειτουργοί μπορεί να μην είναι σε θέση να ανταποκριθούν (Payne,1997).

Οι Fischer και Gorchros (1975) υποστηρίζουν πως η κατεύθυνση της προσαρμοστικής συμπεριφοράς έχει σαν προϋπόθεση την ευθυγράμμιση της κουλτούρας μιας μειοψηφίας ή μιας καταπιεσμένης ομάδας με τη κουλτούρα της πλειοψηφίας. Συχνά λοιπόν συνυπάρχει ο κίνδυνος μια θεραπεία που επιδιώκει να αλλάξει τη συμπεριφορά προκειμένου να τη προσαρμόσει σε ένα περιβάλλον, να υποβαθμίζει μορφές συμπεριφοράς που χαρακτηρίζουν μειονότητες και λιγότερο κυρίαρχα στοιχεία της κουλτούρας (Payne,1997).

Συμπερασματικά, ασκώντας κριτική μπορούμε να πούμε πως η γνωστική και συμπεριφορική προσέγγιση, όπως και το ψυχοδυναμικό μοντέλο, επικεντρώνεται στο άτομο και όχι στο κοινωνικό περιβάλλον, ενώ παράλληλα προωθεί την κυρίαρχη κουλτούρα δείχνοντας περιορισμένο ενδιαφέρον για την κοινωνική αλλαγή.

2.4.3 Συστημική προσέγγιση

Οι συστημικές απόψεις της κοινωνικής εργασίας προέρχονται από τη γενική θεωρία συστημάτων του von Bertalanffy (1971). Πρόκειται για μια βιολογική θεωρία η οποία υποστηρίζει «ότι όλοι οι οργανισμοί είναι συστήματα τα οποία απαρτίζονται από υποσυστήματα που με τη σειρά τους αποτελούν μέρος των υπερσυστημάτων» (Payne,1997,σελ. 255) . Η εφαρμογή της θεωρίας αυτής αφορά κυρίως κοινωνικά συστήματα , όπως ομάδες, οικογένειες και κοινότητες και ασχολείται με το σύνολο και όχι με επιμέρους πλευρές της ανθρώπινης ή της κοινωνικής συμπεριφοράς. Η κατάσταση ενός συστήματος καθορίζεται από πέντε χαρακτηριστικά : τη σταθερή κατάσταση του, την ομοιότητα ή την ισορροπία του, τη διαφοροποίηση, το μη αθροιστικό χαρακτήρα και την αμοιβαιότητα.

Τη δεκαετία του 1970 η θεωρία των συστημάτων είχε ιδιαίτερα σημαντικό αντίκτυπο στη κοινωνική εργασία. Η αρχή που διέπει τη προσέγγιση τους είναι ότι οι άνθρωποι για να έχουν μια ικανοποιητική ζωή εξαρτώνται από συστήματα του άμεσου κοινωνικού περιβάλλοντος τους και ως εκ τούτου η κοινωνική εργασία θα πρέπει να εστιάζει σε τέτοια συστήματα. Σημαντική ήταν ακόμα η συμβολή της συστημικής θεωρίας στο τομέα της οικογενειακής θεραπείας η οποία άρχισε επίσης να αναπτύσσεται και να ασκεί επιρροή στη κοινωνική εργασία στα μέσα της δεκαετίας του 1970 (Payne,1997). Στη συστημική προσέγγιση δίνεται έμφαση στην αλλαγή του περιβάλλοντος και η αλληλεπίδρασή επικεντρώνεται στις επιδράσεις του ενός ατόμου πάνω στο άλλο και όχι σε εσωτερικές σκέψεις και συναισθήματα.

Στα μειονεκτήματα της θεωρίας συστημάτων συγκαταλέγεται πως έχει τη τάση να θεωρεί ότι οι συγκρούσεις είναι λιγότερο επιθυμητές από τη σταθερότητα και την ενοποίηση. Δε προβαίνει στην άσκηση κριτικής που να απορρίπτει πολλά στοιχεία της υφιστάμενης κοινωνικής οργάνωσης και κοινωνικής πολιτικής. Ακόμα δεν επιτρέπει τον έλεγχο των επιπτώσεων και των παρεμβάσεων σε ένα σύστημα διότι δε μπορεί να προβλέψει πως

αλληλεπιδρά κάθε μέρος με τα υπόλοιπα. Υποθέτει ότι αν επηρεαστεί ένα μέρος ενός συστήματος αυτό θα επηρεάσει και άλλα μέρη αλλά αυτό είναι δύσκολο να φανεί στη πράξη (Payne,1997).

Η θεωρία των συστημάτων αν και δίνει έμφαση στην αλλαγή του περιβάλλοντος και στις αλληλεπιδράσεις των ατόμων, δεν χαρακτηρίζεται από την απαραίτητη, για την επίτευξη της κοινωνικής αναδιάρθρωσης, δυναμικότητα και ριζοσπαστικότητα.

2.4.4 Μοντέλα παρέμβασης στην κρίση και της επικεντρωμένης σε στόχους εργασίας

Η κλασική διατύπωση της παρέμβασης στη κρίση ως τεχνική έγινε από τον Caplan (1965). Η μέθοδος αυτή αναπτύχθηκε εξ' ολοκλήρου στο χώρο της κοινωνικής εργασίας και ιδιαίτερα στο χώρο της ψυχικής υγείας και εστιάζεται στις συναισθηματικές αντιδράσεις προς εξωτερικά γεγονότα και στους τρόπους ελέγχου τους με ορθολογικό τρόπο. Η επικεντρωμένη σε στόχους κοινωνική εργασία εστιάζεται σε καθορισμένες κατηγορίες προβλημάτων. Και τα δύο αυτά μοντέλα δίνουν βαρύτητα στις βραχείες παρεμβάσεις (Payne,1997).

Τόσο η παρέμβαση στη κρίση όσο και η επικεντρωμένη σε στόχους κοινωνική εργασία είναι δομημένες και η δράση τους είναι προγραμματισμένη ακολουθώντας ένα προκαθορισμένο πρότυπο. Χρησιμοποιούνται «συμβόλαια» ή άλλες συγκεκριμένες συμφωνίες μεταξύ επαγγελματία και πελάτη (Payne,1997).

Τα δύο αυτά μοντέλα δεν ενδείκνυται σε περιπτώσεις όπου το κεντρικό πρόβλημα είναι οι συνεχείς, επαναλαμβανόμενες κρίσεις ή μακροχρόνια προβλήματα. Κανένα από τα δύο δεν επικεντρώνεται στη κοινωνική αλλαγή. Αυτό τα καθιστά ενδιαφέροντα για τις δημόσιες υπηρεσίες και τους υποστηρικτές ατομικιστικών- μεταρρυθμιστικών αντιλήψεων της κοινωνικής εργασίας, σε αντίθεση με εκείνους που υποστηρίζουν την ανοιχτή πολιτική κριτική των ριζοσπαστικών θεωριών (Payne,1997).

2.4.5 Ουμανιστικές και υπαρξιστικές προσεγγίσεις

Ο ουμανισμός και ο υπαρξισμός αποτελούν τρόπους θεώρησης της ζωής και βασίζονται σε καθιερωμένες φιλοσοφίες. Ο ουμανισμός πιστεύει στην ικανότητα των ανθρώπων για λογική σκέψη, για επιλογή και για ελεύθερη δράση και αρκετοί υποστηρίζουν πως εκφράζει τις θεμελιώδη αξίες της κοινωνικής εργασίας. Τα ουμανιστικά μοντέλα θεωρούν τις ερμηνείες που κάθε άτομο κάνει για τον εαυτό του έγκυρες και αξιόλογες. Ο υπαρξισμός ασχολείται με το νόημα που έχει για τους ανθρώπους το γεγονός της ύπαρξής τους και δίνει βαρύτητα στην ικανότητα των ανθρώπων να αποκτούν τον έλεγχο της ζωής τους και να αλλάζουν τις αντιλήψεις που κατευθύνουν και καθορίζουν τη καθημερινότητά τους (Payne,1997).

Το κοινό στοιχείο των μοντέλων αυτών είναι η άποψη ότι οι άνθρωποι προσπαθούν να κατανοήσουν τον κόσμο της εμπειρίας τους. Οι κοινωνικοί λειτουργοί προσπαθούν να τους βοηθήσουν να αναπτύξουν την ικανότητα να διερευνήσουν τον εαυτό τους και το προσωπικό νόημα που προσδίδουν στο κόσμο που αντιλαμβάνονται και από τον οποίο επηρεάζονται (Payne,1997).

Το πρόβλημα που προκύπτει σε αυτές τις απόψεις και θεραπευτικές προσεγγίσεις είναι η έλλειψη σαφήνιάς τους και η δυσκολία στη διαμόρφωση ξεκάθαρων στόχων και κοινώς αποδεκτών ερμηνειών της συμπεριφοράς. Επίσης μπορούν να κατηγορηθούν για την ασάφεια και την έλλειψη ακρίβειας που παρουσιάζουν , καθώς και για την απουσία αποδείξεων όσον αφορά την αποτελεσματικότητα των προτεινόμενων τεχνικών. Οι προσεγγίσεις αυτές δεν αναπτύχθηκαν ιδιαίτερα στο πλαίσιο της πρακτικής της κοινωνικής εργασίας στις υπηρεσίες που επιτελούν έργο κοινωνικού ελέγχου και γραφειοκρατικές λειτουργίες (Payne,1997).

2.4.6 Ριζοσπαστικές προσεγγίσεις

Το ριζοσπαστικό πρότυπο έχει κάνει μια ενδιαφέρουσα ανάλυση του ρόλου του κράτους πρόνοιας και της κοινωνικής εργασίας ως μέσα ελέγχου των «φτωχών» από την άρχουσα τάξη. Υποστηρίζει ότι η κοινωνική εργασία χρησιμοποιείται σαν ένα μέσο ελέγχου και παρέμβασης για την προσαρμογή των εξυπηρετούμενων στο σύστημα (Ζωγράφος, 2002).

Οι ριζοσπαστικές προσεγγίσεις αφορούν οτιδήποτε προϋποθέτει σημαντικές αλλαγές και συνήθως συσχετίζεται με ριζοσπαστικές πολιτικές απόψεις σοσιαλιστικής ή «αριστερής» προέλευσης. Οι απόψεις αυτές προέρχονται από τη μαρξιστική πολιτική φιλοσοφία και κοινωνιολογία , που ενσαρκώνονται σε μια σειρά πολιτικών κινημάτων από το δέκατο ένατο αιώνα μέχρι σήμερα και αρκετές φορές έγιναν στόχος έντονης κριτικής στο χώρο της κοινωνικής εργασίας (Payne,1997).

Οι ριζοσπαστικές απόψεις άσκησαν σημαντική επιρροή στη κοινωνική εργασία τη δεκαετία του 1970 με πρώτα παραδείγματα εφαρμογών ριζοσπαστικών μοντέλων τα προγράμματα κοινοτικής ανάπτυξης και κοινοτικής δράσης στην Αγγλία τη δεκαετία του '60 και '70 και. Η επιρροή τους υποχώρησε λίγο τη δεκαετία του 1980 ενώ την δεκαετία του 90' άρχισαν ξανά να διευρύνονται.

Η ριζοσπαστική προσέγγιση επηρέασε τη κοινωνική εργασία σε αρκετά σημεία και άσκησε κριτική στη «παραδοσιακή» (ψυχοδυναμική) κοινωνική εργασία και σε άλλες θεωρίες που βασίζονται σε ψυχολογικές ερμηνείες των κοινωνικών προβλημάτων οι οποίες τείνουν να θεωρούν ως δεδομένη τη τρέχουσα κοινωνική κατάσταση. Σύμφωνα με τη ριζοσπαστική σκέψη τα προβλήματα ορίζονται περισσότερο ως κοινωνικά παρά ως ατομικά . Η ανατροπή της ανισότητας και της αδικίας είναι η πρωταρχική κινητήρια δύναμη για τη κοινωνική δράση και η αποδοχή της ανισότητας και της αδικίας είναι

ασυμβίβαστη με τις ριζοσπαστικές πεποιθήσεις. Το επίκεντρο της αλλαγής σύμφωνα με τη ριζοσπαστική σκέψη είναι η πολιτική δράση και η γενική κοινωνική αλλαγή (Payne,1997).

Μια ριζοσπαστική κοινωνική εργασία δε πρέπει να συμβάλλει ούτε στη συγκάλυψη των αντιθέσεων ούτε στην αναπαραγωγή των δομών του κοινωνικού συστήματος με ρυθμίσεις και βελτιώσεις προνοιακού χαρακτήρα, που αφήνουν ανέγγιχτες τις κοινωνικές δομές, με αποτέλεσμα αυτές να ενισχύουν και να αναπαράγουν τη καταπίεση και τις κοινωνικές διακρίσεις. Αντίθετα μια ριζοσπαστική κοινωνική εργασία πρέπει να συνδέει τις παρεμβάσεις της με δράσεις του κοινωνικού συνόλου και να ενισχύει το βαθμό συνειδητοποίησης των προβλημάτων των καταπιεσμένων και των δυνατοτήτων για πρόκληση αλλαγών με στόχο τη διαμόρφωση των όρων για τη δημιουργία μιας άλλης μη καταπιεστικής αταξικής κοινωνίας (Corrigan and Leonard, 1978).

2.4.7 Ενδυνάμωση

Η στρατηγική της ενδυνάμωσης αποτελεί μια εξέλιξη και εφαρμογή της ριζοσπαστικής κοινωνικής εργασίας και παράλληλα ένα στοιχείο της κοινωνικής εργασίας που έχει στόχο την εναντίωση στις διακρίσεις .

Η ενδυνάμωση έχει αναδειχθεί μια σημαντική προσέγγιση στην κοινωνική ανάπτυξη. Παράδειγμα αποτελούν ο Anderson και οι συνεργάτες του (1994)οι οποίοι παρουσιάζουν ένα μοντέλο ενδυνάμωσης για την κοινωνική ανάπτυξη στην Αφρική που αφορά πέντε διαστάσεις: την προσωπική, την κοινωνική, την εκπαιδευτική, την οικονομική και την πολιτική. Η θεώρηση των διαστάσεων αυτών ως αλληλένδετων επιτρέπει στα άτομα να ικανοποιήσουν τις ατομικές τους ανάγκες(προσωπική δύναμη), αυξάνει την ικανότητά τους να επηρεάσουν τους άλλους(διαπροσωπική δύναμη) και αυτό στη συνέχεια αναπτύσσει μια ικανότητα να επηρεάσουν την ευρύτερη κατανομή της δύναμης(πολιτική δύναμη).

Ο βασικός σκοπός της ενδυνάμωσης κατά τον Rees(1991)είναι η κοινωνική δικαιοσύνη η οποία προσφέρει στους ανθρώπους μεγαλύτερη ασφάλεια , πολιτική και κοινωνική ισότητα μέσω της αμοιβαίας υποστήριξης και της συμμετοχής στη μάθηση που συμβάλει σταδιακά στην επίτευξη ευρύτερων στόχων. Ο Kieffer(1984) υποστηρίζει ότι η ενδυνάμωση περιλαμβάνει στοιχεία ανάπτυξης μιας καλύτερης εικόνας του εαυτού και μεγαλύτερης αυτοπεποίθησης, μεγαλύτερης κριτικής ικανότητας σε σχέση με το περιβάλλον μας, καθώς επίσης προσωπικών και συλλογικών δυνατοτήτων για κοινωνική και πολιτική δράση.

Κατά τους Mullender και Ward (1991)η δράση που αποβλέπει στην ενδυνάμωση πρέπει να είναι αυτοκατευθυνόμενη (να κατευθύνεται από τους χρήστες των υπηρεσιών), αλλά επίσης να αντιτίθεται στην καταπίεση. Η καταπίεση ορίζεται ως μια κατάσταση, όπου αναπτύσσεται μια υπόθεση προς όφελος κυρίαρχων ομάδων και διαστρεβλώνει τις κοινωνικές σχέσεις ενώ

περιορίζονται οι ευκαιρίες και οι εμπειρίες ζωής στους ανθρώπους που δεν ανήκουν στις κυρίαρχες αυτές ομάδες. Ένας τέτοιος ορισμός υποδηλώνει ότι η εργασία που αποβλέπει στην ενδυνάμωση είναι απαραίτητο να προβεί σε μια αμφισβήτηση της φύσης της εξουσίας.

Εν κατακλείδι αναφέρεται πως με τις στρατηγικές της ενδυνάμωσης επιτυγχάνεται η ισχυροποίηση των πελατών, οι οποίοι “διευκολύνονται” χωρίς να καθοδηγούνται προς την επίτευξη της κοινωνικής αλλαγής.

2.4.8 Διαμεθοδικό μοντέλο παρέμβασης

Σύμφωνα με τη Λαγωνίκα (2006) η προσέγγιση της κοινωνικής εργασίας η οποία μπορεί να λειτουργήσει παράλληλα σε ατομικό-ομαδικό και κοινοτικό επίπεδο ονομάζεται γενική μέθοδος παρέμβασης ή διαμεθοδική προσέγγιση. Η προσέγγιση αυτή μετατρέπει την παραδοσιακή πρακτική της κοινωνικής εργασίας σε νέα ενοποιημένα μοντέλα ,εφαρμόσιμα σε οποιοδήποτε επίπεδο παρέμβασης.

Η αναγκαιότητα για ενοποίηση των τριών μεθόδων (ΚΕΑ,ΚΕΟ,ΚΕΚ,) και η διαμόρφωση μιας ενιαίας πρακτικής στη κοινωνική εργασία προήρθε από την αυξανόμενη πολυπλοκότητα των προβλημάτων που αντιμετώπιζαν οι άνθρωποι είτε ως ομάδες, κοινότητες ή οργανισμοί. Σταδιακά συνειδητοποιήθηκε από τους κοινωνικούς λειτουργούς η ανεπάρκεια μιας μόνο μεθόδου για τη κάλυψη των αναγκών /προβλημάτων των εξυπηρετούμενων. Η εφαρμογή της επιλεγμένης μεθόδου καθοριζόταν από τους σκοπούς της οργάνωσης και τις ειδικές κατά μέθοδο γνώσεις του κοινωνικού λειτουργού. Τα ανθρώπινα όμως προβλήματα διαμορφώνονται συγχρόνως σε πολλαπλά επίπεδα τα οποία αλληλοεπηρεάζονται. Η προοπτική της θεώρησης της συνολικής κατάστασης που αντιμετωπίζει το άτομο/σύστημα στο περιβάλλον του προώθησε την αναγκαιότητα για μια ενιαία μεθοδολογική προσέγγιση (Λαγωνίκα- Δημοπούλου ,2006) .

Η γενική προσέγγιση λοιπόν περιέχει μια θεωρητική βάση για πρακτική εφαρμογή που βασίζεται στη συστημική θεωρία , η οποία είναι κατάλληλη για διαγνωστική εκτίμηση και παρέμβαση σε πολλαπλά επίπεδα, ενώ ο κεντρικός πυρήνας της παρέμβασης είναι η σκόπιμη, σχεδιασμένη αλλαγή με τη χρησιμοποίηση ποικιλίας τεχνικών και δεξιοτήτων από το κοινωνικό λειτουργό. Επομένως, σύμφωνα με τη μέθοδο της γενικευμένης προσέγγισης ο κοινωνικός λειτουργός εκτιμά μαζί με το άτομο/σύστημα τη συνολική κατάσταση και συναποφασίζουν για σκόπιμη αλλαγή επιλέγοντας τη κατάλληλη μονάδα προσοχής ή εστία εργασίας, που μπορεί να είναι το άτομο ή η οικογένεια, η μικρή ομάδα ή η κοινότητα (Λαγωνίκα- Δημοπούλου ,2006).

Στο γενικό μοντέλο ένας βασικός πυρήνας δεξιοτήτων παραμένει ο ίδιος, όπως και στη παραδοσιακή κοινωνική εργασία: το ενδιαφέρον για το άτομο/σύστημα , η εκτόνωση συναισθημάτων, η υποστήριξη, η ενθάρρυνση

είναι μερικές από τις δεξιότητες, που διατρέχουν όλη τη μεθοδολογία της κοινωνικής εργασίας. Επιπλέον η ενσυναίσθηση, η ενδυνάμωση, η συνηγορία, η διεκδίκηση και κινητοποίηση για αλλαγή στο ατομικό, στο οικογενειακό, στο ομαδικό και στο κοινοτικό επίπεδο αποτελούν βασικές πλέον δεξιότητες που χαρακτηρίζουν το γενικό- ολιστικό μοντέλο στο σύνολο του (Λαγωνίκα- Δημοπούλου ,2006) .

Τέλος η γενική μέθοδος δεν καταργεί τη μεθοδολογία της κοινωνικής εργασίας. Αντίθετα την ενδυναμώνει συνδυάζοντας και συσχετίζοντας όλα τα δυναμικά στοιχεία των αρχών , γνώσεων και δεξιοτήτων που ενυπάρχουν σε κάθε μέθοδο χωριστά, σύμφωνα με το «παραδοσιακό» διαχωρισμό της μεθοδολογίας της κοινωνικής εργασίας με άτομα, ομάδες , με κοινότητες και με οργανισμούς . Είναι η σύγχρονη πρακτική της κοινωνικής εργασίας που οδηγεί σε ευρύτερη και αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των αναγκών ατόμων και συστημάτων μέσα στο οικολογικό και πολιτισμικό τους περιβάλλον. (Λαγωνίκα- Δημοπούλου ,2006)

2.4.9 Απόψεις για τις θεωρίες που διέπουν την κοινωνική εργασία και την πρακτική της

Έχοντας αναλύσει τις σημαντικότερες προσεγγίσεις της κοινωνικής εργασίας είμαστε σε θέση να επισημάνουμε πως η ψυχοδυναμική προσέγγιση, το μοντέλο παρέμβασης στην κρίση και οι ουμανιστικές και υπαρξιστικές προσεγγίσεις, δεν στοχεύουν στην κοινωνική αλλαγή αλλά επιδιώκουν την ευημερία για τα άτομα, τις ομάδες και τις κοινότητες προωθώντας και διευκολύνοντας την προσωπική ανάπτυξη και την αυτοεκπλήρωση.

Από την άλλη, οι γνωστικές και συμπεριφορικές θεωρίες, το μοντέλο της επικεντρωμένης σε στόχους κοινωνικής εργασίας και η συστημική προσέγγιση στοχεύουν σε μια ατομική αλλαγή μικρής κλίμακας, καθώς και στην περιορισμένη αλλαγή του περιβάλλοντος, η οποία όμως δεν μπορεί να επιφέρει ουσιαστικές κοινωνικές αλλαγές. Η κοινωνική εργασία, μέσω αυτών των μοντέλων με τη δράση της επιθυμεί ένα καλύτερο συνταίριασμα ανάμεσα στην κοινωνία και τα άτομα και όχι την κοινωνική αλλαγή.

Τέλος , οι ριζοσπαστικές προσεγγίσεις, η ενδυνάμωση και το διαμεθοδικό μοντέλο επιδιώκουν την συνεργασία και την αμοιβαία υποστήριξη στην κοινωνία προκειμένου οι πιο καταπιεσμένοι και αδικημένοι να αποκτήσουν δύναμη ελέγχου στη ζωή τους. Η κοινωνική εργασία διαμέσου αυτών των προσεγγίσεων προωθεί τη συμμετοχή των ατόμων σε μια διαδικασία μάθησης και συνεργασίας, είναι υπέρμαχος της ισοτιμίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης στοχεύοντας στην κοινωνική αλλαγή και την κοινωνική χειραφέτηση.

Έχοντας υπ' όψιν τα παραπάνω δεδομένα οι συγγραφείς αυτής της εργασίας, τάσσονται υπέρ της εφαρμογής ενός ριζοσπαστικού διαμεθοδικού μοντέλου της κοινωνικής εργασίας και επιπλέον προτάσσουν την εφαρμογή του

σε κοινοτικό επίπεδο.

Με δεδομένη τη πολυπλοκότητα των καταστάσεων και των προβλημάτων που αντιμετωπίζονται καθημερινά, δεν είναι δόκιμη η χρησιμοποίηση ενός και μόνο μοντέλου ως πανάκεια για την επίλυση τους. Θα ήταν άλλωστε αντιφατικό στα πλαίσια μιας χειραφετημένης κοινωνικής εργασίας, που έχει ως στόχο την ενδυνάμωση και κινητοποίηση όλων των ατόμων, η εφαρμογή μονόπλευρων και παγιωμένων πρακτικών.

Για μας η κοινότητα αποτελεί σημαντικό πυρήνα, ο οποίος μέσω της συλλογικής δράσης, της αλληλεγγύης και της αυτονομίας των μελών της, ανοίγει το δρόμο για την επίτευξη κοινωνικής αλλαγής. Παραθέτουμε στη συνέχεια τα χαρακτηριστικά των κοινοτήτων, τα θεωρητικά πρότυπα της κοινωνικής εργασίας με κοινότητα και αναλύουμε κάποιους όρους που δίνουν μια πιο ξεκάθαρη εικόνα για το πως εννοούμε την τοπική ανάπτυξη. Φωτογραφίζοντας μια ιδανική κοινότητα και επισημαίνοντας το ζητούμενο σε ότι αφορά τη δράση και την συνύπαρξη των πολιτών μέσα σε αυτή, είναι εφικτό, στη συνέχεια, να προταθούν στρατηγικές που θα στοχεύουν στην κοινωνική αλλαγή.

2.5 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Ο Willmott(1986) διακρίνει τρεις βασικές σημασίες της κοινότητας: τη *γεωγραφική κοινότητα*, όπου τα άτομα έχουν κάτι κοινό και αυτό είναι ο τόπος, την *κοινότητα ενδιαφέροντος*. Τα μέλη αυτών των κοινοτήτων συνδέονται μέσω χαρακτηριστικών όπως η κοινή εθνική ρίζα, η θρησκεία, η απασχόληση, ο ελεύθερος χρόνος κ.α ,την *κοινότητα που διακατέχεται από «κοινοτικό πνεύμα»* και αφορά στην αίσθηση μιας διακριτής συλλογικής ταυτότητας, η οποία αναπτύσσεται μέσα από τη συλλογική δράση. Είναι οι *κοινότητες αφοσίωσης ή συναισθήματος* , οι οποίες χαρακτηρίζονται από κοινές πεποιθήσεις και ιδέες. Αυτή η διάσταση της κοινότητας είναι σημαντική γιατί η φυσική γειτνίαση ή το μοίρασμα των κοινών ενδιαφερόντων δεν εξασφαλίζουν απαραίτητως τη συλλογική δράση, την ηθική αλληλεγγύη και την αμοιβαιότητα, στοιχεία τα οποία θεωρούνται αναγκαία για τη θεμελίωση της κοινοτικής ταυτότητας.

Μια κοινότητα πρέπει να χαρακτηρίζεται από ισχυρό βαθμό δέσμευσης των μελών της σε αυτή, από τη συμμετοχή των πολιτών στα κοινοτικά δρώμενα και στη λήψη των αποφάσεων, από τη διαχείριση των προβλημάτων που η κοινότητα αντιμετωπίζει με το ευρύτερο περιβάλλον με τέτοιο τρόπο, ώστε να επιτυγχάνεται ικανοποιητικός βαθμός αυτονομίας (Johnson, 1995).

Από την άλλη η τοπική ανάπτυξη μιας κοινότητας πρέπει να χαρακτηρίζεται από τους όρους “ολοκληρωμένη” και “ενδογενής”.

Το “ολοκληρωμένη” σημαίνει “εσωτερική τακτοποίηση” του καθενός και όλων μαζί. Σημαίνει ιδεατές, συνειδητές επιλογές αποδεκτές από όλους.

Σημαίνει αυτογνωσία και γνώση ικανοτήτων και των ορίων των ικανοτήτων. Σημαίνει ότι ο καθένας κάνει τόσο καλά και ολοκληρωμένα τη δική του δουλειά, ώστε ο έλεγχος, ο εξαναγκασμός, η πίεση κτλ να καθίστανται παντελώς άχρηστα. Το μεγαλύτερο κακό σε μια κοινωνία είναι ο έλεγχος. Έλεγχος σημαίνει δεν εμπιστεύομαι. Το “ολοκληρωμένο” υποδηλώνει μια οργάνωση, μια τακτοποίηση, ένα νοικοκύρεμα των εσωτερικών του τόπου, δράσεων που σχεδιάζονται έτσι, ώστε όλες μαζί να οδηγούν τον τόπο σε μια διαδρομή ανάπτυξης. Ο κάθε πολίτης έχει την πλήρη ευθύνη για τη σωστή εργασία των υπολοίπων. Ο καθένας γίνεται σωστός στα πλαίσια μιας ελεγχόμενης εσωτερικής συνοχής, βασισμένης στη συνεισφορά και όχι στον ατομικό ανταγωνισμό. Τίθεται η έννοια της αλληλεγγύης στην υπέρτατη έκφρασή της και όχι στη φαινομενική, της χρηματικής- οικονομικής έκφρασης (Παπακωσταντινίδης, 1998).

Με τον όρο “ενδογενής” ανάπτυξη υποδηλώνεται μια ανάπτυξη που δεν έχει ανάγκη από δεκανίκια. Μια ανάπτυξη που οφείλει τη γέννησή της στην αυτοοργάνωση των δυνάμεών της, στην εσωτερική τακτοποίηση με βάση την ικανότητα του καθενός σε κάτι, στη βάση της αυτογνωσίας του, αλλά και του αυτοπεριορισμού του, στη βάση της ελευθερίας. Ο όρος “ενδογενής” σημαίνει συμμετέχω ενεργά στο σχεδιασμό και την λήψη αποφάσεων που αφορούν την ανάπτυξη του χώρου όποια έννοια και αν αποδίδουμε στον όρο ανάπτυξη(οικονομική, κοινωνική, πολιτική, πολιτιστική, εκπαιδευτική κτλ). Η ενδογενής ανάπτυξη προϋποθέτει την ύπαρξη ευαισθητοποιημένων ενεργών πολιτών, ταυτόχρονα όμως συμβάλει στη διαμόρφωση και την ανάπτυξή τους. Όπως και με τον όρο “ολοκληρωμένο” το “ενδογενής” παραπέμπουν στην παιδεία και δεν χωρούν τις έννοιες του ελέγχου και του εξαναγκασμού (Παπακωσταντινίδης, 1998).

Απλές ιδέες των καθημερινών ανθρώπων αποτελούν την λύση προβλημάτων που τους απασχολούν άμεσα. Η λογική στηρίχθηκε στο ότι εκείνος που αντιμετωπίζει άμεσα το πρόβλημα, διαχρονικά απόκτησε μια αντίληψη για το πως θα το λύσει. Κανένας ειδικός δεν μπορεί να οριοθετήσει να προσεγγίσει και να λύσει ένα πρόβλημα καλύτερα από αυτόν που το βιώνει (Παπακωσταντινίδης, 1998).

2.6 ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Στη σύγχρονη πραγματικότητα οι τοπικές κοινωνίες καλούνται να αναπτύξουν σχέδια κοινοτικής ανάπτυξης και συμμετοχικών διεργασιών, τα οποία βαθαίνουν τους δημοκρατικούς θεσμούς, ενισχύουν τη δημοκρατική αποκέντρωση και κάνουν την κοινωνία πολιτών αρωγό τόσο στην αναπτυξιακή διαδικασία όσο και στη χάραξη κοινωνικής πολιτικής. Το κρίσιμο ζήτημα που τίθεται εδώ είναι κατά πόσο σε μια περίοδο στην οποία οι ρυθμίσεις των τοπικών προβλημάτων επηρεάζονται – και ως ένα βαθμό καθορίζονται- από υπερτοπικές και διακρατικές δομές εξουσίας, οι τοπικές κοινωνίες θα ωθήσουν

τις αναπτυξιακές πρακτικές σε μια κατεύθυνση η οποία θα σέβεται το περιβάλλον και θα προάγει την ισότητα, την ελευθερία, την κοινωνική δικαιοσύνη, την κοινωνική αλληλεγγύη και την πολυπολιτισμικότητα. Σε αυτό το πλαίσιο η κοινοτική εργασία μπορεί να έχει σημαντική συμβολή (Ζαϊμάκης, 2002)

Η κοινοτική εργασία αποτελεί μια διαμεθοδική και διεπιστημονική προσέγγιση που επικεντρώνεται σε κοινωνικές πρακτικές και παρεμβάσεις στον τοπικό χώρο, οι οποίες επιδιώκουν μέσα από την κριτική συνειδητοποίηση, τη συλλογική αφύπνιση, τη συλλογική δράση και την οργανωτική συγκρότηση να διαμορφώσουν συνθήκες κοινωνικής, οικονομικής και πολιτισμικής ανάπτυξης και υγιών ψυχοκοινωνικών δομών και να απελευθερώσουν δυναμικές για την κάλυψη τοπικών αναγκών και προβλημάτων (Ζαϊμάκης, 2002).

Η κοινοτική εργασία έχει κριτικό περιεχόμενο και ριζοσπαστική προοπτική. Στους απώτερους στόχους της είναι να βοηθήσει την προσπάθεια των πολιτών να αναγνωρίσουν και να υπερασπιστούν τις ανάγκες τους, να διεκδικήσουν πόρους, να συνάψουν δίκτυα σχέσεων και συνεργασίας και να επιδιώξουν τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσής τους μέσα από ένα συνδυασμό τοπικών και δομικών κοινωνικών αλλαγών. Αυτή η θεώρηση αποκλίνει από τα προνοιακά μοντέλα διαχείρισης ψυχοκοινωνικών προβλημάτων, τα οποία εστιάζονται στις «ελλειμματικές» περιπτώσεις ατόμων, ομάδων και κοινοτήτων χρησιμοποιώντας όρους ατομικής παθολογίας, ψυχολογικοποίησης των συμπεριφορών και ατομοκεντρικές παρεμβάσεις. Πρακτικές που οδηγούν στη λειτουργική ένταξη των ατόμων σε ένα περιβάλλον που γεννά τα προβλήματα, χωρίς να συμβάλλουν στη διαμόρφωση δομών αποτροπής και ριζικής αντιμετώπισης των πραγματικών προβλημάτων (Ζαϊμάκης, 2002).

Η κοινοτική εργασία βασίζεται σε ένα ρεύμα σκέψης που υποστηρίζει πως η γέννηση των κοινωνικών προβλημάτων έχει δομικό χαρακτήρα, πως οι απαντήσεις στα προβλήματα απαιτούν κριτική συνειδητοποίηση και συλλογικές αποφάσεις, και πως μέσα από την πολιτισμική και κοινωνική ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών διαμορφώνονται οι όροι και απελευθερώνονται δυναμικές που μπορούν να αξιοποιηθούν για την κάλυψη των ανθρώπινων αναγκών. Προς αυτή τη κατεύθυνση προσπαθεί να υπερβεί τα προνοιακά μοντέλα και τις περιοριστικές και συχνά γραφειοκρατικές λογικές των κοινωνικών υπηρεσιών και να συνδεθεί με τη δράση των κοινωνικών κινημάτων προτείνοντας λύσεις με μακροπρόθεσμη προοπτική (Ζαϊμάκης, 2002).

Η κατεύθυνση της κοινοτικής εργασίας θα πρέπει να διέπεται από ριζοσπαστικότητα. Η ριζοσπαστική προοπτική αναπτύχθηκε υπό την επίδραση των αναρχικών, φεμινιστικών και αντιρατσιστικών προσεγγίσεων. Αυτή η προσέγγιση τονίζει τη δυναμική συμβολή της κοινοτικής εργασίας στο μετασχηματισμό των κοινωνικών σχέσεων μέσα από τη δράση με το σύνολο των πολιτών, οι οποίοι καλούνται να συνειδητοποιήσουν τους λόγους που προκαλούν τα προβλήματα τους, να αμφισβητήσουν τις πηγές της καταπίεσης

τους και να αναπτύξουν εναλλακτικές μορφές δράσης ενάντια στις ανισότητες , στις φυλετικές διακρίσεις και στη σεξιστική καταπίεση. Η ανάληψη παρεμβατικής δράσης στοχεύει όχι μόνο στη βελτίωση των συνθηκών ζωής αλλά και στην αποκάλυψη της φύσης των εξουσιαστικών και καταπιεστικών σχέσεων ανάμεσα στους ανθρώπους. Έτσι η δυναμική της κοινοτικής εργασίας δεν εξαντλείται σε ζητήματα διαχείρισης αναγκών αλλά επεκτείνεται στη κριτική αναζήτηση των αιτιών της καταπίεσης και των κοινωνικών ανισοτήτων (Ζαϊμάκης, 2002).

2.7 ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

Στο θεωρητικό υπόβαθρο της κοινωνικής εργασίας με κοινότητα διακρίνονται τέσσερα βασικά θεωρητικά πρότυπα. Το πρότυπο της *κοινωνικής ένταξης* του Ross που βασίζεται στη δομολειτουργική προσέγγιση σύμφωνα με την οποία η επίλυση των προβλημάτων πρέπει να γίνεται χωρίς αμφισβήτηση των θεσμικών και δομικών λειτουργιών, χωρίς εντάσεις και συγκρούσεις. Στρέφεται βασικά ενάντια στη χειραφέτηση των ενδιαφερομένων μιας και με τη θεώρηση αυτή δεν επιτελείται ο κύριος στόχος της ο οποίος είναι η ανάπτυξη κριτικής αντίληψης της κοινωνικής πραγματικότητας και της εποικοδομητικής αντιμετώπισης των καταστάσεων σύγκρουσης (Ζωγράφος, 2002).

Δεύτερο είναι το *επιθετικό πρότυπο* του Specht το οποίο ευνοεί την αντίσταση ενάντια στη κηδεμόνευση , την αυτοοργάνωση των ενδιαφερομένων , επιζητά τη σύγκρουση και θέλει να πετύχει περισσότερα από ότι επιτρέπει το σύστημα. Το επιθετικό πρότυπο καταπολεμά τα αίτια των κοινωνικών προβλημάτων και στρέφεται βασικά ενάντια σε κρατικούς, δημοτικούς και ιδιωτικούς φορείς (εκκλησίες, φιλανθρωπικές οργανώσεις, κτλ.) σαν πιθανούς φορείς κοινωνικής εργασίας με κοινότητα (Hauss, 1975) . Το μοντέλο αυτό προτείνει τη δημιουργία ομάδων πρωτοβουλίας πολιτών στο πλαίσιο της αυτοοργάνωσης τους. Οι τακτικές που χρησιμοποιούν φτάνουν σε ενέργειες όπως: η σύγκρουση θέσεων (πχ. πολιτική αντιπαράθεση, δημόσιες συζητήσεις, έγγραφες διαμαρτυρίες.), παράβαση των κανόνων επικοινωνίας (π.χ , πορείες διαμαρτυρίας , διαδηλώσεις, σαμποτάζ, απεργίες πείνας , καταλήψεις , παραβίαση νόμιμων κανόνων όπως δημόσια ανυπακοή και άρνηση πληρωμής φόρων) (Specht, 1973) . Οι ομάδες πρωτοβουλίας πολιτών έχουν μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα από τους φορείς της κοινωνικής εργασίας, διότι είναι ευέλικτες και μπορούν να συνάπτουν εναλλακτικές συμμαχίες. Πολλές φορές μετά την επίτευξη των στόχων τους διαλύονται χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν εξακολουθούν να αποτελούν θετικό παράγοντα που συμβάλλει στη κοινωνική αλλαγή (Aich, 1973).

Στη συνέχεια αναφέρεται το *ριζοσπαστικό πρότυπο του Alinski* το οποίο με τη σειρά του υποστηρίζει την αυτοοργάνωση του πληθυσμού. Αποφασιστικής σημασίας για τον Alinski είναι η κατάκτηση της δύναμης από το λαό, ο οποίος εφόσον έχει την εξουσία στα χέρια του θα μπορέσει να λάβει τις σωστές αποφάσεις. Σαν βασική αρχή της κοινωνικής εργασίας με κοινότητα θεωρείται ότι η εργασία πρέπει να αρχίζει από το σημείο που βρίσκονται οι άνθρωποι σεβόμενη τις ιδιαιτερότητες τους. Οι ενδιαφερόμενοι πρέπει να αναπτύξουν την εμπιστοσύνη στον εαυτό τους, να αυτοοργανωθούν και να επιδιώξουν δικούς τους στόχους. Ο Alinski απορρίπτει την εκπροσώπηση των ενδιαφερομένων από θεσμούς όπως η εκκλησία, τα συνδικάτα, τα πολιτικά κόμματα και πιστεύει ότι οι άνθρωποι είναι σε θέση και πρέπει να λύσουν μόνοι τους τα προβλήματα τους. Τέλος συμβάλλει στον εκδημοκρατισμό της κοινωνίας προτείνοντας τη σύγκρουση ως μέσο κοινωνικής αλλαγής (Ζωγράφος, 2002).

Το τελευταίο πρότυπο είναι η κοινωνική εργασία με κοινότητα σαν «καταλυτική ενεργοποίηση» των Hauser, Seippel, Karras και Hinte. Κεντρική ιδέα της κοινωνικής εργασίας με κοινότητα σαν «καταλυτική ενεργοποίηση» είναι η αυτοβοήθεια των ανθρώπων που έχουν τα ίδια προβλήματα στο πλαίσιο της ομάδας. Επί του προκειμένου ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού περιορίζεται στο ρόλο του «καταλύτη» και προσπαθεί να διεγείρει διαδικασίες συνειδητοποίησης των ενδιαφερομένων με σκοπό να αλλάξουν τις συνθήκες διαβίωσης ανάλογα με τις επιθυμίες και τα ενδιαφέροντα τους. Η κοινωνική εργασία ενεργοποίησης στρέφεται όχι μόνο προς τον άνθρωπο, αλλά και προς τις υφιστάμενες συνθήκες, αφού μια αλλαγή της δομής σκέψης των ανθρώπων πρέπει να γίνει ταυτόχρονα με την αλλαγή των συνθηκών που παράγουν αυτούς τους ανθρώπους. Συνεπώς, η ανακατανομή της δύναμης πρέπει να αποκτηθεί με αγώνες από τους ίδιους τους ενδιαφερόμενους και όχι από άλλους για τους ενδιαφερόμενους (Karras, Hinte, 1989).

Δεν πρέπει να αγνοείται το γεγονός ότι η χειραφέτηση είναι μια μακρά διαδικασία αυτενέργειας των ενδιαφερομένων, κατά την οποία τα άτομα τότε μόνο μπορούν να αλλάξουν τον τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς τους όταν αποκτήσουν νέες προσωπικές εμπειρίες, οι οποίες οδηγούν όχι μόνο στην αλλαγή της κοινωνικής πραγματικότητας αλλά και στην αλλαγή αυτών των ίδιων (Friese, 1989).

2.8 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ΣΕ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Η *μαζική κινητοποίηση* είναι μια παραδοσιακή μορφή κοινοτικής αλλαγής, μια διαδικασία η οποία στοχεύει να δημιουργήσει αλλαγή μέσα από τη συσπείρωση ατόμων γύρω από ορισμένα ζητήματα που απασχολούν την κοινότητα. Στη βάση αυτή είναι εμφανές ότι δημόσιες δράσεις μπορούν να παράγουν δύναμη και να διαμορφώσουν συναίνεση για την επίτευξη των στόχων. Αυτές οι στρατηγικές περιλαμβάνουν διαμαρτυρία μέσω δημόσιων εκδηλώσεων, απεργίες, καταλήψεις, μαζικές συγκεντρώσεις κα (Ζωγράφος,

2002).

Η κοινοτική δράση αφορά στη *δημιουργία ισχυρών οργανώσεων* σε κοινοτικό επίπεδο. Μέσα από τις οργανώσεις και τη συλλογική δράση οι πολίτες γίνονται ενήμεροι για τα δικαιώματα και τις δυνατότητές τους και αναπτύσσουν δράση για τη μεταβολή των σχέσεων εξουσίας στην κοινότητά τους. Οι οργανωτές σχηματίζουν μικρές ομάδες ενδιαφέροντος για να διεκπεραιώσουν ζητήματα της καθημερινής ζωής, οργανώνουν σωματεία, δημόσιες ακροάσεις και παρεμβάσεις (Ζωγράφος, 2002).

Η *συμμετοχή του πολίτη* είναι η στρατηγική που στοχεύει στο να εμπλέξει τα άτομα στον πολιτικό σχεδιασμό και στη εφαρμογή προγραμμάτων και, που θεωρεί ότι οι πολίτες πρέπει να λαμβάνουν μέρος στη διακυβέρνηση ενώ οι κοινωνικές υπηρεσίες μπορούν να τους εμπλέξουν σε ζητήματα που τους αφορούν. Οι πολίτες μπορούν να ασκήσουν σε βάθος πολιτικά τους δικαιώματα και να επηρεάσουν τις πολιτικές αποφάσεις (Ζωγράφος, 2002).

Η *λαϊκή επιμόρφωση* επιδιώκει την δημιουργία κριτικής συνειδητοποίησης. Μέσα από προγράμματα επιμόρφωσης οι άνθρωποι μπορούν να μάθουν να εκφράζονται με κριτικό τρόπο για την αντικειμενική πραγματικότητα, και να δρουν με επίγνωση για το μετασχηματισμό του κόσμου. Η λαϊκή επιμόρφωση μπορεί να συμβάλει στη συνειδητοποίηση των τοπικών προβλημάτων και των αιτιών τους, να κινητοποιήσει παθητικά άτομα εμπλεκοντάς τα σε εκπαιδευτικές διεργασίες οι οποίες ενισχύουν τη συλλογική δράση. Μέσα από προγράμματα κοινοτικής παρέμβασης, κοινοτικές επιχειρήσεις και πρωτοβουλίες πολιτών μπορούν να αξιοποιήσουν τις σύγχρονες τεχνολογίες για τη δημιουργία δημοτικών τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών σταθμών. Η συγκρότηση δημοτικών και τοπικών καναλιών θα μπορούσε να παίξει κάποιο σημαντικό ρόλο στη προαγωγή της τοπικής επικοινωνίας (Ζαϊμάκης, 2002).

Μια από τις στρατηγικές ανάπτυξης των τοπικών κοινωνιών την οποία και προκρίνουμε είναι η *στρατηγική αυτάρκους-αυτοδύναμης ανάπτυξης*. Μιας ανάπτυξης μικρού τόπου, που κυριολεκτικά στηρίζεται στις δικές του δυνάμεις. Μιας ανάπτυξης που θα πρέπει να θωρακιστεί έτσι ώστε να μην εξαρτάται από τις κινήσεις της παγκοσμιοποίησης του κεφαλαίου, ούτε από το κράτος και από ταξικά και άλλα συμφέροντα. Προτείνουμε με άλλα λόγια, μια μορφή ριζοσπαστικής κοινωνικής πρακτικής προερχόμενη από την κοινωνία των πολιτών. Η αυτάρκης-αυτοδύναμη ανάπτυξη είναι ένας τρόπος να ενεργοποιηθεί κάποιος πολιτικά. Περιλαμβάνει απλούς ανθρώπους για υποκείμενα και επιχειρεί να δείξει στην πράξη διάφορες απόψεις συλλογικής αυτοδυναμίας. Η βάση για την αυτοδύναμη ανάπτυξη είναι ένα σύνολο από κοινωνικές αξίες, μια ιδεολογία, η οποία με τη σειρά της μπορεί να χρησιμοποιηθεί για μια ριζική κριτική της υπάρχουσας κατάστασης (Παπακωνσταντινίδης, 1998).

Επίσης η *εγκαθίδρυση μιας άμεσης και ελευθεριακής δημοκρατίας* στοχεύει στο να διαβρώσει προοδευτικά την κυριαρχία των κρατών και των

πολυεθνικών και να επαναφέρει την πολιτική και την οικονομική εξουσία στην κοινότητα, όπου γεννήθηκε και αναπτύχθηκε για αιώνες η δημοκρατία με μη αλλοτριωτικές μορφές. Η άμεση δημοκρατία, έτσι όπως συλλαμβάνεται από τον Μπούκτσιν, πρέπει να είναι κοινοτική και θεσμισμένη με τρόπο συμμετοχικό και άμεσο. Μια κοινοτική δημοκρατία δημιουργεί και αναπτύσσει μια δημόσια σφαίρα και μια πολιτική, που εκτυλίσσεται όντας σε ένταση και σε αποφασιστική σύγκρουση με το κράτος. Η κρατική πολιτική μορφή πρέπει, ως εκ τούτου, να αντικατασταθεί από ένα δίκτυο διαχειριστικών συμβουλίων, που τα μέλη τους, ή οι αντιπρόσωποί τους, εκλέγονται άμεσα από δημοκρατικές *λαϊκές συνελεύσεις*, με στόχο να συντονίζουν και να διαχειρίζονται της πολιτικές αποφάσεις των λαϊκών συνελεύσεων.

Τέλος με την οπτική του Beck (1992), εμφανίζεται να προωθείται η *διεύρυνση της πολιτικής βάσης*, ένα φαινόμενο που ήδη λαμβάνει χώρα με ποικίλους τρόπους στη σύγχρονη πολιτική πραγματικότητα, καθώς ομάδες ενεργών πολιτών, μη κυβερνητικές οργανώσεις, συλλογικές δραστηριοποιήσεις μαζικής αντίστασης σε διεθνές επίπεδο, νέα κοινωνικά κινήματα, απελευθερωτικά κινήματα, ομαδοποιήσεις διεκδίκησης δικαιωμάτων κλπ συνθέτουν το μωσαϊκό της σύγχρονης πολιτικής σκηνής. Αυτή η μορφή πολιτικής είναι μια καινούρια πρόταση πολιτικής παρέμβασης στη εποχή της νεωτερικότητας. Το χαρακτηριστικό της γνώρισμα είναι κυρίως η διάσπαση της παλιάς και ενοποιημένης πολιτικής, με την έννοια της κεντρικής εξουσίας και του ελέγχου του πολιτικού συστήματος, σε εξατομικευμένη έκφραση της πολιτικής βούλησης από τη βάση των συνειδητοποιημένων μελών μιας δημοκρατικής κοινωνίας. Η διάσπαση αποκαλείται «υπο-πολιτική», η οποία σημαίνει τον τεμαχισμό της πολιτικής δράσης σε επιμέρους φορείς, οι οποίοι συντίθενται από συσσωματώσεις ενεργών πολιτών (Beck, 1992)

Αυτό που εννοείται με τον όρο υπο-πολιτική είναι η μεταφορά του κέντρου βάρους της πολιτικής από τη μονοδιάστατη κεντρική πολιτική συγκρότηση του κοινοβουλευτισμού στην πολυδιάστατη αποκεντρωμένη πολιτική «οργάνωση των οργανώσεων» των ίδιων των πολιτών. Η υπο-πολιτική είναι η υλοποίηση του πνεύματος ενός σύγχρονου κόσμου χωρίς δεσμεύσεις από την παράδοση, την τυπική ορθολογικότητα ή οτιδήποτε άλλο εμποδίζει τη νέα σκέψη και δράση για τη ανάπλαση αυτού του κόσμου. Αυτού του είδους η πολιτική είναι βαθιά δημοκρατική ως «αυτο-δημιουργία» που δεν δέχεται τα μονοπώλια, τους μύθους των συστημάτων, τις θεσμικές αρτηριοσκληρώσεις ή τις ιδεολογικές επικαλύψεις της αλήθειας (Beck, 1992).

Οι διάφορες στρατηγικές και τα πρότυπα που αναφέρθηκαν παραπάνω δείχνουν τον δρόμο για την επίτευξη ορισμένων στόχων. Στη πράξη μπορεί να χρησιμοποιηθεί, ανάλογα με τις εκάστοτε συνθήκες του πλαισίου δράσης, ένα φάσμα δραστηριοτήτων και στρατηγικών που δεν μπορούν να ενταχθούν σε κανένα συγκεκριμένο πρότυπο. Εξάλλου μια απόλυτα προγραμματισμένη κοινωνική εργασία με κοινότητα, που υλοποιείται βάση ενός συγκεκριμένου

προτύπου , αποτελεί αντίφαση διότι δεν έχει καμιά σχέση με τη κοινωνική εργασία που βασίζεται στην αρχή της χειραφέτησης. Αυτό που είναι απαραίτητο είναι η ενεργοποίηση της κοινότητας σε πολλούς κοινωνικούς τομείς.

ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

Η επιλογή των σημείων καμπής σε ότι αφορά την ιστορική ανασκόπηση της κοινωνικής αλλαγής έγινε με σκοπό να καταδειχθεί το γεγονός ότι τα δεινά της ανθρωπότητας έχουν τις ρίζες τους στην γέννηση της ιεραρχίας και της ιδιοκτησίας. Από τη στιγμή που ο άνθρωπος άρχισε να κυριαρχεί πάνω στον άνθρωπο παρήκμασαν αξίες όπως αυτές της αλληλεγγύης, της ισότητας, της επικαρπίας και της συμπληρωματικότητας.

Όσο η κοινωνική δομή απομακρύνεται από την μορφή της κοινότητας ο κοινωνικός τύπος που δημιουργείται χαρακτηρίζεται από διάσπαση των κοινωνικών δεσμών, απρόσωπο χαρακτήρα των κοινωνικών σχέσεων, επικράτηση του ατομικισμού, συμβατικές θεμελιώσεις δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, κοινωνική απομόνωση, συγκρούσεις, υπολογιστικό πνεύμα, διαρκείς μεταλλαγές, συγκυριακές ενώσεις ατόμων και αλληλοαπειλούμενες ελευθερίες. Η σύγχρονη πραγματικότητα είναι μια εικόνα με φασαρία, οχλοκρατία, επικοινωνιακό χάος, ψυχολογικά προβλήματα, καπιταλιστικές μεθόδους παραγωγής, προσπάθεια μεγιστοποίησης του πλουτισμού, εφιαλτική κατάσταση για τους ανθρώπους της εργασίας, καταναλωτισμό, κρατική προπαγάνδα, πληθυσμιακό πρόβλημα, νέους τύπους κοινωνικού ελέγχου, αύξηση των πολεμικών οπλοστασίων , μαζική κουλτούρα, μια ψευδεπίγραφη επιστημοσύνη και μόλυνση του περιβάλλοντος. Η πολιτική απογυμνώνεται από όλα τα παραδοσιακά χαρακτηριστικά της: την άμεση δημοκρατία, τη συμμετοχή του πολίτη στα κυβερνητικά πράγματα και την ευαισθητοποίηση του αναφορικά με την ευημερία του συνόλου. Ενώ τέλος δημιουργείται μια κουλτούρα που έχει ως βάση τον καπιταλισμό και αξιακό πλέγμα τον υπέρμετρο πλουτισμό, τον καταναλωτισμό ,την κυριαρχία του «Εγώ» και την απόρριψη του κοινωνικού.

Εξαιτίας αυτής της πραγματικότητας και ερχόμενοι στο σήμερα, είμαστε αντιμέτωποι με την ανάγκη όχι μόνο να βελτιώσουμε τη κοινωνία ή να την αλλάξουμε, είμαστε αντιμέτωποι με την ανάγκη να ξαναφτιάξουμε την κοινωνία. Οι οικολογικές κρίσεις που αντιμετωπίζουμε και οι κοινωνικές συγκρούσεις που μας χωρίζει τον έναν απ' τον άλλο μπορούν να επιλυθούν μόνο αν αναγνωρίσουμε ότι τα προβλήματα μας βρίσκονται στον πυρήνα ενός εξουσιαστικού πολιτισμού και όχι απλώς σε ένα κακά δομημένο σύνολο κοινωνικών σχέσεων.

Στο σημείο αυτό έρχεται η συμβολή της κοινωνικής εργασίας που με την εφαρμογή ενός ριζοσπαστικού διαμεθοδικού μοντέλου πρακτικής, μπορεί να λειτουργήσει ολοκληρωμένα και προς όφελος των εξυπηρετούμενων σε

ατομικό, ομαδικό και κοινοτικό επίπεδο και με στόχο την κοινωνική αλλαγή. Ο κοινωνικός λειτουργός καλείται να παίξει ρόλο υποστηρικτικό, ενδυναμωτικό χωρίς να κατευθύνει και να χρησιμοποιεί την «εξουσία του ειδικού επιστήμονα».

Δίνουμε μεγάλη βαρύτητα στο σύστημα της κοινότητας, όπου μέσω της συλλογικής δράσης, της αλληλεγγύης και της αυτονομίας των μελών της, ανοίγει το δρόμο για την επίτευξη κοινωνικής αλλαγής.

Πιστεύουμε πως αν ο καθένας από εμάς δεν κατορθώσει να αναπτύξει τη δική του δύναμη και να λειτουργήσει συλλογικά δεν μπορούμε να πετύχουμε την κοινωνική αλλαγή και την κοινωνική χειραφέτηση. Πρέπει να δουλέψουμε σε ένα κλίμα που θα μας προκαλεί να μεταβληθούμε στους ανθρώπους που χρειάζεται να γίνουμε. Μέσα στον καθένα μας βρίσκεται η ανταγωνιστικότητα και η εξουσιαστικότητα, χαρακτηριστικά που προκαλούν εχθρικές διαιρέσεις εκεί που θα μπορούσε να υπάρχει εμπλουτισμός μέσω της διαφοροποίησης και της αλληλεγγύης. Για να μην μιμηθούμε την κυρίαρχη κουλτούρα στις σχέσεις ατόμων και ομάδων θα πρέπει να δουλέψουμε για να αλλάξουμε όλες τις πλευρές της καθημερινής μας ζωής μέσω ζυμώσεων, πρωτοβουλιών, συλλογικών δράσεων και συνεχούς επιμόρφωσης.

Τελειώνοντας ως επισημάνουμε πως δεν πρέπει να αγνοείται το γεγονός ότι η χειραφέτηση είναι μια μακρά διαδικασία αυτενέργειας των ενδιαφερομένων, κατά την οποία τα άτομα τότε μόνο μπορούν να αλλάξουν τον τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς τους όταν αποκτήσουν νέες προσωπικές εμπειρίες, οι οποίες οδηγούν όχι μόνο στην αλλαγή της κοινωνικής πραγματικότητας αλλά και στην αλλαγή αυτών των ίδιων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ

3.1 ΟΡΙΣΜΟΙ

Χειραφέτηση

Ο όρος χειραφέτηση έχει διάφορα εννοιολογικά επίπεδα. Γενικά σημαίνει την άρση κάθε ετεροκαθορισμού του ανθρώπου μέσω διαφοροποιήσεων των κοινωνικών συνθηκών. Πιο ειδικά, μπορεί να σημαίνει την άρση της αλλοτρίωσης του ανθρώπου μέσω της κατάργησης της ιδιοκτησίας στα μέσα παραγωγής και της διάκρισης μεταξύ πνευματικής και χειρονακτικής εργασίας (φιλοσοφική σημασία - Κ. Marx), επιδίωξη ορισμένων κοινωνικών τάξεων να απελευθερωθούν από την κυριαρχία άλλων τάξεων (ιστορικοκοινωνική σημασία), απελευθέρωση του ατόμου, ως πολίτη από την εξάρτηση από διάφορους κοινωνικούς θεσμούς (πολιτική σημασία) ή την άρση του παραγκωνισμού κοινωνικών ομάδων και κοινωνικών θεσμών εξαιτίας συγκεκριμένων κοινωνικών δομών (κοινωνική σημασία) (Κρίβας, 2002).

Η Marburger εννοεί με τον όρο χειραφέτηση την «απελευθέρωση των υποκειμένων από συνθήκες που εμποδίζουν την ελεύθερη, αυτόνομη σκέψη και δράση τους. Χειραφέτηση δεν είναι ούτε μόνο μια ατομική ωρίμανση χωρίς την αναζήτηση δυνατοτήτων αλλαγής των φυσικών και κοινωνικών συνθηκών, αλλά ούτε και μόνο μια αλλαγή των κοινωνικών όρων πλαισίου χωρίς την ελεύθερη σκέψη των ενδιαφερομένων και την ικανότητα τους για μια κοινωνική συμμετοχή και συνυπευθυνότητα» (Marburger, 1981, σελ.11).

Ο Gieseske βλέπει στη χειραφέτηση δύο διαστάσεις : την *πολιτική* που έχει σκοπό να καταργήσει όλες τις μη αναγκαίες μορφές εξάρτησης και άσκησης εξουσίας με σκοπό τον εκδημοκρατισμό της κοινωνίας , την *παιδαγωγική* που έχει σκοπό να δώσει στο άτομο δυνατότητες μάθησης , για να μάθει και να εφαρμόσει τις μορφές συμπεριφοράς και δράσης που είναι απαραίτητες για τη κοινωνική αλλαγή. Για να διεγερθεί η διάθεση μάθησης και το κίνητρο για δράση με σκοπό τη κοινωνική αλλαγή πρέπει να γίνονται παρεμβάσεις δε τομείς, στους οποίους το άτομο αντιμετωπίζει καταστάσεις σύγκρουσης στο χώρο της κοινωνικοποίησης του (Henniger, 1980).

Ο Habermas είναι της γνώμης ότι η χειραφέτηση περνά μέσα από την αλλαγή των θεσμών, γιατί πιστεύει ότι οι θεσμοί σταθεροποιούν τις δομές εξουσίας και αντικειμενοποιούν τον άνθρωπο.

Παιδαγωγική

Η Παιδαγωγική είναι μια ανθρωπολογική, πνευματική και εφαρμοσμένη κοινωνική επιστήμη, η οποία προέκυψε από τη Φιλοσοφία και έχει ως έργο την έρευνα όλων των προβλημάτων που έχουν σχέση με την αγωγή του ατόμου.

Η επιστήμη ενδιαφέρεται για την ολόπλευρη εξέλιξη του ανθρώπου από άποψη σωματική, διανοητική και ηθική. Η Παιδαγωγική είναι μια θεωρητική και πρακτική επιστήμη ταυτόχρονα. Δεν περιορίζεται στην παιδική ηλικία και μάλιστα στην αγωγή του παιδιού στο σχολείο, αλλά αφορά γενικότερα την μόρφωση του ατόμου και κάθε πλευρά της αγωγής (Τσαούσης, 1989).

3.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΕ ΧΕΙΡΑΦΕΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ- ΔΡΑΣΕΙΣ

3.2.1 Η Παρισινή Κομμούνα του 1871

Το απολυταρχικό καθεστώς που κυβερνούσε τη Γαλλία τις παραμονές της εξέγερσης ονομαζόταν 2^η Αυτοκρατορία με επικεφαλής τον Ναπολέοντα Γ'. Η όψη της χώρας και ιδιαίτερα του Παρισιού, αλλάζει δραματικά κυρίως λόγω της εκβιομηχάνισης και της συρροής πλήθους στη πρωτεύουσα από την ύπαιθρο. Ο πληθυσμός του Παρισιού, επηρεασμένος από τα επαναστατικά ιδεώδη του 19^{ου} αιώνα, ασφυκτιά κάτω από τη καταπίεση του καθεστώτος (Γιαννακόπουλος, 2007).

Η χώρα εμπλέκεται σε πολλούς πολέμους και όταν φθάνει η είδηση πως ο Ναπολέον Γ' αιχμαλωτίζεται από τους Πρώσους, ο λαός εισβάλλει στο κτήριο όπου συνεδρίαζε το νομοθετικό σώμα και το υποχρεώνει να αναγνωρίσει τη Προσωρινή Δημοκρατία και να ανακηρύξει μια προσωρινή κυβέρνηση εθνικής ενότητας η οποία αποφασίζει να συνεχίσει τον πόλεμο. Η Γαλλία μπαίνει στον πόλεμο όμως ο λαός του Παρισιού διαλέγει το δρόμο της εξέγερσης και έτσι προκηρύσσονται εκλογές όπου εκλέγεται ένα δημοτικό συμβούλιο το οποίο εδρεύει στο δημαρχείο και παίρνει το όνομα *Κομμούνα* (Γιαννακόπουλος, 2007).

Κοινοποιείται ένα κείμενο με τις βασικές θέσεις της *Κομμούνας* σύμφωνα με το οποίο αναγνωρίζεται η Δημοκρατία ως η μοναδική μορφή διακυβέρνησης συμβατής με τα δικαιώματα του λαού και με την ελεύθερη και κοινοτική ανάπτυξη της κοινωνίας. Το κείμενο αποκλείει μια κεντρική κυβέρνηση και διακηρύσσει την απόλυτη αυτονομία και ισότητα όλων των γαλλικών κοινοτήτων οι οποίες και θα αυτοοργανώνονταν σε όλα τα επίπεδα (πχ. οργάνωση δικαιοσύνης, εκπαίδευσης, κ.α) (Γιαννακόπουλος, 2007).

Η *Κομμούνα* λαμβάνει μια σειρά από ριζοσπαστικά μέτρα με κυριότερα την αναστολή ενοικίων και χρεών, την κατάργηση της νυχτερινής εργασίας και την επίταξη άδειων διαμερισμάτων για τη στέγαση των αστέγων. Ακόμα προώθησε και την επίταξη των εργαστηρίων που είχαν εγκαταληφθεί και τα οποία θα περνούσαν στα χέρια των εργαζομένων οι οποίοι θα συγκροτούσαν ένα συνεταιρισμό. Ο τελικός στόχος της κομμούνας δεν ήταν άλλος από την πολιτική και οικονομική χειραφέτηση των εργαζομένων με τη κοινωνική αυτονομία να αποτελεί το μέσο για τη διαχείριση των υποθέσεων από τους ίδιους τους ενδιαφερομένους (Γιαννακόπουλος, 2007).

Αν και εξαιτίας της αιματηρής καταστολής της εξέγερσης, η Κομμούνα δε

κατάφερε να ολοκληρώσει τους στόχους της, παρόλα αυτά αποτελεί παράδειγμα για την ανασύσταση της κοινοτικής ενότητας γύρω από θεσμούς που απαιτούσαν την ισότιμη και ενεργή συμμετοχή των εμπλεκόμενων και τη κατάργηση του διαχωρισμού ανάμεσα σε διοικούντες και διοικούμενους (Γιαννακόπουλος,2007).

3.2.2 Η εξέγερση της Κροστάνδης

Η ανατροπή του τσαρισμού στη Ρωσία το 1917- μια αυθόρμητη επανάσταση στη οποία κανένα από τα σοσιαλιστικά κόμματα και φράξιες δεν έπαιξαν σημαντικό ρόλο-άνοιξε το δρόμο για ένα σαρωτικό λαϊκό κίνημα, έχοντας συντρίψει αιωνόβιους θεσμούς μέσα σε λίγες μέρες, οι εργάτες και οι αγρότες άρχισαν να δημιουργούν με δική τους πρωτοβουλία νέες , επαναστατικές φόρμες.

Οι ιστορικές εκθέσεις σπάνια αναφέρουν ότι στις πόλεις, οι σημαντικές επαναστατικές φόρμες δεν ήταν τα σοβιέτ αλλά οι εργοστασιακές επιτροπές, δηλαδή τα εργατικά σώματα που δημιουργήθηκαν και ελέγχονταν από τις συνελεύσεις των εργατών στο χώρο της δουλειάς. Στα χωριά, εκείνα που χαρακτηρίζονται συνήθως σαν “σοβιέτ” αντιστοιχούσαν περισσότερο με τοπικές επιτροπές αγροτών, που βασιζόνταν στις λαϊκές συνελεύσεις. Και στις δύο περιπτώσεις, οι επιτροπές ήταν πραγματικά οργανικά κοινωνικά σώματα, κατάλληλα να διευθύνουν άμεσες δημοκρατικές φόρμες (Μπούκτσιν, 1977).

Η κοινωνική ιστορία της επανάστασης περιστράφηκε γύρω από τη μοίρα των εργοστασιακών επιτροπών και των συνελεύσεων των χωριών. Ο Λένιν δεν τους είχε καμία εμπιστοσύνη. Έτσι σιγά, σιγά οι επιτροπές απογυμνώθηκαν από οποιαδήποτε λειτουργία μέσα στη βιομηχανική διαδικασία, οι εξουσίες τους μεταβιβάστηκαν στο συνδικάτο, η εξουσία του οποίου μεταφέρθηκε ολοκληρωτικά στα χέρια διευθυντών, που είχαν διοριστεί από το κράτος(Μπούκτσιν, 1977).

Η στρατιωτικοποίηση της εργασίας συνεχίζει να υποδουλώνει το λαό και οι φυλακές και τα στρατόπεδα συγκέντρωσης γέμισαν με επαναστάτες που αντιτίθονταν στο καθεστώς. Μέσα σε αυτό το πολιτικό και οικονομικό πλαίσιο μπορούμε να καταλάβουμε τις απεργίες που σάρωσαν την Πετρούπολη το Φλεβάρη του 1921και την εξέγερση της Κροστάνδης.

Οι ναύτες της Κροστάνδης ήταν σταθεροί υποστηρικτές του σοβιετικού συστήματος , αλλά ήταν αντίθετοι προς τη δικτατορία οποιδήποτε κόμματος. Η Γενική Συγκέντρωση των Πληρωμάτων των Πλοίων αποφάσισαν μεταξύ των άλλων ότι πρέπει να δοθεί ελευθερία σε εργάτες, αγρότες, συνδικάτα, οργανώσεις, αναρχικούς και αριστερά σοσιαλιστικά κόμματα, να καταργηθούν όλα τα πολιτικά τμήματα, γιατί κανένα κόμμα δεν πρέπει να έχει ειδικά προνόμια, ενώ παράλληλα τα πολιτικά τμήματα πρέπει να αντικατασταθούν με μορφωτικές και πολιτιστικές επιτροπές, τοπικά εκλεγμένες, να παίρνουν όλοι όσοι εργάζονται τις ίδιες ποσότητες τροφίμων , εκτός από εκείνους που

απασχολούνται σε ανθυγιεινές εργασίες(Μπέρκμαν, 1925).

Η Κροστάνδη απαιτούσε σοβιέτ ελεύθερα από την παρέμβαση οποιουδήποτε πολιτικού κόμματος, που θα εξέφραζαν τις ανάγκες και τη βούληση των αγροτών και των εργατών. Η στάση των αντιπροσώπων ήταν εχθρική απέναντι στον αυθαίρετο ρόλο της κομμουνιστικής γραφειοκρατίας. Ήταν πιστοί οπαδοί του σοβιετικού συστήματος και αναζητούσαν με ειλικρίνεια να βρουν, με μέσα φιλικά και ειρηνικά, μια επίλυση των πειστικών προβλημάτων με πρόταγμα τα ίσα δικαιώματα για όλους και προνόμια για κανένα (Μπέρκμαν, 1925).

Η Κροστάνδη προσπάθησε να εκφράσει τη βούληση του λαού για ελευθερία και αυτοκαθορισμό, προκαλώντας έτσι το φόβο των κομμουνιστών οι οποίοι αντέδρασαν με φυλακίσεις, εκτελέσεις και τέλος με επιθέσεις που ολοκληρώθηκαν με την υπεροχή τους πάνω στην γενναία αγωνιζόμενη, εξεγερμένη Κροστάνδη (Μπέρκμαν, 1925).

Εν κατακλείδι, μπορεί να ειπωθεί πως η Κροστάνδη έπεσε, αλλά έπεσε νικηφόρα μέσα στον ιδεαλισμό της , τη γενναιοφροσύνη και τον ανώτερο ανθρωπισμό της. Αποτέλεσε ένα χειραφετικό λαϊκό κίνημα που είχε ως πρόταγμα την ελευθερία, τη δικαιοσύνη, την ειρήνη και τον λαϊκό αυτοκαθορισμό .

3.2.3 Η Ισπανική Επανάσταση του 1936

Το 1936 ξέσπασε στην Ιβηρική χερσόνησο η σύγκρουση ανάμεσα στις «δυνάμεις του φασισμού» και τις «δυνάμεις της δημοκρατίας». Στην πραγματικότητα, ο «Ισπανικός Εμφύλιος πόλεμος» ήταν μια σαρωτική κοινωνική επανάσταση εκατομμυρίων εργατών και αγροτών, η οποία είχε ως σκοπό να οικοδομήσει μια χειραφετημένη ισπανική κοινωνία. Οι εργάτες και οι αγρότες πήραν τα όπλα, κατέλαβαν και κολλεκτιβοποίησαν τα περισσότερα εργοστάσια και το μεγαλύτερο μέρος της γης, εγκαθίδρυσαν μια νέα κοινωνική τάξη βασισμένη στον άμεσο έλεγχο των παραγωγικών πηγών της χώρας από εργατικές επιτροπές και γενικές συνελεύσεις και δημιούργησαν δικούς τους θεσμούς για να διοικήσουν τις πόλεις της Δημοκρατικής Ισπανίας. Ο «Ισπανικός Εμφύλιος πόλεμος» δεν ήταν απλά μια πολιτική σύγκρουση ανάμεσα στη φιλελεύθερη δημοκρατία και ένα φασιστικό στρατιωτικό σώμα, αλλά μια βαθιά κοινωνικό- οικονομική σύγκρουση ανάμεσα στους εργάτες και τους αγρότες της Ισπανίας και τους ταξικούς εχθρούς τους (Μπούκτσιν, 1973).

Στην Ισπανία και σε διάστημα τριών χρόνων , παρά τον εμφύλιο που κόστισε ένα εκατομμύριο ζωές, παρά την αντίθεση των πολιτικών κομμάτων(δημοκρατικών, αριστερών, δεξιών καταλανών, αυτονομιστών, σοσιαλιστών, κομμουνιστών Βάσκων, τοπικιστών, μικροαστών κ.τ.λ.) εφαρμόστηκε στην πράξη η ιδέα του αντιεξουσιαστικού κομμουνισμού. Ποσοστό μεγαλύτερο από το 60% της γης κολλεκτιβοποιήθηκε και καλλιεργήθηκε συνολικά από του ίδιους τους χωρικούς, χωρίς γαιοκτήμονες και

αφεντικά και χωρίς τον καπιταλιστικό ανταγωνισμό για την αύξηση της παραγωγής. Σε όλες σχεδόν τις βιομηχανίες, στα εργοστάσια, στα εργαστήρια, στις υπηρεσίες μεταφορών, στις δημόσιες υπηρεσίες, στις υγειονομικές υπηρεσίες, στα κοινωφελή έργα(π.χ. γκάζι, νερό, ηλεκτρισμός), οι εργάτες, οι επιτροπές και τα συνδικάτα τους αναδιοργάνωσαν και διεύθυναν την παραγωγή, τη διανομή(καταργώντας μεσάζοντες και κερδοσκόπους) και τις δημόσιες υπηρεσίες, χωρίς καπιταλιστές, καλοπληρωμένους διευθυντές ή τις κρατικές αρχές (Dolgoff,1974).

Οι διάφορες αγροτικές και βιομηχανικές κολεκτίβες θεσμοθέτησαν την οικονομική ισότητα σύμφωνα με τη βασική αρχή του κομμουνισμού “από τον καθένα σύμφωνα με την ικανότητά του, στον καθένα σύμφωνα με τις ανάγκες του”. Συντόνιζαν τις προσπάθειές τους με τις ελεύθερες ενώσεις σε ολόκληρες περιοχές, αύξησαν την παραγωγή, έχτισαν περισσότερα σχολεία και βελτίωσαν τις δημόσιες υπηρεσίες. Θεσμοθέτησαν την αντιεξουσιαστική δημοκρατία όπου κάθε άτομο συμμετέχει άμεσα στην οργάνωση της κοινωνικής ζωής. Αντικατέστησαν τον πόλεμο ανάμεσα στους ανθρώπους, την επιβίωση του ισχυρότερου, με την καθολική πρακτική της αμοιβαίας βοήθειας και το συναγωνισμό με την αρχή της αλληλεγγύης (Dolgoff,1974).

Οι εργατικές κολεκτίβες των πόλεων και της υπαίθρου επεξεργάστηκαν καινούριες και ευφείς μορφές ανταλλαγής όπως το τοπικό νόμισμα, τα κουπόνια, το «οικογενειακό ημερομίσθιο», τα αποδεικτικά εργασίας, την ανταλλαγή προϊόντων και υπηρεσιών κ.α. χωρίς κέρδος και τόκους. Η μισθωτή σκλαβιά αντικαταστάθηκε από την ίση και δίκαιη κατανομή των προϊόντων της εργασίας. Όλα αποφασίζονταν από τους ίδιους τους εργάτες στις συνδιασκέψεις και τα συνέδρια. Τέλος, κατάκτηση μεγάλης σημασίας ήταν η κατοχύρωση των δικαιωμάτων των γυναικών και των παιδιών στη ζωή καθώς και η βελτίωση της εκπαίδευσης σε σημαντικό βαθμό (Dolgoff,1974).

Αυτή η εμπειρία στην οποία πήραν μέρος άμεσα ή έμμεσα οχτώ εκατομμύρια άνθρωποι, δημιούργησε καινούριο τρόπο ζωής για αυτούς που ζητούσαν μια χειραφετική λύση απέναντι στο αντικοινωνικό υπάρχον σύστημα. Ανανέωσε την πίστη στις εποικοδομητικές και δημιουργικές ικανότητες του λαού, στο να προκαλεί και να διατηρεί την κοινωνική αλλαγή και να αντιμετωπίσει με επιτυχία τα καθημερινά του προβλήματα. Είναι μια εμπειρία που καλλιέργησε το αυθόρμητο, την αλληλεγγύη και την αλληλοβοήθεια εμπλουτίζοντας και διευρύνοντας τη ζωή των μαζών(Dolgoff,1974) .

3.3 ΘΕΩΡΙΕΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ

3.3.1 Θεωρητικά ρεύματα κατά την Αναγέννηση- Διαφωτισμό

Οι στοχαστές της ελευθεριακής- επαναστατικής παράδοσης, κατά τις περιόδους της Αναγέννησης και του Διαφωτισμού, ανέπτυξαν τη θεωρία τους

έχοντας ως βάση τους τα διευρυνόμενα ιδανικά της ελευθερίας. Περιγράφουν την αφοσίωση στον υπάρχοντα κόσμο, την εγκόσμια πραγματικότητα και όχι σε κάποια που υπάρχει στον ουρανό ή βρίσκεται εκτός του χάρτη του κόσμου που γνωρίζουμε. Στηρίζουν τα ιδανικά τους στα καλύτερα χαρακτηριστικά της εποχής στην οποία ζούσαν και εκφράζουν την ανάγκη για μια προσεχτικά δομημένη κοινωνία η οποία θα είναι απαλλαγμένη από την εκμετάλλευση της αριστοκρατίας και θα έχει τα ηθικά χαρακτηριστικά ενός καλορυθμισμένου μοναστηριού (Μπούκτσιν, 1989).

Μια άλλη τάση που συνέβαλλε στη διάδοση των ιδεών της ελευθερίας είναι η ριζοσπαστική σκέψη της Αναγέννησης και η υψηλή εκτίμηση που υπήρχε κατά το Διαφωτισμό για την εργασία. Πράγματι την εποχή εκείνη η μικτή οικονομία των χωρικών, τεχνιτών, ιδιοκτητών και προλεταρίων, διέπονταν από βαθιές ανθρώπινες αξίες. Επίσης το γεγονός ότι επρόκειτο για μια εποχή που αντιμετώπιζε άμεσα την αποσύνθεση των χωριών από μια αγορά η οποία διογκωνόταν διαρκώς και εξατομίκευε τους πάντες, οδήγησε στην ανάγκη για ενίσχυση της κοινότητας. Οι ριζοσπάστες θεωρητικοί και οι ουτοπιστές σκλήρυναν τη στάση τους και τα οράματα τους ενάντια στην αντικοινωνική συμπεριφορά των αστών και των αριστοκρατών που προσανατολίζονταν στο χρήμα, στη διάλυση της συνοχής της κοινότητας και στην υπονόμηση των υψηλών αξιών την ανθρώπινης αλληλεγγύης (Μπούκτσιν, 1989).

Την περίοδο αυτή εμφανίζονται οι ουτοπιστές στους οποίους συγκαταλέγονται: Ο Thomas More με την ανθρωπιστική οικουμενικότητα της *Ουτοπίας* του, ο Andreae με την εξαιρετικά ηθική *Χριστιανούπολις*, η οποία επιβάλλει αυστηρές ρυθμίσεις στη συμπεριφορά αν και επιδεικνύει μια βαθιά ανθρώπινη στάση προς τις ανάγκες και τον ανθρώπινο πόνο, ο Campanella με τη *Πολιτεία Του Ήλιου*, έργο που δίνει έμφαση στις φυσικές επιστήμες, την εργασία, στο οποίο οι γυναίκες απολαμβάνουν μια ασυνήθιστα υψηλή κοινωνική θέση, ο Francis Bacon με την *Νέα Ατλαντίδα* έργο το οποίο έδινε ιδιαίτερη έμφαση στο ρόλο της εκπαίδευσης για την αναμόρφωση της κοινωνίας (Μάμφορντ, 1992).

Καμιά από αυτές τις *ουτοπίες* δε βασίζεται στην ατομική ιδιοκτησία και τα μέσα προς το ζην επηρεάζονται ανάλογα με τις ανάγκες. Είναι πόλεις με ασκητικά χαρακτηριστικά ενώ το μοναστικό ιδανικό της υπηρετήσης, της εργασίας, του μοιράσματος και της αυστηρής πειθάρχησης της ζωής προς το συμφέρον ενός ορατού κοινοτικού καλού διαπερνούν τη ριζοσπαστική σκέψη της εποχής (Μάμφορντ, 1992).

Αξίζει να αναφερθεί η κοινωνικοπολιτική θεώρηση του Gerrard Winstanley, ενός πολιτικού ακτιβιστή του ουτοπικού κομμουνισμού, πρόδρομου του σύγχρονου αναρχισμού, ο οποίος έζησε το 17ο αιώνα. Ο Winstanley αναδείχτηκε το πιο προοδευτικό μυαλό της εποχής του και ασχολήθηκε με τη σχέση της οικονομικής εξουσίας με την πολιτική εξουσία ως κλειδί για την υπεράσπιση της ελευθερίας, της ισότητας και των θεμελιωδών δικαιωμάτων του

ανθρώπου. Συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι οι πολιτικοί θεσμοί είναι ενσάρκωση των κυρίαρχων οικονομικών σχέσεων, πως η ελευθερία αποκτά νόημα και διάρκεια μόνο όταν βασίζεται στην κοινοκτημοσύνη, ενώ παράλληλα απαιτεί ένα εκπαιδευμένο, πληροφορημένο σώμα πολιτών που θα είναι σε θέση να αυτοκυβερνάται (Καρβούνης, 2007).

Η διαφώτιση μέσω της γνώσης, η εφαρμογή της λογικής και της τάξης στα ανθρώπινα πράγματα, μια τολμηρή έλξη προς την επιστήμη και η υψηλή εκτίμηση της εργασίας έμελλε να επεκταθούν και στο Διαφωτισμό του 18^{ου} αιώνα. Τώρα πια είχε σαφώς εγκαθιδρυθεί το κράτος-έθνος και η πόλη είχε πάψει να αποτελεί τη βασική μονάδα ριζικών καινοτομιών. Ο Διαφωτισμός σηματοδεύτηκε από πολύ περισσότερη εξειδίκευση συγκριτικά με την Αναγέννηση, όταν ολόκληροι επιστημονικοί κλάδοι δημιουργήθηκαν από μεμονωμένα άτομα, ενώ ο προσανατολισμός του έκλινε περισσότερο προς τα ατομικά δικαιώματα παρά προς τη διατήρηση της κοινότητας. Η σύνδεσή του με την εκκλησιαστική εξουσία και με ένα ιεραρχικά δομημένο πολιτικό σώμα έκανε το «μοναστήρι» των ουτοπιστών αναχρονιστικό και αποφευχτέο. (Μπούκτσιν, 1989).

Ο κύριος εκφραστής του διαφωτισμού, ο Rousseau, δίνει προτεραιότητα στα συναισθήματα και τη αξία της γνώσης που μας προσφέρει η φύση. Οι καταπιεσμένοι όφειλαν να δράσουν αν επιθυμούσαν να απελευθερώσουν τους εαυτούς τους. Έπρεπε να μορφοποιηθούν με τη βούληση τους την ιστορία τους, γεγονός που συγκροτεί μια έννοια την οποία πρόσθεσε στην ιστορία των ριζοσπαστικών ιδεών ο Rousseau. Οι καταπιεσμένοι όφειλαν να λειτουργούν με τη λογική. Ο συνδυασμός λογικής και βούλησης, σκέψης και δράσης, διαλογισμού και παρέμβασης άλλαξε όλο το τοπίο του ριζοσπαστισμού απογυμνώνοντας τον από τις μυθικές, μυστικιστικές, θρησκευτικές και δαισθητικές ιδιότητες του (Braudel, 1963).

3.3.2 Αναρχικοί στοχαστές και ελευθεριακοί ουτοπιστές

Τον 19^ο αιώνα είναι εποχή ταχύτατης εκβιομηχάνισης και αστικοποίησης όπου αναδείχθηκαν οι ελευθεριακές ουτοπίες και οι αναρχικές ιδέες, παραδόσεις που προώθησαν τα ιδανικά της ελευθερίας, ιδανικά που ήταν εξίσου ορθολογικά και υλικά, εξίσου εσκεμμένα και γεμάτα πάθος. Η θεμελιακή αντίληψη ότι ο άνθρωπος είναι από τη φύση του καλός, αλλά διαφθείρεται από τους κοινωνικούς θεσμούς, αποτελεί τη βάση της αναρχικής θεωρίας (Μπούκτσιν, 1989).

Οι αναρχικοί στοχαστές και οι ελευθεριακοί ουτοπιστές δεν εντόπισαν αντιφάσεις ανάμεσα στην υλική ευημερία, την εύτακτη κοινωνία, ανάμεσα σε μια ουσιαστική ισότητα και την ελευθερία ή ανάμεσα στον αισθησιασμό, το παιχνίδι και τη δουλειά. Οραματίστηκαν μια κοινωνία που θα ήταν δυνατή η αφθονία και που θα αναδύονταν μια πολιτική κουλτούρα χωρίς διακρίσεις ανάμεσα στα φύλα, καθώς θα μειωνόταν η εργάσιμη βδομάδα η περιττή

παραγωγή και η υπερβολική κατανάλωση (Μπούκτσιν, 1989).

Ο αναρχισμός και ο ελευθεριακός ουτοπισμός θέλουν το άτομο να είναι ελεύθερο για να λειτουργεί ως ηθικό ον και όχι να δρα από στενό εγωιστικό συμφέρον. Το άτομο είναι πράγματι ελεύθερο και απαιτεί τη πραγματική ατομικότητα του όταν καθοδηγείται από μια ορθολογική ανθρώπινη και υψηλή ιδέα του κοινωνικού και κοινοτικού καλού. Τα αναρχικά οράματα ενός νέου κόσμου συνεπάγονται ότι η κοινωνία μπορεί να ξαναφτιαχτεί με τη διαμεσολάβηση πραγματικών ανθρώπινων όντων και όχι μέσω απόκοσμων δυνάμεων. Η αναρχική παράδοση είναι η αναγνώριση εναλλακτικών λύσεων του παρελθόντος όπως η τεράστια σημασία της κοινότητας, της συνομοσπονδίας, της αυτοδιαχείρισης και μια νέα ισορροπία ανάμεσα στην ανθρωπότητα και τη φύση (Μπούκτσιν, 1989).

Εκφραστές του αναρχισμού είναι: ο **William Godwin** που προάγει στη θεωρία του την ατομική αυτονομία για το ηθικό άτομο που είναι αδέσμευτο από κάθε μορφή κυριαρχίας. Για τον Godwin η δικαιοσύνη και η ευτυχία είναι έννοιες στενά συνδεδεμένες. Θεωρεί πως η συχνότερη αιτία των εγκλημάτων μέσα στην κοινωνία είναι η έλλειψη των αναγκαίων αγαθών για τη ζωή, καθιστώντας το πρόβλημα της ιδιοκτησίας θεμελιακό, ο **Pierre Josseph Proudhon** υπέρμαχος του κοινοτισμού και της συνομοσπονδιακής μορφής, που αποτελούν αρχές συνένωσης και τρόπου ζωής και η ελευθερία των οποίων δε δεσμεύεται από το κράτος-έθνος και τον επιζήμιο ρόλο της ιδιοκτησίας. Ο Proudhon επέμενε ότι κάθε πολιτική δράση θα πρέπει να βασίζεται στην αρχή της αμοιβαιότητας, ότι μόνο μέσα από τη δράση μικρών ομάδων που συνεργάζονται πρακτικά στην καθημερινή οικονομική και κοινωνική ζωή και που ζουν σύμφωνα με τον αμοιβαίο σεβασμό, είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί οποιαδήποτε πρόοδος,

ο **Michael Bakounin**, εκφραστής του λαϊκού αυθορμητισμού και του μετασχηματιστικού ρόλου που διαδραματίζει η επαναστατική πράξη και τέλος ο **Peter Kropotkin** που με το οικολογικό πρόσταγμα του μιλάει για την αποκέντρωση και την εναρμόνιση της ανθρωπότητας με τη φύση. Ο Kropotkin υποστηρίζει πως η συνεργασία και η αμοιβαία βοήθεια είναι η φυσική κατάσταση του ανθρώπου όταν δεν διαφθείρεται από την κυβέρνηση και τους νόμους (Τζολ, 1964).

Ο Αναρχισμός συγκροτήθηκε πλήρως την εποχή των επαναστάσεων, υπογράμμισε τη σημασία της επιλογής και παρέμεινε ευαίσθητος απέναντι στον αυθορμητισμό της κοινωνικής ανάπτυξης.

Ανάμεσα στους μεγαλύτερους ουτοπιστές του 19^{ου} αιώνα συγκαταλέγονται: ο **Robert Owen** με τα πρώιμα «βιομηχανικά χωριά», τα οποία συνδύαζαν τις πλέον προηγμένες τεχνολογίες της εποχής με τη γεωργία, σε κοινότητες ανθρώπινου μεγέθους και ήταν δομημένα γύρω από τεχνολογικές δυνατότητες που ανοίγονταν από τη Βιομηχανική Επανάσταση. Αναπτύχθηκε έτσι ο τεχνολογικός ουτοπισμός μέσω της τεχνικής επινοητικότητας, των δυνάμεων συνεργασίας και της κοινωνικής φαντασίας, ο **William Morris** του

οποίου η ουτοπία ήταν περισσότερο χειροτεχνική και μεσαιωνική, αν και στον πυρήνα της ήταν ελευθεριακή. Το έργο του «Νέα από το πουθενά» ανατρέπει τον καπιταλισμό και αναδημιουργεί την κοινότητα του μεσαίωνα με τη χειροτεχνία, το ανθρώπινο μέγεθος και τις συνεργατικές αξίες της. Οι αξίες του Morris είναι οικολογικές και αντιεραρχικές, ο **Charles Fourier** ο οποίος δεν είναι ούτε σοσιαλιστικής ούτε ευγενής οραματιστής, είναι ο ουτοπιστής που έμελλε να συγχωνεύσει τις φαινομενικά αντικρουόμενες παραδόσεις – τον αισθησιασμό με το νου, τη πίστη σε μια γενναιόδωρη φύση με την ανθρώπινη δραστηριότητα, το παιχνίδι με τη δουλειά και ο **Weitling**, ο οποίος αναφέρει πως “η τέλεια κοινωνία δεν έχει καμιά κυβέρνηση, μονάχα διαχείριση, δεν έχει νόμους, μονάχα υποχρεώσεις, δεν έχει ποινές, μονάχα μέσα επανόρθωσης” (Wittke,1950 σελ. 39).

Μια άλλη ελκυστική, διατυπωμένη πιο πρόσφατα, αναρχική θεωρία για την οργάνωση είναι εκείνη που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε *θεωρία της αυθόρμητης τάξης*. Αυτή συνεπάγεται πως δεδομένης μιας κοινής ανάγκης, ένα σύνολο ανθρώπων θα δημιουργήσει με προσπάθειες και λάθη με αυτοσχεδιασμούς και πειράματα, μια τάξη μέσα από το χάος. Αυτή η τάξη θα είναι πιο διαρκής και πιο στενά συνδεδεμένη με τις ανάγκες τους από οποιοδήποτε είδος εξωτερικά επιβεβλημένης τάξης (Γουώρντ,1975).

Παράδειγμα στο οποίο βρίσκει εφαρμογή η θεωρία αυτή είναι η μεταμόρφωση μιας ομάδας απείθαρχων παιδιών, η οποία αποτελούσε αντικείμενο μελέτης μιας ομάδας βιολόγων του Πρωτότυπου Κέντρου Υγείας του Πέκαμ με επικεφαλής τον Δρ Ουίλλιαμσον και η οποία ενεργώντας ελεύθερα έκανε αρχικά ανυπόφορη τη ζωή των ερευνητών ενώ με τον καιρό αποκατέστησε τη γαλήνη με την ανταπόκριση των παιδιών σε μια ποικιλία ερεθισμάτων που τους προσφέρονταν. Σε μικρό διάστημα, το χάος μεταβλήθηκε σε τάξη, μέσα στην οποία μπορούσες να δεις παιδιά να παίζουν, να διαβάζουν, να αθλούνται ενώ οι φωνές και οι αταξίες ανήκαν στο παρελθόν (Γουώρντ,1975).

Κάτι ανάλογο παρατηρείται στις αυτοκυβερνώμενες, μη ποινικές κοινότητες περιθωριοποιημένων ανηλίκων που ίδρυσαν άνθρωποι όπως ο Όγκοστ Έχορν, ο Χόμερ Λέιν και ο Ντέιβιντ Ουίλς. Ο Χόμερ Λέιν ίδρυσε μια κοινότητα ανηλίκων παραβατών αγοριών και κοριτσιών την οποία ονόμασε Μικρή Κοινοπολιτεία. Ο Λέιν συνήθιζε να διακηρύσσει ότι η ελευθερία δεν παραχωρείται αλλά κατακτιέται από το παιδί όταν αυτό ανακαλύπτει και επινοεί. Αρνήθηκε να επιβάλει στο παιδί ένα σύστημα κυβέρνησης αντιγραμμένο από τους θεσμούς του κόσμου των ενηλίκων με αποτέλεσμα η αυτοκυβερνώμενη δομή της Μικρής Κοινοπολιτείας να αναπτυχθεί από τα ίδια τα παιδιά για να ικανοποιήσει της ανάγκες τους. Ο Έχορν περιγράφει στο βιβλίο του *Τα Ιδιότροπα Παιδιά* ,μια ομάδα επιθετικών και βίαιων παιδιών, τα οποία με το πέρασμα του χρόνου και με τις προσπάθειες του προσωπικού της δομής που τα φιλοξενούσε, έγιναν ήρεμα και συνεργάσιμα άτομα δημιουργώντας τις συνθήκες για την περαιτέρω εκπαίδευσή τους (Γουώρντ,1975).

3.3.3 Η αποτυχία του προλεταριακού σοσιαλισμού

Ο προλεταριακός σοσιαλισμός, ένα από τα μεγάλα επαναστατικά σχέδια της σύγχρονης εποχής δεν είναι πλέον βιώσιμο ή σκόπιμο στη σημερινή κατάσταση στην οποία βρισκόμαστε. Η εργατική τάξη έχει εκβιομηχανιστεί, αστικοποιηθεί και δεν έχει ριζοσπαστικοποιηθεί, είναι απλώς ένα όργανο μέσα στο σώμα του καπιταλισμού και όχι το αναπτυσσόμενο έμβρυο «μιας μελλοντικής κοινωνίας», καταλήγοντας σε ένα τρομερά εσφαλμένο μοντέλο κοινωνικής αλλαγής, το οποίο ο Μαρξ εισήγαγε στο επαναστατικό σχέδιο των τελευταίων χρόνων (Μπούκτσιν, 1989).

Ο προλεταριακός σοσιαλισμός δεν έβλεπε ότι το εργοστασιακό σύστημα τελικά θα «εξημέρωνε» το προλεταριάτο μέσω της θανατηφόρας βιομηχανικής ρουτίνας του εργοστασίου. Ότι θα υπέτασσε την απειθαρχία του προλεταριάτου υπάγοντάς το σε μια διοικητική ιεραρχία και τις εξορθολογισμένες μεθόδους παραγωγής· ότι το προλεταριάτο δεν θα οδηγούνταν στην επανάσταση από καθαρή απόγνωση. Και τέλος ότι οι ελπίδες για μια χρόνια οικονομική κρίση θα καταστρέφονταν από δαιμόνιες τεχνικές διαχείρισης της κρίσης (Μπούκτσιν, 1989).

Ο μύθος του Μαρξ για μια «εμβρυακή» ανάπτυξη έμελλε να εξαλείψει το στοιχείο του αυθορμητισμού. Κατά την θεωρία του για κοινωνική αλλαγή μπορεί κατά βάση να υπάρχει μία μόνο πορεία ανάπτυξης και όχι άλλες εναλλακτικές. Η επιλογή διαδραμάτιζε ένα ασήμαντο ρόλο στην κοινωνική εξέλιξη. Ο καπιταλισμός, το κράτος-έθνος, η διαδικασία τεχνολογικής ανανέωσης, η κατάρρευση όλων των παραδοσιακών δεσμών που κάποτε ενίσχυαν μια αίσθηση κοινωνικής ευθύνης- όλα αυτά δεν αντιμετωπίστηκαν μόνο ως αναπόφευκτα, άλλα και ως επιθυμητά. Στην πραγματικότητα, η ιστορία επέτρεπε ελάχιστη ανθρώπινη αυτονομία (Μπούκτσιν, 1989).

Τέλος ,το ίδιο το προλεταριάτο είχε ήδη αναχθεί από τον καπιταλισμό σε ένα αρκετά ευλύγιστο εργαλείο της παραγωγής. Οι εργάτες αντιμετωπίζονταν ως οικονομικά όντα και ως ενσάρκωση οικονομικών συμφερόντων. Ο εργάτης εκτιμούνταν ιδιαιτέρως ως καλός συνδικαλιστής ή ως αφοσιωμένο στέλεχος του κόμματος και όχι ως πολιτισμικά ανεπτυγμένο άτομο με ευρέα ανθρώπινα και ηθικά ενδιαφέροντα (Μπούκτσιν, 1989).

Μέσα από το πρίσμα αυτό, η άποψη των συγγραφέων συμπυκνώνεται στο ότι ο καπιταλισμός δεν είναι το μοναδικό «κακό» που αποτελεί τροχοπέδη για τη χειραφέτηση του σύγχρονου ανθρώπου. Το σύστημα της κυριαρχίας και οι εξωτερικοί κανονιστικοί παράγοντες δεν επιτρέπουν στο άτομο να διαχειριστεί αυτόνομα την καθημερινότητά του. Η αποστέρηση της δυνατότητας επιλογής ,του επαναπροσδιορισμού των σχέσεων και γενικότερα του πειραματισμού με σκοπό τη δημιουργία μιας κοινωνίας αυτοκυβέρνησης και αλληλεγγύης είναι στοιχεία που καθιστούν το σχέδιο του προλεταριακού σοσιαλισμού αναποτελεσματικό ως μέσο κοινωνικής χειραφέτησης.

3.3.4 Ο ριζοσπαστισμός της Νέας Αριστεράς και ο ουτοπισμός της αντικουλτούρας

Μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο ο καπιταλισμός, αντί να υποχωρήσει στη χρόνια ύφεση που προηγήθηκε του πολέμου, επανασταθεροποιήθηκε σε θεμέλια που ήταν ισχυρότερα από όλα όσα είχε γνωρίσει στην ιστορία του. Τα αγαθά φάνηκαν να πλεονάζουν με αποτέλεσμα σημαντικές μερίδες του πληθυσμού να έχουν πρόσβαση σε αυτά. Αυτό που μετακίνησε τη νέα αριστερά προς το δικό της επαναστατικό σχέδιο και την αντικουλτούρα προς τη δική της εκδοχή μιας ουτοπίας χωρίς περιορισμούς ήταν εκείνες οι παράμετροι της ελευθερίας που βασιζόνταν στην αφθονία. Τα μέσα προς το ζην δεν ήταν πλέον ανάγκη να διανέμονται με βάση ιεραρχικές αρχές, επειδή η τεχνολογία διασφάλιζε τη διάθεση αυτών των μέσων σε όσους τα ζητούσαν. Το «βασιλείο της αναγκαιότητας» μπορούσε στην ουσία να αντικατασταθεί από το «βασιλείο της ελευθερίας» (Μπούκτσιν, 1989).

Στην αρχική φάση τους η νέα αριστερά και η αντικουλτούρα ήταν βαθιά αναρχικές και ουτοπιστικές. Πολλά λαϊκά προβλήματα απέκτησαν κεφαλαιώδη σημασία στα σχέδια που άρχισαν να αναδύονται στην επιφάνεια της συλλογικής συνείδησης τους. Το πρώτο σχέδιο ήταν δημοκρατικό : ακούγονται εκκλήσεις για ένα σύστημα λήψης αποφάσεων πρόσωπο με πρόσωπο. Οι λέξεις «συμμετοχική δημοκρατία» έγιναν πάρα πολύ της μόδας ως περιγραφή ενός λαϊκού ελέγχου των πολιτικών και γενικότερα όλων των όψεων της ζωής, ενώ ο καθένας θεωρούνταν ότι είναι σε θέση να εισέλθει στη πολιτική σφαίρα και να διαχειριστεί την καθημερινότητα με δημοκρατικό τρόπο. Αυτό στην ουσία σήμαινε ότι οι άνθρωποι θα έπρεπε να είναι διαφανείς σε όλες τις σχέσεις και όλες τις ιδέες που είχαν. Με άλλα λόγια ακριβώς επειδή τα μέσα προς το ζην φαίνονταν να είναι διαθέσιμα και σε αφθονία για όλους η νέα αριστερά προέβαλλε τη δημοκρατία και το ηθικό ιδανικό της ελευθερίας ως την άμεση οδός προς το κοινωνικό εξισωτισμό (Μπούκτσιν, 1989).

Ο εκδημοκρατισμός της κοινωνικής ζωής δεν έχει κανένα νόημα χωρίς αποκέντρωση. Έπρεπε να αναπτυχθούν νέες μονάδες ανθρώπινων επαφών και να εγκαθιδρυθούν νέοι τρόποι σύναψης σχέσεων του ενός με τον άλλον έτσι ώστε η δημοκρατία να αποκτήσει μια αληθινά συμμετοχική μορφή. Σε συντομία η νέα αριστερά άρχισε να ψηλαφεί νέες μορφές ελευθερίας. Όμως αυτές τις νέες μορφές δεν τις ανέπτυξε πέρα από συνδιασκέψεις οι οποίες συνήθως συγκαλούνταν στα πανεπιστήμια (Μπούκτσιν, 1989).

Η αντικουλτούρα έδωσε τη δική της εκδοχή αποκεντρωμένων δομών με τη μορφή των κοινοβιακών τρόπων ζωής. Αυτοί οι νέοι τρόποι ζωής περιελάμβαναν την απόδοση της ιδιοκτησίας στο κοινόβιο, την πρακτική της επικαρπίας των αγαθών, την από κοινού εκτέλεση και την εναλλαγή στις διάφορες εργασίες, τη συλλογική μέριμνα για τα παιδιά και τα δύο φύλα, απόπειρες να επιτευχθεί ένα σχετικό επίπεδο οικονομικής αυτονομίας

(Μπούκτσιν, 1989).

Οι αξίες πολλών κοινοτικών – κοινοβιακών τρόπων ζωής αποτέλεσαν ιδανικά τα οποία διείσδυσαν μέσα στη νέα αριστερά, που δημιούργησε τις δικές τις συλλογικότητες με συγκεκριμένους στόχους όπως τη διαχείριση ελεύθερων σχολείων και τη δημιουργία κέντρων καθημερινής μέριμνας. Η συσσώρευση ιδιοκτησίας αντιμετωπίζονταν με αποστροφή και παράλληλα η φαντασία της δυτικής κοινωνίας υπερθερμάνθηκε από εξεγερσιακές εικόνες. Ο πόλεμος στο Βιετνάμ κινητοποίησε μεγάλα πλήθη σε Αμερική και Ευρώπη, οι εξεγέρσεις στα γκέτο των μαύρων έγιναν κοινός τόπος και συνοδεύονταν από αιματηρές συγκρούσεις. Κινήματα όπως το φοιτητικό ξεκίνησαν από τους κόλπους της νέας αριστεράς (Μπούκτσιν, 1989).

Η νέα αριστερά επανέφερε τα αναρχικά και ουτοπικά οράματα του προμαρξιστικού επαναστατικού σχεδίου και τα διεύρυνε, σε συμφωνία με τις νέες υλικές δυνατότητες που δημιουργήθηκαν από τη τεχνολογία μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο. Η νέα αριστερά και αντικουλτούρα διατύπωσαν την εικόνα μιας αισθησιακής και όχι απλώς καλοζωισμένης κοινωνίας μιας κοινωνίας, χωρίς μόχθο και όχι μόνο μιας κοινωνίας που θα είχε απελευθερωθεί από την οικονομική εκμετάλλευση, μιας ουσιαστικής και όχι μιας τυπικής δημοκρατίας. Το κίνημα αυτό διεύρυνε επίσης την έννοια της ελευθερίας και την οπτική του επαναστατικού σχεδίου, επεκτείνοντάς τα πέρα από τους παραδοσιακούς, οικονομικούς περιορισμούς σε απέραντους πολιτισμικούς και πολιτικούς χώρους (Μπούκτσιν, 1989).

Αν η νέα αριστερά και αντικουλτούρα είχαν επιλέξει περισσότερο μια αργή, πιο υπομονετική και διαβαθμισμένη ανάπτυξη, τότε θα μπορούσαν να είχαν αλλάξει ευρύτατες περιοχές της λαϊκής συνείδησης. Οι αντιεραρχικές, αποκεντρωτικές και κοινοτιστικές αξίες έμελλε να διατηρηθούν ως τη δεκαετία του 70' παρά τις ιδεολογικές στρεβλώσεις της αποσυντιθέμενης νέας αριστεράς όπου στο τέλος της δεκαετίας αυτής και έκανε μια στροφή προς τα κοινωνικά μοντέλα της Κίνας και της Κούβας (Μπούκτσιν, 1989).

Όμως αυτό που έφερε το τέλος της αριστεράς και της σχετικά παραπαίουσας αντικουλτούρας δεν ήταν μόνο η έλλειψη ιδεολογίας και οργάνωσης αλλά η αντικατάσταση της νοοτροπίας της «αφθονίας» της δεκαετίας του 60' με μια νοοτροπία οικονομικής αβεβαιότητας. Η ιδιώτευση, ο καριερισμός και η τάση προς το ατομικό συμφέρον άρχιζαν να κερδίζουν διαρκώς έδαφος εις βάρος της επιθυμίας για μια δημόσια ζωή, μια ηθική της μέριμνας και μια αφοσίωση στην αλλαγή. Παρ' όλα αυτά κανένα ριζοσπαστικό κίνημα που θα αποκτήσει κάποια σημασία στο μέλλον δε θα μπορέσει να αγνοήσει την ηθική αντιαυταρχική κληρονομιά που δημιούργησαν η νέα αριστερά και η αντικουλτούρα με τα κοινοτικά πειράματα που ανέδειξαν (Μπούκτσιν, 1989).

3.3.5 Κοινωνική Οικολογία και φεμινισμός

Στις αρχές της δεκαετίας του 1960, αναρχικοί συγγραφείς αποπειράθηκαν να επεξεργαστούν τις ελευθεριακές ιδέες στην κατεύθυνση ενός ευρύτερου οικολογικού προσανατολισμού. Σημαντική στη νέα αυτή προσέγγιση, η οποία έλκει την καταγωγή της από τα κείμενα του Κροπότκιν, είναι η σχέση ανάμεσα στην ιεραρχία και την ιδέα κυριαρχίας πάνω στη φύση. Με απλά λόγια η ιδέα της κυριαρχίας επί της φύσης προέρχεται από την κυριαρχία ανθρώπου πάνω σε άνθρωπο (Μπούκτσιν, 1989).

Ο φιλελευθερισμός, ο μαρξισμός και οι προηγούμενες ιδεολογίες είχαν άρρηκτα συνδέσει την κυριαρχία επί της φύσης με την ανθρώπινη ελευθερία. Οι απόψεις που διατύπωσαν οι αναρχικοί ονομάστηκαν επίτηδες κοινωνική οικολογία, για να δώσουν έμφαση στο γεγονός ότι τα μείζονα οικολογικά προβλήματα έχουν τη ρίζα τους σε κοινωνικά προβλήματα. Η άνοδος του καπιταλισμού, με ένα νόμο της ζωής που βασιζόταν στον ανταγωνισμό, στη συσσώρευση του κεφαλαίου και στην χωρίς όρια οικονομική ανάπτυξη, έφερε αυτά τα προβλήματα- και τα οικολογικά και τα κοινωνικά- σε κρίσιμο σημείο (Μπούκτσιν, 1989).

Για να αντιστραφεί αυτή η τάση, ο καπιταλισμός θα όφειλε να αντικατασταθεί από μια οικολογική κοινωνία βασισμένη σε μη ιεραρχικές σχέσεις, σε αποκεντρωμένες κοινότητες, οικοτεχνολογίες όπως είναι η ηλιακή ενέργεια, βιολογική αγροκαλλιέργεια και βιομηχανίες ανθρώπινης κλίμακας. Δηλαδή από άμεσες δημοκρατικές μορφές διευθετήσεων, οι οποίες θα είναι οικονομικά και δομικά προσαρμοσμένες στα οικοσυστήματα μέσα στα οποία εντοπίζονται. Αυτές οι απόψεις διερευνήθηκαν και καταγράφηκαν, αρκετά χρόνια πριν ανακηρυχτεί η «ημέρα της γης» και προτού εισβάλει στη καθημερινή ζωή ο «πράσινος καπιταλισμός» (Μπούκτσιν, 1989).

Παράλληλα με το οικολογικό κίνημα και με αιχμή την ιεραρχία έρχεται στο προσκήνιο και το κίνημα του φεμινισμού. Η ιδέα ότι η γυναίκα είναι θύμα ενός «πολιτισμού» με αντρικό προσανατολισμό, ανεξάρτητα από την ταξική θέση της και το οικονομικό της επίπεδο, έκανε τον όρο ιεραρχία ιδιαίτερα σημαντικό για τις φεμινιστικές αναλύσεις. Η κοινωνική οικολογία γινόταν σε όλο και μεγαλύτερο βαθμό αντικείμενο επεξεργασίας από τις ριζοσπαστικές φεμινίστριες συγγραφείς και κατάληξε σε μια κριτική των ιεραρχικών και όχι μόνο των ταξικών μορφών (Μπούκτσιν, 1989).

Η κοινωνική οικολογία και ο φεμινισμός διεύρυναν το ιδανικό της ελευθερίας. Η ιεραρχία καθαυτή – με τη μορφή τρόπων σκέψης, βασικών ανθρώπινων σχέσεων, κοινωνικών σχέσεων και αλληλεπίδρασης της κοινωνίας με τη φύση- μπορούσε τώρα να αποσυνδεθεί από το παραδοσιακό πλέγμα των ταξικών αναλύσεων που την έκρυβε κάτω από το χαλί των οικονομικών ερμηνειών της κοινωνίας. Τώρα μπορούσε να εξεταστεί η ιστορία υπό το πρίσμα γενικών συμφερόντων όπως είναι η ελευθερία, αλληλεγγύη και το πάθος για το είδος μας και πολύ περισσότερο μέσα από την ανάγκη να συμμετέχει

κανείς ενεργά στην ισορροπία της φύσης. Αυτά τα συμφέροντα δεν αναφέρονταν σε μια συγκεκριμένη τάξη, φύλο ή εθνότητα. Ήταν καθολικά συμφέροντα, κοινά για όλη την ανθρωπότητα (Μπούκτσιν, 1989).

Τα αιτήματα για συμμετοχική δημοκρατία, κοινωνική δικαιοσύνη και αλληλεγγύη, έπρεπε να συνδεθούν μεταξύ τους σε μια συνεκτική προοπτική και σχέδιο το οποίο εγκαινιάστηκε από την κοινωνική οικολογία και το φεμινισμό. Απαιτούσαν μια αίσθηση της κατεύθυνσης προς την οποία βαδίζουμε, η οποία θα μπορούσε να δοθεί μόνο από μία βαθύτερη θεωρητική γνώση απόρροια μιας χειραφετικής εκπαίδευσης (Μπούκτσιν, 1989).

3.3.6 Ελευθεριακός κοινοτισμός

Τα κινήματα πρωτοβουλίας πολιτών αποτελούν μέρος του επαναστατικού σχεδίου (όπως και αυτά της κοινωνικής οικολογίας και του φεμινισμού) το οποίο οφείλει να έχει σημείο εκκίνησης έναν θεμελιακό ελευθεριακό κανόνα: κάθε ανθρώπινο ον είναι σε θέση να διαχειριστεί τα πράγματα της κοινωνίας και ειδικότερα τη κοινότητα στην οποία ανήκει.

Οι λαϊκές συνελεύσεις έχουν τις ρίζες τους στις φυλετικές κοινότητες και εκείνες των χωριών. Εκείνο όμως που έκανε τις συνελεύσεις να συνειδητοποιήσουν το γεγονός ότι αποτελούν ένα τρόπο ζωής και όχι απλώς μια τεχνική διοίκησης της κοινωνίας ήταν η ελληνική πόλις και αργότερα οι μεσαιωνικές πόλεις (Μπούκτσιν, 1989).

Στην πραγματικότητα η πόλη άνοιξε μια νέα περιοχή κοινωνικής διαχείρισης, που δεν εμπεριέχει ούτε τη χρήση των κρατικών θεσμών- δηλαδή της κρατικής εξουσίας- ούτε εκείνη ενός αυστηρά ιδιωτικού χώρου που συμπεριλαμβάνει το σπίτι, το χώρο εργασίας, το σχολείο, τους θρησκευτικούς δεσμούς και τους φιλικούς κύκλους κάποιου ανθρώπου. Η πόλη δημιούργησε την *πολιτική*, όπως δείχνει η κυριολεκτική ανάλυση της ρίζας αυτού του όρου, ένα κόσμο μοναδικό, στον οποίο οι πολίτες συγκεντρώνονται προκειμένου να συζητήσουν ορθολογικά τα προβλήματα τους ως κοινότητα και να διαχειριστούν τα ζητήματα με άμεσο τρόπο, πρόσωπο με πρόσωπο (Μπούκτσιν, 1989).

Σε αυτό το σημείο, έρχεται το θεωρητικό υπόβαθρο του αναρχισμού για να υποστηρίξει το όραμα αποκεντρωμένων κοινοτήτων, οι οποίες ενώνονται σε ελεύθερες συνομοσπονδίες ή δίκτυα που συντονίζουν τις κοινότητες μιας περιοχής, αντανακλά τα παραδοσιακά ιδανικά μιας συμμετοχικής δημοκρατίας σε ένα σύγχρονο ριζοσπαστικό πλαίσιο (Μπούκτσιν, 1989).

Η πόλη ως κοινότητα ανθρώπινης κλίμακας, ως αυτοκυβερνώμενη κοινότητα που έχει συνενωθεί ελεύθερα και με τη μορφή συνομοσπονδίας με άλλες αυτοκυβερνώμενες ανθρώπινης κλίμακας κοινότητες, διαλύεται στις τεράστιες αστικές ζώνες του σήμερα. Ο πολίτης, ως ενεργό στοιχείο διατύπωσης πολιτικής, συρρικνώνεται σε έναν παθητικό πληρωτή φόρων, σε έναν απλό αποδέκτη των δημόσιων υπηρεσιών που παρέχονται από γραφειοκρατικές

διαμεσολαβήσεις. Η πολιτική υποβαθμίζεται σε μια κρατική λειτουργία, μια τέχνη που εφαρμόζεται από κυνικούς επαγγελματίες χειραγωγητές της εξουσίας (Μπούκτσιν, 1989).

Ανοίγεται λοιπόν ένα ιδεολογικό όσο και πρακτικό χάσμα ανάμεσα στο κράτος- έθνος, το οποίο γίνεται όλο και πιο ανώνυμο, γραφειοκρατικό και απόμακρο, και την κοινότητα, που είναι ο ένας και μοναδικός χώρος εκτός της προσωπικής ζωής με τον οποίο το άτομο οφείλει να ασχοληθεί σε πολύ άμεση βάση. Ο πολίτης δεν απευθύνεται στο έθνος-κράτος για να αποκτήσει κατάλληλα σχολεία, δουλείες, πολιτισμό και αξιοπρεπείς χώρους διαμονής. Η πόλη είναι το πλέον άμεσο περιβάλλον στο οποίο ο πολίτης, μέσω των λαϊκών συνελεύσεων, ασχολείται ενεργά προκειμένου να ικανοποιήσει τις ανάγκες του ως κοινωνικό ον (Μπούκτσιν, 1989).

Οι λαϊκές συνελεύσεις είναι ο νους μιας ελεύθερης κοινωνίας ενώ οι διαχειριζόμενοι την πολιτική είναι τα χέρια της. Οι πρώτες μπορούν πάντοτε να ανακαλούν τους δεύτερους και να θέτουν τέλος στις πράξεις τους ανάλογα με τις ανάγκες, τη δυσαρέσκεια και άλλα σχετικά. Οι τελευταίοι απλώς εκτελούν όσα αποφασίζουν οι πρώτες και παραμένουν ολότελα εξαρτημένοι από τη βούληση των συνελεύσεων (Μπούκτσιν, 1989).

Ο ελευθεριακός κοινοτισμός προτείνει να αναδυθούν συνειδητά κινήματα που θα αναζητήσουν δρόμους μετάβασης από ένα συγκεντρωτικό, κρατιστικό σήμερα σε ένα πολιτικά αποκεντρωμένο και συνομοσπονδιακό αύριο, κινήματα που θα μπορέσουν να εγείρουν την αξίωση για μια κοινοτική συνομοσπονδία ως λαϊκή εναλλακτική λύση στη συγκεντροποίηση της εξουσίας που επικρατεί στον καιρό μας (Μπούκτσιν, 1989).

Οι κοινότητες, οι συνεταιρισμοί και τα διάφορα επαγγελματικά σωματεία ενδέχεται να είναι εξαιρετικά σχολεία για να μάθουν οι πολίτες πώς να αυτοκυβερνώνται. Κάθε επαναστατικό σχέδιο είναι εκπαιδευτικό και στηρίζεται στην ελπίδα ότι οι άνθρωποι θα αναπτύξουν μια νέα συνείδηση με συλλογικά και ελευθεριακά χαρακτηριστικά (Μπούκτσιν, 1989).

Ο ελευθεριακός κοινοτισμός μπορεί να γίνει η αντίπαλη εξουσία προς το κράτος –έθνος. Η προσέγγιση αυτή προϋποθέτει ένα κίνημα και όχι απομονωμένες βαθμίδες όπου οι πολίτες σε μια μεμονωμένη κοινότητα αναλαμβάνουν τον έλεγχο των τοπικών πραγμάτων και την αναδομούν στη βάση των συνελεύσεων της γειτονιάς. Προϋποθέτει ότι θα υπάρχει ένα κίνημα που θα αλλάξει τη μία κοινότητα μετά την άλλη και θα εγκαθιδρύσει ένα σύστημα συνομοσπονδιακών σχέσεων μεταξύ των κοινοτήτων, ένα κίνημα που θα δημιουργήσει από μόνο του μια περιφερειακή εξουσία. Δεν είναι δυνατόν να εκτιμηθεί πόσο χειραφετική μπορεί να είναι αυτή η ελευθεριακή προσέγγιση αν δεν υπάρχει γνώση για τις παραδόσεις μιας περιοχής, τα αποθέματα πολιτικής συνείδησης που διαθέτει και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει (Μπούκτσιν, 1989).

Η κίνηση από το σήμερα στο αύριο δεν πρόκειται να είναι μια ξαφνική έκρηξη αλλαγών χωρίς μια μακρά περίοδο διανοητικής και ηθικής

προπαρασκευής. Ο κόσμος οφείλει να εκπαιδευτεί κατά το πληρέστερο δυνατό τρόπο, αν θέλουν οι άνθρωποι να αλλάξουν οι ίδιοι τις ζωές τους και όχι απλώς να έχουν κάποιους άλλους να τις αλλάζουν γι αυτούς. Η ευαισθησία, η ηθική, οι τρόποι με τους οποίους βλέπουμε τη πραγματικότητα και ο εαυτός μας πρέπει να αλλάξουν με εκπαιδευτικά μέσα, με τη πολιτική ενός λόγου που βασίζεται στη λογική, με το πειραματισμό και τη προσδοκία ότι από τα επανειλημμένα σφάλματά μας θα αντλήσουμε διδάγματα αν επιθυμούμε να καταφέρει η ανθρωπότητα να βρει την αυτοσυνείδηση που χρειάζεται για να προχωρήσει τελικά στην αυτοδιαχείριση της (Μπούκτσιν, 1989).

Αναλύοντας τα θεωρητικά ρεύματα με θέμα την κοινωνική χειραφέτηση μπορούμε να συνοψίσουμε τα κοινά χαρακτηριστικά τους και να υποστηρίξουμε τη δυνατότητα ύπαρξης μιας κοινωνίας όπου θα κυριαρχούν αξίες όπως αυτές της ισότητας, της δικαιοσύνης, της ελευθερίας, του σεβασμού, της αμοιβαιότητας, της αλληλοβοήθειας και της αυτονομίας. Τα διάφορα κινήματα και θεωρητικές προσεγγίσεις προτείνουν μια κοινότητα ανθρώπινης κλίμακας όπου με εργαλεία την άμεση δημοκρατία, τις λαϊκές συνελεύσεις, την αυτάρκεια, την απουσία ιδιοκτησίας, την ελευθεριακή εκπαίδευση μπορεί να χειραφετηθεί και να αναπτυχθεί, σε αρμονία με τη φύση. Ενώ παρακάτω θα αναφερθούμε σε κοινωνικά κινήματα και διάφορα εγχειρήματα τα οποία αποτελούν μέσα επίτευξης κοινωνικής χειραφέτησης.

3.4 ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ

Κύριο χαρακτηριστικό των κινήματων είναι η συγκρουσιακή ή διεκδικητική πολιτική κατά την οποία άνθρωποι χωρίς πρόσβαση σε θεσμικές μορφές εξουσίας συγκροτούνται σε ομάδες, διατυπώνουν αιτήματα, διεκδικούν και συγκρούονται με τις ελίτ, άλλους αντιπάλους τους, ή το κράτος. Η βασική προϋπόθεση για να υπάρξει ένα κίνημα είναι ο παρατεταμένος χαρακτήρας των προβαλλόμενων διεκδικήσεων (αλλιώς πρόκειται για απλό συγκρουσιακό επεισόδιο). Αυτό το στοιχείο της «διεκδικητικής διάρκειας» έχει κι αυτό με τη σειρά του μια σειρά προϋποθέσεων. Τα αιτήματα που προβάλλονται πρέπει να απηχούν πραγματικά προβλήματα (αλλιώς η διεκδίκηση θα τείνει να φθίνει) και οι διεκδικητές πρέπει να έχουν κάποια δόκιμη/λειτουργική μορφή οργάνωσης στηριζόμενοι σε υπαρκτά κοινωνικά δίκτυα (Tilly, 2004).

Σύμφωνα με τον Tilly (2004) ένα κοινωνικό κίνημα προέρχεται από τη σύνθεση τριών στοιχείων. Το πρώτο είναι μια επίμονα οργανωμένη εκστρατεία, μέσα στην οποία διατυπώνονται οι συλλογικές διεκδικήσεις, που στρέφονται εναντίον συγκεκριμένων στόχων. Το δεύτερο είναι ένα χρησιμοποιούμενο ρεπερτόριο δράσεων, όπως διαδηλώσεων, συγκεντρώσεων, συλλαλητηρίων, διανομής και δημοσιοποίησης υποστηρικτικού έντυπου υλικού, συμπεριλαμβανομένων και των αντίστοιχων οργανώσεων, ενώσεων, κτλ., που

αναλαμβάνουν τέτοιες δράσεις. Το τρίτο είναι οι συντονισμένες δημόσιες επιδείξεις ενός τετράπτυχου, που ο Tilly το ονομάζει ΑΕΠΔ – από τα αρχικά της αξιοσύνης, της ενότητας, του πολυάριθμου και της δέσμευσης, που οφείλουν να επιδεικνύουν οι συμμετέχοντες σ' ένα κίνημα. Τα τρία αυτά συστατικά στοιχεία του κινήματος συντίθενται διαλεκτικά μεταξύ τους: το καθένα τους καθορίζει και καθορίζεται από τα άλλα (Tilly, 2004).

Τα κοινωνικά κινήματα ως δίκτυα εξουσίας των «από κάτω» είναι το μέσο για την κοινωνική απελευθέρωση. Αν η σταδιακή καταστροφή της εξουσίας επιτυγχάνεται με την όλο και μεγαλύτερη εξισωτική πολιτική συμμετοχή των ανθρώπων, τότε μόνο μία όλο και αυξανόμενη πολιτική κινητικότητα με κατεύθυνση προς τη συνεχή αυτοθέσμιση μπορεί να την καταφέρει. Έτσι, τα κοινωνικά κινήματα ανάγονται και σε αυτοσκοπό για όποιον θέλει να αλλάζει την κοινωνία (Γουόρντ, 1977).

Σε όσους ασκούν κριτική στην ελευθεριακή εναλλακτική λύση, ο Γουόρντ αντιτείνει ότι από τη στιγμή που υπάρχει μια κοινή ανάγκη, τα άτομα είναι σε θέση, με τον αυτοσχεδιασμό, με την εμπειρία τους, ακόμα και με τα λάθη τους, να δημιουργήσουν τις συνθήκες για τη συστηματική ικανοποίησή της· και ότι η τάξη που εξασφαλίζεται με αυτόν τον τρόπο είναι πολύ πιο ανθεκτική και λειτουργική από κάθε άλλη που επιβάλλεται από μια εξωτερική εξουσία. Η αληθινή αρμονία, πράγματι, δημιουργείται από την πολυπλοκότητα και όχι από την αδιαφοροποίητη ενότητα (Γουόρντ, 1977).

Τα πιο ευφυή πρωτοπόρα κινήματα των τελευταίων τριάντα χρόνων κινήθηκαν προς αυτήν την κατεύθυνση, απαιτώντας την αποδυνάμωση των μεγάλων κρατικών δομών, που δεν έχουν ανταποκριθεί με ικανοποιητικό τρόπο στην ανάγκη αρωγής των ανθρώπων, και προτείνοντας μικρές ενότητες, ενσωματωμένες στο κοινωνικό πλαίσιο και θεμελιωμένες με βάση τα κριτήρια της αυτάρκειας και της αλληλοβοήθειας (Γουόρντ, 1977).

Από τις ομάδες που υποστηρίζουν μία αντιψυχιατρική προσέγγιση μέχρι τους οπαδούς του διαχωρισμού των ορφανοτροφείων σε μικρές ομάδες αλληλοβοήθειας, από αυτούς που προωθούν την απο-ιδρυματοποίηση των ασύλων μέχρι τα κινήματα που έχουν προτείνει μια διαφορετική αντιμετώπιση του προβλήματος της εγκληματικότητας, που είναι ασυμβίβαστη με την ύπαρξη των δομών της φυλακής, ο Γουόρντ προσπαθεί να δείξει ότι ένας αυξανόμενος αριθμός πολιτών, όχι αναγκαστικά πολιτικοποιημένων και έχοντας συχνά πλήρη άγνοια των ελευθεριακών ιδεών, οργανώνεται εφαρμόζοντας εναλλακτικές μεθόδους (και συχνά, στην πραγματικότητα, αναρχικές) στην επίλυση των προβλημάτων που ταλαιπωρούν τα πιο αδύναμα τμήματα της κοινωνίας: ο πολλαπλασιασμός των οργανώσεων αλληλοβοήθειας μεταξύ των ανέργων, των ασθενών, των περιθωριοποιημένων αποτελεί τον πιο αποτελεσματικό μοχλό για το μετασχηματισμό του κράτους πρόνοιας σε μια κοινωνία αλληλοβοήθειας, για τη δημιουργία μιας κοινοτικής αρωγής σε μια υπεύθυνη κοινότητα (Γουόρντ, 1977).

Τα κινήματα αυτά προωθούν πολιτικές αναγνώρισης της ταυτότητας και

σεβασμού της πολιτισμικής ιδιαιτερότητας, υποστηρίζουν τις οικολογικές αξίες και την κοινωνική δικαιοσύνη. Σημείο αναφοράς είναι μια ανοιχτή τοπική κοινωνία στην οποία κυφορούνται εναλλακτικά μοντέλα κοινωνικής οικονομίας, βιώσιμης ανάπτυξης και συλλογικής δράσης, τα οποία διαχέονται στον υπερτοπικό χώρο υπερασπίζοντας τη διαμόρφωση μιας παγκόσμιας κοινωνικής και οικολογικής συνείδησης και το κτίσιμο διακοινοτικών συνεργασιών σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, ως μια απάντηση στη μονοδιάστατη οικονομική και τεχνική ανάπτυξη και την ανεξέλεγκτη κερδοσκοπία (Γουόρντ, 1977).

Το ζήτημα της συνεργασίας ανάμεσα σε διαφορετικές οργανώσεις και της σύνδεσης της τοπικής δράσης με ευρύτερες πρακτικές μετασχηματισμού έχει σήμερα ξεχωριστή σημασία, καθώς έχει ευρέως αναγνωριστεί ότι η αντιμετώπιση των οξυμένων προβλημάτων της φτώχειας, του κοινωνικού αποκλεισμού, της ανεργίας, των κοινωνικών και οικονομικών διακρίσεων και της υποβάθμισης του περιβάλλοντος δεν μπορεί να γίνει ούτε μέσα από την ανεξέλεγκτη λειτουργία της ελεύθερης αγοράς, η οποία γεννά και διαιωνίζει αυτά τα προβλήματα, ούτε από ένα συγκεντρωτικό και γραφειοκρατικό κράτος (Γουόρντ, 1977).

Τα ριζοσπαστικά κινήματα δεν έχουν πια τη πολυτέλεια να ρίχνονται απερίσκεπτα στη δράση απλώς για τη δράση. Ποτέ άλλοτε δεν είχαν περισσότερη ανάγκη για θεωρητική γνώση και μελέτη από ότι σήμερα που οι πολιτική αγραματοσύνη έχει προσλάβει φρικιαστικές διαστάσεις και η δράση έχει γίνει «φετίχ» ως αυτοσκοπός. Χρειάζεται επίσης μια μορφή οργάνωσης όπου με υπομονή, σκληρή εργασία και υπεύθυνη αφοσίωση στη καθημερινή δουλειά για την οικοδόμηση ενός κινήματος, οι κοινωνοί του θα αφιερώσουν χρόνο στη διάδοση των ιδεών και στη συγκρότηση του κινήματος αυτού (Γουόρντ, 1977).

Παρακάτω θα δούμε ορισμένα παραδείγματα κοινωνικών κινήματων των οποίων οι θέσεις και διεκδικήσεις προώθησαν την συλλογική δράση και ανέπτυξαν την κοινοτική προοπτική/τον κοινοτισμό ως μέσο για την επίτευξη των στόχων τους.

3.4.1 Το κίνημα κατά της παγκοσμιοποίησης

Σε ολόκληρο τον κόσμο, τα στοιχεία της τελευταίας δεκαετίας δείχνουν την αποτυχία της παγκοσμιοποίησης και της αποκαλούμενης πολιτικής του «ελεύθερου εμπορίου»: απώλεια θέσεων εργασίας, επιταχυνόμενη καταστροφή του περιβάλλοντος, αύξηση της φτώχειας και της πείνας, εκτόπιση των ιθαγενών φυλών, και πολλά επιπλέον αρνητικά αποτελέσματα (Tilly, 2004).

Κάτω από αυτές τις συνθήκες δημιουργείται το καινούργιο, μεγάλο ριζοσπαστικό κίνημα των αρχών του 21ου αιώνα, το κίνημα κατά της παγκοσμιοποίησης, είναι στην ουσία ένα αποκεντρωμένο, μη-ιεραρχικό δίκτυο

από ετερόκλητες ομάδες, κινήσεις και οργανώσεις. Τα πιο εντυπωσιακά επιτεύγματα των αντί-παγκοσμιοποιητών είναι αφενός η χρήση του Internet και των ανεξάρτητων δικτύων πληροφόρησης και αφετέρου τα ατελείωτα διηπειρωτικά «καραβάνια» των διαδηλωτών, που συντονίζονται (Tilly, 2004).

Τον Φεβρουάριο του 1998, λαϊκά κινήματα από 71 χώρες όλων των ηπείρων συναντήθηκαν στη Γενεύη για να θέσουν τις βάσεις ενός παγκόσμιου συντονισμού της αντίστασης κατά της χρηματιστηριακής καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης. Έτσι, ιδρύθηκε το κίνημα της PGA, ουσιαστικά της παγκόσμιας αντίστασης. Το κίνημα λοιπόν υποστηρίζει τοπικούς αγώνες οι οποίοι, μέσω των αντί-παγκοσμιοποιητικών δικτύων, γίνονται σύμβολα της αντίστασης κατά της παγκοσμιοποίησης και των πολυεθνικών (Tilly, 2004).

3.4.2 Το κίνημα των αστέγων – καταληψιών

Το κίνημα των καταληψιών είναι σχετικά αυτόνομο, παλιό, διαδεδομένο και ισχυρό ώστε να αξίζει ιδιαίτερης προσοχής. Η ιδιαίτερη κοινωνική κατηγορία που το προκάλεσε και το τροφοδοτεί είναι βέβαια οι «άστεγοι» με όλη την ποικιλία ατόμων ή ομάδων που ο όρος σε κάθε περίπτωση περικλείει. Οι χιλιάδες καταλήψεις σε μεγαλουπόλεις της Ευρώπης (Αγγλία, Γερμανία, Ολλανδία, Ελβετία κλπ.) ανήκουν σε διάφορες κοινωνικές κατηγορίες, στρώματα και χώρους. Οι άστεγοι ως ειδική κατηγορία και κίνημα διαμορφώνονται και δρουν κάτω από ένα δοσμένο κοινωνικό πρόβλημα που από τη φύση του οδηγεί σε συνειδητοποίηση και ενεργό δράση. Ένα κίνημα που βάζοντας για λύση το ζήτημα της κατοικίας βάζει στην ουσία το ίδιο το πρόβλημα της καθημερινής ζωής, σ' όλες τις εκφράσεις της και το οποίο δε διεκδικεί απλά, αλλά καταλαμβάνει, πραγματώνει αυτό που ζητάει, δίνοντας στη σύγκρουση του με την εξουσία το χαρακτήρα της υπεράσπισης της δημιουργικότητας του αυτής (Καλογεράτος, 2006).

Το κίνημα είναι παλιό. Υπάρχουν καταληψίες από τότε που υπάρχει η έννοια της ιδιοκτησίας της γης, και οι καταλήψεις σπιτιών ή κτηρίων γίνονται σε όλο τον κόσμο. Στην Αγγλία εντοπίζονται καταλήψεις από τον Μεσαίωνα και ιδιαίτερα το 1831, όταν εκδόθηκε ο πρώτος «Νόμος για βίαιη εισβολή». Μερικοί από τους πιο γνωστούς καταληψίες τη περίοδο εκείνη ήταν οι «σκαφτιάδες» (Diggers), που κατέλαβαν γη σε διάφορα μέρη της Αγγλίας. Υπάρχουν αναφορές σε καταλήψεις από εκείνη τη περίοδο ως και σήμερα. Ένα πολύ ευρύτερο κίνημα καταλήψεων αναπτύχθηκε μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο που ξεκίνησε από τους επιστρατευμένους που γυρνώντας στην Αγγλία βρίσκονταν χωρίς σπίτι. Σήμερα στην Αγγλία περίπου 30.000 χιλιάδες άτομα ζουν σε κατειλημμένα σπίτια. Στο Βερολίνο το 1981 ήταν κατειλημμένα περισσότερα από 160 σπίτια ενώ τη ίδια χρονιά στο Άμστερνταμ καταλήφθηκαν εκατοντάδες διαμερίσματα από αστέγους στους οποίους συμπαραστάθηκαν χιλιάδες άτομα (Καλογεράτος, 2006).

Στα σπίτια, που είναι για πολύ καιρό κατειλημμένα γίνονται ορατές

διάφορες «ουτοπίες» και η ζητούμενη αυτονομία αρχίζει να γίνεται πραγματικότητα. Νέες μορφές συμβίωσης και συνεργασίας πραγματώνονται που ξεπερνάνε τις κυρίαρχες κοινωνικές σχέσεις. Δημιουργούνται εργαστήρια με τα οποία καλύπτονται οι ανάγκες των δημιουργών τους και τα οποία μπορούν να βοηθήσουν ώστε να κερδηθούν τα αναγκαία χρήματα. Στις αυλές των σπιτιών δημιουργούνται χώροι πρασίνου και παιχνιδιού και ιδρύονται παιδικοί σταθμοί και συλλογικές κουζίνες. Όλα αυτά βέβαια δεν άρχισαν να γίνονται αποκλειστικά με τις καταλήψεις. Οι καταλήψεις όμως πολλαπλασίασαν τις ευκαιρίες και τις δυνατότητες και δημιούργησαν ελεύθερους χώρους στους οποίους μπορούν να πραγματώνονται τέτοια όνειρα (Καλογεράτος, 2006).

3.4.3 Κινήματα στη Λατινική Αμερική

Ύστερα από δεκαετίες βάνανυσων οικονομικών ανισοτήτων, των μεγαλύτερων στον κόσμο κοινωνικών και φυλετικών αποκλεισμών, θεσμικής βίας, επιθετικών νεοφιλελεύθερων πολιτικών, τα τελευταία δέκα χρόνια νέα κοινωνικά κινήματα έχουν κάνει δυναμική εμφάνιση σε όλη τη Λατινική Αμερική, από το Μεξικό ως την Παταγονία, δίνοντας υποσχέσεις για τη μελλοντική ανάδυση ενός άλλου δημοκρατικού μοντέλου κοινωνικής οργάνωσης, πέρα από τους καθιερωμένους αντιπροσωπευτικούς θεσμούς. Παρά τις σημαντικές διαφορές που εμφανίζουν από χώρα σε χώρα αυτά τα κινήματα (αγροτικά-ιθαγενικά, εργατικά-λαϊκά, κινήματα πόλης) έχουν ένα κοινό σημείο: προσπαθούν να διατυπώσουν ένα εναλλακτικό σχέδιο ως απάντηση στην ηγεμονία τού νεοφιλελεύθερου καπιταλισμού (Νίκου, Γαβριηλίδης, Πετροπούλου, Παπαδημητρίου, Παπαθωμόπουλος, 2007).

Η Αργεντινή είναι η πρώτη χώρα που βλέπει τις πόλεις της από τα μέσα της δεκαετίας τού '90 να μετατρέπονται σε εργαστήρια ανάπτυξης νέων κοινωνικών κινημάτων. Η Αργεντινή στα τέλη της δεκαετίας τού '90 βιώνει μια οικονομική και πολιτική κρίση χωρίς προηγούμενο, με το φιτίλι της κοινωνικής έκρηξης να ανάβει τον Δεκέμβριο του 2001 με πρωταγωνιστές τα κοινωνικά κινήματα.

Το πιο σημαντικό είναι το **κίνημα των πικετέρος** (piqueteros) που δημιουργήθηκε το 1995 από χιλιάδες απολυμένους εργάτες ιδιωτικοποιημένων πετρελαιοπαραγωγικών μονάδων. Οι πικετέρος κλείνουν κεντρικές οδικές αρτηρίες στις νότιες περιοχές της χώρας, συγκροτούν επιτροπές σε επίπεδο δήμων και διαμερισμάτων πόλεων. Αρχικά, τα αιτήματά τους αφορούν μόνο την κοινωνική ομάδα των ανέργων (επαναλειτουργία βιομηχανικών μονάδων, καθιέρωση επιδόματος ανεργίας) σταδιακά όμως το κίνημα ριζοσπαστικοποιείται, υιοθετεί μια συγκρουσιακή σχέση με το κράτος, ενώ ζητά την άρνηση πληρωμής τού εξωτερικού χρέους, την επανεθνικοποίηση των τραπεζών και των δημοσίων επιχειρήσεων, τη διαγραφή των χρεών των φτωχών αγροτών. Την περίοδο της εξέγερσης του 2001 το κίνημα έχει ήδη γίνει πανεθνικό, αγκαλιάζοντας και μεγάλο μέρος των προλεταριοποιημένων

μεσαίων τάξεων. Η άνοδος του κεντροαριστερού Κίρχνερ στην εξουσία το 2003 –η πολιτική του οποίου απέναντι στους πικετέρος ταλαντεύεται μεταξύ χείρας φιλίας και καταστολής– οδηγεί το κίνημά τους σε σχετική συρρίκνωση. Το κίνημα των πικετέρος βρήκε μιμητές και στη γειτονική Ουρουγουάη με τη συγκρότηση της Ένωσης Απολυμένων Εργατών (UTD) (Βούλγαρης ,2002) .

Αμέσως μετά την εξέγερση του 2001, στην Αργεντινή αναδύθηκε ένα καινούργιο κοινωνικό κίνημα, αυτό των «**λαϊκών συνελεύσεων**». Σε πολύ λίγο χρόνο, εκατοντάδες τοπικές συνελεύσεις σε επίπεδο συνοικίας σχηματίστηκαν αυθόρμητα σε όλες τις πόλεις της Αργεντινής, ενώ σχηματίστηκε και συντονιστικό αυτών των συνελεύσεων σε εθνικό επίπεδο, η «**Διαγειτονική Εθνική**» (Βούλγαρης ,2002) .

Ένα κίνημα όμως που διατηρεί αναλλοίωτη τη δυναμική του είναι αυτό των εργατών που καταλαμβάνουν επιχειρήσεις που κλείνουν. Συγκεκριμένα, μετά την οικονομική κρίση που ερείπωσε την Αργεντινή, το 2001, όλο και περισσότεροι άνεργοι καταλαμβάνουν τις χρεοκοπημένες επιχειρήσεις όπου εργάζονταν και τις θέτουν ξανά σε λειτουργία χωρίς εργοδότες. Ενώ το 2001 υπήρχαν 44 κατειλημμένες επιχειρήσεις, σήμερα φθάνουν περίπου τις 170 και απασχολούν περισσότερα από 12.000 άτομα στο πλαίσιο του Εθνικού Κινήματος Επιχειρήσεων υπό Κατάληψη (MNER) και του Εθνικού Κινήματος Κατειλημμένων Εργοστασίων (MNFRT).

Οι **κατειλημμένες επιχειρήσεις** περιλαμβάνουν από εργοστάσια και βιοτεχνίες μέχρι σούπερ μάρκετ, ξενοδοχεία και κλινικές. Ανεξάρτητα από τις πολιτικές ή οργανωτικές ιδιαιτερότητές τους, στο εσωτερικό τους αναπτύσσεται ένα πλέγμα σχέσεων που χαρακτηρίζεται από την αλληλεγγύη, την αξιοπρέπεια, τη δημιουργικότητα, την απουσία εκμετάλλευσης και την πεποίθηση ότι τα παραπάνω μπορούν να υποκαταστήσουν κάθε αφεντικό. Αποδεικνύεται στην πράξη λοιπόν ότι μπορεί να υπάρξει δουλειά χωρίς αφεντικά, χωρίς ιεραρχίες, που δεν αποξενώνει. Οι κατειλημμένες επιχειρήσεις δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας, συζητούν μεταξύ τους τα προβλήματά τους και συνδέονται με συνδικαλιστικά, πολιτικά και κοινωνικά κινήματα, στη χώρα τους και στο εξωτερικό(Βούλγαρης,2002).

Παράδειγμα αποτελεί το κατειλημμένο εργοστάσιο κεραμοποιίας Ζανόν, στο νότο της Αργεντινής .Η Ζανόν ήταν για δεκαετίες ένα από τα μεγαλύτερα εργοστάσια κεραμοποιίας της Λατινικής Αμερικής. Το 1998 η εργοδοσία με το πρόσχημα οικονομικής κρίσης ξεκίνησε απολύσεις και περικοπές μισθών. Οι εργάτες άρχισαν να οργανώνονται και τρία χρόνια αργότερα, όταν επιχειρήθηκε το κλείσιμο του εργοστασίου, προχώρησαν σε απεργία διαρκείας και συνεχή μπλοκαρίσματα δρόμων. Το 2002, μετά από μήνες αγώνα, με την συνεχή συμπαράσταση των κατοίκων της περιοχής και με τον αέρα της λαϊκής εξέγερσης του 2001, κατέλαβαν και επαναλειτούργησαν το εργοστάσιο, αυτή τη φορά υπό εργατικό έλεγχο. Από τότε, οι 250 εργάτες που ξεκίνησαν έχουν φθάσει τους 480 προσλαμβάνοντας ανθρώπους από τα τοπικά κινήματα ανέργων, οι εργάτες αποφασίζουν για όλα τα θέματα στη συνέλευση, δεν έχει

σημειωθεί ούτε ένα εργατικό ατύχημα, η παραγωγή αυξήθηκε 40 φορές ενώ μέρος των κερδών διατίθεται για κοινωνικούς σκοπούς, όπως σχολεία, νοσοκομεία, κ.ά. (Βούλγαρης, 2002).

Τίποτα δεν συμβολίζει πιο παραστατικά τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Βραζιλία από τις φαβέλες των μμεγαλουπόλεων, όπου 30 εκατομμύρια Βραζιλιάνοι ζουν σε άθλιες συνθήκες, ενώ 6,6 εκατ. οικογένειες στερούνται στέγη. Ταυτόχρονα η κυβέρνηση καταγράφει 5 εκατ. άδεια ή εγκαταλελειμμένα κτίρια. Αυτό το παράδοξο εξηγεί τη δύναμη του **Κινήματος των αστέγων Εργατών**, που από το 1997 καταλαμβάνει άδεια και αναξιοποίητα κτίρια και οικοπέδα. Ζηλευτά προσηλωμένο στην ανεξαρτησία του, συγκριτικά με άλλες πολιτικές παρατάξεις, το Κίνημα αστέγων Εργατών δεν κατευθύνει τα μέλη του προς την υιοθέτηση συγκεκριμένων πολιτικών πεποιθήσεων. Επιπλέον, στη Βραζιλία έκανε την εμφάνισή του μια πρωτοποριακή μορφή τοπικής αυτοκυβέρνησης: ο **συμμετοχικός προϋπολογισμός**. Θεσμοθετημένος το 1989 στην πόλη τού Πόρτο Αλέγρε και συγκροτημένος από περιφερειακές και τοπικές συνελεύσεις, ο συμμετοχικός προϋπολογισμός πέτυχε τη δημιουργία ενός δημόσιου πεδίου όπου οι πολίτες συμμετέχουν σε διαδικασίες δημοκρατικής διαβούλευσης και λήψης αποφάσεων με απόλυτη διαφάνεια. Η εμπειρία αυτή ξεπέρασε τα όρια της βραζιλιάνικης μεγαλούπολης και επεκτάθηκε σε περισσότερες από 200 λατινοαμερικανικές πόλεις (Νίκου, Γαβριηλίδης, Πετροπούλου, Παπαδημητρίου, Παπαθωμόπουλος, 2007).

Ωστόσο, τα κινήματα της Λατινικής Αμερικής δεν εξαντλούνται στα κινήματα πόλης. Πρωταγωνιστικό ρόλο διαδραματίζουν πλέον και τα **ιθαγενικά κινήματα** των Ινδιάνων που, πρώτη φορά από τον 16ο αιώνα της «ανακάλυψής τους», διεκδικούν πλέον μερίδιο ή όλη την πολιτική εξουσία.

Από την εξέγερση των Ζαπατίστας το 1994 μέχρι την εξέγερση των ιθαγενών της Αμαζονίας το 2009, ο ένας μετά τον άλλο οι ιθαγενικοί λαοί της Λατινικής Αμερικής ξεσηκώνονταν για να υπερασπίσουν την πολιτισμική ταυτότητά τους, ταυτότητα που η επιβίωσή της δεν είναι δυνατή χωρίς την ταυτόχρονη υπεράσπιση της γης τους. Όλη η ήπειρος είναι σκηνικό οξείας σύγκρουσης ιθαγενικών κοινοτήτων-εθνοτήτων, φυλών και λαών-από τη μια, και πολυεθνικών και κυβερνήσεων από την άλλη (Νίκου, Γαβριηλίδης, Πετροπούλου, Παπαδημητρίου, Παπαθωμόπουλος, 2007).

Είναι χαρακτηριστικά η πολυμορφία, η επινοητικότητα, η δύναμη και η έκταση των αγώνων των ιθαγενών λαών και οι πολλαπλές μορφές οργάνωσης και οικοδόμησης της αυτονομίας τους. Δημιουργούνται δίκτυα κοινοτικών ραδιοφώνων, δίκτυα εναλλακτικής οικονομίας, νομικές επιτροπές στήριξης, αυτόνομα συστήματα εκπαίδευσης και δικαιοσύνης συνεταιρισμοί, πραγματοποιούνται καταλήψεις γης, αγώνες ενάντια σε μεταλλευτικές και πετρελαϊκές εταιρίες και η οικοδόμηση οριζόντιων μορφών διαχείρισης των κοινών αγαθών. Αν κάτι χαρακτηρίζει αυτή τη φάση των αγώνων των ιθαγενικών λαών είναι το πέρασμα από το διεκδικητικό αγώνα αναγνώρισης των

δικαιωμάτων τους στον αγώνα για οικοδόμηση των αυτονομιών τους μέσα και απέναντι στα εθνικά κράτη (Νίκου, Γαβριηλίδης , Πετροπούλου, Παπαδημητρίου, Παπαθωμόπουλος, 2007).

Ενδεικτικά αναφέρονται κάποια από τα κινήματα της Λατινικής Αμερικής αλλά και άλλων περιοχών του Νότου:

Ακολουθώντας το παράδειγμα των Ζαπατίστας, οι ιθαγενείς χωρικοί της μεξικανικής επαρχίας Οαχάκα συγκρότησαν το **Συμβούλιο Ιθαγενών Λαών της Οαχάκα**, ζητώντας κοινωνική ανεξαρτησία, πολιτιστική αυτονομία, αξιοπρέπεια και δικαιοσύνη, καταγγέλλοντας τη «ληστρική νεοφιλελεύθερη επέλαση» στη γη και τις περιουσίες τους και λέγοντας όχι στα σκλαβοπάζαρα των maquila (των αμερικανικής ιδιοκτησίας μεθοριακών εργοστασίων υπεργολαβίας). Το κίνημα φούντωσε το 2006, όταν η μεγάλη απεργία των εκπαιδευτικών της επαρχίας εξελίχθηκε σε ανοιχτή εξέγερση κατά των διεφθαρμένων τοπικών αρχών στην οποία συμμετείχαν εργάτες, αγρότες, συνδικαλιστές, φοιτητές, κοινότητες ιθαγενών και ακτιβιστές τού ευρύτερου αριστερού χώρου, οι οποίοι είχαν δημιουργήσει τη Λαϊκή Συνέλευση των Λαών της Οαχάκα (APPO) (Νίκου, Γαβριηλίδης , Πετροπούλου, Παπαδημητρίου, Παπαθωμόπουλος, 2007).

Το **Κίνημα των Ακτημόνων Χωρίς Γη (MST) στη Βραζιλία** (που συσπειρώνει πολλούς ιθαγενείς) αποτελεί ένα από τα σπουδαιότερα κοινωνικά κινήματα της Λατινικής Αμερικής και αριθμεί πάνω από 1.500.000 μέλη. Σε μια χώρα με τεράστιες κοινωνικές αντιθέσεις, όπου το 60% της γης παραμένει ακαλλιέργητο και το 1% των γαιοκτημόνων κατέχει το 49% της πιο παραγωγικής καλλιεργήσιμης γης, ενώ 4,8 εκατομμύρια οικογένειες δεν έχουν γη, στα 23 χρόνια αγώνα του το MST έχει αποδώσει γη σε πάνω από 300.000 οικογένειες, επιβάλλοντας στην πράξη την αγροτική μεταρρύθμιση. Τα μέλη του καταλαμβάνουν ακαλλιέργητα λατιφούντια. Παράλληλα, ασκούν πολιτική και νομική πίεση με πορείες, μπλόκα δρόμων, καταλήψεις κυβερνητικών κτιρίων. Στα κατειλημμένα αγροκτήματα που έχουν αποκτήσει τίτλους ιδιοκτησίας δημιουργούνται μόνιμοι οικισμοί με σχολεία και κέντρα υγείας και ξεκινάει η παραγωγή σε συνεταιριστική βάση. Το MST συντονίζει τη δράση του τόσο με εργατικά συνδικάτα της Βραζιλίας όσο και με αγροτικά κινήματα του εξωτερικού, μέσω του διεθνούς κινήματος αγροτών Via Campesina (Νίκου, Γαβριηλίδης , Πετροπούλου, Παπαδημητρίου, Παπαθωμόπουλος, 2007).

3.4.4 Το ζαπατιστικό κίνημα

Την 1η Ιανουαρίου του 1994 ο ζαπατιστικός στρατός (EZLN) καταλαμβάνει πέντε πόλεις του Νοτιοανατολικού Μεξικού. Έχουν προηγηθεί δέκα χρόνια σιωπηλής προετοιμασίας κατά τα οποία ο αρχικός αντάρτικος πυρήνας έχει μετατραπεί σε κομμάτι των ίδιων των κοινοτήτων και όργανο του αγώνα τους. Η εξέγερσή τους την ημέρα ακριβώς που το Μεξικό θα έμπαινε θεωρητικά στον Πρώτο Κόσμο, με την υπογραφή της NAFTA, αποκαλύπτει πως εκατομμύρια ιθαγενείς βιώνουν την απόλυτη εξαθλίωση και απομόνωση (Ραμίρες,2007).

Τα επόμενα χρόνια, ο EZLN θα αναλάβει το συντονισμό μετώπων και πρωτοβουλιών που θα αγωνιστούν ειρηνικά για ένα Μεξικό με δημοκρατία, δικαιοσύνη και σεβασμό στα δικαιώματα των ιθαγενών. Παράλληλα θα διοργανώσει συναντήσεις για τη δικτύωση των αντιστάσεων σε διεθνές επίπεδο με αποκορύφωμα την Πρώτη Διηπειρωτική Συνάντηση Ενάντια στο Νεοφιλελευθερισμό και για την Ανθρωπότητα, πρόδρομο των μελλοντικών συναντήσεων του κινήματος ενάντια στη νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση. Από την άλλη πλευρά, οι εξεγερμένες ιθαγενικές κοινότητες αυτοοργανώνονται για να αντιμετωπίσουν τον πόλεμο χαμηλής έντασης της κυβέρνησης. Συνεχίζοντας την πλούσια παράδοση αντιστάσεών τους, θα δημιουργήσουν τους Αυτόνομους Εξεγερμένους Δήμους και στη συνέχεια τα Συμβούλια Καλής Διακυβέρνησης τα οποία, ως εντολοδόχοι των κοινοτήτων, θα αναλάβουν το χτίσιμο αυτόνομων δομών στην υγεία, την εκπαίδευση, τη δικαιοσύνη και την παραγωγή. Τα μέλη αυτών των οργάνων «κυβερνούν υπακούοντας», δεσμεύονται δηλαδή να ακολουθήσουν τις αποφάσεις των κοινοτήτων και εναλλάσσονται ανά σύντομα διαστήματα, ώστε να εκπαιδεύονται όλοι στη διαχείριση των κοινών και να αποφεύγεται η κατάχρηση εξουσίας (Ραμίρες,2007).

Οι Ζαπατίστας αποδείχθηκαν ένα ένοπλο κίνημα που όχι μόνο δεν επιδίωκε να καταλάβει την εξουσία διά της βίας, αλλά που, αντίθετα, επιθυμούσε την αυτοδιάλυσή του το συντομότερο δυνατό, καθώς θεωρούσε την ίδια του την ύπαρξη «παραλογισμό», κάτι που έγινε το 2006, όταν μετεξελίχθηκε σε «εναλλακτικό πολιτικό μέτωπο». Οι Ζαπατίστας με τον αγώνα τους μαθαίνουν, δοκιμάζουν στην πράξη και είναι αυτόνομοι. Εργάζονται συλλογικά. Σχεδιάζουν οι ίδιοι τις καλλιέργειες τους, τα προγράμματα υγείας και εκπαίδευσης, νερού και ηλεκτροδότησης στις κοινότητές τους. Τα Συμβούλια των αυτόνομων δήμων συνεργάζονται με τα Συμβούλια Καλής Διακυβέρνησης για την επίλυση των προβλημάτων που προκύπτουν. Επίσης, εφαρμόζουν τους δικούς τους τρόπους δικαιοσύνης. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχει σε κάθε δήμο επιτροπή δικαιοσύνης που είναι υπεύθυνη για περιπτώσεις αδικημάτων. Πρώτα διερευνούν την περίπτωση και σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας τιμωρείται ή όχι ο ύποπτος με κοινωφελή εργασία (Ραμίρες,2007).

3.5 ΧΕΙΡΑΦΕΤΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΗΜΑΤΑ

3.5.1 Η κοινωνική οικονομία

Μέσα στην κοινωνία που δομικά προωθεί τον ανταγωνισμό, την ανισότητα, τον αποκλεισμό, την απομόνωση, την υποταγή, έχουμε συνηθίσει τόσο πολύ και σχεδόν αποδεχτεί την ιδέα ότι ο μόνος τρόπος για να ικανοποιήσουμε τις ανάγκες μας είναι μέσω της μισθωτής εργασίας (ή την εκμετάλλευσή της) και την αγορά εμπορευμάτων. Έχουμε συνηθίσει να υπακούμε νόμους έξω από τον έλεγχό μας (το αόρατο χέρι), ενώ σχεδόν δεν μπορούμε να αντιληφθούμε το προϊόν της εργασίας μας και τη χρησιμότητά του σε μια αλυσίδα παραγωγής που υπακούει μόνο στις ανάγκες του αφεντικού και του διευθυντή, όπου οι (κυρίως ανισότιμες) σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων χάνονται πίσω από τις σχέσεις μεταξύ πραγμάτων ανταλλάξιμων στην αγορά, που μας είναι δύσκολο πολλές φορές να φανταστούμε και να δημιουργήσουμε άλλους αλληλέγγυους τρόπους οργάνωσης της οικονομικής ζωής.

Και είναι αυτό το πλέγμα των κοινωνικών σχέσεων, στο οποίο συναινούμε και το ενδυναμώνουμε σαν πελάτες (Nestle) και σαν εκμεταλλεζόμενοι (επισφαλείς εργάτες σε σουπερμάρκετ), όσο δεν αναπτύσσουμε άλλες δομές / θεσμούς. Ο καπιταλισμός με μια συνεχής προσπάθεια πλήρους αποικιοποίησης του κοινωνικού πεδίου κατορθώνει να παραμένει ανέπαφος ενσωματώνοντας αντιστάσεις και πολλές φορές να φαίνεται ανίκητος, όχι μόνο λόγω απάθειας ή λάθους αντίληψης, αλλά και λόγω δικιάς μας εξάρτησης και προσκόλλησης. Γίνετε έτσι καθαρό, το πως θα απαλλαγούμε από αυτή τη συνθήκη. Πρέπει να αντιστρέψουμε αυτή τη διαδικασία.

Η κοινοτική ανάπτυξη δεν μπορεί να προέλθει από τις δυνάμεις της αγοράς οι οποίες ενισχύουν ολοένα και περισσότερο τις κοινωνικές ανισότητες, αλλά ούτε από το κράτος το οποίο αδυνατεί να παίξει το ρυθμιστικό του ρόλο και του οποίου οι αναπτυξιακές πρακτικές έχουν συχνά πατερναλιστικό χαρακτήρα. Ο Rifkin (1996) υποστηρίζει την ανάπτυξη ενός **τρίτου τομέα**, ο οποίος θα διαμορφώνει εναλλακτικές πρακτικές απασχόλησης, θα παρέχει βασικές κοινωνικές υπηρεσίες και θα επιδιώκει την επίλυση προβλημάτων υγείας, κοινωνικής μέριμνας και προστασίας του περιβάλλοντος. Για την ανάπτυξη αυτού του τομέα ο ρόλος της κοινότητας είναι καθοριστικός.

Ο τρίτος τομέας ή κοινωνικός τομέας διακρίνεται από δύο κυρίως χαρακτηριστικά: 1)ότι το βασικό κίνητρο για την ανάληψη της επιχειρηματικής δραστηριότητας είναι η απασχόληση και όχι το κέρδος και 2)ότι οι επιχειρηματίες στον τομέα αυτόν δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα σε στόχους όπως η συλλογικότητα, η συμμετοχή στις αποφάσεις κτλ. Η τοπική κοινωνία πετυχαίνει σταθερές ανθρώπινες σχέσεις, σταθερές αξίες και λειτουργίες, πλήρη και ξεκάθαρη εικόνα του ενός για τον άλλο, σε μια σχέση συνεργασίας ή και

σύγκρουσης ακόμα αλλά όχι αδιαφορίας (Ζαϊμάκης, 2000) .

Η ανάπτυξη του τρίτου τομέα είναι αλληλένδετη με τις δραστηριότητες της κοινωνικής οικονομίας. Η κοινωνική οικονομία αναδύεται ως μια κριτική απάντηση στη ξέφρενη αναπτυξιακή διαδικασία, στην χρηματοοικονομική κερδοσκοπία και στη γενικευμένη εμπορευματοποίηση της οικονομίας, διαδικασίες οι οποίες περιθωριοποιούν κοινωνικές ομάδες και εγκυμονούν σοβαρούς κινδύνους για τα οικοσυστήματα (Ζαϊμάκης, 2000).

Η κοινωνική οικονομία επαναφέρει στην αναπτυξιακή διεργασία την έννοια της κοινωνικής χρησιμότητας και επικεντρώνεται σε παραγωγικές δραστηριότητες μικρής κλίμακας οι οποίες αναπτύσσονται από τα νοικοκυριά και τις κοινότητες στο φυσικό χώρο διαβίωσης των ατόμων. Παραδείγματα τέτοιων κοινωνικών πρακτικών είναι οι βιολογικές καλλιέργειες, οι δραστηριότητες αγροτουρισμού, η ανάπτυξη δικτύων διακίνησης οικολογικών προϊόντων, η δημιουργία κοινοτικών έργων από μικρές συνεταιριστικές μονάδες με την ενεργό συμμετοχή των πολιτών σε τοπικό επίπεδο κ.α (Goldsmith, 1996).

Ο όρος κοινωνική οικονομία ορίζει τους συνεταιρισμούς, τους οργανισμούς αλληλοβοήθειας και εκείνους τους συλλόγους των οποίων οι δραστηριότητες τους ταυτίζονται με τους προαναφερθέντες οργανισμούς. Οι επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας λειτουργούν με δημοκρατικό τρόπο, και απαρτίζονται από μέλη αλληλέγγυα και με ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Τοποθετούνται στα πλαίσια ενός ειδικού καθεστώτος διανομής ή κατανομής των κερδών ενώ τα πλεονάσματα των ισολογισμών δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν παρά για την ανάπτυξή τους και για την καλύτερη εξυπηρέτηση των μελών, τα οποία είναι τα μόνα που ασκούν τον έλεγχο. Ο σκοπός τους είναι η εξυπηρέτηση του ανθρώπου και συμμετέχουν στην αρμονική ανάπτυξη της κοινωνίας με μια προοπτική ατομικής και συλλογικής προόδου (Vienney,1994).

3.5.1.1 Το κίνημα της αλληλέγγυας οικονομίας

Η αλληλέγγυα οικονομία σε γενικές γραμμές αναφέρεται στη μορφή οικονομικής συνεργασίας που ξεκινάει από τα κάτω συνδέοντας οριζόντια διάφορες τοπικές εναλλακτικές σε ένα ορατό, δημιουργικό δίκτυο αντίστασης στην οικονομία της αγοράς. Πρόκειται ουσιαστικά για έναν αγώνα που προήλθε από τη δημιουργικότητα των ίδιων των ανθρώπων (όχι από διανοούμενους και ιδεολογίες) και μπορεί να αναπτυχθεί σε τέτοιο βαθμό ώστε να αντικαταστήσει τις κυρίαρχες δομές με πιο ανθρώπινες. Είναι δηλαδή μία διαδικασία αλλαγής στην πράξη και στο σήμερα της οικονομικής δραστηριότητας (με τις αντιφάσεις που αυτό συνεπάγεται) και όχι κάποιο ολοκληρωμένο σχέδιο οικονομικής οργάνωσης, για την ορθότητα του οποίου οι άνθρωποι πρέπει να πειστούν (ή ακόμα χειρότερα να αναγκαστούν) και να το ακολουθήσουν (Σακαρίδου, 2008).

Η αλληλέγγυα οικονομία αγκαλιάζει όλες τις δραστηριότητες παραγωγής, διανομής και κατανάλωσης που συμβάλλουν στην «εκδημοκράτηση» της οικονομίας τόσο σε τοπικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Αυτό που έχει σημασία στην αλληλέγγυα οικονομία, είναι η δημιουργία ικανοποιητικών οικονομικών συνθηκών για όλους τους ανθρώπους. Αυτό σημαίνει τη διασφάλιση των ατομικών και συλλογικών ελευθεριών, τη δημιουργία θέσεων εργασίας και εισοδήματος, την κατάργηση κάθε μορφής εκμετάλλευσης, κυριαρχίας και αποκλεισμού, την προστασία των οικοσυστημάτων καθώς και την προώθηση μιας βιώσιμης ανάπτυξης ((Σακαρίδου, 2008) .

Το δίκτυο αυτό αρχικά ξεπήδησε από επιτυχημένες πρακτικές δημιουργίας θέσεων εργασίας και εισοδήματος, δίκαιου εμπορίου, ηθικής κατανάλωσης, αλληλέγγυας πίστωσης και τη διάχυση βιώσιμων παραγωγικών τεχνολογιών. Οι προσπάθειες αυτές, όμως, ήταν απομονωμένες. Σίγα σιγά παρατηρούμε την ανάδυση συνεργατικών δικτύων, που ενσωματώνουν αυτές τις ποικιλόμορφες πρακτικές με στρατηγικές που αυξάνουν τη συνολική δυναμική του κινήματος ((Σακαρίδου, 2008).

Τα τελευταία χρόνια παρατηρούμε συνεχώς την εμφάνιση ποικίλων μορφών λαϊκής οικονομίας για τη δημιουργία κάποιου εισοδήματος, ως μιας “άμυνας” στα πλαίσια της κυρίαρχης οικονομίας, καθώς και την εμφάνιση ποικίλων μορφών αλληλέγγυας οικονομίας, ως μιας νέας πρότασης οργάνωσης της οικονομίας στα πλαίσια του κοινωνικού μετασχηματισμού.

3.5.1.2 Το δίκαιο και αλληλέγγυο εμπόριο

Καθημερινά σε παγκόσμιο επίπεδο ακούγονται ειδήσεις για εξαθλιωμένους και κακομεταχειρισμένους εργάτες που κερδίζουν πενιχρούς μισθούς. Ή ακόμα χειρότερα, ακούγονται γεγονότα για εκατομμύρια παιδιά που πωλούνται σαν δούλοι ή αναγκάζονται να εργαστούν σε μη ασφαλείς συνθήκες με εξευτελιστικές αμοιβές για να συνεισφέρουν στην επιβίωση της οικογένειάς τους. Δυστυχώς, τέτοιες ιστορίες είναι πολύ συνηθισμένες στη νέα παγκόσμια οικονομία όπου η ανταγωνιστικότητα και τα κέρδη των πολυεθνικών κυριαρχούν, ενώ η φτώχεια συνεχώς αυξάνεται. Η παγκοσμιοποίηση, σε συνδυασμό με την υποστήριξη των κυβερνήσεων στο ελεύθερο εμπόριο και στις επενδυτικές συμφωνίες, προκαλούν τρία δισεπίλυτα προβλήματα που τώρα πλήττουν σχεδόν όλο τον πλανήτη: ανισότητες εισοδημάτων, απώλειες εργασιών και καταστροφές στο περιβάλλον (Σακαρίδου, 2008).

Το δίκαιο και αλληλέγγυο εμπόριο φέρνει τα οφέλη του εμπορίου στα χέρια των κοινοτήτων που τα χρειάζονται περισσότερο. Θέτει νέα κοινωνικά και περιβαλλοντικά δεδομένα για τις διεθνείς εταιρίες και δείχνει ότι το εμπόριο μπορεί πράγματι να αποτελέσει το μέσο για σταθερή ανάπτυξη. Σήμερα, ένα αναπτυσσόμενο κίνημα εργατών, περιβαλλοντολόγων, καταναλωτών, αγροτών και κοινωνικών κινημάτων παγκοσμίως καλούν για ένα διαφορετικό εμπορικό πλαίσιο. Θέλουν ένα παγκόσμιο σύστημα εμπορίου που προωθεί τα δικαιώματα

των εργατών, προστατεύει το περιβάλλον και υποστηρίζει τη δυνατότητα των τοπικών παραγωγών να ικανοποιούν τις ανάγκες της κοινότητας (Σακαρίδου, 2008) .

Το δίκαιο και αλληλέγγυο εμπόριο(ή εναλλακτικό εμπόριο) αποτελεί μια απόπειρα αυτοοργάνωσης της εξυπηρέτησης των αναγκών μας. Σήμερα η αγορά ρυθμίζει το σύνολο σχεδόν των όρων και των σχέσεων που διέπουν την παραγωγή, τη διακίνηση και τη χρήση των προϊόντων: από το πόσο θα πληρωθεί ο παραγωγός για το προϊόν της εργασίας του, τι θα παράξει και πώς μέχρι την ποιότητα, την τιμή, ακόμη και το είδος των εμπορευμάτων που θα καταναλώσουμε. Είναι δυνατόν ναδειχτεί έμπρακτα ότι αυτός δεν είναι ο μόνος τρόπος, ότι μπορεί να επανασυνδεθεί η παραγωγή, η διακίνηση και η χρήση των προϊόντων σε ένα ενιαίο σύνολο σχέσεων, μεταξύ συγκεκριμένων και όχι απρόσωπων ανθρώπων. Στη θέση του κέρδους ως μοναδική επιδίωξη μπαίνει η ικανοποίηση ενός πλήθους αναγκών: η αυτονομία και η αξιοπρεπή διαβίωση του παραγωγού, η βιωσιμότητα του δικτύου διακίνησης, η ποιότητα και η προσιτή τιμή για το χρήστη. Αυτές οι επιμέρους επιδιώξεις μπορούν να ρυθμίζονται βάσει σχέσεων εμπιστοσύνης και αμοιβαιότητας, με τη συμμετοχή όλων των εμπλεκομένων και όχι από το «αόρατο χέρι» της αγοράς (Σακαρίδου, 2008).

Το δίκαιο και αλληλέγγυο εμπόριο επιδιώκει όχι μόνο την διαμόρφωση δίκαιων τιμών, αλλά και την τήρηση των αρχών των εθνικών αγορών. Οι αρχές αυτές περιλαμβάνουν την πιστή τήρηση των συμφωνιών του ILO (International Labour Organization), οι οποίες αποκλείουν την εργασία παιδιών και σκλάβων, εγγυώνται την εργασία σε ασφαλές περιβάλλον, το δικαίωμα ίδρυσης σωματείων, την πιστή τήρηση του κεφαλαίου των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα, καθώς και μία δίκαιη τιμή που θα καλύπτει τουλάχιστον το κόστος παραγωγής και θα διευκολύνει την κοινωνική ανάπτυξη. Ειδικότερα στον τομέα της γεωργίας, οι συμφωνίες του ILO σχετίζονται με την προστασία και την διατήρηση του περιβάλλοντος (Σακαρίδου, 2008) .

Στην Ελλάδα πραγματοποιήθηκε το 2004 και συνεχίζει ως σήμερα, ένα εγχείρημα εναλλακτικού και αλληλέγγυου εμπορίου με το όνομα « Ο Σπόρος» , ένας Προμηθευτικός Συνεταιρισμός, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, ο οποίος έχει εμπνεύσει και άλλες προσπάθειες.

3.5.1.3 Εργαλεία για μια κοινοτική οικονομία

Είμαστε όλοι καταναλωτές και μπορούμε ελεύθερα να αποφασίζουμε σε σχέση με το πως επιλέγουμε να ξοδέψουμε τα χρήματά μας, ακόμα και σε σχέση με το αν θέλουμε να χρησιμοποιήσουμε χρήματα. Καθώς ολοένα και περισσότεροι άνθρωποι αφυπνίζονται σε σχέση με το γεγονός αυτό, αναπτύσσεται ένα ευρύ φάσμα εναλλακτικών οικονομικών δομών, εναλλακτικών που υπηρετούν τις ανάγκες των ανθρώπων ενώ ταυτόχρονα προστατεύουν, και σ' αρκετές περιπτώσεις ενισχύουν, το φυσικό περιβάλλον.

Μια τέτοια εναλλακτική είναι το λεγόμενο **LETS -Local Exchange Trading Scheme** (Τοπικό Ανταλλακτικό Εμπορικό σχήμα), που αποτελεί μια πιο επεξεργασμένη εκδοχή του παραδοσιακού ανταλλακτικού συστήματος. Όλα τα συστήματα LETS είναι διαφορετικά και τα μέλη ανταλλάσσουν μια ευρεία γκάμα προϊόντων και υπηρεσιών που περιλαμβάνει σχεδιασμό ιστοσελίδων, μαθήματα μαγειρικής, πλέξιμο, φυτά, διδασκαλία, περιποίηση κήπων, συμβουλές σε σχέση με φυτά, οργανικά λαχανικά και μασάζ, για να αναφέρουμε λίγες μόνο από αυτές. Τα συστήματα LETS ως σήμερα λειτουργούν μέσω της διανομής ενός καταλόγου των προσφερόμενων υπηρεσιών στα μέλη αλλά γίνονται κινήσεις για τη δημιουργία συστημάτων LETS που να λειτουργούν on line μέσω διάφορων επιτροπών και ομάδων συζητήσεων. Αυτή η προοπτική υπόσχεται να κάνει την ανταλλαγή πολύ πιο απλή (Faith, 2001).

Η **Κοινοτικά Υποστηριζόμενη Καλλιέργεια** (Community Supported Agriculture, CSA), είναι μια άλλη εναλλακτική που επιτρέπει στους καταναλωτές να υποστηρίζουν άμεσα αυτούς που καλλιεργούν τα τρόφιμα γι' αυτούς. Όπως τα συστήματα LETS, έτσι και το σύστημα της κοινοτικά υποστηριζόμενης καλλιέργειας έχει υπάρξει ιδιαίτερα επιτυχές σε όλο τον κόσμο επειδή ικανοποιεί τις ανάγκες τόσο του καταναλωτή όσο και του προμηθευτή. Οι καταναλωτές εξασφαλίζουν ένα σταθερό απόθεμα βιολογικών προϊόντων, ενώ οι παραγωγοί δεν πρέπει πια να πασχίζουν να ανταγωνιστούν φάρμες που κάνουν χημικές καλλιέργειες (Faith, 2001).. Ούτε τα συστήματα LETS ούτε η Κοινοτικά Υποστηριζόμενη Καλλιέργεια υποθέτουν ότι το χρήμα μπορεί να ξεπεραστεί εντελώς (μέσω αυτών). Παρέχουν όμως τη δυνατότητα να είμαστε λιγότερο εξαρτημένοι από το χρήμα απ' ό,τι είμαστε τώρα. Παρότι δεν μπορούμε να σταματήσουμε να έχουμε ανάγκη και να χρησιμοποιούμε το χρήμα βραχυπρόθεσμα, μπορούμε να το χρησιμοποιούμε λιγότερο (πράγμα που σημαίνει ότι χρειαζόμαστε και λιγότερη σκληρή εργασία για να το αποκτήσουμε) και μπορούμε να επιλέγουμε σε τι το ξοδεύουμε και πώς επιλέγουμε να το επενδύουμε (Faith, 2001).

Επίσης οι **κοινοτικές τράπεζες** αποτελούν ένα πρώτο βήμα προς την κοινοτική αυτοδυναμία και μακριά από την εξάρτηση από κυβερνήσεις και επιχειρήσεις που έχει προκαλέσει την αποσύνθεση πολλών αγροτικών κοινοτήτων στο πρόσφατο παρελθόν. Τα χρήματα επενδύονται σε σχέδια κοινοτικής ανάπτυξης και το μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματος που προέρχεται από τις επενδύσεις επιστρέφεται εν συνεχεία στην κοινότητα.

Οι κοινοτικές οικονομίες προσπαθούν να παράγουν ό,τι χρησιμοποιούν και να χρησιμοποιούν ό,τι παράγουν. Μ' αυτόν τον τρόπο καθίστανται βιώσιμες, όχι μόνο με την έννοια ότι είναι αυτοδύναμες αλλά χάρη στο γεγονός ότι δεν συνεισφέρουν πια στις κλιματολογικές αλλαγές μέσω της σε μεγάλες αποστάσεις μεταφοράς των τροφίμων και άλλων εμπορευμάτων. Δουλεύοντας προς την αυτοδυναμία, οι κοινότητες αρχίζουν να συνειδητοποιούν ότι τα εδάφη, το νερό και τα δάση που τους περιτριγυρίζουν βρίσκονται σε άμεση

συνάρτηση με την ποιότητα της ζωής τους και πρέπει και αυτά να προστατεύονται. Οι άνθρωποι καθίστανται άμεσα υπεύθυνοι σε σχέση με τις συνέπειες των πράξεών τους επειδή δεν μπορούν να αποστασιοποιηθούν από αυτές (Faith, 2001).

3.5.2 Τοπικές οικοκοινότητες αλληλεγγύης και συνεργασίας

Τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότεροι άνθρωποι μη ικανοποιημένοι από τη σύγχρονη πραγματικότητα στρέφονται σε μια οργάνωση της ζωής τους που τους επιτρέπει να ξεφύγουν από τον μηχανισμό της μισθωτής εργασίας και της παγκοσμιοποιημένης αγοράς, καθώς και από την ιδεολογία του καταναλωτισμού. Σε παγκόσμιο επίπεδο υπάρχουν 25.000 κοινοτικές πρωτοβουλίες, όπου εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι ζουν και συνεργάζονται. Ένα ευρύ δίκτυο κοινοτήτων που θα ενοποιούν την καθημερινή οικονομική, κοινωνική, οικολογική και πολιτική ζωή των μελών τους και θα έχουν στόχους τέτοιους που θα αποτελούν τοπικές εκφράσεις παγκοσμίων στόχων, είναι πραγματοποιήσιμο και εφικτό (Ομάδα εργασίας για τη δημιουργία οικοκοινοτήτων, 2004).

Παράδειγμα αποτελεί η κοινότητα της Ολύμπου στην Κάρπαθο. Έχοντας σαν βάση την αλληλοβοήθεια και την ισότητα, οι κάτοικοι της Ολύμπου ψάχνοντας την ευημερία, συλλογική και ατομική, ασχολήθηκαν κυρίως με την κτηνοτροφία και τη γεωργία, πάντα στηριζόμενοι στη μεταξύ τους αλληλεγγύη. Η ανταλλαγή των προϊόντων υπήρχε σε ημερήσια βάση και ήταν ένας τρόπος για να διασφαλίζουν την αποφυγή της συσσώρευσης αλλά και της έλλειψης αγαθών. Η απουσία εγωιστικών συμπεριφορών, διενέξεων και νομικών διαφορών κατέστησε την παρουσία οποιασδήποτε αστυνόμευσης ως άχρηστης και ανούσιας. Συνήθως η όποια μικρή διαφωνία λυνόταν στις συζητήσεις, στο καφενείο, που αποκτούσαν τη μορφή άτυπης συνέλευσης, ενώ τις αποφάσεις εκτελούσαν αιρετοί δημογέροντες, που ψηφίζονταν κάθε χρόνο με μυστική ψηφοφορία όλων των κατοίκων (Γαργάρας, 2008).

3.5.3 Οι αγροτικές κολεκτίβες στη σύγχρονη Ισπανία

Η κολεκτίβα είναι ο οργανωτικός πυρήνας μιας αταξικής κοινωνίας. Σαν ουσιαστική οργάνωση αρνιέται κάθε μορφή ιεραρχίας. Οι αγροτικές καταλήψεις στην Ισπανία είναι από τα πιο ολοκληρωμένα παραδείγματα αυτοδιαχείρισης. Το σύνολο των επανακατοικημένων οικισμών αγγίζει τα 100 χωριά. Η αλληλοβοήθεια, η ανταλλαγή εμπειριών και προϊόντων, ο αντιαυταρχισμός, η αντιεραρχία, η αλληλοδιαμόρφωση των ανθρώπων, ο συντονισμός και η συνεργασία ανάμεσα στα κατειλημμένα χωριά, η δημιουργία μη-εμπορευματοποιημένων και α-κρατικών ανθρωπίνων σχέσεων, η οργάνωση “εναλλακτικών” μορφών εκπαίδευσης, η αυτάρκεια αποτελούν κάποια από τα χαρακτηριστικά των αυτοοργανωμένων κοινοτήτων της Ισπανίας (Βάσω, Π,

2002).

Ενδεικτικό παράδειγμα αποτελεί η **Κολεκτίβα La Cabe**

Το La Cabe είναι μια αυτοδιαχειριζόμενο αντιεραρχική οικοκοινότητα στην Navarra (χώρα των Βάσκων) στα βορειοανατολικά της Ισπανίας. Η κοινή ζωή των κατοίκων της βασίζεται στις ακόλουθες αρχές: κοινή οικονομία, αντιεραρχική δομή, ιδιοχρησία κι όχι ιδιοκτησία γης και κτηρίων, συλλογικότητα στον τομέα της εργασίας και ομοφωνία στη λήψη αποφάσεων (Βάσω. Π, 2002).

Τελικά με την πάροδο του χρόνου η κοινότητα πέτυχε μια ικανοποιητικού βαθμού οικονομική αυτάρκεια. Τα διαπροσωπικά προβλήματα που αφορούν την κοινότητα συζητιούνται στη συνέλευση και όταν δεν αφορούν την κοινότητα, μεταξύ των διαφωνούντων. Το La Cabe δεν είναι το μοναδικό κατειλημμένο χωριό της περιοχής Aoiz, απλώς είναι το μεγαλύτερο, το παλαιότερο και το πιο αυτάρκες. Σε κοντινή απόσταση βρίσκονται αξιόλογα κατειλημμένα χωριά (Βάσω. Π, 2002).

Βασικός παράγοντας για την προαγωγή της κοινωνικής χειραφέτησης είναι η εκπαίδευση του ατόμου. Το υπάρχον εκπαιδευτικό σύστημα αποτελεί τροχοπέδη για την επίτευξη του σκοπού αυτού, με αποτέλεσμα να είναι αναγκαία η εφαρμογή μιας χειραφετικής παιδαγωγικής με τη δημιουργία εναλλακτικών δομών εκπαίδευσης. Σε αυτό το κομμάτι αναφερόμαστε παρακάτω.

3.6 ΧΕΙΡΑΦΕΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ

Σε μια ελεύθερη κοινωνία το άτομο έχει το δικαίωμα να διαβάσει να γράφει να υπερασπίζεται οτιδήποτε θεωρεί εκάστοτε καλό. Έχει το δικαίωμα ως άτομο να δέχεται ιδέες, να τις διαδίδει, να ζει σύμφωνα με αυτές, μπορεί και να ιδρύει ενώσεις που υποστηρίζουν την άποψη του. Αν το άτομο αποκτήσει το δικαίωμα να ζει σύμφωνα με τη παράδοσή του, τότε και η λειτουργία των θεσμών, στους οποίους αυτός συνεισφέρει είτε ως φορολογούμενος είτε ως ιδιώτης, εξαρτάται από τη κρίση του (Μιλ, 1983).

Μια ελεύθερη κοινωνία είναι μια σύναξη ώριμων ανθρώπων και όχι μια αγέλη προβάτων που καθοδηγείται από μια μικρή ομάδα ειδημόνων. Η ωριμότητα είναι κάτι που πρέπει να μαθευτεί και δε μαθαίνεται στο σχολείο, τουλάχιστον όχι στο σημερινό σχολείο, όπου ο μαθητής μαθαίνει κάποια αντίγραφα ελάχιστα σημαντικών αποφάσεων του παρελθόντος. Η ωριμότητα μαθαίνεται με ενεργητική συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων. Η ωριμότητα είναι σπουδαιότερη από την ειδικευμένη γνώση και πρέπει να αποτελεί στόχο του καθενός. Τελικά πρέπει να αποφασίζεται, πώς πρέπει να εφαρμόζονται οι ειδικές γνώσεις, πόσο μπορεί κανείς να τις εμπιστευτεί, ποια σχέση έχουν αυτές με την ολότητα της ανθρώπινης ύπαρξης. Φυσικά οι επιστήμονες πιστεύουν ότι δεν

υπάρχει τίποτα καλύτερο από τις επιστήμες. Αλλά οι πολίτες μιας ελεύθερης κοινωνίας δεν μπορούν να μείνουν ικανοποιημένοι με μια τέτοια πίστη. Η συμμετοχή μη ειδικών σε βαρυσήμαντες αποφάσεις είναι απαραίτητη, ακόμα και αν κάτι τέτοιο πρόκειται να μειώσει το ποσοστό επιτυχίας των αποφάσεων (Feyerabend, 1986).

Ο Feyerabend φαντάζονταν μια εκπαίδευση που θα ζει από ένα πλούσιο απόθεμα διαφορετικών απόψεων από τις οποίες κάθε άτομο θα επιλέγει την άποψη που προτιμά. Η αποστολή του δασκάλου θα είναι να διευκολύνει την επιλογή, και όχι να την αντικαθιστά με μια αντικειμενική, δηλαδή φτιαγμένη από αυτόν και ως προς τη καταγωγή της, ασυνειδητοποιήτη «αλήθεια».

Η χειραφετική παιδαγωγική σκοπεύει στην απελευθέρωση του ατόμου από κοινωνικές συνθήκες, που θέλουν ένα άτομο προσαρμοσμένο και καθοδηγούμενο και που περιορίζουν την κριτική δράση, την αυτοπραγμάτωση και την αυτοδιάθεσή του. Έτσι ο/η εκπαιδευτικός αναλαμβάνει περισσότερο το ρόλο της διευκόλυνσης και της ενίσχυσης της ανακάλυψης και της κριτικής σκέψης των μαθητών, το αναλυτικό πρόγραμμα γίνεται αντικείμενο κριτικής επεξεργασίας από τους μαθητές και οι ίδιοι επιδιώκεται να καταστούν ικανοί να συνεργάζονται και να προβάλλουν τη δική τους αντίληψη σχετικά με την πορεία επεξεργασίας ενός θέματος, μέσα και από ελεύθερες δραστηριότητες. (Κρίβας, 2002)

Κεντρική φυσιογνωμία στο χώρο της χειραφετικής παιδαγωγικής είναι ο Φρέιρε, για τον οποίο δεν υπάρχει ουδέτερη εκπαίδευση, αλλά μπορεί να λειτουργεί ή με στόχο την υποταγή του ανθρώπου ή με στόχο την απελευθέρωσή τους. Το "κλειδί" για να αποτελέσει η εκπαίδευση μέσο χειραφέτησης είναι ο προβληματισμός, η υποβολή ερωτήσεων και η διατύπωση αμφιβολιών, προβληματισμός που συνιστά το ξεκίνημα μιας αυθεντικής ενέργειας απόκτησης γνώσης και το ξεκίνημα μιας ενέργειας για την ανατροπή του "υπερκαθορισμού". (Φρέιρε, 1977)

3.6.1 Εναλλακτικά σχολεία

Πολλοί ήταν εκείνοι που στράφηκαν σε εναλλακτικά σχολεία γιατί ένιωθαν πως το υπάρχον εκπαιδευτικό σύστημα δεν αφήνει περιθώρια για αξίες όπως ατομικότητα, δημιουργικότητα, δημοκρατική-κοινωνική ζωή και πνευματική ανάπτυξη των παιδιών αλλά αντίθετα προάγει την ιδέα της «κοινωνικής αποδοτικότητας». Οι προσπάθειες αρχικά βρήκαν αντίθετους διάφορους νομικούς και θρησκευτικούς ηγέτες που ήταν αντιτιθέμενοι στην ιδέα ότι η εκπαίδευση είναι μια κοινοτική, οικογενειακή και προσωπική προσπάθεια και όχι πολιτικό πρόγραμμα που εκπονείται από το κράτος (Εκπαιδευτικός Ζουρλομανδουας, 1982) .

Εναλλακτικά σχολεία υπήρχαν από το 1786. Ρίζες του κινήματος πολλών εναλλακτικών σχολείων του 20^{ου} αιώνα βρίσκονται σε τρεις φιλοσόφους-παιδαγωγούς : τον Jean-Jacques Rousseau , τον Johann Pestalozzi και τον

Friedrich Froebel. Στο βιβλίο του Emile (1762) , ο Rousseau ισχυριζόταν ότι η εκπαίδευση έπρεπε να ακολουθεί τη φυσική ανάπτυξη του παιδιού , περισσότερο από τις οι επιταγές της κοινωνίας η οποία , όπως υποστήριζε , τείνει να καταστρέψει κάθε τι οργανικό, φυσικό και πνευματικό (Εκπαιδευτικός Ζουρλομανδουας, 1982) .

Στη δεκαετία του 1960 η εναλλακτική εκπαίδευση εξελίχθηκε σε ένα ευρύτατο κοινωνικό κίνημα. Στη περίοδο από 1967 έως το 1972 ιδρύθηκαν πάνω από 500 ελεύθερα σχολεία - μη δημόσια - που βασίζονταν σε αντιαυταρχικές ιδέες και συνεχώς υπάρχει μια σταθερή αύξηση στον αριθμό τέτοιων σχολείων που ιδρύονται κάθε χρόνο (Εκπαιδευτικός Ζουρλομανδουας, 1982) .

Παρακάτω θα επιχειρήσουμε να κάνουμε μια σύντομη παρουσίαση τέτοιων εναλλακτικών σχολείων.

Το Σύγχρονο Σχολείο

Η βασική αρχή του Σύγχρονου Σχολείου είναι ότι η εκπαίδευση είναι διαδικασία εκμείωσης και όχι εισχώρησης, στοχεύει στην δυνατότητα ότι το παιδί πρέπει να αφεθεί ελεύθερο να αναπτυχθεί αυθόρμητα, καθοδηγώντας μόνο του τις προσπάθειες του και επιλέγοντας τους κλάδους της γνώσης που επιθυμεί να μελετήσει. Θα πρέπει να είναι μια δίοδος μέσω της οποίας το παιδί θα αποκτήσει μέρος της συσσωρευμένης γνώσης του κόσμου όταν αυτό δείξει έτοιμο και δεκτικό. Επιστημονικά και αποδείξιμα γεγονότα στο Σύγχρονο Σχολείο θα παρουσιάζονται ως γεγονότα, αλλά καμία ερμηνεία οποιασδήποτε θεωρίας, κοινωνικής, πολιτικής ή θρησκευτικής, δεν θα παρουσιάζεται ως έχουσα τέτοιο κύρος ή ιδεολογική υπεροχή, που να αποκλείει το δικαίωμα στην κριτική ή και τη δυσπιστία.

Το Σύγχρονο Σχολείο λοιπόν, πρέπει να είναι ελευθεριακό. Κάθε μαθητής πρέπει να αφεθεί ελεύθερος στον πραγματικό εαυτό του. Το κύριο αντικείμενο του σχολείου είναι η προώθηση της αρμονικής ανάπτυξης όλων των ικανοτήτων που κρύβονται μες στο παιδί. Δεν μπορεί να υπάρξει εξαναγκασμός στο Σύγχρονο Σχολείο, ούτε εξαναγκαστικοί κανόνες ή κανονισμοί. Ο δάσκαλος μπορεί να ξυπνήσει, μέσω του ενθουσιασμού του και της ευγένειας του χαρακτήρα του, το λανθάνοντα ενθουσιασμό και ευγένεια των μαθητών του, αλλά θα υπερβεί τις ελευθερίες που του δίνει η θέση του μόλις προσπαθήσει να εξαναγκάσει το παιδί με οποιοδήποτε τρόπο. Το να πειθαρχήσει κανείς ένα παιδί σημαίνει την εγκαθίδρυση πλαστών ηθικών προτύπων, αφού στο παιδί δημιουργείται η εντύπωση ότι η τιμωρία είναι κάτι που θα του επιβάλλεται απ' έξω, από κάποιον πιο ισχυρό, αντί το ότι είναι η φυσική και αναπόφευκτη αντίδραση και αποτέλεσμα των πράξεων του (5^η Επίσκεψη στο Νησί της Αλφαβήτου, 1999).

Το 1901 το όραμα του Francisco Ferrer για την ίδρυση του μοντέρνου σχολείου γίνεται πραγματικότητα. Το μοντέρνο σχολείο βασίζονταν σε θεμελιώδεις αρχές όπως η συνεκπαίδευση των δυο φύλων, η συνεκπαίδευση

των κοινωνικών τάξεων, η σχολική υγιεινή, η αυτοπειθαρχία, η άρνηση των εξετάσεων, η αυτονομία και η ελευθερία του παιδιού. Το αποτέλεσμα ήταν η ίδρυση του σχολείου να γίνει δεκτή με ενθουσιασμό από του κατοίκους της Βαρκελώνης. Πολύ γρήγορα η φήμη του μοντέρνου σχολείου εξαπλώθηκε και ο Ferrer θα γίνει το σύμβολο της ελευθεριακής εκπαίδευσης. Το μοντέρνο σχολείο επί 8 χρόνια θα αποτελέσει το πιο εκπληκτικό πείραμα σοσιαλιστικής ιδεολογίας (5^η Επίσκεψη στο Νησί της Αλφαβήτου, 1999).

Ο Francisco Ferrer πάνω από όλα ήταν επαναστάτης. Το μοντέρνο σχολείο ήταν ένα σχολείο χειραφέτησης, όπου το παιδί εξασκείται στην κριτική ικανότητα που θα του αποφέρει την ελευθερία να απορρίπτει διαστρεβλωμένες αντιλήψεις της κυρίαρχης ιδεολογίας (5^η Επίσκεψη στο Νησί της Αλφαβήτου, 1999).

Σχολείο Summerhill

Το Summerhill ξεκίνησε από τον A.S. Neil το 1921 και βρίσκεται στο Λέιστον της Αγγλίας. Η πρόθεση του ήταν να δημιουργήσει ένα σχολείο όπου τα παιδιά θα μπορούσαν να αναπτυχθούν ελεύθερα χωρίς καταπίεση ή φόβο. Το Summerhill είναι ίσως μοναδικό όσον αφορά τη μη υποχρεωτική παρουσία στα μαθήματα και στη κατοχύρωση μιας αυτοδιεύθυνσης για τα παιδιά και το προσωπικό. Ο στόχος του Neil είναι να χρησιμοποιηθεί η παιδική και εφηβική ηλικία για να επιτευχθεί η συναισθηματική ολοκλήρωση και προσωπική δύναμη. Ο κοινωνικός έλεγχος εξεταζόταν πάντα σ' όλη τη κοινότητα μέσα από τη *Συνέλευση* για την οποία μετά από κάποια περίοδο στο σχολείο κανένα παιδί ή μεγάλος δεν αμφιβάλει. Τα παιδιά μαθαίνουν να προστατεύουν την ελευθερία τους μέσα από κοινωνική δράση. Για να γίνει αυτό , τα παιδιά φτιάχνουν τους κανόνες. Κατ' αυτό τον τρόπο η συναισθηματική ολοκλήρωση που κερδίζουν τα παιδιά στο Σάμμερχιλ , πηγάζει από την προσωπική ανεξαρτησία και από την αναπτυσσόμενη συνείδηση της αλληλεξάρτησης με τους άλλους στη κοινότητα (2^η Επίσκεψη στο Νησί της Αλφαβήτου,1995).

Στα πρότυπα του Summerhill δημιουργήθηκαν ακόμα αρκετά ελεύθερα σχολεία όπως: Το *Κινοκούνι* το 1992, ένα ανεξάρτητο σχολείο με οικοτροφείο, με εθελοντικά μαθήματα και αυτοδιαχείριση όπου τα παιδιά αφήνονται ελεύθερα να μεγαλώσουν και να αναπτύξουν τα δικά τους ενδιαφέροντα. Το *Tokyo Shure* που ιδρύθηκε στην Ιαπωνία το 1985 και αποτελούσε ένα χώρο όπου κάθε παιδί θα μπορούσε να βρεί τον εαυτό του και θα υποστηριζόταν από γονείς και άλλους πολίτες και ακόμα το *Στοουνσοπ* το οποίο ήταν ένα ελεύθερο ,αυτοδιαχειριζόμενο οικοτροφείο στις ΗΠΑ πριν από 20 χρόνια (2^η Επίσκεψη στο Νησί της Αλφαβήτου, 1995).

Σχολείο Orchard

Μια ομάδα γονέων δημιούργησε ένα σχολείο που βασίζεται στη μέθοδο της *Ανοιχτής Τάξης* . Η *Ανοιχτή Τάξη* προσφέρει μια εναλλακτική ιδέα στη διαδικασία της συμβατικής εκπαίδευσης. Ο δάσκαλος στην *Ανοιχτή Τάξη*

προετοιμάζει το περιβάλλον για μάθηση και δουλεύει σαν «ταξιδιωτικός πράκτορας» βοηθώντας τα παιδιά να εργαστούν πάνω στις επιλογές τους, ερεθίζοντας τα με σχόλια και ερωτήσεις για να συνεχίσουν την παραπέρα εξερεύνηση και παρακολουθεί την αλληλεπίδραση του ενός παιδιού με το άλλο. Το επιθυμητό αποτέλεσμα είναι ότι τα παιδιά μαθαίνουν το πώς να μαθαίνουν, νιώθουν ότι ελέγχουν τη μάθηση και ασχολούνται πλήρως με το τι κάνουν (3^η Επίσκεψη στο Νησί της Αλφαβήτου, 1997).

Εκπαίδευση στο σπίτι

Το κίνημα για την εκπαίδευση στο σπίτι δημιουργήθηκε αρχικά από την ανάγκη κάποιων ανθρώπων να βοηθήσουν τα παιδιά τους, που για κάποιο λόγο δε μπορούσαν να φοιτήσουν κανονικά στο σχολείο και μέσα σε λίγα χρόνια πήρε επιδημικές διαστάσεις σε Ευρώπη και Αμερική. Τώρα μια σεβαστή μερίδα ανθρώπων που αντιδρούν στο υπάρχον εκπαιδευτικό σύστημα, προσπαθούν να αυτοοργανωθούν και να στηρίζουν ατομικά ή συλλογικά το κίνημα της «εκπαίδευσης στο σπίτι» (Homeschoolers). Δάσκαλοι που διαφωνούν με την εκπαίδευση των «εθνικών» αναλυτικών προγραμμάτων, γονείς που δεν πιστεύουν σε μια κρατική παιδεία, μαθητές που δεν «τους πάει» το σχολείο δημιουργούν ομάδες αυτομόρφωσης, εκδίδουν εφημερίδες, παρεμβαίνουν δυναμικά σε κοινωνικό επίπεδο δημιουργώντας κέντρα πληροφοριών, προγράμματα μέσω υπολογιστών κ.α. Γονείς, παιδιά και δάσκαλοι λειτουργούν μαζί για την επεξεργασία προγραμμάτων αλλά και κοινών δραστηριοτήτων (3^η Επίσκεψη στο Νησί της Αλφαβήτου, 1997).

Τα σχολεία Charter

Ένα σχολείο Charter είναι μια δημόσια εκπαιδευτική μονάδα που λειτουργεί με ένα καταστατικό ή με ένα συμβόλαιο που είναι αποτέλεσμα διαπραγμάτευσης των διοργανωτών που σχεδιάζουν και λειτουργούν το σχολείο και του χρηματοδότη που καλύπτει τις προμήθειές του. Το σχολείο είναι δημόσιο και για αυτό δε μπορεί να γίνει επιλογή μαθημάτων και δε μπορεί να βάλει δίδακτρα. Είναι πειραματικά σχολεία που βασίζονται σε δικούς τους θεσμούς και τρόπους λήψης αποφάσεων ενώ έχουν εγκριθεί και λειτουργούν πάνω από 200 σχολεία Charter (4^η Επίσκεψη στο Νησί της Αλφαβήτου, 1998).

Το σχολείο «Παιδεία»

Το σχολείο «Παιδεία» στην Ισπανία είναι μια ιδέα που αναδύεται από την εποχή της μετάβασης από τη δικτατορία του Φράνκο στη δημοκρατία, το 1978 περίπου και ξεκίνησε τη πραγμάτωση του αρχικά από ένα πυρήνα 3 γυναικών που με το πέρασμα των χρόνων μετασχηματίστηκε σε μια ομάδα 15 ενηλίκων ατόμων και 5 μαθητών. Η δημιουργία του ανάγεται στην ελπίδα για μια ελεύθερη εκπαίδευση, για μια νέου τύπου εκπαίδευση, που χαρακτηρίζει ένα διαφορετικό τύπο ατόμου. Ο σκοπός της «Παιδεία» είναι η συνεχής μάχη ενάντια στις αρχές της ανταγωνιστικότητας, της αυταρχικότητας, της

ανισότητας με τις οποίες έχει δομηθεί ο παραδοσιακός κοινωνικός ιστός, ώστε να διευκολύνει τη μετάβαση σε εμπειρίες ελευθερίας, αυτονομίας και υπευθυνότητας (6^η Επίσκεψη στο Νησί της Αλφαβήτου, 2000).

Σχολεία Του Δρόμου

Το πρώτο σχολείο του δρόμου ιδρύθηκε το 1964 στη Νέα Υόρκη από τον Μάμπελ Κρίστι , με 23 παιδιά τα περισσότερα κάτω των 10 και ήταν σε ακριβή αναλογία με τη φυλετική σύνθεση της γειτονιάς. Το σχολείο του δρόμου είναι μικρό και άτυπο και η διαχείριση του προσωπική από τους μαθητές, τους δασκάλους και τους γονείς . Τη διοίκηση την έχουν στα χέρια τους οι δάσκαλοι που μεσολαβούν ελεύθερα μεταξύ μαθητών και γονιών. Το σχολείο του Δρόμου θεωρείται ριζοσπαστικό και πειραματικό. Δεν υπάρχουν βαθμοί και ανταγωνιστικές εξετάσεις. Κανένα παιδί δεν είναι αναγκασμένο να διαβάζει ή να απαντήσει όταν δεν θέλει. Τα παιδιά είναι ελεύθερα να μιλούν μεταξύ τους , να κοιτάνε τη δουλειά του άλλου , να συμβουλεύονται ο ένας τον άλλον (Εκπαιδευτικός Ζουρλομανδουας, 1982) .

3.7 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ

Η κοινωνική εργασία με τη μορφή της συγκρουσιακής κοινωνικής εργασίας εμπερικλείει την επιθετική κοινωνική παιδαγωγική και στοχεύει στην κοινωνική χειραφέτηση. Δομείται σε τέσσερις βασικές αρχές: την *αλλαγή με στόχο τη δίκαιη κατανομή του κοινωνικού πλούτου*, τον *συγκρουσιακό προσανατολισμό*, τον *εκδημοκρατισμό της κοινωνικοπολιτικής πράξης μέσω της αυτοοργάνωσης των ενδιαφερομένων* και την *ομαδική δράση* (Bahr,1974).

Οι κοινωνικές συγκρούσεις είναι συγκρούσεις εξουσίας μεταξύ ανίσων. Η έκβαση της σύγκρουσης πρέπει να θίγει την ιεραρχία της εξουσίας και δεν πρέπει να οδηγεί ούτε στο συμβιβασμό μεταξύ ατόμων και θεσμών, αλλά ούτε σε μια απλή ιδεολογική ένταξη στο υπάρχον πολιτικό σύστημα. Οι συγκρούσεις που δεν έχουν ξεπεραστεί και δεν έχουν γίνει αντικείμενο αντιπαράθεσης δημιουργούν φόβο και μπλοκάρουν τις δυνάμεις μάθησης και αλλαγής των ενδιαφερομένων. Για να αποκτήσουν οι ενδιαφερόμενοι την αυτοεκτίμησή τους και τη δημιουργική ικανότητα δράσης πρέπει να αντιμετωπίσουν ενεργά και εμπειρικά τη σύγκρουση που τους φοβίζει (Bahr,1974).

Ο Mathiesen αποδίδει τη δύναμη των ισχυρών στην παθητικότητα των αδυνάτων, στην επανάληψη γνωστών προτύπων δράσης που απορρέουν από την έλλειψη γνώσεων ως προς τις εναλλακτικές λύσεις και στη μη συνειδητοποίηση των ατομικών συμφερόντων και των αιτιών των προβλημάτων (Ebbe/ Jensen,1989).

Μόνο όταν οι ενδιαφερόμενοι αποκτήσουν εμπιστοσύνη στον εαυτό τους και στις ικανότητές τους θα μπορούν να εκφράσουν την ανάγκη συλλογικής προβολής και διεκδίκησης των συμφερόντων τους (Hinte/ Karas, 1989). Αποκτώντας την ικανότητα αντιμετώπισης καταστάσεων σύγκρουσης κατά τη

διαδικασία κοινωνικής μάθησης οι ενδιαφερόμενοι αποκτούν εμπειρίες για την αντιμετώπιση παρόμοιων καταστάσεων. Ο Ebert αναφέρει ότι η συμμετοχή ενός ατόμου σε μια ομάδα πολιτών έχει συχνά διαδοχική και σωρευτική εμπλοκή. Οι δυνατότητες αυτόνομης δράσης του ατόμου δε περιορίζονται μόνο από τις κοινωνικές συνθήκες , αλλά και από τον τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς , τις αξίες και τους προσανατολισμούς , που είναι απόρροια των συνθηκών κοινωνικοποίησης τους (Ebert,1978) .

Οι ομάδες δε πρέπει να δρουν αντιπροσωπευτικά για τα συμφέροντα άλλων. Η αντιπροσωπευτική εκπροσώπηση των ενδιαφερομένων και η κηδεμόνευσή τους μπορεί να υποβαθμίσουν τους ενδιαφερόμενους σε απλούς δέκτες παροχών και να αυξήσουν έτσι την υπάρχουσα αδιαφορία , διότι ο χώρος για αυτονομία και αυτοδιάθεση δε κερδίζεται με την απλή παραχώρηση του, αλλά μόνο όταν είναι αποτέλεσμα συλλογικής δράσης των ίδιων των ενδιαφερομένων (Gronemeyer, 1976)

Επίσης , βασική προϋπόθεση για να ενισχυθεί η διάθεση συμμετοχής των ενδιαφερομένων σε περαιτέρω διαδικασίες χειραφέτησης είναι οι θετικές εμπειρίες μάθησης αυτόνομης δράσης στο χώρο διαβίωσης, πράγμα που σημαίνει ότι η ενεργοποίηση πρέπει να αρχίζει πάντα από τις δυνατότητες και εμπειρίες των ενδιαφερομένων και καταστάσεις που δεν περιέχουν κίνδυνο για τους συμμετέχοντες (Hinte/ Karas, 1989).

Βασιζόμενη στο παραπάνω θεωρητικό υπόβαθρο η συγκρουσιακή κοινωνική εργασία, εφαρμόζει ένα φάσμα εργασιών, όπως την δημιουργία και ενίσχυση ομάδων πρωτοβουλίας, την επιμόρφωση, την έρευνα ενεργοποίησης, και την συμβουλευτική. Κύριο χαρακτηριστικό αυτής της προσέγγισης είναι η σφαιρική αντιμετώπιση προβληματικών καταστάσεων και η ενεργοποίηση των ατόμων για τη βελτίωση της κοινωνικής πραγματικότητας. Σε όλες τις δραστηριότητες αυτοβοήθειας πρωταγωνιστούν οι ίδιοι οι ενδιαφερόμενοι και παρά το γεγονός ότι ενεργοποιούνται και υποστηρίζονται ποτέ δεν κηδεμονεύονται ή κατευθύνονται (Hinte, 1987).

Μια κοινωνική εργασία χειραφέτησης, που στηρίζεται στους ίδιους τους ενδιαφερόμενους , αναπτύσσει μια δική της δυναμική, η οποία καθορίζει την ανάπτυξη και την εξέλιξη της ενέργειας, πράγμα που αποτελεί μια διαδικασία η οποία δεν πρέπει να εμποδίζεται, εκτός αν θέλει κανείς να κηδεμονεύσει τους συμμετέχοντες, με σκοπό να πετύχει δικούς του στόχους. Στην περίπτωση αυτή δεν μπορούμε να μιλάμε για μια κοινωνική εργασία χειραφέτησης (Ζωγράφος, 1989).

Δεν υπάρχει καμία συγκεκριμένη συνταγή, την οποία θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει κανείς σε όλες τις περιπτώσεις , διότι η κοινωνική εργασία χειραφέτησης έχει πάντα σχέση με ένα πρόβλημα ή μια κατάσταση με ιδιαιτερότητες που εξαρτώνται από πολλούς παράγοντες. Στην προκειμένη περίπτωση χρησιμοποιούνται και οι μέθοδοι της κοινωνικής εργασίας με άτομα, με ομάδες και όλα τα πρότυπα της κοινωνικής εργασίας με κοινότητα (συντηρητικό, μεταρρυθμιστικό -παιδαγωγικό και επιθετικό πρότυπο) σε

συνδυασμό με μια εργασία επιμόρφωσης, δημόσιες σχέσεις , έρευνα, σχεδιασμό και διάφορες πολιτικές δραστηριότητες. Ο κοινωνικός λειτουργός ανήκει στην ομάδα και εργάζεται στο ρόλο του συμβούλου, καταλύτη και συμπαραστάτη (Ζωγράφος, 1989).

Ο κοινωνικός λειτουργός, που θέλει να συμβάλλει στην πραγματοποίηση κοινωνικών αλλαγών, πρέπει να έχει υπ' όψη του ότι το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού, σαν κοινωνικό- πολιτικό επάγγελμα, συμπεριλαμβάνει και τη σύγκρουση όχι μόνο του “πελάτη” με την κοινωνία, αλλά και του κοινωνικού λειτουργού, ακόμη και με την οργάνωση που εργάζεται, πράγμα που μπορεί να οδηγήσει ακόμα και στην απώλεια της θέσης εργασίας του. Στο σημείο αυτό αρχίζει το δίλημμα κάθε επαγγελματία κοινωνικού λειτουργού, ο οποίος έχει να αντιμετωπίσει τα συμφέροντα των ενδιαφερομένων, με τα οποία για λόγους δεοντολογικούς πρέπει να ταυτίζεται, και τα συμφέροντα της οργάνωσης, που κατά κανόνα είναι αντίθετα με τη δεοντολογία της κοινωνικής εργασίας και τα συμφέροντα των ενδιαφερομένων. Σε κάθε περίπτωση, ο κοινωνικός λειτουργός δεν πρέπει να περιπέσει στην αδράνεια, αλλά να προσπαθήσει να βρει τρόπους διεύρυνσης του χώρου της δραστηριότητάς του (Ζωγράφος, 1989).

Με την μεθοδευμένη επικοινωνιακή εργασία, οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να πληροφορηθούν, να ευαισθητοποιηθούν και να αντιληφθούν την αναγκαιότητα της συλλογικής δράσης για την επίλυση των προβλημάτων τους ή για την επίτευξη κοινωνικών αλλαγών.

3.8 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΣΕ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

3.8.1 Κριτική συνειδητοποίηση και ενδυνάμωση

Η Κριτική συνειδητοποίηση είναι μια διαλεκτική ένωση της συνείδησης με το κοινωνικό κόσμο, του κριτικού στοχασμού με τη δράση. Για τον Freire (1985) η δράση δε μπορεί να αποκόπτεται από τον κριτικό στοχασμό, γιατί τότε μετατρέπεται σε ακτιβισμό απογυμνωμένο από τη θεωρία. Παράλληλα, ο στοχασμός πρέπει να εκφράζεται, να μετασχηματίζεται σε δράση για να μη γίνεται ιδεαλισμός. Ο Freire αναφέρει ότι η χειραφέτηση είναι μια διαδικασία κριτικής συνειδητοποίησης. Η διαδικασία αυτή συμπεριλαμβάνει την ευαισθητοποίηση, ενεργοποίηση και κινητοποίηση των ενδιαφερομένων με στόχο την εξάλειψη των αιτιογόνων παραγόντων των προβλημάτων τους σε μια διαδικασία αξιολόγησης και δράσης με επίγνωση των συνεπειών των πράξεων τους. Στη διαδικασία αυτή ο ενδιαφερόμενος καθίσταται ικανός να αντιληφθεί τις πραγματικές του ανάγκες , όχι τις λανθασμένες ανάγκες οι οποίες είναι δυσλειτουργικές διότι δεν εξυπηρετούν αυτόν τον ίδιο αλλά τους δυνατούς. Αφετηρία για μια τέτοια ανάλυση είναι η κριτική κατανόηση των ανθρώπων ως

ανοιχτών όντων που μπορούν να πραγματοποιούν το πολύπλοκο εγχείρημα να μεταμορφώσουν το κόσμο με τη δράση τους. Η συνείδηση είναι στοχασμός για το κοινωνικό κόσμο, μια διαλεκτική της αντικειμενοποίησης του κόσμου από τον άνθρωπο και η επέμβαση του ανθρώπου σε αυτόν (Ζαϊμακης,2002).

Στο πλαίσιο της κοινοτικής εργασίας και σε μια ριζοσπαστική προοπτική, η ατομική ενδυνάμωση συνδέεται με τη συλλογική δράση και κατ' επέκταση με το κοινωνικό και οικονομικό μετασχηματισμό. Η αμφισβήτηση των στάσεων μοιρολατρίας και παθητικοποίησης πρέπει να συνδεθεί με νέες προοπτικές που διαμορφώνονται μέσα σε κοινωνικές πρακτικές και συλλογικές δράσεις σε διάφορα επίπεδα όπως το ομαδικό, το θεσμικό, το οργανωτικό και το ταξικό (Forrest, 1999).

Ο Payne (1997) επιχειρώντας να συνδέσει τη στρατηγική της ενδυνάμωσης με τη θεωρία και τις αξίες της κοινωνικής εργασίας, αναγνωρίζει ότι η πρακτική που αποσκοπεί στην ενδυνάμωση διέπεται από πέντε βασικές αρχές: Πρώτον, όλοι οι άνθρωποι διαθέτουν δεξιότητες, αντίληψη και ικανότητα, τις οποίες πρέπει να αναγνωρίσουμε αντί να στεκόμαστε στις αρνητικές ετικέτες. Δεύτερον οι άνθρωποι έχουν δικαιώματα , ιδιαίτερα το δικαίωμα να εισακούονται, να ελέγχουν τη ζωή τους, να ορίζουν διάφορα θέματα και να αναλαμβάνουν δράση. Τρίτον τα προβλήματα των ανθρώπων αντικατοπτρίζουν, πάντα πέρα από τις προσωπικές τους ανεπάρκειες, θέματα καταπίεσης πολιτικής ,οικονομίας και εξουσίας. Τέταρτον οι άνθρωποι μέσα από τη συλλογική δράση μπορούν να γίνουν ισχυροί και κάτι τέτοιο πρέπει να προωθείται από τη πρακτική. Και πέμπτον η εφαρμογή αυτών που διδάσκει η κοινωνική εργασία σημαίνει τη διευκόλυνση και όχι τη καθοδήγηση, καθώς επίσης την αμφισβήτηση της καταπίεσης (Ζαϊμάκης,2002).

Για να είναι δυνατή η χειραφέτηση του ατόμου πρέπει πρώτα να βελτιωθούν οι κοινωνικές συνθήκες σε τέτοιο βαθμό ώστε να είναι δυνατή η υλοποίηση της. Η χειραφέτηση στοχεύει να καταστήσει το άτομο ικανό να αντιμετωπίσει εποικοδομητικά καταστάσεις σύγκρουσης, να συνειδητοποιήσει και να διεκδικήσει ενεργά τα συμφέροντα του σε όλους τους κοινωνικούς τομείς (Ζωγράφος, 1989).

3.8.2 Κοινοτική εκπαίδευση

Η κοινοτική εκπαίδευση είναι στενά συνδεδεμένη με την έννοια της «επιμόρφωσης» και υλοποιείται μέσω ενός προγράμματος που στοχεύει στην ίδρυση ενός σχολείου- κοινοτικού κέντρου, ενός χώρου που θα είναι ταυτόχρονα και τόπος συνάντησης και εργαστήρι και πολιτιστικό κέντρο της κοινότητας ή της συνοικίας (Kahl, 1988). Η κεντρική ιδέα της κοινοτικής εκπαίδευσης είναι η επανασύνδεση του σχολείου με την πραγματική ζωή, δηλαδή τη γειτονιά το συνοικισμό, την κοινότητα. Οι απολογητές της κοινοτικής εκπαίδευσης θέλουν ένα χώρο ανοιχτό προς τον άμεσο περίγυρο , ένα χώρο επιμόρφωσης για όλη τη γειτονιά που θα έχει σκοπό τη

ευαισθητοποίηση, ενεργοποίηση και κινητοποίηση του πληθυσμού για την επίλυση των προβλημάτων του.

Από το 1971 λειτουργεί σε συνοικισμούς στην Αγγλία με μεγάλο ποσοστό μεταναστών ένα πρότυπο κοινοτικής εκπαίδευσης παράδειγμα του οποίου αποτελεί το Coventry. Τα σχολεία λειτουργούν το πρωί σαν κανονικά σχολεία και προσφέρουν τις υπόλοιπες ώρες της ημέρας προγράμματα για παιδιά, νέους, οικογένειες και τους γείτονες. Τα σχολεία αυτά διαθέτουν ειδικούς χώρους, εργαστήρια, κουζίνες, αμφιθέατρα και αθλητικές εγκαταστάσεις για τη χρησιμοποίησή τους σαν σχολεία, λαϊκό πανεπιστήμιο, συμβουλευτική υπηρεσία για τη διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων και σαν βάση αυτοβοήθειας και αυτοοργάνωσης. Η βιβλιοθήκη διαθέτει βιβλία σε πολλές ξένες γλώσσες. Οι αίθουσες είναι διαμορφωμένες σε άνετα στέκια και μοιάζουν μάλλον με παιδικά δωμάτια. Η διδασκαλία είναι οργανωμένη κατά τέτοιο τρόπο ώστε σε ορισμένα μαθήματα να συμμετέχουν παιδιά πολλών τάξεων μαζί. Στη διδασκαλία της γλώσσας συμμετέχουν κυρίως άνεργες μητέρες από την Ασία και συνδέουν έτσι την οικογένεια και την κοινότητα με το σχολείο. Οι γονείς έρχονται συχνά στο σχολείο κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας και συμμετέχουν σε αυτή. Μετά το τέλος της διδασκαλίας, το σχολείο μετατρέπεται σε χώρο υλοποίησης ενός μεγάλου φάσματος δραστηριοτήτων της κοινότητας, το οποίο συμπεριλαμβάνει μεταξύ άλλων μαθήματα μαγειρικής και ραπτικής, μαθήματα χορού, στέκι συνάντησης ηλικιωμένων και αθλητικό σύλλογο. Σε όλες αυτές τις δραστηριότητες συμμετέχει ενεργά και το μεγαλύτερο μέρος του εκπαιδευτικού προσωπικού. Στο πρότυπο του Coventry το 1987 λειτουργούσαν στην Αγγλία 800 κοινοτικά σχολεία (Ζωγράφος, 2002).

3.8.3 Ελευθεριακή κοινοτική αυτοδιεύθυνση

Η κοινοτική αυτοδιεύθυνση είναι η εναλλακτική λύση που παρουσιάζεται στην κοινωνία και εμπεριέχει μια δυναμική διευθέτησης των προβλημάτων της πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής ανισότητας. Το πρόταγμα είναι η αναδιανομή του πλούτου και η συμμετοχική λήψη αποφάσεων για τα κοινά μέσα στην κοινότητα. Ο αγώνας για την ισότητα στις αποφάσεις περνάει μέσα από τη συνέλευση της γειτονιάς, του χωριού και κάθε άλλου κοινωνικού κύτταρου που μπορεί ισότιμα να παίρνει αποφάσεις για λογαριασμό του (Μπούκτσιν, 1992).

Η συνέλευση είναι το μοναδικό όργανο που προτείνεται για τη λήψη των αποφάσεων στην κοινότητα. Μόνο τότε ο δήμος αποκτά την πραγματική του σημασία. Οι περιφερειακές συνελεύσεις που εκπροσωπούνται από άμεσα ανακλητά πρόσωπα, είναι η βάση για την κλιμάκωσή τους σε ομοσπονδίες και συνομοσπονδίες κοινοτήτων που ξεπερνώντας τα διοικητικά όρια του κράτους θα μπορούν να δίνουν λύση για τα προβλήματα και θα διευρύνουν τους ορίζοντες ελευθερίας. Η ελευθεριακή κοινότητα είναι ταυτόχρονα το πείραμα, το βίωμα και το βήμα για το διαρκές ξεπέρασμα του εξουσιαστικού μοντέλου

ως τρόπου λήψης αποφάσεων και ζωής (Μπούκτσιν, 1992).

Προτείνονται πόλεις στα μέτρα των ανθρώπων και όχι τερατουπόλεις. Πόλεις που δημιουργούνται από συνασπισμούς τομέων και κοινοτήτων, ομοσπονδιακά ενωμένες μεταξύ τους, όπου η κάθε μία από αυτές ξεχωριστά και ελεύθερα συνάπτει συνεργασίες με τις άλλες κοινότητες ή και αποχωρεί από αυτές τις συνεργασίες. Σε αυτές τις πόλεις η οικονομία δεν είναι μια ξεχωριστή λειτουργία πάνω από την κοινότητα, αλλά ενσωματωμένη μέσα σ' αυτή (Μπούκτσιν, 1992).

Γύρω από αυτές τις πόλεις θα υπάρχουν αγρο-κοινότητες (τα χωριά) συνδεδεμένα άμεσα με αυτές, χωρίς να ασκείται κυριαρχία από την πόλη στο ύπαιθρο, αλλά θα υπάρχει ενοποίηση αυτής της σχέσης. Έτσι, οι αγροκοινότητες εφοδιάζουν την πόλη με αγροτικά προϊόντα και οι πόλεις τις αγροκοινότητες με βιο-τεχνικά εφόδια και υπηρεσίες. Και μέσω αυτής της αλληλεξάρτησης η πόλη αποκτάει ύπαιθρο και η αγροκοινότητες (το χωριό) σπάει την εσωστρέφειά, τον τοπικισμό και τον επαρχιωτισμό του. Σ' αυτές τις πόλεις και τις αγροκοινότητες υφίσταται η κοινωνική κατοχή, όσον αφορά τα συλλογικά – κοινωνικά μέσα παραγωγής: βιοτεχνίες, γη, εργοστάσια, καταστήματα, υπηρεσίες και ατομική κατοχή χρήση ως προς τα ατομικά μέσα παραγωγής (Μπούκτσιν, 1992) .

Σ' αυτές τις «συνεταιριστικές κοινοπολιτείες» στο μέτρο που η παραγωγή και η κατανάλωση θα ενώνονται σε ανθρώπινη κλίμακα, η κοινωνία θα μπορεί να γίνει όσο το δυνατόν περισσότερο αυτοδιαχειριζόμενη και αυτοδιευθυνόμενη. Παρατηρείται να γεννιούνται πρωτοβουλίες κυρίως σε τοπικό αλλά και ταξικό επίπεδο που φανερώνουν τόσο μια αγωνιστική διάθεση όσο και μια τάση επανασχηματισμού κοινοτήτων. Πρωτοβουλίες όπως οι κινήσεις επανοικειοποίησης δημόσιων χώρων, οι καταλήψεις και οι αυτοδιαχειριζόμενοι χώροι και η δημιουργία μαχητικών πρωτοβάθμιων σωματίων. Από το πιο μεγάλο έως το πιο μικρό, από το σωματείο και τη λαϊκή συνέλευση, ως μια συλλογική κουζίνα ή το κράτημα των παιδιών της πολυκατοικίας σε βάρδιες, καλό είναι ό,τι είναι αδιαμεσολάβητα εφικτό.

Από τα όσα βλέπουμε να ξεσπούν, αλλά και ως προϊόν απλών παρατηρήσεων της ελληνικής πραγματικότητας (παράλογη υπερσυγκέντρωση σε αστικά κέντρα, σταδιακή εξαφάνιση της αγροτικής παραγωγής, ανυπαρξία κοινωνικής πρόνοιας και γιγάντωση ενός άχρηστου τομέα υπηρεσιών), αναμένεται πως η τοπικότητα θα είναι ένα πεδίο προνομιακό για τη δημιουργία νέων οργανωμένων κοινοτήτων. Η προσπάθεια αυτά τα εγχειρήματα να πολλαπλασιαστούν, να συντονιστούν, να συγκρουστούν και να ζυμωθούν είναι ο πυρήνας όλων των προσπαθειών για κοινωνική αλλαγή και κοινωνική χειραφέτηση.

Σε αυτό το σημείο έρχεται η συμβολή της *μη κατευθυντικής, ριζοσπαστικής προσέγγισης* της παρέμβασης της κοινοτικής εργασίας η οποία είναι δυνατόν να οδηγήσει στη κοινωνική χειραφέτηση. Σ' αυτή τη προσέγγιση οι αποφάσεις και οι δράσεις λαμβάνουν χώρα με την ενεργητική συμμετοχή των

πολιτών και χαρακτηρίζονται από διάθεση αυτοκαθορισμού των ατόμων. Τα άτομα διαμορφώνουν τις δικές τους στοχοθεσίες και εργάζονται για τη πραγμάτωσή τους. Σε αυτή τη περίπτωση τα κοινοτικά στελέχη εργάζονται όχι ως διαχειριστές ή καθοδηγητές των δράσεων ,αλλά δίνοντας ερεθίσματα και βοηθώντας τα άτομα να γίνουν ικανά να πραγματώσουν τις προσδοκίες τους (Batten, 1967).

Το ζητούμενο είναι η κοινοτική εργασία να ασκηθεί με πρωτοβουλίες από τα κάτω, από τοπικές οργανώσεις και κοινωνικά κινήματα δηλαδή να έχει μη κυβερνητικό χαρακτήρα. Μέσω της συγκρουσιακής ζύμωσης και των συλλογικών δράσεων αμφισβητείται η υπάρχουσα τάξη. Οι βασικοί στόχοι των προγραμμάτων της μη κυβερνητικής κοινοτικής εργασίας έχουν αφετηρία μια κριτική θεώρηση της πραγματικότητας που προσβλέπει στην κοινωνική αλλαγή και τη κοινωνική χειραφέτηση (Korazim - Korosi, 2000).

Συμπληρωματικά η κοινωνική εργασία έρχεται να συνηγορήσει μέσω του παιδαγωγικού πυρήνα της στη πραγμάτωση της κοινωνικής χειραφέτησης. Πιο συγκεκριμένα η βοήθεια που παρέχει η κοινωνική εργασία με την έννοια της συμπαράστασης και υποστήριξης αποτελεί στην ουσία μια παιδαγωγική πράξη. Με το να προσπαθήσει κανείς να βοηθήσει ένα άτομο δε θα πρέπει να του πει , τι πρέπει να κάνει, αλλά να του μάθει να επιλέγει μια από τις πολλές δυνατότητες εποικοδομητικής αντιμετώπισης προβλημάτων. Τόσο η κοινωνική εργασία όσο και η παιδαγωγική έχουν σαν γενικό στόχο την αυτοπραγμάτωση και την ανάπτυξη της προσωπικότητας του ανθρώπου με την έννοια της χειραφέτησης. Τέλος η παρέμβαση του κοινωνικού λειτουργού είναι τότε μόνο αποτελεσματική , όταν γίνεται μεθοδικά και με τη χρήση των κατάλληλων παιδαγωγικών μέσων (πχ. τη πληροφόρηση, επιμόρφωση, ενθάρρυνση, συμβουλευτική κτλ.) (Ζωγράφος, 2002).

ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

Κάνοντας μια ιστορική ανασκόπηση με θέμα την κοινωνική χειραφέτηση μπορούμε να πούμε πως η αναγκαιότητα του ανθρώπου να ελέγχει τη ζωή του και να λύνει τα προβλήματά του είναι διάχυτη στο χωροχρόνο. Έχουν γίνει πολλές προσπάθειες σε μικρο και μακρο κλίμακα, πετυχημένες ή μη. Έχουν γραφεί πολλές θεωρίες που προτάσσουν μια κοινωνία με χαρακτηριστικά της την ελευθερία, την δικαιοσύνη, την ειρήνη, την ισότητα, τον αμοιβαίο σεβασμό, την αλληλεγγύη, την αντιεραρχία , την δημοκρατία, την απουσία ιδιοκτησίας.

Το υπάρχον σύστημα και οι παράγοντες που το οριοθετούν και το διασφαλίζουν, δεν επιτρέπουν στο άτομο να διαχειριστεί αυτόνομα την καθημερινότητά του ,να επαναπροσδιορίσει τις σχέσεις του και γενικότερα να πειραματιστεί με σκοπό τη δημιουργία μιας κοινωνίας αυτοκυβέρνησης και αλληλεγγύης που έχει ιδανικό την ελευθερία και τον κοινωνικό εξισωτισμό.

Για να αντιστραφεί αυτή η κατάσταση, ο καπιταλιστικός, παγκοσμιοποιημένος σύγχρονος κόσμος οφείλει να αντικατασταθεί από μια

οικολογική κοινωνία βασισμένη σε μη ιεραρχικές σχέσεις, σε αποκεντρωμένες κοινότητες και οικοτεχνολογίες . Δηλαδή από άμεσες δημοκρατικές μορφές διευθετήσεων, οι οποίες θα είναι οικονομικά και δομικά προσαρμοσμένες στα οικοσυστήματα μέσα στα οποία εντοπίζονται.

Παράλληλα προτείνεται να αναδυθούν συνειδητά κινήματα και εγχειρήματα που θα αναζητήσουν δρόμους μετάβασης από ένα συγκεντρωτικό, κρατιστικό σήμερα σε ένα πολιτικά αποκεντρωμένο αύριο. Τα κοινωνικά κινήματα οργανωμένα «από τα κάτω» αποτελούν το μέσο για την κοινωνική απελευθέρωση, ενώ τα επιτυχώς εφαρμοσμένα χειραφετικά εγχειρήματα αποτελούν την απόδειξη πως η ευτοπία και η ζητούμενη αυτονομία μπορούν να γίνουν πραγματικότητα.

Νέες μορφές συμβίωσης και συνεργασίας πραγματώνονται οι οποίες ξεπερνάνε τις κυρίαρχες κοινωνικές σχέσεις. Κατειλημμένες επιχειρήσεις λειτουργούν και στο εσωτερικό τους αναπτύσσεται ένα πλέγμα σχέσεων που χαρακτηρίζεται από την αλληλεγγύη, την αξιοπρέπεια, τη δημιουργικότητα, την απουσία εκμετάλλευσης και την πεποίθηση ότι τα παραπάνω μπορούν να υποκαταστήσουν κάθε αφεντικό, αποδεικνύοντας στην πράξη ότι μπορεί να υπάρξει δουλειά χωρίς αφεντικά, χωρίς ιεραρχίες, που δεν αποξενώνει. Ελευθεριακές κοινότητες αλληλεγγύης και συνεργασίας αυτοκυβερνώνται μέσα από λαϊκές συνελεύσεις, έτσι ώστε η δημοκρατία να αποκτήσει μια αληθινά συμμετοχική μορφή. Δίκτυο αλληλέγγυας οικονομίας που απαρτίζεται από επιτυχημένες πρακτικές δημιουργίας θέσεων εργασίας και εισοδήματος, δίκαιου εμπορίου, ηθικής κατανάλωσης, αλληλέγγυας πίστωσης και τη διάχυση βιώσιμων παραγωγικών τεχνολογιών.

Η ελευθεριακή κοινότητα είναι ταυτόχρονα το πείραμα, το βίωμα και το βήμα για το διαρκές ξεπέρασμα του εξουσιαστικού μοντέλου ως τρόπου λήψης αποφάσεων και ζωής. Στην κοινότητα της συμμετοχής, της συναποφάσισης, της αυτοοργάνωσης και της πραγμάτωσης της έννοιας του πολίτη, άρα της αυτοδιεύθυνσης, κανείς και καμία δεν αποκλείεται και δεν περιθωριοποιείται.

Για μας μια ελεύθερη κοινωνία είναι μια σύναξη ώριμων ανθρώπων και όχι μια αγέλη προβάτων που καθοδηγείται από μια μικρή εξουσιαστική ομάδα . Η ωριμότητα είναι κάτι που πρέπει και μπορεί να μαθευτεί. Η ωριμότητα μαθαίνεται με ενεργητική συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων καθώς και μέσω μιας χειραφετικής παιδαγωγικής η οποία σκοπεύει στην απελευθέρωση του ατόμου από κοινωνικές συνθήκες, που θέλουν ένα άτομο προσαρμοσμένο και καθοδηγούμενο και που περιορίζουν την κριτική δράση, την αυτοπραγμάτωση και την αυτοδιάθεσή του.

Την έλλειψη γνώσεων ως προς τις εναλλακτικές λύσεις που παρουσιάζονται για την επίτευξη μιας χειραφετημένης κοινωνίας και τη μη συνειδητοποίηση των ατομικών συμφερόντων και των αιτιών των προβλημάτων των ανθρώπων έρχεται να την καλύψει, έως κάποιο σημείο, μια μη κατευθυντική ριζοσπαστική κοινωνική εργασία. Με άλλα λόγια η κοινωνική εργασία με τον παιδαγωγικό της πυρήνα και το βάρος των αξιών της θα

μπορούσε να αποτελεί ένα από τα μέσα για τη μετάβαση σε μια ελεύθερη κοινωνία.

Η κοινωνική εργασία και συγκεκριμένα η κοινοτική κοινωνική εργασία είναι δυνατόν να εφαρμόσει ένα φάσμα εργασιών, όπως την ενεργοποίηση, την δημιουργία και ενίσχυση ομάδων πρωτοβουλίας, την επιμόρφωση, τη συμβουλευτική, την ενδυνάμωση. Κύριο χαρακτηριστικό της μπορεί να υπάρξει η σφαιρική αντιμετώπιση προβληματικών καταστάσεων και η ενεργοποίηση των ατόμων για τη βελτίωση της κοινωνικής πραγματικότητας. Σε όλες τις δραστηριότητες αυτοβοήθειας είναι επιθυμητό να πρωταγωνιστούν οι ίδιοι οι ενδιαφερόμενοι και παρά το γεγονός ότι ενεργοποιούνται και υποστηρίζονται ποτέ δεν πρέπει κηδεμονεύονται ή κατευθύνονται.

Δεν υπάρχει καμία συγκεκριμένη συνταγή, την οποία θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει κανείς σε όλες τις περιπτώσεις, διότι η κοινωνική εργασία χειραφέτησης έχει σχέση με ένα πρόβλημα ή μια κατάσταση με ιδιαιτερότητες που εξαρτώνται από πολλούς παράγοντες. Στην προκειμένη περίπτωση χρησιμοποιούνται και οι μέθοδοι της κοινωνικής εργασίας με άτομα, με ομάδες και όλα τα πρότυπα της κοινωνικής εργασίας με κοινότητα (συντηρητικό, μεταρρυθμιστικό -παιδαγωγικό και επιθετικό πρότυπο) σε συνδυασμό με μια εργασία επιμόρφωσης, δημόσιες σχέσεις, έρευνα, σχεδιασμό και διάφορες πολιτικές δραστηριότητες. Ο κοινωνικός λειτουργός ανήκει στην ομάδα και εργάζεται στο ρόλο του συμβούλου, καταλύτη και συμπαραστάτη.

Στους επικριτές της επίτευξης μιας αυτοοργανωμένης, αντιεραρχικής, ελευθεριακής κοινωνίας απαντάται πως η επίκριση πρέπει να εστιαστεί στην υπάρχουσα κατάσταση, αφού είναι αντιανθρώπινο να μην ονειρεύεσαι, να μην προσδοκός και εν τέλει να μην αγωνίζεσαι για μια καλύτερη ανθρωπότητα, να μην προσδοκός και να μην αγωνίζεσαι για το αυτονόητο.

Τελειώνοντας, αξίζει να παραθέσουμε εδώ, μια έκφραση του Μ. Μπούκτσιν:

«Να διεκδικήσουμε το αδύνατο για να μη βρεθούμε μπροστά στο αδιανόητο».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΕΡΕΥΝΑ

4.1 Έρευνα

Η σύγχρονη φιλοσοφία της επιστήμης δεν αναζητά τον απόλυτο διαχωρισμό αντικειμενικών κοινωνικών δεδομένων και υποκειμενικών πεποιθήσεων αλλά ψάχνει την κατάλληλη σύνδεσή τους ανάλογα με το σκοπό της έρευνας, τις μεθόδους και την επιλογή του θεωρητικού πλαισίου από τον ερευνητή.

Στις ερευνητικές πρακτικές, η σύνδεση θεωρητικού και εμπειρικού επιπέδου συνήθως εμφανίζεται σε δύο εναλλακτικές μορφές: τα εμπειρικά δεδομένα α) αντιπαρά τίθενται με προκαθορισμένη θεωρία με σκοπό την επιβεβαίωση της θεωρίας αυτής ή β) αποτελούν τη βάση για την ανάπτυξη και την συγκεκριμενοποίηση της θεωρίας. Οι ποσοτικές έρευνες εμφανίζονται όταν ο κυρίως στόχος της έρευνας είναι ο πρώτος δηλαδή ο έλεγχος συγκεκριμένων θεωρητικών υποθέσεων για το κοινωνικό φαινόμενο που εξετάζεται. Οι υποθέσεις μένουν σταθερές κατά τη διάρκεια της έρευνας, εκτίθενται τα στοιχεία και αναλόγως επιβεβαιώνονται, απορρίπτονται ή τροποποιούνται. Αντιθέτως, όταν το αναλυτικό υπόβαθρο είναι γενικό και ρευστό, και αυτό που επιδιώκεται είναι η εννοιολογική αποσαφήνιση και η συγκεκριμενοποίηση της θεωρίας μετά από την έρευνα, οι ποιοτικές μέθοδοι συνήθως κρίνονται πιο κατάλληλες (Rose, 1982).

Οι ποιοτικές μέθοδοι εφαρμόζονται σε ερευνητικά εγχειρήματα και προσεγγίσεις που έχουν ως βασικό στόχο την διερεύνηση ποιοτήτων και πιο συγκεκριμένα κοινωνικών ποιοτήτων. Με άλλα λόγια έχουν στόχο την αποκάλυψη σχέσεων ή συσχετίσεων ανάμεσα σε κοινωνικά υποκείμενα και κοινωνικές ομάδες, την περιγραφή, ανάλυση και κατανόηση κοινωνικών διαδικασιών, την διατύπωση ή αναδιατύπωση υποθέσεων και θεωρητικών θέσεων για το κοινωνικό γίνεσθαι και την διακρίβωση κοινωνικών σχέσεων, θέσεων και ρόλων. Η ποιοτική έρευνα στοχεύει στην περιγραφή, ανάλυση, ερμηνεία και κατανόηση κοινωνικών φαινομένων, καταστάσεων και ομάδων απαντώντας κυρίως στα ερωτήματα «πώς» και «γιατί» (Ιωσηφίδης, 2001).

Το βασικό γνώρισμα της ποιοτικής έρευνας είναι η χρησιμοποίηση μικρότερου αριθμού περιπτώσεων που επιδιώκει την παρουσίαση συνολικής εικόνας για κάθε περίπτωση, την ανεύρεση των κοινών τους στοιχείων και όχι τη προβολή γενικών τάσεων. Οι ποιοτικές μέθοδοι γενικότερα επιτρέπουν τη λεπτομερειακή σε βάθος περιγραφή λίγων περιπτώσεων και στοχεύουν στην ερμηνεία της κοινωνικής πραγματικότητας από τη σκοπιά των ερευνώμενων και όχι του ερευνητή (Κυριαζή, 1999).

Ο σκοπός της έρευνας μας είναι η αναζήτηση και σκιαγράφηση της πραγματικότητας και των αξιών - αρχών των αυτοοργανωμένων κοινοτήτων και η ανάδειξη των υποθέσεων και των θεωρητικών θέσεων οι οποίες προτάσσουν

την αυτοοργάνωση και την αντιεραρχία ως μέσα που οδηγούν στην κοινωνική χειραφέτηση. Ταυτόχρονα διερευνάται η συμβολή των ειδικών επιστημόνων στη παραγμάτωση και λειτουργία των ομάδων αυτών.

Η ερευνητική διαδικασία της παρούσας εργασίας στηρίζεται στην ποιοτική μέθοδο έρευνας και ανάλυσης. Η επιλογή της ποιοτικής έναντι της ποσοτικής έρευνας έγινε με κριτήρια που αφορούσαν τη φύση της ίδιας της έρευνας η οποία επικεντρώνεται στην διείσδυση και την αποκρυπτογράφηση του τρόπου με τον οποίο τα υποκείμενα της έρευνας βιώνουν τη συγκεκριμένη πραγματικότητα, νοηματοδοτούν τη δράση τους σε αυτή και όχι στη καταγραφή στατιστικών αποτελεσμάτων.

Επιλογή συνέντευξης

Στην ποιοτική κοινωνική έρευνα χρησιμοποιείται ευρέως η *συνέντευξη σε βάθος* (in depth interview). Στον συγκεκριμένο τύπο συνέντευξης ο ερευνητής μπορεί να κατευθύνει τον ερωτώμενο σε βασικά θέματα αλλά και δίνει την ευκαιρία στον ερωτώμενο να αναπτύξει σε βάθος τις εμπειρίες, στάσεις και τις απόψεις του. Η μέθοδος αυτή προϋποθέτει σημαντικές ατομικές και επικοινωνιακές δυνατότητες από την πλευρά του ερευνητή καθώς και τη δυνατότητα να γνωρίζει τους κινδύνους που υπάρχουν προκειμένου να αποφύγει τη διαστρέβλωση δεδομένων (Ιωσηφίδης, 2001).

Όταν η έρευνα έχει ποιοτικό προσανατολισμό, ο ερευνητής επιδιώκει, μέσα από ένα ευέλικτο και ανοιχτό σχήμα συνέντευξης, να δώσει ο ερωτώμενος τις δικές του περιγραφές και ερμηνείες, χρησιμοποιώντας δικές του εννοιολογικές κατηγορίες και όχι εκείνες που του επιβάλλονται από ένα αυστηρά δομημένο ερωτηματολόγιο. Έτσι προτείνεται η *ελεύθερη, μη τυποποιημένη συνέντευξη*, η οποία παίρνει τη μορφή συζήτησης που κατευθύνεται από τον συνεντευκτή, αλλά με ερωτήσεις που μεταβάλλονται, διαμορφώνονται ή προστίθενται κατά τη διάρκεια της συνέντευξης. Δεδομένου ότι η ποιοτική έρευνα συνήθως δεν αποσκοπεί στον έλεγχο μιας θεωρίας αλλά στην ανάδειξη της θεωρίας από τα δεδομένα, το ανοιχτό μη τυποποιημένο, ευέλικτο σχήμα της συνέντευξης είναι πιο κατάλληλο. Εξάλλου, οι απαντήσεις του ερωτώμενου συμβάλλουν στη διαμόρφωση των ερωτήσεων που ακολουθούν, καθώς διαπλέκεται η διαδικασία συλλογής και ερμηνείας των δεδομένων (Κυριαζή, 1999).

Στηριζόμενοι στα παραπάνω επιλέξαμε να χρησιμοποιήσουμε στην έρευνα μας την μέθοδο της ελεύθερης, μη τυποποιημένης συνέντευξης σε βάθος μιας και ο στόχος μας είναι η διερεύνηση, η χαρτογράφηση και η προσέγγιση του φαινομένου της αυτοοργάνωσης και η ανάδειξη της συμβολής της στην κοινωνική χειραφέτηση με τη κριτική χρησιμοποίηση, των ειδικών επιστημόνων. Παρακάτω παρουσιάζονται η μεθοδολογία της έρευνας, η ανάλυση των συνεντεύξεων και η διεξαγωγή των τελικών συμπερασμάτων.

4.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Αντικείμενο της έρευνας

Αντικείμενο της έρευνας είναι οι ομάδες με κοινοτικά χαρακτηριστικά οι οποίες αυτοοργανώνονται με σκοπό την χειραφέτησή τους και τη βελτίωση των συνθηκών ζωής τους. Ειδικότερα εστιάζουμε σε τρεις από τις πρακτικές της αυτοοργάνωσης: στις συνελεύσεις γειτονιάς, στις καταλήψεις στέγης και στις ομάδες αυτοβοήθειας.

Σκοπός της έρευνας

Ο σκοπός της έρευνας είναι η αναζήτηση και σκιαγράφηση της πραγματικότητας και των αξιών - αρχών των αυτοοργανωμένων κοινοτήτων και η ανάδειξη των υποθέσεων και των θεωρητικών θέσεων οι οποίες προτάσσουν την αυτοοργάνωση και την αντιεραρχία ως μέσα που οδηγούν στην κοινωνική χειραφέτηση. Ταυτόχρονα διερευνάται η συμβολή των ειδικών επιστημόνων στη πραγμάτωση και λειτουργία των ομάδων αυτών.

Ερευνητικά ερωτήματα

Τα ερευνητικά ερωτήματα αποτελούν τη ραχοκοκαλιά του ερευνητικού σχεδιασμού. Οι ερωτήσεις της συνέντευξης διαμορφώθηκαν πάνω στους εξής βασικούς άξονες:

- A) Ποια είναι η οργανωτική δομή των αυτοοργανωμένων ομάδων οι πρακτικές που εφαρμόζουν στη γενική λειτουργία τους και ποιες οι αξίες και οι αρχές τους.
- B) Ποια είναι η συμβολή των αυτοοργανωμένων ομάδων στην κοινωνική χειραφέτηση και ποια η θέση των ειδικών επιστημόνων στις ομάδες αυτές.

Περιγραφή πλαισίου αναφοράς- Πληθυσμός και δείγμα

Ο πληθυσμός αναφοράς μας είναι τρεις δομές οι οποίες δραστηριοποιούνται με σκοπό την επίλυση των προβλημάτων των μελών τους. Βασικά χαρακτηριστικά τους είναι η αυτοοργάνωση, η ισότητα, η ελευθερία και η απουσία ιεραρχίας.

Η συνέλευση κατοίκων Αγίου Δημητρίου, όπου οι πολύμορφες δράσεις που αναπτύσσονται σε αυτή δίνουν την ευκαιρία στους κατοίκους της περιοχής να αναλάβουν πρωτοβουλίες για ζητήματα που αφορούν αυτούς και την καθημερινότητά τους.

Η κατάληψη “Ρόζα Νέρα” στα Χανιά, η οποία εκτός από κατάληψη στέγης δραστηριοποιείται σε κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα καίρια για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών.

Η ομάδα των Αλκοολικών Ανώνυμων που μοιράζονται μεταξύ τους τη δύναμη ώστε να μπορέσουν να λύσουν το κοινό τους πρόβλημα. Αυτοοργανώνονται και αλληλοϋποστηρίζονται με σκοπό να πετύχουν και να παραμείνουν νηφάλιοι.

Μέθοδος συλλογής των δεδομένων

Όπως αναφέραμε παραπάνω η μέθοδος που επιλέχθηκε για τη συλλογή των δεδομένων είναι αυτή της ελεύθερης μη τυποποιημένης συνέντευξης μέσω μαγνητοφώνησης.

Πρόσβαση στο πεδίο

Η πρόσβαση στο πεδίο έρευνας δεν είχε δυσκολίες. Αρχικά επικοινωνήσαμε μέσω τηλεφώνου και ηλεκτρονικού ταχυδρομείου με τις συλλογικότητες οι οποίες θέλαμε να αποτελέσουν τον πυρήνα της έρευνάς μας. Στη συνέχεια ήρθαμε σε προσωπική επαφή και παράλληλα με τη λήψη των συνεντεύξεων συμμετείχαμε σε δράσεις και εκδηλώσεις τους, πράγμα το οποίο και μας βοήθησε στο να κατανοήσουμε καλύτερα τη φιλοσοφία και τους τρόπους λειτουργίας των εγχειρημάτων αυτών.

Επεξεργασία δεδομένων

Η επεξεργασία των δεδομένων στηρίχθηκε στην ανάλυση των συνεντεύξεων μέσω της διαδικασίας της ανοιχτής κωδικοποίησης. Εντάξαμε σε κάποιους θεματικούς άξονες τις απαντήσεις που δόθηκαν στις συνεντεύξεις, έτσι ώστε να κωδικοποιηθούν οι πληροφορίες μέσα σε κάποιες κατηγορίες. Η ομαδοποίηση αυτών των κατηγοριών συσχετίστηκε με τα ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας και καταλήξαμε σε κάποια συμπεράσματα. Μέσα από αυτά τα συμπεράσματα δόθηκαν οι απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα.

4.3 ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

4.3.1 Ανάλυση των συνεντεύξεων

Η διαδικασία ανάλυσης των ποιοτικών δεδομένων έχει στόχο να εξάγει κάποια συμπεράσματα μέσα από τη δομή που ακολούθησαν οι συνεντεύξεις και τους στόχους τους οποίους έθεσε η έρευνα. Όπως αναφέρει ο Fatterman (1997) η ανάλυση των δεδομένων ακολουθεί περισσότερο μια διαλεκτική λογική και όχι μια γραμμική διαδικασία.

· Η λαϊκή συνέλευση κατοίκων Αγίου Δημητρίου

Η λαϊκή συνέλευση κατοίκων Αγίου Δημητρίου δημιουργήθηκε το Δεκέμβρη του 2008 και αποτελούμενη από πολιτικοποιημένους κατοίκους της περιοχής, είναι ένα από τα πολλά πειράματα μη-ιεραρχικής μορφής οργάνωσης σε τοπικό επίπεδο, τα οποία βασίζουν τον τρόπο λειτουργίας τους στον ανοιχτό συνελευσιακό χαρακτήρα και στον αμεσοδημοκρατικό τρόπο λήψης αποφάσεων. Μέσω της συνδιαμόρφωσης οι αποφάσεις και η οργάνωση γίνονται από τα κάτω και αδιαμεσολάβητα.

Στόχος της είναι οι πολύμορφες δράσεις, που αναπτύσσονται μέσα και από αυτήν, να δίνουν την ευκαιρία στον κόσμο να αναλάβει πρωτοβουλίες για ζητήματα που αφορούν αυτόν και την καθημερινότητά του. Η ενασχόληση με

ζητήματα όπως τα εργασιακά, το μεταναστευτικό, τα προβλήματα στην παιδεία και το περιβάλλον, ομάδες αυτομόρφωσης και προαγωγής πολιτισμού είναι κάποια από τα κοινωνικοπολιτικά θέματα με τα οποία καταπιάνονται.

Βάσει τη δραστηριοποίηση της, την κοινωνική της απεύθυνση και την ανάλυση της συνέντευξης που πραγματοποιήθηκε προκύπτει πως η λαϊκή συνέλευση κατοίκων Αγίου Δημητρίου είναι ένα αυτοοργανωμένο εγχείρημα που επιδιώκει τη δημιουργία αυτών των συνθηκών που θα εξασφαλίσουν το πέρασμα σε μια χειραφετημένη κοινωνία.

Συμπεράσματα της συνέντευξης

Μέσα από τη διαδικασία της ανοιχτής κωδικοποίησης, που εφαρμόζεται στην ανάλυση των ποιοτικών συνεντεύξεων, διαμορφώθηκαν κάποιες κατηγορίες από τις οποίες αναδύθηκαν ορισμένα συμπεράσματα για την οργανωτική δομή της συνέλευσης και τις πρακτικές που εφαρμόζονται στη γενική λειτουργία της, τις αξίες και τις αρχές της και την συμβολή της στην κοινωνική χειραφέτηση με ή χωρίς τη μεσολάβηση ειδικών.

A) Αυτοοργανωμένη “από τα κάτω δομή”, αντιεραρχική, αδιαμεσολάβητη, αμεσοδημοκρατική

Στη λαϊκή συνέλευση κατοίκων Αγ. Δημητρίου συμμετέχουν ελεύθερα όλοι οι πολίτες οι οποίοι θέτουν τους προβληματισμούς και τα προβλήματα τους και σχεδιάζουν τις δράσεις τους.

Ερ: Πότε ξεκίνησε να λειτουργεί η λαϊκή συνέλευση κατοίκων και ποιοι οι στόχοι της.

Απ: Στόχος μας είναι οι πολύμορφες δράσεις που αναπτύσσονται να δίνουν την ευκαιρία στον κόσμο να αναλάβει πρωτοβουλίες για ζητήματα που αφορούν αυτόν και την καθημερινότητά του.

Ερ: Ποιες είναι οι βασικές αρχές της συνέλευσης και ποιες διαδικασίες ακολουθούνται σε αυτή.

Απ: Η συνέλευση συγκροτείται από ένα ετερόκλητο πλήθος ανθρώπων, και στα πλαίσιά της ο καθένας έχει την ευκαιρία να ξεδιπλώσει το σκεπτικό του και να προχωρήσει εάν δεν υπάρχει κάθετη αντίθεση από κάποιον ή κάποιους.

Οι ανοιχτές συνελεύσεις γειτονίας μπορούν εδώ και τώρα να απαντήσουν έμπρακτα σε καθημερινά κοινωνικά αδιέξοδα. Είναι ένα πεδίο που μπορεί να αναπτυχθεί μια διάσταση κοινωνικής οργάνωσης “από τα κάτω”.

Η μορφή της οργάνωσης της συνέλευσης κατοίκων φαίνεται ότι ακολουθεί τη λογική της αντιεραρχίας. Χωρίς αρχηγούς και καθοδηγητές αποφασίζουν συλλογικά και συμμετέχουν συνειδητά καθ' όλες τις διαδικασίες.

Ερ: Πότε ξεκίνησε να λειτουργεί η λαϊκή συνέλευση κατοίκων και ποιοι οι στόχοι της

Απ:...συμπράττουν και δημιουργούν χωρίς κατευθυντικές γραμμές...αυθόρμητα και αυτόνομα.

Ερ: Ποιες είναι οι δράσεις της συνέλευσης.

Απ: Οι συνελεύσεις αυτές , αποτελούμενες από πολιτικοποιημένους κατοίκους μιας ευρύτερης περιοχής, είναι πειράματα μη- ιεραρχικής μορφής οργάνωσης σε τοπικό επίπεδο , τα οποία βασίζουν τον τρόπο λειτουργίας τους στον ανοιχτό συνελευσιακό χαρακτήρα και στον αμεσοδημοκρατικό τρόπο λήψης αποφάσεων.

Ερ: Ποιες είναι οι βασικές αρχές της συνέλευσης και ποιες διαδικασίες ακολουθούνται σε αυτή

Απ: Με αυτό το σκεπτικό η οργάνωση της συνέλευσης είναι οριζόντια και αμεσοδημοκρατική και η δράση μας αδιαμεσολάβητη και άμεση. Δεν υπάρχουν αρχηγοί και άτομα που ο λόγος τους έχει αυξημένη βαρύτητα. Οι αποφάσεις παίρνονται ισότιμα από όλους τους συμμετέχοντες στη βάση της συνδιαμόρφωσης.

Η συνέλευση είναι αυτόνομη πολιτική ύπαρξη, αποτελείται από τα μέλη που συμμετέχουν σε αυτή , άρα δεν ετεροκαθορίζεται από ιδεολογικά προσχήματα και κομματικές γραμμές.

B) Η λαϊκή συνέλευση κατοίκων προάγει τη κοινωνική χειραφέτηση χωρίς να απαξιώνει την χρησιμοποίηση ειδικευμένου προσωπικού

Μέσα από τις διαδικασίες και τις δράσεις της συνέλευσης τα άτομα χωρίς να ετεροκαθορίζονται , αναλαμβάνουν δράση λύνοντας τα προβλήματα τους και βελτιώνοντας τη ποιότητα της ζωής τους. Παράλληλα η στάση της απέναντι στους “ειδικούς” επαγγελματίες είναι κριτική και η χρήση της επιστήμης έχει στόχο την εξυπηρέτηση του γενικού καλού και όχι του κυρίαρχου συστήματος.

Ερ: Συμβολή του εγχειρήματος στην κοινωνική χειραφέτηση.

Απ: Καθώς η κατεύθυνσή μας είναι η γενικότερη χειραφέτηση της κοινωνίας, επιλέγουμε μέσα που εξυπηρετούν αυτό το σκοπό, που περιλαμβάνουν την άμεση επαφή, την άμεση δράση, την αμφισβήτηση των διαχωρισμών μεταξύ μας.

Εκτιμούμε ότι η κρίση βαθιάνει, ότι πολύς κόσμος θα ψάξει να βρει συλλογικές απαντήσεις για τα δεινά της κρίσης και έχει σημασία να υπάρχουν μορφώματα σε κάθε γειτονιά που μιλούν και παρεμβαίνουν σε μια κατεύθυνση κοινωνικής χειραφέτησης και ανατροπής της υπάρχουσας κοινωνικής και πολιτικής τάξης πραγμάτων.

Ερ: Ποιες είναι οι δράσεις της συνέλευσης.

Απ: Επίσης το Φλεβάρη του 2010 μέσω μιας άλλης εκδήλωσης που αφορούσε την ψυχική υγεία και με τη βοήθεια ειδικών επαγγελματιών (ψυχολόγου ψυχιάτρου), θελήσαμε να αναδείξουμε πως ο καπιταλισμός και οι αξίες που προάγει έχει κατασπαράξει τη ζωή των ανθρώπων και ειδικά αυτών που βαφτίστηκαν «ανίκανοι» από το κράτος.

...Με το πέρασμα του χρόνου, η αίθουσα απέκτησε και άλλες χρήσεις όπως μαθήματα αυτομόρφωσης , μαθήματα αγγλικών...

- **Η κατάληψη “Ρόζα Νέρα”**

Η κατάληψη της “Ρόζα Νέρα” στην Κρήτη είναι ένας κοινωνικός και πολιτικός χώρος ο οποίος δημιουργήθηκε από την αναγκαιότητα μιας ομάδας

ανθρώπων για δραστηριοποίηση μέσω μιας συλλογικότητας και για οικειοποίηση του δημόσιου χώρου. Με βασικές αρχές την ισότητα, την ισοτιμία, την ελευθερία και την αντιεραρχία και με εργαλείο την *Συνέλευση*, συναποφασίζουν και δρουν πάνω σε θέματα της κοινότητας, πάνω σε μεταναστευτικά, περιβαλλοντολογικά, εργασιακά, εκπαιδευτικά, πολιτιστικά ζητήματα και οργανώνουν την προσωπική τους ζωή βάσει επιθυμιών και αξιών που στοχεύουν στη δόμηση μιας καλύτερης κοινωνίας.

Τόσο μέσα από το σύνολο των δράσεων και των κειμένων τους όσο και από την ανάλυση της συνέντευξης που πραγματοποιήθηκε προκύπτει πως η “Ρόζα Νέρα” είναι ένα αυτοοργανωμένο, αντιεραρχικό εγχείρημα που με ριζοσπαστικό τρόπο συμμετέχει στα κοινωνικοπολιτικά δρώμενα προάγοντας την κοινωνική χειραφέτηση.

Συμπεράσματα της συνέντευξης

Κωδικοποιώντας τις απαντήσεις της συνέντευξης διαμορφώθηκαν κάποιες κατηγορίες από τις οποίες αναδύθηκαν ορισμένα συμπεράσματα για την οργανωτική δομή της κατάληψης και τις πρακτικές που εφαρμόζονται στη γενική λειτουργία της, τις αξίες και τις αρχές της και την συμβολή της στην κοινωνική χειραφέτηση με ή χωρίς τη μεσολάβηση ειδικών.

A) Η συνέλευση με τον αντιεραρχικό ελευθεριακό χαρακτήρα της αποτελεί το βασικό όργανο της κατάληψης

Η οργάνωση της συνέλευσης είναι οριζόντια και αμεσοδημοκρατική ενώ δεν υπάρχουν αρχηγοί και άτομα που ο λόγος τους έχει αυξημένη βαρύτητα. Οι αποφάσεις παίρνονται ισότιμα από όλους τους συμμετέχοντες στη βάση της ομοφωνίας.

Ερ: Τρόπος λειτουργίας (πως παίρνονται αποφάσεις, υπάρχει ιεραρχία, υπάρχουν ρόλοι και πως κατανέμονται, σχέσεις συμμετεχόντων, κριτήρια συμμετοχής, κανόνες..)

Απ: Οι αποφάσεις παίρνονται από την εβδομαδιαία, ανοιχτή, γενική Συνέλευση... Δεν υπάρχουν αρχηγοί, ούτε ιεραρχίες και για να παρθεί μία απόφαση πρέπει να υπάρχει ομοφωνία. Η διαδικασία προς την επίτευξη μιας ομοφωνικής απόφασης είναι για μας μια διαδικασία εκπαίδευσης. Σκοπός μας είναι το σπάσιμο των ρόλων και για να το πετύχουμε αυτό είμαστε σε μια συνεχή διαδικασία συζητήσεων και επαναπροσδιορισμών.

Η Συνέλευση είναι ένα μέσο ομαλοποίησης προβλημάτων, που τις περισσότερες φορές ταυτίζονται με τα προβλήματα που απασχολούν το σύνολο της κοινωνίας.

... Δεν είναι δυνατόν να παίρνονται αποφάσεις που τον αφορούν χωρίς να συμμετέχει και ο ίδιος στη λήψη τους.

Συνοψίζοντας μπορούμε να πούμε πως όλα ξεκινούν και τελειώνουν στη ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ.

B) Η κατάληψη “Ρόζα Νέρα” προάγει τη κοινωνική χειραφέτηση χωρίς την άμεση καθοδήγηση “ειδικών”

Αποτελεί το εφαλτήριο για κοινωνικοπολιτικούς αγώνες, επιλύει προβλήματα της καθημερινότητας και προάγει ένα καλύτερο επίπεδο ζωής. Η δυνατότητα για ελεύθερη πρόσβαση στο χώρο και τις δράσεις της κατάληψης δίνουν την ευκαιρία στο άτομο να αυτοοργανώνεται, να συλλογικοποιείται, να δραστηριοποιείται σε αυτά που τον αφορούν, να παίρνει πρωτοβουλίες, να αυτοβελτιώνεται-αυτομορφώνεται με απώτερο στόχο το γενικό καλό. Χωρίς καθοδηγητές αλλά με γνώμονα αξίες όπως αυτές της ελευθερίας, της ισότητας και της αυτοδιεύθυνσης, επιδιώκει να αναδείξει τρόπους που οδηγούν σε μια καλύτερα δομημένη κοινωνία.

Ερ: Μπορείτε να μας περιγράψετε τις δραστηριότητες- δράσεις που λαμβάνουν χώρα ή ξεκινούν από την κατάληψη.

Απ: Ο χώρος της κατάληψης φιλοξενεί γύρω στα 15 άτομα. Φιλοξενεί εκδηλώσεις πολιτικές και υποστηρίζει κινήσεις που αφορούν τοπικά ζητήματα και ξεκινούν από τα κάτω. Οργανώνει και στηρίζει δράσεις για μεταναστευτικά, περιβαλλοντολογικά, εργασιακά ζητήματα. Επίσης φιλοξενεί καλλιτεχνικές εκδηλώσεις όπως θέατρο, μουσική, εκθέσεις κτλ με τον όρο να είναι χωρίς εισιτήριο. Φιλοξένησε για καιρό δραστηριότητες της ομάδας αυτοβοήθειας- αποασυλοποίησης. Στην κατάληψη λειτουργούν: βιβλιοθήκη, χαριστικό παζάρι που βγαίνει πότε πότε και στους δρόμους. Φέρνεις ότι δεν σου χρειάζεται και παίρνεις ότι σου χρειάζεται χωρίς αντίτιμο. Γίνονται κινηματογραφικές προβολές κάθε βδομάδα χωρίς αντίτιμο. Αντιεμπνευματικό καφενείο χωρίς τιμοκατάλογο, με ελεύθερη συνεισφορά και όχι μόνο οικονομική. Αυτοοργανωμένο παιδικό στέκι από τους ίδιους τους γονείς ώστε τα παιδιά τους να συναντιούνται σε ένα χώρο με τους όρους που επιλέγουν αυτοί, ένα χώρο που προάγει τη συλλογικότητα. Το παιδικό στέκι λειτουργεί βοηθητικά για τις μονογονεϊκές οικογένειες.

Επίσης λειτουργούν μαθήματα κεραμικής, μουσικής, μαθήματα ελληνικών σε μετανάστες, ηχομονωμένο στούντιο μουσικής, χώρος για θεατρικές παραστάσεις και πρόβες, γυμναστήριο, ξυλουργείο, εργαστήριο επισκευής ποδηλάτων, καλλιέργεια παραδοσιακών ποικιλιών κηπευτικών χωρίς χημικά, μαθήματα ζωγραφικής- τραγουδιού- μαγειρικής, εκθέσεις φωτογραφίας, παρουσιάσεις βιβλίων κ λ π. Τέλος συχνά γίνονται γλέντια με μουσικές, συλλογική κουζίνα και χορούς.

Ερ: Ποιες είναι οι αξίες- αρχές στις οποίες στηρίζεται το εγχείρημα.

Απ: Η ισότητα, η ισοτιμία, η ελευθερία, η αντιεραρχία είναι οι βασικές μας αρχές. Οποιοσδήποτε μπορεί να έχει πρόσβαση στην κατάληψη αρκεί να σέβεται τις παραπάνω αρχές και να είναι πρόθυμος να συνεργαστεί, να συνδιαμορφώσει και να υποστηρίξει τη συλλογικότητα τα χαρακτηριστικά της οποίας καθορίζονται από εμάς τους ίδιους, ενώ με τη δράση μας επιδιώκουμε την κοινωνική δόμηση μέσω της αλλαγής των επιθυμιών και των αξιών. Μαχόμενοι τον ατομικισμό, την εμπορευματοποίηση αναγκών και δικαιωμάτων, τον υπερκαταναλωτισμό, την απάθεια, προτάσσουμε μια κοινωνία που με αλληλεγγύη θα διεκδικεί και θα δίνει λύσεις στα θέματα που την απασχολούν.

Ερ: Πιστεύετε πως το εγχείρημα αυτό μπορεί να συμβάλει στην κοινωνική αλλαγή και την κοινωνική χειραφέτηση.

Απ: Μέσα από την εκπαίδευση και τη βιωματική γνώση που προσφέρει η συμμετοχή σε μια συλλογικότητα γνωρίζουμε τον εαυτό μας, μαθαίνουμε και πετυχαίνουμε την

ατομική αλλαγή η οποία με τη σειρά της οδηγεί στην κοινωνική αλλαγή.
Η ανάπτυξη του “Εμείς”, που αποτελεί προσδοκία και πρόταγμα μας μπορεί να οδηγήσει στη χειραφέτηση.

- **Αλκοολικοί Ανώνυμοι (Α.Α.)**

Οι Αλκοολικοί Ανώνυμοι είναι μια κοινότητα ανθρώπων οι οποίοι αυτοοργανώνονται και μέσω της αλληλοβοήθειας προσπαθούν να απεξαρτηθούν από το αλκοόλ και να μείνουν νηφάλιοι. Η οργάνωση σήμερα υπάρχει σε περισσότερες από 180 χώρες και περί τα 2.000.000 αλκοολικών έχουν καταφέρει τη νηφαλιότητα μέσω των Α.Α.. Με κύρια χαρακτηριστικά την απουσία ηγεσίας, την αυτονομία και την ανωνυμία τα μέλη των Α.Α. αλληλοϋποστηρίζονται, και χωρίς την ύπαρξη ειδικών θεραπειών, διαχειρίζονται οι ίδιοι την επίλυση του προβλήματός τους.

Συμπεράσματα της συνέντευξης

Με τον ίδιο τρόπο καταλήξαμε σε κάποια συμπεράσματα που αφορούν τους Α.Α ως προς την οργανωτική δομή της ομάδας και τις πρακτικές που εφαρμόζονται στη γενική λειτουργία της, τις αξίες και τις αρχές της και τη συμβολή της ομάδας στη χειραφέτηση του ατόμου με ή χωρίς τη μεσολάβηση ειδικών.

Α) Αυτοοργανωμένο ,αντιεραρχικό εγχείρημα που λειτουργεί με την απουσία ειδικών επαγγελματιών, ενισχύοντας την κριτική συμβολή τους.

Οι Αλκοολικοί Ανώνυμοι είναι μια δομή που δημιουργείται από τους ίδιους για τους ίδιους ,αυτοσυντηρείται ενώ τα μέλη είναι ισότιμα και δε καθοδηγούνται από ειδικούς επαγγελματίες ,χωρίς να απαξιώνει το έργο τους όταν αυτό έχει στόχο την υποστήριξη του ατόμου.

Ερ: Ποιοι είναι οι Αλκοολικοί Ανώνυμοι?

Απ: Οι Α.Α. είναι αυτοσυντηρούμενοι μέσω των δικών τους ομάδων και μελών και αρνούνται συνεισφορές από εξωτερικές πηγές.

Περί τα 2000000 αλκοολικών έχουν καταφέρει τη νηφαλιότητα μέσω των Α.Α. αλλά αναγνωρίζουμε πως το πρόγραμμα δεν είναι πάντα αποτελεσματικό με όλους τους αλκοολικούς και ότι μερικοί μπορεί να χρειαστούν επαγγελματική συμβουλευτική ή θεραπεία

Ερ :Χαρακτηριστικά και αρχές των ομάδων των Α.Α.

Απ: Η βασική μονάδα των Α.Α. είναι η τοπική (γειτονιάς ή πόλης) ομάδα, η οποία είναι αυτόνομη, εκτός από θέματα που επηρεάζουν άλλες ομάδες των Α.Α. ή την αδελφότητα σαν σύνολο. Καμία ομάδα δεν έχει εξουσία στα μέλη της...

...Οι ομάδες είναι συνήθως δημοκρατικές, με βραχυπρόθεσμη θητεία των “οργανωτικών επιτροπών” οι οποίες αποτελούνται από μέλη. Έτσι, καμία ομάδα δεν έχει μόνιμη ηγεσία.

Ερ : Ποια η συμβολή των ειδικών στο όλο εγχείρημα

Απ: Εδώ δεν υπάρχουν επαγγελματίες θεραπευτές, πιστεύουμε πως η ικανότητα να βοηθήσουμε άλλους που θέλουν να αναρρώσουν προέρχεται από το γεγονός πως εμείς καταφέραμε να θεραπεύσουμε τους εαυτούς μας. Είναι σημαντικό να ξέρουν πως η θεραπεία είναι εφικτή γιατί βλέπουν και άλλους ανθρώπους να το έχουν πετύχει.

B) Οι Α.Α προάγουν τη χειραφέτηση του ατόμου.

Μέσω της διαδικασίας της απεξάρτησης από το αλκοόλ τα μέλη μαθαίνουν να παίρνουν τα ίδια τον έλεγχο της ζωής τους και να αναπτύσσουν τις δικές τους δυνάμεις για αυτοβελτίωση.

Ερ: Οι Α.Α προωθούν τη χειραφέτηση του ατόμου.

Απ: Η εξάρτηση από τις ουσίες είναι ίσως η πιο βαθιά και ολοκληρωτική έκφραση υποταγής του ατόμου και απόλυτος καταναγκασμός. Ο χρήστης ουσιών προοδευτικά χάνει κάθε δικαίωμα επιλογής, τα πάντα περιστρέφονται και εξαρτώνται από την ανάγκη της χρήσης και έτσι το σταμάτημα της χρήσης μέσα από τις ομάδες εμπεριέχει έτσι και αλλιώς την απελευθέρωση- χειραφέτηση του μέλους. Με την πιο βαθιά έννοια πέρα από αυτό, οι Α.Α είναι ένα πρόγραμμα δράσης και απελευθέρωσης από τον εθισμό και αυτό είναι βασική προϋπόθεση για να μείνεις καθαρός. Η ανάκτηση της ζωής σου και η ευθύνη αυτής είναι βήμα ανάρρωσης άρα κ από αυτή τη σκοπιά το πρόγραμμα βοηθά στη χειραφέτηση του μέλους.

Τώρα σε κοινωνικό επίπεδο το πρόγραμμα προάγει την χειραφέτηση με δυο τρόπους έμμεσα μέσω της ανάρρωσης των μελών σε συλλογικό επίπεδο μπορούμε να πούμε ότι ένας σημαντικός αριθμός ατόμων της κοινωνίας χειραφετείται από τη σκλαβιά των ουσιών κ άμεσα οι Α.Α έχουν μια δομή οριζόντια και αδιαμεσολάβητη οι ομάδες λειτουργούν στα πλαίσια της αυτοοργάνωσης και αυτοδιαχείρισης αφού πέρα από αυτά προβλέπονται στις παραδόσεις του Α.Α είναι και ο τρόπος λειτουργίας των ομάδων τέτοιος καθώς δεν υπάρχουν ειδικοί η κάθε τύπου αρχηγοί στις ομάδες. Οι ομάδες αποτελούνται από μέλη και μόνο και η ισότητα είναι βασική αρχή.

4.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μέσα από τη θεωρητική ανάλυση της παρούσας εργασίας προέκυψαν κάποιες βασικές αξίες και ένας τρόπος οργάνωσης ομάδων που προάγουν την κοινωνική χειραφέτηση. Πράγματι η ύπαρξη θεωρητικών προσεγγίσεων και η πραγμάτωση χειραφετικών εγχειρημάτων στο χωροχρόνο στηρίζουν την αρχική μας υπόθεση πως είναι εφικτή η ύπαρξη μιας κοινωνίας που από τη βάση της και με συλλογικές διαδικασίες θα αναπτυχθεί με κατεύθυνση την επίτευξη μιας ευτοπίας.

Από τη θεωρία προκύπτει ότι αν τα άτομα κατακτήσουν τον έλεγχο πάνω στην παραγωγή και την χρησιμοποίηση των επιστημονικών και τεχνολογικών γνώσεων, αν έχουν πρόσβαση στις πηγές της πληροφορίας, αν γενικότερα ανανεωθεί το πάθος για τα κοινά και το πάθος για γνώση τότε η κοινωνία θα είναι δυνατόν να θεμελιωθεί πάνω σε αρχές όπως αυτές της ελευθερίας, της δικαιοσύνης, της ισότητας και της αλληλεγγύης.

Η αυτοοργανωμένη δόμηση της κοινότητας που έχει ως χαρακτηριστικά την απουσία ιεραρχίας, τη συμμετοχή όλων των μελών της στα κοινά, τις εναλλακτικές μορφές εκπαίδευσης και οικονομίας, τη διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την ισοτιμία, το σεβασμό της διαφορετικότητας, την ουσιαστική επικοινωνία, την κριτική συνειδητοποίηση, αποτελεί μια πρόταση που έχει ως στόχο την κοινωνική αλλαγή και την κοινωνική χειραφέτηση.

Μέσα από την ερευνητική διαδικασία προσπαθήσαμε να αναδείξουμε τα στοιχεία εκείνα τα οποία θα ενίσχυαν τη θεωρητική μας θέση που στηρίζεται στο ότι το άτομο έχει τη δυνατότητα να διεκδικήσει και να πετύχει τη χειραφετησή του με βασικό του εργαλείο τη συλλογική δράση και την ύπαρξη υποστηρικτικής κοινότητας.

Σε αυτή τη βάση αναζητήσαμε απαντήσεις για τα ερευνητικά μας ερωτήματα καταλήγοντας:

A) Η αντιιεραρχία και η αυτοοργάνωση εμφανίζονται, σε όλες τις ομάδες που μελετήθηκαν, ως καθοριστικά χαρακτηριστικά δόμησής τους.

Και οι τρεις ομάδες οργανώνονται “από τα κάτω” με βάση την αρχή της ισοτιμίας, αποφασίζουν συλλογικά και αμεσοδημοκρατικά, ενώ δραστηριοποιούνται χωρίς αρχηγούς και καθοδηγητές. Οι αξίες που διαχέονται και στα τρία εγχειρήματα είναι η ελευθερία των συμμετεχόντων, ο σεβασμός της διαφορετικότητας του κάθε μέλους, η ισότητα και η δικαιοσύνη, το ενδιαφέρον για το κοινωνικό συμφέρον και το καλό της ομάδας. Οι ομάδες αυτοσυντηρούνται και επιλύουν τα προβλήματα τους. Τα άτομα βασίζονται στη προσωπική τους δύναμη και τη δύναμη της συλλογικότητας. Δίνουν μεγάλη σημασία στην αυτοβελτίωση τους ενώ παράλληλα αγωνίζονται για μια κοινωνία με την καλύτερη δυνατή ποιότητα ζωής.

Τα παραδείγματα των καταλήψεων, των λαϊκών συνελεύσεων κατοίκων και των ομάδων αυτοβοήθειας όπως είναι οι Αλκοολικοί Ανώνυμοι αποδεικνύουν πως τα άτομα είναι ικανά να υπάρχουν και να δρουν αρμονικά και δημιουργικά, σε συστήματα διαφορετικά από αυτά που προτείνει η σύγχρονη πολυπροβληματική πραγματικότητα. Παράλληλα προτείνουν εναλλακτικές λύσεις για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει το άτομο ενώ υπερασπίζονται τις θεμελιώδεις ανθρώπινες αξίες.

Συμπερασματικά λοιπόν θα μπορούσαμε να συνοψίσουμε λέγοντας πως η επιλογή και των τριών ομάδων να λειτουργούν αυτοοργανωμένα είναι εκείνη που τις καθιστά ανοικτές και προσβάσιμες ενώ αποτελούν παραδείγματα ενεργητικής συμμετοχής των ατόμων που επιδιώκουν αλλάζοντας τον εαυτό τους και παράλληλα το κοινωνικό κατεστημένο να κερδίσουν καλύτερες

συνθήκες ζωής.

B) Όλες οι αυτοοργανωμένες ομάδες που ερευνήθηκαν προάγουν την κοινωνική χειραφέτηση και διατηρούν κριτική στάση σε ότι αφορά τη δράση των “ειδικών επιστημόνων”.

Οι συμμετέχοντες και στις τρεις αυτοοργανωμένες ομάδες είναι άτομα που εχθρεύονται τον ετεροκαθορισμό και την καθοδήγηση ενώ κρατούν κριτική και επιλεκτική στάση σε ότι αφορά την εμπλοκή στις δομές τους. Το να δρουν μέσα σε μια τέτοια συλλογικότητα τα άτομα μπορούν να βοηθηθούν ώστε να αντιληφθούν και να ευαισθητοποιηθούν μπροστά σε καταστάσεις και προβλήματα και τέλος να ενεργοποιηθούν ψάχνοντας τις λύσεις τους. Μέσα στις συλλογικότητες αυτές τα ίδια τα άτομα εμπλέκονται σε όλες τις διαδικασίες πετυχαίνοντας να καταστήσουν τον εαυτό τους ενεργό και μέσω της δόμησης μιας ολοκληρωμένης *μονάδας* να αποτελέσουν την αφετηρία για τη δημιουργία μια ισότιμης και διεκδικητικής *ομάδας* η οποία και θα είναι ο κύριος πυρήνας ανάπτυξης και δράσης. Παράλληλα, παρουσιάζεται, ως μια ακόμα κατάκτηση των ομάδων αυτών η άρση του κοινωνικού αποκλεισμού, που προκαλείται από αιτίες όπως η φτώχεια ,οι εξαρτήσεις ή η μετανάστευση καθώς τις ομάδες αυτές καμιά και κανένα δεν περιθωριοποιείται.

ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

Τα παραδείγματα των καταλήψεων, των λαϊκών συνελεύσεων κατοίκων και των ομάδων αυτοβοήθειας όπως είναι οι Αλκοολικοί Ανώνυμοι ενδέχεται να είναι εξαιρετικά σχολεία για να μάθουν οι πολίτες πώς να αυτοοργανώνονται . Όπως κάθε ριζοσπαστικό σχέδιο έτσι και αυτές οι ομάδες είναι εκπαιδευτικοί φορείς και στηρίζονται στην ελπίδα ότι οι άνθρωποι θα αναπτύξουν μια νέα συνείδηση με συλλογικά και ελευθεριακά χαρακτηριστικά. Παράλληλα σκοπεύουν στην απελευθέρωση του ατόμου από κοινωνικές συνθήκες, που θέλουν ένα άτομο προσαρμοσμένο και καθοδηγούμενο και που περιορίζουν την κριτική δράση, την αυτοπραγμάτωση και την αυτοδιάθεσή του.

Με την ενεργητική συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων, την κινητοποίηση μπροστά στα πολυποίκιλα προβλήματα που αντιμετωπίζει και τη διαδικασία της αυτομόρφωσης και της αλληλοβοήθειας, που συναντάμε στις τρεις δομές της έρευνά μας, το άτομο ωριμάζει . Η ωριμότητα αυτή είναι σπουδαιότερη από την ειδικευμένη γνώση και πρέπει να αποτελεί στόχο του καθενός. Με εργαλείο την ωριμότητα δίνεται η δυνατότητα να αποφασίζεται, πώς πρέπει να εφαρμόζονται οι ειδικές γνώσεις, πόσο μπορεί κανείς να τις εμπιστευτεί, ποια σχέση έχουν αυτές με την ολότητα της ανθρώπινης ύπαρξης. Έτσι το άτομο αποδεσμεύεται από την εξουσία των “ειδικών” που εκπροσωπούν το κατεστημένο και οδεύει προς μια κριτική χρησιμοποίηση της επιστημονικής γνώσης και τεχνολογίας κάτι που τον βοηθά στον αγώνα του για τη

χειραφέτηση.

Η κίνηση από το σήμερα στο αύριο δεν πρόκειται να είναι μια ξαφνική έκρηξη αλλαγών χωρίς μια μακρά περίοδο διανοητικής και ηθικής προπαρασκευής. Ο κόσμος οφείλει να εκπαιδευτεί κατά το πληρέστερο δυνατό τρόπο, αν θέλουν οι άνθρωποι να αλλάξουν οι ίδιοι τις ζωές τους και όχι απλώς να έχουν κάποιους άλλους να τις αλλάζουν γι αυτούς. Η ευαισθησία, η ηθική, οι τρόποι με τους οποίους βλέπουμε τη πραγματικότητα και ο εαυτός μας πρέπει να αλλαχθούν με εκπαιδευτικά μέσα, με τη πολιτική ενός λόγου που βασίζεται στη λογική, με το πειραματισμό και τη προσδοκία ότι από τα επανειλημμένα σφάλματά μας θα αντλήσουμε διδάγματα αν επιθυμούμε να καταφέρει η ανθρωπότητα να βρει την αυτοσυνείδηση που χρειάζεται για να προχωρήσει τελικά στην αυτοδιαχείριση της.

Οι ομάδες αυτές αντιμετωπίζουν τον άνθρωπο ως ένα εν δυνάμει ολοκληρωμένο, κοινωνικό και ενεργά συναισθανόμενο ον το οποίο μπορεί να πάρει τη ζωή στα χέρια του και να δημιουργήσει μια ευτοπία. Έτσι και η κοινωνική εργασία με εργαλείο την εναλλακτική αυτή προσέγγιση, που προτείνεται μέσα από αυτή τη μελέτη, καλείται να κατανοήσει τον άνθρωπο ως ένα ανοιχτό, αυτόβουλο ον που μπορεί να πραγματοποιήσει το πολύπλοκο εγχείρημα να μεταμορφώσει το κόσμο με τη συλλογική δράση του.

Ολοκληρώνουμε τονίζοντας πως μέσω της μελέτης μας δεν επιδιώκουμε να δώσουμε παγιωμένες απαντήσεις και λύσεις -κάτι που άλλωστε θα ήταν αντιφατικό ως προς την ίδια τη θέση της πτυχιακής – αλλά δίνουμε ερεθίσματα που αφορούν μια εναλλακτική οπτική της πραγματικότητας που χρήζουν αναλογισμού και διερεύνησης...!

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Βασικά θέματα κοινωνιολογίας και Κοινωνιολογικό λεξικό, (1988).
Αθήνα: Καστανιώτη - Επικαιρότητα.
- 2) Braudel, F. ,(2003). Γραμματική των πολιτισμών. Αθήνα :Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας.
- 3) Δημοπούλου- Λαγωνίκα, Μ. , (2006). Μεθοδολογία κοινωνικής εργασίας . Μοντέλα παρέμβασης. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- 4) Dolgoff , S., (1982). Αναρχικές Κολεκτίβες :η εργατική αυτοδιεύθυνση στην Ισπανική Επανάσταση. Αθήνα :Διεθνής Βιβλιοθήκη.
- 5) Ζαϊμάκης, Γ. , (2002). Κοινωνική εργασία και τοπικές κοινωνίες. Ανάπτυξη, Συλλογική Δράση, Πολυπολιτισμικότητα. Αθήνα :Ελληνικά Γράμματα.
- 6) Ζωγράφος, Α. , (2002). Κοινωνική εργασία με κοινότητα. Θεωρία- Πράξη- Προβληματισμοί. Αθήνα :Τυπωθήτω.
- 7) Ζωγράφος, Α. , (2002). Ο διπλός ρόλος της κοινωνικής εργασίας στο πλαίσιο των κοινωνικών οργανώσεων. Αθήνα: Τυπωθήτω
- 8) Ζωμπέρ ,Α , Λεμπόν Α. , Επιστήμη και ιδεολογία. Αθήνα :Ελεύθερος Τύπος.
- 9) Graeber, D. , (2007). Αποσπάσματα μιας αναρχικής ανθρωπολογίας. Αθήνα: Στάσει Εκπίπτοντες.
- 10) Καλογεράτος, Π. , (2006). Τα νέα κοινωνικά κινήματα. Αθήνα : Πάντειος Πανεπιστήμιο- Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σπουδών.
- 11) Κολέμπας , Γ. , (2009). Τοπικοποίηση, από το παγκόσμιο...στο τοπικό. Ένας οικολογικός κόσμος είναι δυνατός. Θεσσαλονίκη: Αντιγόνη, Κέντρο Πληροφόρησης.
- 12) Κυριαζή Ν. , (1999). Η κοινωνιολογική έρευνα. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- 13) Μάμφορντ , Λ. , (1998). Η ιστορία των ουτοπιών. Αθήνα: Νησίδες.

- 14) Mason J. , (1996). Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- 15) Μπέρκμαν, Α. ,(1986). Η Ρώσικη τραγωδία. Αθήνα : Άρδην.
- 16) Μπούκτσιν Μ. , Γουόρντ , Κ., (1977). Αυθορμητισμός και οργάνωση. Αθήνα :Ελεύθερος τύπος.
- 17) Μπούκτσιν, Μ. , (1993). Ξαναφτιάχνοντας την κοινωνία. Αθήνα: Εξάντας.
- 18) Μπούκτσιν , Μ. , (1977). Ιεραρχία και κυριαρχία. Αθήνα :Ελεύθερος τύπος.
- 19) Νίσιμπετ, Ρ., (1995). Κοινωνική αλλαγή και ιστορία. Αθήνα : «Γνώση».
- 20) Παπαδημητρίου, Ε.Γ. , (1988). Θεωρία της επιστήμης και ιστορία της φιλοσοφίας. Αθήνα: Gutenberg.
- 21) Παπακωσταντινίδης, Λ.Α. ,(1998). Ευαισθητοποιημένη τοπική κοινωνία. Αθήνα :.....
- 22) Payne, Μ. , (1997). Σύγχρονη θεωρία της κοινωνικής εργασίας. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- 23) Ραμίρες, Γ.Μ. , (2007). EZLN, η φωτιά και ο λόγος. Αθήνα : Κουκκίδα.
- 24) Σεφεριάδης, (2002). Συγκρουσιακή Πολιτική, Συλλογική δράση, Κοινωνικά κινήματα. Αθήνα: Πάντειος Πανεπιστήμιο- Τμήμα Επιστήμης και Ιστορίας.
- 25) Σταθόπουλος, Π. , (2000). Κοινοτική εργασία. Διαδικασία, μέθοδοι και τεχνικές παρέμβασης. Αθήνα: Παπαζήση.
- 26) Σταθόπουλος , Π. , (2005). Κοινοτική εργασία. Θεωρητική προσέγγιση. Αθήνα: Παπαζήση
- 27) Τάτσης, Ν. , (2004). Νεωτερικότητα και κοινωνική αλλαγή. Αθήνα :Νήσος.
- 28) Τζολ, ΤΖ. ,(1975). Οι αναρχικοί. Αθήνα:Επίκουρος.

- 29) Τσαούσης ,Δ.Γ , (1989). Χρηστικό λεξικό κοινωνιολογίας. Αθήνα: Gutenberg.
- 30) Tilly, C. , (2007). Κοινωνικά κινήματα . Αθήνα: Σαββάλας.
- 31) Vienney, Cl. , (2008). Η κοινωνική οικονομία. Αθήνα :Πολύτροπον
- 32) Feyerabend, P.K . ,(1986). Γνώση για ελεύθερους ανθρώπους. Θεσσαλονίκη: Σύγχρονα Θέματα.
- 33) Feyerabend, P.K. ,(1991). Ενάντια στη μέθοδο. Για μια αναρχική θεωρία της γνώσης. Αθήνα :Σύγχρονα Θέματα.

Διατριβές

1) Σακαρίδου, Σ., (2008), Η Αλληλέγγυα Οικονομία και οι πρακτικές της. Μια ποιοτική προσέγγιση στο Δίκαιο και Αλληλέγγυο Εμπόριο και στις Ομάδες Αλληλέγγυων Αγορών στην Ελλάδα και την Ιταλία, Διπλωματική εργασία, Πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών της σχολής Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Περιοδικά

- 1) Καρβούνης, Α. ,(2007). Ο λόγος περί δικαιοσύνης και ελευθερίας: Ένα ταξίδι στην ουτοπία του Gerrard Winstanley. Πανοπτικόν, 7/ 2007 τ.10, σσ 30-52.
- 1) Νίκου, Ε., Γαβριηλίδης ,Σ., Πετροπούλου, Κ. , Παπαδημητρίου, Μ., Παπαθωμόπουλος, Κ., (2007). Γεωγραφίες των αντιστάσεων. Αλάνα, 11/2007 τ. 6, σσ 4-18.
- 2) Πετροπούλου, Κ.,(2009). Τα πανεπιστήμια των από κάτω. Αλάνα, 12/2009 τ.11, σσ32-35.
- 3) Βούλγαρης, Ν., (2002). Αργεντινή: μεταξύ της φτώχειας και της αντίστασης. Ευτοπία , 7/2002 τ.9, σσ 14-17.

- 4) Βάσω, Π., (2002). Οι αγροτικές κολεκτίβες της Ισπανίας στην εποχή μας. Ευτοπία, 7/2002 τ. 9, σσ 22-24 .
- 5) Ομάδα εργασίας για τη δημιουργία οικοκοινοτήτων, (2004). Τοπικές οικοκοινοτήτες αλληλεγγύης και συνεργασίας. Ευτοπία, 2/2004 τ. 10, σσ 13-15.
- 6) Γαργάρας, Χ.,(2008). Απομονωμένη αξιοπρέπεια, ο κοινοτισμός της Ολύμπου στην Κάρπαθο. Ευτοπία , 7/2008 τ.16 σσ 67-68.
- 7) Faith, T., (2001). Εργαλεία για μια κοινοτική οικονομία. The Paper 6/2001 τ. 12, σσ 1-14.
- 8) Δρίτσας Ι. , Βαλσάμη Ν. , (1989). Το κράτος πηγή ελπίδας ή απελπισίας; .περιοδικό Εκλογή , τ. 81.
- 9) Εκπαιδευτικός Ζουρλομανδουας, (1982). Εμπειρική διαπαιδαγώγηση κατά της σχολικής εκπαίδευσης / Σχολεία του δρόμου σσ 5-16, 38-45 , Αυτονομες εκδόσεις
- 10) 2^η Επίσκεψη στο Νησί της Αλφαβήτου, (1995) Το σχολικό εγχειρίδιο του Σάμμερχιλ, σσ 21-33
- 11) 3^η Επίσκεψη στο Νησί της Αλφαβήτου, (1997). Η εκπαίδευση στο σπίτι/ Σχολείο Orchard σσ 39-44 .
- 12) 4^η Επίσκεψη στο Νησί της Αλφαβήτου, (1998). Σχολεία Charter σσ 69-74.
- 13) 5^η Επίσκεψη στο Νησί της Αλφαβήτου, (1999). Το κίνημα των μοντέρνων σχολείων σσ 37-50.
- 14) 6^η Επίσκεψη στο Νησί της Αλφαβήτου, (2000). Τα σχολεία Paideia σσ 45-54.

Διαδικτυακοί Τόποι

- 1) <http://www.psyche.gr/epist1.htm>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

A. ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

Κατάληψη Ρόζα Νέρα (Κρήτη)

Ερ: Πότε, πώς και ποιος ο σκοπός του εγχειρήματος.

Απ: Το κτήριο της κατάληψης ήταν ένα εγκαταλελειμμένο, αχρησιμοποίητο, ρημαγμένο κτήριο μέχρι τον Ιούνιο του 2004 όπου το καταλάβαμε και το ανακηρύξαμε απελευθερωμένο δημόσιο χώρο. Πενήντα άτομα από ένα ευρύτερο πολιτικό και πολιτιστικό χώρο οικειοποιήθηκαμε το χώρο, χωρίς να διεκδικούμε την ιδιοκτησία του, θεωρώντας ως δικαίωμα την κοινωνική οικειοποίηση ενός αχρησιμοποίητου επί χρόνια κτηρίου. Βγάλαμε τόνους μπάζα και σκουπίδια, το καθαρίσαμε-επισκευάσαμε- και το συντηρούμε βάζοντας προσωπική δουλειά και τα υλικά με δικά μας έξοδα. Σκοπός του εγχειρήματος είναι η οικειοποίηση του δημόσιου χώρου και κίνητρο η αναγκαιότητά μας για συλλογικότητα.

Ερ: Μπορείτε να μας περιγράψετε τις δραστηριότητες- δράσεις που λαμβάνουν χώρα ή ξεκινούν από την κατάληψη.

Απ: Ο χώρος της κατάληψης φιλοξενεί γύρω στα 15 άτομα. Εκτός από τους μόνιμους κατοίκους που επιλέγουν να διαβιούν συλλογικά έχει φιλοξενήσει προσωρινά και μέχρι να το λύσουν, άτομα, κυρίως πρόσφυγες και μετανάστες εργάτες, με οικονομικό πρόβλημα ενοικίου. Φιλοξενεί εκδηλώσεις πολιτικές και υποστηρίζει κινήσεις που αφορούν τοπικά ζητήματα και ξεκινούν από τα κάτω. Οργανώνει και στηρίζει δράσεις για μεταναστευτικά, περιβαλλοντολογικά, εργασιακά ζητήματα. Επίσης φιλοξενεί καλλιτεχνικές εκδηλώσεις όπως θέατρο, μουσική, εκθέσεις κτλ με τον όρο να είναι χωρίς εισιτήριο. Φιλοξένησε για καιρό δραστηριότητες της ομάδας αυτοβοήθειας- αποασυλοποίησης.

Στην κατάληψη λειτουργούν: βιβλιοθήκη, χαριστικό παζάρι που βγαίνει τότε τότε και στους δρόμους. Φέρνεις ότι δεν σου χρειάζεται και παίρνεις ότι σου χρειάζεται χωρίς αντίτιμο. Γίνονται κινηματογραφικές προβολές κάθε βδομάδα χωρίς αντίτιμο. Αντιεμπνευματικό καφενείο χωρίς τιμοκατάλογο, με ελεύθερη συνεισφορά και όχι μόνο οικονομική. Αυτοοργανωμένο παιδικό στέκι από τους ίδιους τους γονείς ώστε τα παιδιά τους να συναντιούνται σε ένα χώρο με τους όρους που επιλέγουν αυτοί, ένα χώρο που προάγει τη συλλογικότητα. Το παιδικό στέκι λειτουργεί βοηθητικά για τις μονογονεϊκές οικογένειες.

Επίσης λειτουργούν μαθήματα κεραμικής, μουσικής, μαθήματα ελληνικών σε μετανάστες, ηχομονωμένο στούντιο μουσικής, χώρος για θεατρικές παραστάσεις και πρόβες, γυμναστήριο, ξυλουργείο, εργαστήριο επισκευής ποδηλάτων, καλλιέργεια παραδοσιακών ποικιλιών κηπευτικών χωρίς χημικά,

μαθήματα ζωγραφικής- τραγουδιού- μαγειρικής, εκθέσεις φωτογραφίας, παρουσιάσεις βιβλίων κ λ π. Τέλος συχνά γίνονται γλέντια με μουσικές, συλλογική κουζίνα και χορούς.

Ερ: Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της αλληλεπίδρασης με την υπόλοιπη κοινωνία.

Απ: Η κατάληψη είναι ένας ανοιχτός, εύκολα προσβάσιμος και λειτουργικός χώρος . Όπως αναφέρθηκε η κατάληψη φιλοξενεί εκδηλώσεις πολιτικές ενώ υποστηρίζει κινήσεις που αφορούν τοπικά ζητήματα και ξεκινούν από τα κάτω. Με το σκεπτικό της εξωστρέφειας ενισχύουμε τις συνελεύσεις γειτονιάς και χωριών, οργανώνουμε και στηρίζουμε δράσεις για μεταναστευτικά ,περιβαλλοντολογικά, εργασιακά ζητήματα. Πιο συγκεκριμένα η κατάληψη συμμετέχει σε κινήσεις αλληλεγγύης σε μετανάστες και πρόσφυγες, συμμετέχει στην πανελλαδική κίνηση ενάντια στα μεταλλαγμένα, σε κινητοποιήσεις για να γίνει πάρκο το στρατόπεδο του Μαρκόπουλου, για να σωθεί το φαράγγι της Καντάνου, για τη λεηλασία των κορυφών της Κρήτης από εταιρίες ανεμογεννητριών. Συμμετέχει στους αγροτικούς αγώνες, σε κινητοποιήσεις για απολυμένους, για τις φυλακές, για τα αντεργατικά νομοσχέδια για την εργοδοτική τρομοκρατία, σε αποκλεισμούς μεγαλοκαταστημάτων που επεκτείνουν το ωράριό τους ή απολύουν προσωπικό, παρεμβαίνουμε στα δημοτικά συμβούλια πραγματοποιούμε εκδηλώσεις στο εργατικό κέντρο. Βγάζουμε λόγο-κείμενα σε απεργίες ,καταλήψεις, εκπαιδευτικά , οργανώνουμε συζητήσεις για τον καταναλωτισμό, το ποινικό σύστημα, τις κατασταλτικές στρατηγικές του κράτους, την επιβολή των φαρμακοβιομηχανιών στην υγεία, το δικαίωμα στους ελεύθερους χώρους, για τοπικά κινήματα και κοινωνικούς αγώνες, την εξέγερση στην Οαχάκα του Μεξικού, το κίνημα των Ζαπατίστας, την ταξική πάλη στην Κίνα, τις κοινωνικές αντιστάσεις στη Γαλλία, τον οικοαναρχισμό στις Η. Π. Α. κ α.

Παράλληλα γίνονται και πολλές πολιτιστικές εκδηλώσεις έξω από το χώρο της κατάληψης με το σκεπτικό πάντα της εξωστρέφειας.

Η κατάληψη είναι εφελκυστικό για κοινωνικές δράσεις και είναι πολλοί οι πολίτες που την αναγνωρίζουν ως ένα κοινωνικό και πολιτικό χώρο, κάτι που διασφαλίζει τη βιωσιμότητά της. Οι ακραίες αντιδραστικές θέσεις κάποιων για την κατάληψη δεν έχουν απήχηση στην κοινωνία.

Ερ: Τρόπος λειτουργίας (πώς παίρνονται αποφάσεις, υπάρχει ιεραρχία, υπάρχουν ρόλοι και πως κατανέμονται, σχέσεις συμμετεχόντων, κριτήρια συμμετοχής, κανόνες..)

Απ: Οι αποφάσεις παίρνονται από την εβδομαδιαία, ανοιχτή, γενική Συνέλευση, ενώ παράλληλα γίνεται διαχειριστική συνέλευση από την ομάδα των κατοίκων της κατάληψης. Την τελική απόφαση την παίρνει η ευρύτερη Συνέλευση. Δεν

υπάρχουν αρχηγοί, ούτε ιεραρχίες και για να παρθεί μία απόφαση πρέπει να υπάρχει ομοφωνία. Η διαδικασία προς την επίτευξη μιας ομοφωνικής απόφασης είναι για μας μια διαδικασία εκπαίδευσης.

Τον πρώτο καιρό της κατάληψης έγιναν συνελεύσεις γειτονιάς για να μπουν οι όροι ως προς την ελεύθερη προσέλευση στο χώρο.

Σκοπός μας είναι το σπάσιμο των ρόλων και για να το πετύχουμε αυτό είμαστε σε μια συνεχή διαδικασία συζητήσεων και επαναπροσδιορισμών.

Η Συνέλευση είναι ένα μέσο ομαλοποίησης προβλημάτων, που τις περισσότερες φορές ταυτίζονται με τα προβλήματα που απασχολούν το σύνολο της κοινωνίας. Για να μπορεί να στεγαστεί κάποιος στην κατάληψη προϋπόθεση είναι να συμμετέχει στη Συνέλευση και να τηρεί τους στοιχειώδεις κανόνες συμβίωσης, οι οποίοι διαμορφώνονται στη Συνέλευση. Δεν είναι δυνατόν να παίρνονται αποφάσεις που τον αφορούν χωρίς να συμμετέχει και ο ίδιος στη λήψη τους. Ακόμα και αν αυτός είναι μετανάστης και δυσκολεύεται με τη γλώσσα, είναι απαραίτητο να σταθεί ισότιμα και με αλληλεγγύη δίπλα στους υπολοίπους και να συμμετέχει στην αυτοοργάνωση και αυτοδιαχείριση της κατάληψης.

Συνοψίζοντας μπορούμε να πούμε πως όλα ξεκινούν και τελειώνουν στη ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ.

Ερ: Ποιες είναι οι αξίες- αρχές στις οποίες στηρίζεται το εγχείρημα.

Απ: Η ισότητα, η ισοτιμία, η ελευθερία, η αντιεραρχία είναι οι βασικές μας αρχές. Οποιοσδήποτε μπορεί να έχει πρόσβαση στην κατάληψη αρκεί να σέβεται τις παραπάνω αρχές και να είναι πρόθυμος να συνεργαστεί, να συνδιαμορφώσει και να υποστηρίξει τη συλλογικότητα τα χαρακτηριστικά της οποίας καθορίζονται από εμάς τους ίδιους, ενώ με τη δράση μας επιδιώκουμε την κοινωνική δόμηση μέσω της αλλαγής των επιθυμιών και των αξιών. Μαχόμενοι τον ατομικισμό, την εμπορευματοποίηση αναγκών και δικαιωμάτων, τον υπερκαταναλωτισμό, την απάθεια, προτάσσουμε μια κοινωνία που με αλληλεγγύη θα διεκδικεί και θα δίνει λύσεις στα θέματα που την απασχολούν.

Ερ: Προβλήματα που αντιμετωπίζει η κατάληψη και πως ξεπερνιούνται.

Απ: Συνήθως οι συμμετέχοντες είμαστε σε θέση να συμβιώνουμε με τον συμφωνημένο τρόπο λειτουργίας της κατάληψης.

Ζητήματα που αφορούν την κοινωνία απασχολούν και την κατάληψη. Για παράδειγμα η διάθεση και η αξιοποίηση του προσωπικού χρόνου μας σε θέματα που αφορούν ή πλαισιώνονται από την κατάληψη, εγείρει προβλήματα και προβληματισμούς. Επίσης, η διάσταση πολιτισμών που υπάρχει λόγω της συνύπαρξης ανθρώπων από διαφορετικές χώρες μας βάζει σε μια διαδικασία ομαλοποίησης. Γενικότερα έχουμε σαν οδηγό το minimum των πραγμάτων που είναι κοινά μας (το minimum συμφωνιών μας).

Ερ: Πιστεύετε πως το εγχείρημα αυτό μπορεί να συμβάλει στην κοινωνική αλλαγή και την κοινωνική χειραφέτησης.

Απ: Πολλές αλλαγές στην κοινωνία ξεκινούν από συλλογικές δράσεις. Μέσα από την εκπαίδευση και τη βιωματική γνώση που προσφέρει η συμμετοχή σε μια συλλογικότητα γνωρίζουμε τον εαυτό μας , μαθαίνουμε και πετυχαίνουμε την ατομική αλλαγή η οποία με τη σειρά της οδηγεί στην κοινωνική αλλαγή.

Η ανάπτυξη του “Εμείς”, που αποτελεί προσδοκία και πρόταγμα μας μπορεί να οδηγήσει στη χειραφέτηση. Η οριζόντια, αυτοοργανωμένη δομή είναι η πρόταση που ελπίζουμε να διασπαρθεί στην κοινωνία, να ωριμάσει και να οδηγήσει στην επιθυμητή αλλαγή.

Ανοιχτή Λαϊκή Συνέλευση κατοίκων Αγ. Δημητρίου

Ερ: Πότε ξεκίνησε να λειτουργεί η λαϊκή συνέλευση κατοίκων και ποιοι οι στόχοι της.

Απ: Η συνέλευση δημιουργήθηκε το Δεκέμβρη του 2008 αφού πρώτα διεκδικήσαμε μια αίθουσα στο δημαρχείο της πόλης η οποία και μας παραχωρήθηκε.

Η κατάληψη του δημαρχείου και κατ' επέκταση η ανοιχτή λαϊκή συνέλευση δεν ήταν τυχαία ως προς τη χρονική στιγμή και τον τόπο. Το να βρεθούμε στο χώρο όπου λαμβάνονται οι αποφάσεις της τοπικής εξουσίας, να τον καταλάβουμε και να τον μετατρέψουμε σε χώρο αντιπληροφόρησης , συνεύρεσης και αγώνα της τοπικής κοινωνίας για μας καθρεφτίζει το όραμά μας για μια ιδανική κοινωνία, η οποία λειτουργεί οριζόντια και με αμεσοδημοκρατικές διαδικασίες. Το πρώτο καιρό γινόταν συνέλευση κάθε μέρα με τη συμμετοχή περίπου 300 ατόμων, τώρα γίνεται κάθε 15 ημέρες.

Στόχος μας είναι οι πολύμορφες δράσεις που αναπτύσσονται να δίνουν την ευκαιρία στον κόσμο να αναλάβει πρωτοβουλίες για ζητήματα που αφορούν αυτόν και την καθημερινότητά του.

Οι λέξεις “περικοπές μισθών”, “μείωση συντάξεων”, “μαζικές απολύσεις”, “ΔΝΤ” , εντάχθηκαν βίαια στο καθημερινό μας λεξιλόγιο. Η απάντηση σε όλη αυτή την τρομοκρατία που μας επιβάλλεται είναι η συνεχής δράση σε κάθε γειτονιά, η αλληλοβοήθεια, η αλληλεγγύη και η αυτοοργάνωση. Θέλουμε όλες αυτές οι έννοιες να γίνουν καθημερινότητα στις γειτονιές μας, να παρουσιάσουμε μια άλλη οπτική γωνία από αυτή που μας πλασάρεται μέσα από τα ΜΜΕ , να πάρει ζωή κάθε πλατεία από ανθρώπους που συζητούν, συμπράττουν και δημιουργούν χωρίς κατευθυντικές γραμμές...αυθόρμητα και αυτόνομα.

Ερ: Ποιες είναι οι δράσεις της συνέλευσης.

Απ: Από το Δεκέμβρη του 2008 και μετά, οι τοπικές ανοιχτές/ λαϊκές συνελεύσεις αποτελούν ένα τρόπο αυτοοργάνωσης σε διάφορες περιοχές. Οι συνελεύσεις αυτές , αποτελούμενες από πολιτικοποιημένους κατοίκους μιας ευρύτερης περιοχής, είναι πειράματα μη- ιεραρχικής μορφής οργάνωσης σε τοπικό επίπεδο , τα οποία βασίζουν τον τρόπο λειτουργίας τους στον ανοιχτό συνελευσιακό χαρακτήρα και στον αμεσοδημοκρατικό τρόπο λήψης αποφάσεων.

Παράλληλα με τις καθιερωμένες συνελεύσεις προχωρήσαμε στην κατάληψη μιας αίθουσας του παλιού τρίτου δημοτικού σχολείου Αγίου Δημητρίου με σκοπό να διεξαχθούν μαθήματα ελληνικών σε μετανάστες, όπως και έγινε. Με το πέρασμα του χρόνου, η αίθουσα απέκτησε και άλλες χρήσεις όπως μαθήματα αυτομόρφωσης , μαθήματα αγγλικών και πλέον στεγάζει και την πρωτοβουλία εργαζομένων- ανέργων Μπραχαμίου και γύρω περιοχών. Η πρωτοβουλία αυτή δημιουργήθηκε μετά από εκδήλωση της ανοιχτής λαϊκής συνέλευσης για τα εργασιακά ζητήματα και στόχο έχει την επαφή και δράση των εργαζομένων σε τοπικό επίπεδο, πέρα από το κλαδικό. Επίσης το φλεβάρη του 2010 μέσω μιας άλλης εκδήλωσης που αφορούσε την ψυχική υγεία, θελήσαμε να αναδείξουμε πως ο καπιταλισμός και οι αξίες που προάγει έχει κατασπαράξει τη ζωή των ανθρώπων και ειδικά αυτών που βαφτίστηκαν «ανίκανοι» από το κράτος. Παρόλο που οι δράσεις μας δεν σταμάτησαν να βρίσκονται σε αλληλεπίδραση με κεντρικά ζητήματα ή με κινήσεις τοπικών εγχειρημάτων άλλων περιοχών (συμμετοχή σε πορείες, προσπάθεια δικτύωσης γειτονιών κα), προσπαθούμε κυρίως να αναδείξουμε ζητήματα που αφορούν την περιοχή μας.

Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι ο “Ασύρματος”, μια περιφραγμένη έκταση πολλών στρεμμάτων, ίσως ο τελευταίος αδόμητος χώρος της περιοχής, κατακερματισμένος από τις δημοτικές αρχές και τα οικονομικά συμφέροντα, που έχει όλες τις προοπτικές να αποτελέσει πηγή ζωής για την περιοχή. Μετά από κάλεσμα της Ανοιχτής Λαϊκής Συνέλευσης πολλοί κάτοικοι ενδιαφέρθηκαν για τη μοίρα του “Ασυρμάτου” και έτσι δημιουργήσαμε μαζί τους μια νέα ξεχωριστή συνέλευση (Ανοιχτή Συνέλευση για τη Διεκδίκηση του Ασυρμάτου) η οποία απελευθέρωσε το χώρο και συνεχίζει να τον διαχειρίζεται και να τον διαμορφώνει. Η συνέλευση για τη διεκδίκηση του Ασύρματος λειτουργεί επίσης αμεσοδημοκρατικά και χωρίς ιεραρχία και γίνεται στον κατελημμένο κτιριακό χώρο του Ασύρματος δύο φορές το μήνα και μετά από τη διατύπωση των θεμάτων και την τοποθέτηση όσων θέλουν να μιλήσουν, αποφασίζει.

Ακόμα κάνουμε και περιβαλλοντικές δράσεις όπως δεντροφυτεύεις χαριστικό- ανταλακτικό παζάρι, εκδηλώσεις για παιδιά όπως παραστάσεις Καραγκιόζη, λαϊκά γλέντια και όλα αυτά με στόχο αυτός ο χώρος να είναι ανοιχτός για όλους

τους κατοίκους .

Ερ: Ποιες είναι οι βασικές αρχές της συνέλευσης και ποιες διαδικασίες ακολουθούνται σε αυτή.

Απ: Μέσα στο χρόνο και μέσα από τριβές οι λαϊκές συνελεύσεις που γίνονται στις γειτονιές μας έχουν αποκτήσει χαρακτήρα αντιεραρχικό. Προτάσσουν την αυτοοργάνωση, τη συζήτηση και τη συναίνεση για τη λήψη αποφάσεων. Συναίνεση δεν σημαίνει κιάλας και ομοιομορφία. Η συνέλευση συγκροτείται από ένα ετερόκλητο πλήθος ανθρώπων, και στα πλαίσιά της ο καθένας έχει την ευκαιρία να ξεδιπλώσει το σκεπτικό του και να προχωρήσει εάν δεν υπάρχει κάθετη αντίθεση από κάποιον ή κάποιους.

Οι ανοιχτές συνελεύσεις γειτονίας μπορούν εδώ και τώρα να απαντήσουν έμπρακτα σε καθημερινά κοινωνικά αδιέξοδα. Είναι ένα πεδίο που μπορεί να αναπτυχθεί μια διάσταση κοινωνικής οργάνωσης “από τα κάτω”.

Η συνέλευση είναι αυτόνομη πολιτική ύπαρξη, αποτελείται από τα μέλη που συμμετέχουν σε αυτή , άρα δεν ετεροκαθορίζεται από ιδεολογικά προσχήματα και κομματικές γραμμές. Αυτό που μας ενδιαφέρει είναι η ουσιαστική ενεργοποίηση του κάθε ανθρώπου γύρω από τα ζητήματα της πόλης και της ζωής του. Δεν πιστεύουμε σε ειδικούς και σε πολιτικές αυθεντίες που θα μας λύσουν τα προβλήματα. Αντίθετα πιστεύουμε ότι ο καθορισμός των συλλογικών υποθέσεων είναι υπόθεση όλων μας. Με αυτό το σκεπτικό η οργάνωση της συνέλευσης είναι οριζόντια και αμεσοδημοκρατική και η δράση μας αδιαμεσολάβητη και άμεση. Δεν υπάρχουν αρχηγοί και άτομα που ο λόγος τους έχει αυξημένη βαρύτητα. Οι αποφάσεις παίρνονται ισότιμα από όλους τους συμμετέχοντες στη βάση της συνδιαμόρφωσης.

Σχεδόν όλες οι παραπάνω κινήσεις ξεκινούν ως πρωτοβουλίες ατόμων οι οποίες στηρίχθηκαν από τα υπόλοιπα μέλη της συνέλευσης εφόσον δεν υπήρχαν σημαντικές διαφωνίες. Μέσα σε αυτό το κλίμα λαμβάνονται οι αποφάσεις μας γενικότερα, καθώς η ομοφωνία είναι ο επιθυμητός τρόπος λήψης αποφάσεων αλλά δεν είναι πάντα πραγματοποιήσιμη. Γνωρίζουμε πως η λήψη αποφάσεων εντός της συνέλευσης δεν είναι πάντα μια εύκολη υπόθεση προς διαχείριση αλλά το σημαντικό είναι να επικεντρωνόμαστε σε όσα μας ενώνουν και μπορούμε να πράττουμε από κοινού.

Ερ: Ποια η αλληλόδραση αυτών των εγχειρημάτων με την υπόλοιπη κοινότητα.

Απ: Η συνέλευση έχει καταφέρει να εδραιωθεί στις συνειδήσεις των αγωνιζόμενων κατοίκων. Ο αγώνας και η δομή της συνέλευσης χαράζονται στη μνήμη της τοπικής κοινωνίας η οποία και πλαισιώνει τις δράσεις μας.

Ενώ την αρχική αντίδραση του δήμου διαδέχτηκε η παραχώρηση της αίθουσας του δημαρχείου όπου πραγματοποιούνται οι συνελεύσεις. Χωρίς να αγνοούμε τα προβλήματα που παρουσιάζονται σε αυτήν την πειραματική μικρογραφία

αυτοδιεύθυνσης απέναντι στην εξουσία της δημοτικής αρχής και των αρμόδιων κρατικών φορέων, τα βλέπουμε σαν μια πρόκληση για βελτίωση του αγώνα προς μια χειραφετημένη κοινωνία.

Ερ: Συμβολή του εγχειρήματος στην κοινωνική χειραφέτηση.

Απ: Για να χτυπήσεις την ανάθεση χρειάζεται υπομονή, σταθερή παρουσία, ανοιχτές συμμετοχικές διαδικασίες και χρόνος. Εκδηλώσεις, παρεμβάσεις, πορείες, καθημερινή ζύμωση.

Καθώς η κατεύθυνσή μας είναι η γενικότερη χειραφέτηση της κοινωνίας, επιλέγουμε μέσα που εξυπηρετούν αυτό το σκοπό, που περιλαμβάνουν την άμεση επαφή, την άμεση δράση, την αμφισβήτηση των διαχωρισμών μεταξύ μας.

Θέλουμε να έχουμε έτοιμα αντανακλαστικά για οποιουσδήποτε αγώνες προκύψουν στην περιοχή μας ή γενικότερα, θέλουμε να διερευνήσουμε περισσότερο τις διαθέσεις του κόσμου της περιοχής σχετικά με την αντιμετώπιση της κρίσης. Γίνονται συζητήσεις πάνω στο ζήτημα της αχρήματης, αλληλέγγυας οικονομίας, καθώς και παρεμβάσεις πάνω σε ζητήματα επιβίωσης. Εκτιμούμε ότι η κρίση βαθαίνει, ότι πολύς κόσμος θα ψάξει να βρει συλλογικές απαντήσεις για τα δεινά της κρίσης και έχει σημασία να υπάρχουν μορφώματα σε κάθε γειτονιά που μιλούν και παρεμβαίνουν σε μια κατεύθυνση κοινωνικής χειραφέτησης και ανατροπής της υπάρχουσας κοινωνικής και πολιτικής τάξης πραγμάτων.

Αλκοολικοί Ανώνυμοι

Ερ: Ποιοι είναι οι Αλκοολικοί Ανώνυμοι

Απ: Οι Αλκοολικοί Ανώνυμοι είναι μία αδελφότητα ανδρών και γυναικών που μοιράζονται την πείρα, τη δύναμη και την ελπίδα για να μπορέσουν να αναρρώσουν από τον αλκοολισμό. Μοναδική προϋπόθεση για να γίνει κανείς μέλος είναι η επιθυμία να σταματήσει να πίνει. Η συμμετοχή στους Α.Α. δεν χρειάζεται καμίας μορφής υποχρεωτική συνδρομή γιατί αυτοσυντηρούμαστε με τις δικές μας συνεισφορές. Η αδελφότητα σήμερα υπάρχει σε περισσότερες από 180 χώρες. Περί τα 2000000 αλκοολικών έχουν καταφέρει τη νηφαλιότητα μέσω των Α.Α. αλλά αναγνωρίζουμε πως το πρόγραμμα δεν είναι πάντα αποτελεσματικό με όλους τους αλκοολικούς και ότι μερικοί μπορεί να χρειαστούν επαγγελματική συμβουλευτική ή θεραπεία.

Οι Α.Α. ασχολούνται αποκλειστικά με την προσωπική ανάρρωση και τη

συνεχιζόμενη νηφαλιότητα του κάθε ένα από τους αλκοολικούς που απευθύνονται στην Αδελφότητα για βοήθεια. Το κίνημα των Α.Α. δεν εμπλέκεται σε έρευνες για το αλκοόλ, ή ιατρική ή ψυχιατρική φροντίδα και δεν υποστηρίζει οποιουσδήποτε σκοπούς- αν και τα μέλη των Α.Α. μπορούν να συμμετέχουν σαν μεμονωμένα άτομα. Το κίνημα έχει υιοθετήσει μια πολιτική συνεργασίας αλλά όχι σύνδεσης με άλλους οργανισμούς που ασχολούνται με το πρόβλημα του αλκοολισμού.

Τα μέλη των Α.Α. βοηθούν κάθε αλκοολικό που δείχνει ενδιαφέρον στο να μείνει νηφάλιος. Τα μέλη μπορούν να προσεγγίσουν τον αλκοολικό που επιθυμεί βοήθεια- παρόλο που νιώθουμε πως είναι καλύτερα για τον αλκοολικό να ζητήσει εκείνος αυτή τη βοήθεια. Μπορεί να μεριμνήσουμε για τη νοσηλεία του. Τα κατά τόπους γραφεία των Α.Α. γνωρίζουν που παρέχεται νοσοκομειακή φροντίδα για αλκοολικούς

Οι Α.Α. είναι αυτοσυντηρούμενοι μέσω των δικών τους ομάδων και μελών και αρνούνται συνεισφορές από εξωτερικές πηγές. Επίσης διατηρούν την ανωνυμία τους στο επίπεδο του Τύπου, ταινιών και εκπομπών Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης.

Ερ: Χαρακτηριστικά και αρχές των ομάδων των Α.Α.

Απ: Οι Α.Α. μπορεί να χαρακτηριστούν ως μια μέθοδος θεραπείας του αλκοολισμού, στην οποία τα μέλη αλληλοϋποστηρίζονται μοιράζονται με άλλους ένα μεγάλο κομμάτι παρόμοιων εμπειριών σχετικά με το πως υπέφεραν και το πως αναρρώνουν από τον αλκοολισμό.

Η βασική μονάδα των Α.Α. είναι η τοπική(γειτονιάς ή πόλης) ομάδα, η οποία είναι αυτόνομη, εκτός από θέματα που επηρεάζουν άλλες ομάδες των Α.Α. ή την αδελφότητα σαν σύνολο. Καμία ομάδα δεν έχει εξουσία στα μέλη της. Τα μέλη των Α.Α. είναι άνδρες και γυναίκες από όλες τις ηλικίες, όλων των καταγωγών με όλες τις θρησκευτικές πεποιθήσεις ή χωρίς.

Οι ομάδες είναι συνήθως δημοκρατικές, με βραχυπρόθεσμη θητεία των “οργανωτικών επιτροπών” οι οποίες αποτελούνται από μέλη. Έτσι, καμία ομάδα δεν έχει μόνιμη ηγεσία.

Οι ΑΑ επίσης δε κρατάνε αρχεία των μελών τους ή καταλόγους με ονόματα όσων παρακολουθούν τις συγκεντρώσεις ο καθένας μπορεί να διατηρήσει όση ανωνυμία επιθυμεί.

Ερ: Περιγραφή της διαδικασίας των συγκεντρώσεων των Α.Α.

Απ: Κάθε ομάδα διεξάγει τακτικές συναντήσεις, στις οποίες τα μέλη μοιράζονται τις εμπειρίες τους μεταξύ τους- συνήθως με τα “12 βήματα” που προτείνονται για την ανάρρωση και τις “12 Παραδόσεις” για τις σχέσεις μέσα στην Αδελφότητα και την κοινότητα. Ο νεοεισερχόμενος στην ομάδα βρίσκει έναν «υποστηρικτή» ο οποίος είναι ένα παλαιότερο μέλος της οργάνωσης που

έχει ήδη δουλέψει τα «Δώδεκα Βήματα» και αναλαμβάνει να καθοδηγήσει το νέο μέλος στο πρόγραμμα.

Μια συγκέντρωση των ΑΑ μπορεί να πάρει μια από τις διάφορες μορφές που χρησιμοποιούμε σε κάθε συγκέντρωση μιλάνε αλκοολικοί οι οποίοι περιγράφουν τι επιπτώσεις του ποτού στις ζωές και τις προσωπικότητες τους, τι έκαναν για να το αλλάξουν και πως ζουν στη καθημερινότητα τους. Ανά εβδομάδα υπάρχει ένας συντονιστής από την ομάδα ο οποίος κρατάει τη διαδικασία.

Ενώ κάθε μήνα ορίζουμε μια συγκέντρωση ως ανοιχτή. Στις ανοιχτές συγκεντρώσεις μπορεί να έρθει όποιος το επιθυμεί και να παρακολουθήσει από κοντά τη διαδικασία.

Ερ: Ποια η συμβολή των ειδικών στο όλο εγχείρημα

Απ: Εδώ δεν υπάρχουν επαγγελματίες θεραπευτές, πιστεύουμε πως η ικανότητα να βοηθήσουμε άλλους που θέλουν να αναρρώσουν προέρχεται από το γεγονός πως εμείς καταφέραμε να θεραπεύσουμε τους εαυτούς μας. Είναι σημαντικό να ξέρουν πως η θεραπεία είναι εφικτή γιατί βλέπουν και άλλους ανθρώπους να το έχουν πετύχει.

Ερ: Οι Α.Α προωθούν τη χειραφέτηση του ατόμου.

Απ: Η εξάρτηση από τις ουσίες είναι ίσως η πιο βαθιά και ολοκληρωτική έκφραση υποταγής του ατόμου και απόλυτος καταναγκασμός. Ο χρήστης ουσιών προοδευτικά χάνει κάθε δικαίωμα επιλογής, τα πάντα περιστρέφονται και εξαρτώνται από την ανάγκη της χρήσης και έτσι το σταμάτημα της χρήσης μέσα από τις ομάδες εμπεριέχει έτσι και αλλιώς την απελευθέρωση-χειραφέτηση του μέλους. Με την πιο βαθιά έννοια πέρα από αυτό, οι Α.Α είναι ένα πρόγραμμα δράσης και απελευθέρωσης από τον εθισμό και αυτό είναι βασική προϋπόθεση για να μείνεις καθαρός. Η ανάκτηση της ζωής σου και η ευθύνη αυτής είναι βήμα ανάρρωσης άρα κ από αυτή τη σκοπιά το πρόγραμμα βοηθά στη χειραφέτηση του μέλους.

Τώρα σε κοινωνικό επίπεδο το πρόγραμμα προάγει την χειραφέτηση με δυο τρόπους έμμεσα μέσω της ανάρρωσης των μελών σε συλλογικό επίπεδο μπορούμε να πούμε ότι ένας σημαντικός αριθμός ατόμων της κοινωνίας χειραφετείται από τη σκλαβιά των ουσιών κ άμεσα οι Α.Α έχουν μια δομή οριζόντια και αδιαμεσολάβητη οι ομάδες λειτουργούν στα πλαίσια της αυτοοργάνωσης και αυτοδιαχείρισης αφού πέρα από αυτά προβλέπονται στις παραδόσεις του Α.Α είναι και ο τρόπος λειτουργίας των ομάδων τέτοιος καθώς δεν υπάρχουν ειδικοί η κάθε τύπου αρχηγοί στις ομάδες. Οι ομάδες αποτελούνται από μέλη και μόνο και η ισότητα είναι βασική αρχή.

